MÜNCHEN 5 1966

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

5

MÜNCHEN 1966

Copyright 1966 by
Societatea Academică Română
(Rumänische Akademische Gesellschaft)
Wolfratshauser Strasse, 350 – 8 MÜNCHEN-SOLLN

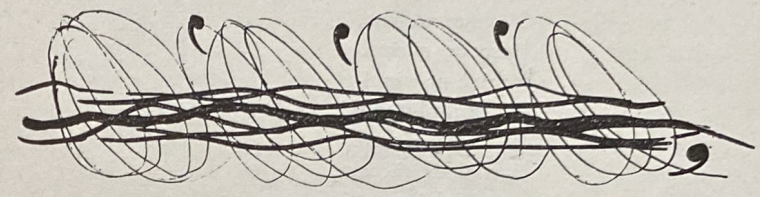

INSCRIPŢIE PE UŞĂ

Binevenit fii
Oaspe din Tării.
Ora e târzie.
Doamna mea te'mbie
Cu merindă nouă
Să o dăm în două
La umbrar de ram,
Din prisos de an.

Oricine eşti,
De unde sosești,
Piaza bună
Să-ţi fie arvună
De zile senine,
În spicele pline.

De-oi fi seraf, de-oi fi mag,
Când te-arăţi în prag,
Rază de soare,
Stea sclipitoare
Lumineze-ţi pasul,
Colinda şi masul.
Intră-ne în casă,
Poftește la masă,

Cinstește-ne cina,
Mușcata, glicina.
Închină-ne vinul
Din multul-puținul
Tras la zăcătoare,
În buți de răcoare,
De mâini îngerești,
Din linuri cerești.

La nămiezi, la chindii,
Binevenit fii.
Stai, ca să ne stea,
Inimă săracă,
Domnul când o vrea,
Fagurii'n prisacă.

Când o fi, pe seară,
Colindă-ne iară
Să'mpărțim la masă
Lumina stufoasă,
Raiul din grădină,
Seva din tulpină,
Merele tăcerii
Din cămara verii.

Binevenit fii
Semn bun din Tării.

INSCRIPȚIE PE O ICOANĂ

Furiș, iar ai trecut pe-aproape-aseară,
Că-ți simt mireasma, Doamne, ca de ceară.
Tot vii, ca o nălucă, și dispari
Din atriul casei noastre fără lari.
Au, cu ce-am scăzut în sfinții ochii tăi,
De ne-ai înscris pe catastif la Răi?

CUVIOASELE ALBINE

Pe polenuri, pe stamine
Psălmuesc două albine.
Cin' le-a botezat gângănii
N'a văzut cum fac mătănii,
Nici că'n gură au potire
Dulci, de ambră și safire.

Jos, pe vrană, la știubee
Roesc mii de curcubee,
Că, vezi dumneata, adună
Cuvioasele, din lună,
Fagurii și mi-i dospesc
În lumini care rodesc.

PRIMĂVARĂ

Din seninuri, din tăceri
A'nflorit piersicul ieri.

Cad, arare, pe tulpină
Așchii de stele'n grădină.

Pe nuelele de sânger,
Fulgi din aripă de înger.

O petală roză'n casă,
Ca o scamă de mătasă.

Ziua scade, noaptea vine
Sus cu coșurile pline.

Alexandru Gregorian

MIHAI NICULESCU

O LUME DE JOCURI

Ca florile și la rând cu ele mă întorceam după soare, fără să îndrăsnesc a-l privi în față. Neputându-i răbda tăria, închideam ochii ca să mă apăr de-o rază strecurată, la umbra caldă a frunzișului de vișin sau de măr sub care mă tolănisem, în iarbă. Îi simțeam doar mângâierea pe obraji, pe frunte sau peste pleoapele strânse, dinapoia cărora începea jocul — căci era un joc, cel mai vechi de care mi-aduc aminte.

...Se făcea o negură palidă opacă: deodată, pulberi mărunte ca niște roiuri de puncte negre cu vârfuri strălucitoare albăstriu lunecau iute dinspre nas către coada ochiului; apoi, de jos în sus, alte roiuri de pulberi, roșietice, tot luminoase'n vârfuri. Îi dădusem și un nume: jocul « de-a ziua și noaptea ». Îl jucam seara, mai ales, în așternut, înainte de-a adormi, fermecat de freamătul mut al scânteioarelor aprinse subt pleoape. Îl joc și acum...

Primăvara trecută (Aprilie 1962), istovit după trei zile de zăcere cu fierbințeală, în noaptea celei de-a treia am simțit că se dă parcă o bătălie hotărîtoare. Svâcneam scurt, abia stăpânindu-mi țipătul, străpuns de fiori pe sub țeastă, în mădulare și de-a lungul trupului, prin șale, până'n glesne. Buzele aspre, uscate; limba, de iască. Frânturi de gând se fugăreau învălmășit, cu o repeziciune de puhoi; câte-o vorbă răzleață scăpăra prea iute ca să-i pot lega înțelesul brusc licărit de-al celei următoare, îmbulzită de alta și altele, pe un fir întrerupt mereu. Strângeam pleoapele, gemând răspuns la fiecare împunsătură; apoi oftam topit, în așteptarea celei următoare. De la o vreme luai seama că *știu* cum are să mă doară și că puteam « locui », încăput de acea nouă deprindere care-mi ținea loc de speranță, lăsându-mă să-mi trag sufletul după fiece geamăt, c'un oftat. Cred că eram prea zbuciumat ca să *gândesc*; știam totuși că e așa cum spun, într'o clipă uitucă, scăpată din

rostogolirea timpului în care mă durea. Înăuntrul clipei, subt pleoapele strânse, începeau să lunece mut roiuri de pulberi aprinse pe care le recunoșteam, pe rând, c'un geamăt: când negre, când roșcate. Gemeam deprins și spornic, mirat că mă durea, însă tot mai de departe și mai dinafară, ca și cum n'ar fi fost al meu trupul suferinței durute, ci doar mirarea. Se făcea că mă doare, sau că mă joc de-a ziua și noaptea: parcă nu eu...

Îl jucam, cum spun, seara mai ales, în așternut; dar spaima fără nume din copilărie își avea timpul ei hotărît, al nopții, de care a rămas de-atunci nedespărțită — un vis rău. Trebuie să-l fi visat deseori, dacă mi-l aduc aminte și acum: un deget de la mâna dreaptă — mereu același, mijlocașul — începea să crească și se tot îngroșa sporind peste cuvertură și afară din pat, în odaie...

Mă trezeam plângând, muiat de sudori: nu eu, ci un deget orb imens, greu ca plumbul — numai el, fără trup. Ca să mi-l regăsesc, începeam să pipăi temător, pe rând, fiecare deget de la mâna dreaptă cu degetele celeilalte, încredințându-mă că toate sunt la locul și pe măsura lor obișnuită, a fiecăruia. Prin vârful picioarelor întinse, răcoarea tăbliei patului la fel mă liniștea: îmi regăsisem trupul.

Făceam apoi și proba « cu ochii închiși », cuprinzând în mâna stângă vârfurile degetelor celei drepte, iar cu gândul cutezam să le ispitesc. Mi se părea câte unul că'ncepe să împungă... Atunci, de frică, deschideam ochii, și degetul năzdrăvan, care mi se păruse, pe loc scădea făcându-se iar deget de copil, al meu.

Așa se face uneori și acum, că mă opresc din scris, o clipă, uitându-mă atent la vârfurile degetelor, c'un zâmbet răspuns din amintire. Le simt mai « ale mele » decât orice mădular: numai *noi* știm prin câte am trecut împreună...

Ziua încăpea toată într'o clipă fără timp, regăsit seara după asfințitul soarelui, când urmăream c'o strângere de inimă cum i se stinge sus lumina, băută parcă de vârfurile pomilor din grădină. Frunzele străvezii, încinse pân 'atunci de o văpaie fără flacără, atârnau negre, mute, peste trunchiuri fumuind prin aerul îngroșat. Primejdii nelămurite pândeau de pretutindeni liniștea goală în care începeam să-mi aud bătăile inimii, ghemuit pe trotuarul cald încă, de sub fereastra bucătăriei. Răsufletul spirtos de izmă și de regina nopții mă amețea...

O boare de vânt încropită lunecă printre pomi c'un murmur de apă, stârnind pe urma ei foșnetul, freamătul și pâș-pâșul nocturn al grădinii. Tresării înfiorat de țârâitul unui greer, scurt prevestitor. Adieri moi, cu aripi de pâslă, răcoroase pe obraji, începură să-mi dea târcoale tot mai aproape și mai des. Un pumn de umbră groasă repezit de-a lungul frunții mă făcu să închid brusc ochii. De frică să nu mi se încurce'n păr, mă luai cu mâinile de cap. Liliacul țâșni înalt până la streașina care sună ușor, trezind puii de rândunică dintr'un cuib: i-auzeam cum piruie mărunt. Apoi, un ciripit poruncitor — mi se păru — și iarăși liniștea. Deasupra mărului licări albăstrui prima stea. O așteptam; însă de frica liliecilor n'apucasem să văd când a răsărit. Poate pe-a doua...

Din față, dintre tufănele, un târșiit cu opinteli, prin iarbă, se tot apropia; după o vreme, lungă'n așteptare, capul broaștei se ivi peste marginea trotuarului. Îi vedeam doar gușa zbătută moale, gălbicioasă ca gușa babei Lucsa; și ochii bulbucați tot ca ai ei, cuprinși rotund de pleoape grele. Târziu, încălecă greoi, săltând lat lângă piciorul meu stâng. Ședeam cu tălpile goale și genunchii «bordei», cum îmi plăcea să-i țin în pat, așteptând somnul. Mi-am tras iute picioarele, cu scârbă dar și de teamă să nu se târâie pe mine, să-mi dea râie. Broasca svâcni scurt ca o minge de gumă și, din aer, întoarsă pe spate, cu labele întinse îndărăt și înainte, săltă lung până'n brazda cu tufănele, căzând moale pe iarbă. Broaștele, mai ales pe întuneric, nu puteau fi decât râioase. Aceea despre care spun își adeverise neîndoielnic soiul pe trotuar: abia pieri și mă ajunse în nas un iz umed grețos, de mucegai. Broasca făcea țârâ, ca și noi, copiii; iar verii noștri din Budești, pipilică — și căcălică, în loc de treabă mare, ca la Oltenița.

Seara, în dormitor, după ce închidea olița în noptieră, aprinzând și opaițul cu sticla bearcă, pe marmoră deasupra, mama, cu lampa într'o mână, ne întreba pe tuspatru: «— V'ați târâit?» «— Io nu; vreau țârică». «Parcă adineauri te duseși afară!» se mira ea. «— Abia mă țiu, protestam; ia să vezi». Surorile și frate-meu se ridicau în capul oaselor, din așternut, cu urechea la pândă. Ce era de văzut, avea să vadă maică-mea. S'ar fi auzit musca, dar nu era nici țipenie; le dăduse afară pe toate. «...Nu vine», oftam după o vreme, bâzâit în strună de Niculae: «— Țin'te bine, până-ți vine!» «— Ai uitat, Pârpâță»,

mă îmbuna mama. «— Las' că îți aduci aminte mâine dimineață. Acu, hai, alivanta! Intinde gaibaracele și dormi».

Le făcusem bordei; de rușine sau de necaz — ori de amândouă — mi-am tras si perna peste cap. Îmi ardeau obrajii; dedesubt era răcoare. Pe Niculae, însă, tot îl auzii, în altă strună acum, ca la capră: «— Bagă capu la cutie, că te-ating în pălărie!». Să mi-l fi tăiat atunci, că nu-l scoteam; mai bine mă înnăbuș. Noroc de mama, care le știa pe toate, când și cui se cuveneau: «— Scoate capul și pune-l deasupra, ca oamenii, Melcule; când o veni Moș Ene pe la gene, să-l găsească unde-i e locul». L-am și scos, parcă mi-ar fi descântat de coarne «boierești». «Poartă-te ca oamenii» — așa mă îndemna, ori de câte ori o luam razna cu drumul; iar eu îi promiteam, ca un școlar ascultător și silitor până azi, să-mi îndrept purtarea după a lor...

«— Nu mi-e somn», mă grozăveam după aceea, ca oamenii, cu capul pe pernă. «— Ba da», șopti maică-mea, după ce-mi sărută pe rând pleoapele, netezindu-mi ușor c'o mână cuvertura, peste «bordeiul» întins. A mai spus ceva, dar vorbele ei scăzuseră mărunt ca piruitul rândunicilor din cuib; atât de mici că nu le puteam desluși în auzul toropit...

Lumea prielnică mie învia zilnic din mila somnului de peste noapte, mirându-se la soare, bucuroasă, în cer și pe pământ, ca o minune din minunea fiecărei zile, mereu promisă și ținută. Uimirea lui Ali-Baba descoperind comorile din peșteră nu putea fi mai deplină ca a mea când pătrundeam, orbit de lumina tăriei încinse, pe sub frunzișul de codru al vișinului *meu*, cât puteam de adânc și mai sus, peste crengi ațipite în aerul stins, unde se făcea că e noapte. Departe jos, ca'n fundul unei văgăuni, abia mi se părea pământul. Ascultam, răpit, fără să știu de când, liniștea celuilalt tărâm și, înăuntrul ei, tic-tacul inimii mărunt: parcă n'ar fi fost a mea. Începusem să văd, ca printr'o apă, ramuri negre plutind nemișcat în aerul turbure. O frunză stârnită se răsuci amețitor pe codiță, oprindu-se în clipă, scurt; și timpul. Îmi țineam răsuflarea, numai văz — nu eu: văzul. *Eu* încetase...

La subțioara unui smoc de frunze, o picătură cursă din lumina zilei de-afară se topi rotund într'o văpaie rumenă de jar; alta-i răspunse alături, apoi încă una și altele, mai departe, câte două-trei sau mai multe, până le pierdui șirul. Mocneau închis, cu flacăra ascunsă'n cuiburi neste-

mate rubinii, făcându-și semne fără număr, din fiecare vișină. M'apucasem să-mi fac din ele cercei de răcoare, după urechi. Curând veni și rândul gurii însetate. Mustul primei vișine îl sugeam prin pielița străpunsă'n dinți pe dedesubt, până ce rămânea înăuntru doar grăunțul sâmburelui tare, la capătul codiței. Beat de must sau de har, se făcea că descânt fără vorbe, îngânat în gură, vrăjindu-mi a lene și bine...

Celălalt vișin era al Rozetei. Niculae își alesese cireșul galben pietros de lângă magazia cu lemne — și nucul de-alături; iar Maruca, un cireș turcesc. De caiși nu mi-aduc aminte care al cui va fi fost: poate că-i stăpâneam în devălmășie. Mai târziu, la București, aveam un dulăpior cu cărțile mele — din « Biblioteca pentru toți » mai ales, și de la premii — iscălite cu mâna mea: Niculescu L. Mihail. Greu mă'nduram să le împrumut. « Să nu mi-o întorci pe dos », mă rugam de taică-meu, care citea în pat, ținând cartea c'o mână. Ți-ai găsit! mi le făcea varză...

Am și acum, nu câte aveam la București sau la Paris, totuși mai multe decât pot citi; pe unele știu că nici nu le voi deschide, fără să-mi pară rău. Nu mai țiu la cărți — mă și țineau parcă; m'am desprins chiar de acelea scrise de mine, cu numele tipărit ca o mustrare: Mihai Niculescu. Ce bine era să fi rămas tot « Niculescu L. Mihail »! De ce n'am putut să le tac — să *fiu*, numai, ca în copilărie? Nimic nu-i seamănă, din viața petrecută. « Ca și când n'ar fi viața-mi »... Nici nu este. Mi-a fost dăruită: din darul părinților, primit la rându-le dintr'un început fără capăt. A mea-i poate numai ziua în care-i mulțumesc lui Dumnezeu, cum mă învățase mama, de mic: « Mulțumescu-ți Ție, Doamne, pentru ziua de astăzi ». Îndestulat de harul zilei, mă simt bogat — și sunt — ca la Oltenița, când n'aveam decât un vișin: *al meu*. Din roadele lui puteam dărui; din ale celorlalți pomi, luam.

O dată cu gustul vișinelor din copilărie mi-aduc aminte și râvna însuflețită cu care ne pofteam unii pe alții, la pomul fiecăruia, bucuroși de oaspeți, potrivit rânduielii celor mari, din casă. Jucam convinși, dându-ne aere ca ale lor, de musafiri sau gazde, după împrejurări. Domneala ceremonioasă ne impunea o ținută și, jocului nostru, cuviința unui joc de societate. « — Poftiți la o dulceață, domnule Doctor », mă chema Rozeta, proptită'n furca vișinului ei, la căpătul unei scânduri, cu masa pusă pe foi de lipan. « — Viu acuș, madam Baboianu, doar să mă spăl

pe mâini ». Mă prefăceam din fugă, cu palmele frecate'n aer una de alta, ștergându-le apoi furiș pe fundul pantalonilor. Jumătăți de caise, cu sâmburele alb cojit de pieliță, la mijloc, închipuiau dulceața; în loc de cafea, beam vișine. « — Mmm! ce bună, madam Baboianu. Cum ați făcut-o? ». Atâta aștepta Rozeta: « — Pui caisele din ajun în apă cu var, ca să nu se moaie la fiert. După aceea le fierbi bine-bine-bine cu zahăr » (am uitat câte linguriție) — de trei ori « bine », cum zicea mama...

Între « bărbați », ne pofteam fără ceremonie. Aceeași rămânea doar însuflețirea de taină a jocului. Dădeam busna, nu fuga, parc'aș fi prins aripi, când l-auzeam pe Niculae strigându-mă nevăzut de sub frunzișul cireșului galben: « — Hai, Melcule! » Zvârleam ciocii la rădăcina pomului, ca să mă cațăr mai ușor cu tălpile goale. În vișinul Rozetei mă urcam cu scara, intrând prin marchiză, ca oamenii, încălțat și spălat. Călare pe-o creagă, frate-meu îmi întindea o mână, trăgându-mă alături de el. Suflam greu, cu gura căscată, căutându-mă de zor prin buzunare. « — Iar am uitat-o », mărturiseam rușinat. « Noroc de cap, că-i lipit », și-aducea aminte Niculae, de la mama citire. « — Parcă tu ai batistă »? « — Io n'am nevoie », mi-o reteza măreț, întinzându-mi niște frunze: « Ia-ți lumânările din nas ».

De pe creangă ne lăsam încet pe acoperișul magaziei. Dintr'un loc sub streașină, știut numai de noi, scotea hoțoaica, ascunsă de-a lungul jgheabului. La capătul subțire al unei trestii, între ultimele noduri, Niculae desfăcuse cu briceagul partea de deasupra, ca un capac, crestând apoi în șuvițe pe toată lungimea, de-o parte și alta, copăița descoperită. După aceea, cu jumătățile unui băț de chibrit proptite de-a curmezișul între cele două șuvițe de sus, mai înguste, la distanță egală de fiecare nod, le îndepărtase una de alta, ca doagele unei bărci plesnite. Cu hoțoaica puteam « ochi » vișina sau cireașa cea mai de sus, unde nici frate-meu nu s'ar fi încumetat să ajungă, cățărându-se.

...« — Pă care-o vrei? » « — Uite, p'aia » — și-i arătai cu mâna'ntinsă cât puteam, înălțat și din călcâie, o cireașă strălucind pe vârf, la soare. Hoțoaica lunecă binișor printre frunze'n sus, parcă să nu le sperie, pân'am zărit vârful trestiei dibuind la iveală, deasupra. Uitasem și să răsuflu. Capătul hoțoaicei se legăna viclean, aproape, tot mai aproape. Deodată, cireașa dispăru cuprinsă'n copăiță. « — Trage! » Zmucii speriat, cu mâinile încleștate pe trestie. « —Încet, că dărâmi magazia »,

mă certă Niculae: « te doare? ». « — Nu, am căzut pă moale », oftai, frecându-mă cu palmele dinapoi. Zmulsesem și un smoc de frunze o dată cu cireașa, care încăpuse adânc subt buza nodului, lăsată într'adins ca s'o prindă. Am scos-o cu unghia scobind pe delături, între șuvițe: era caldă și dulce ca mierea. Îi știu și acum gustul...

Izbuteam să prind uneori și câte un cercel, care « se lăsa ». Niculae putea « hoți » chiar trei de-odată, trăgându-le din două zmucituri scurte, în jos și'n sus. Mă fascinau gesturile lui precise, iuți, ca și ale mamei când cusea la mașina Singer, cumpărată de la o prăvălie pe strada Mare, cu tot felul de unelte, care avea o firmă lungă c'un plug zugrăvit de-o parte și o mașină de tocat carne de alta; iar între ele, cu litere groase: « Unelte și articole de menaj ».

Ca s'o pornească, învârtea cu mâna stângă roata din umărul mașinii — încinsă de-o curelușă care punea în mișcare dedesubt o roată mai mare — apăsând apoi cu piciorul drept pedala de metal împletit ca un grătar. Roata dispărea într'un vârtej de negură mai îndesată la mijloc, iar pe obraji simțeam un suflu puternic de vânt. Piciorul mamei împungea din vârful pantofului pedala săltată'n loc ritmic, ca o barcă pe valuri mărunte. Mi se părea un joc. După o vreme, lungă, începeam să ascult răpăitul acului deasupra, mărunt și amețitor de iute, împuns prin tălpița de oțel ca o sanie, găurită'n călcâi. Vuietul roții, dedesubt, îi ținea isonul.

Mama ne-a îmbrăcat din cap până'n picioare, cât am fost mici, croindu-ne rufărie și haine, pe care le cosea apoi de zor la mașină — « că timpul n'așteaptă »; și cât era, trebuia să-i ajungă ca să deretice, să spele și să calce, fără să uite, când gătea, mai ales poftele și mofturile fiecăruia din cei mărunți, începând cu ale celui mai mare; ba chiar să ne și doftorească, fiindcă nu era zi de la Dumnezeu să nu « scârțâie » careva dintre noi. Doar la masă o vedeam șezând, peste zi — și poate că numai la școală, unde se ducea în fiecare dupamiază, izbutea să-și mai « tragă sufletul », scos de noi. Mă uitam în gura ei, mirându-mă cum ar fi cu putință; îmi părea și rău, ba chiar mă simțeam vinovat, nu știu de ce, dar mult nu mă ținea. Amărăciunea mamei mă turbura, fără să o înțeleg: aș fi vrut s'o văd mereu zâmbitoare, parcă mi s'ar fi cuvenit. Uneori ofta: « Dacă n'am decât două mâini!... »

Din hărnicia lor se'ndemânau, încetinel, și ale mele, mici și moi, frăgezite'n lene și somn; de la mână la gură, însă, altă poveste. Întrebam și tot eu răspundeam, nedumerit, c'o altă întrebare: de ce aceea sau cealaltă și nu altfel decât așa? Mama cosea, în timp ce eu o descuseam, alături, trăgând de cearceaful care se revărsa în văluri ca spuma de sub acul mașinii, împuns la margine pe-un fir bătut în două ațe, din suveică și din mosor. Îmi plăcea mirosul pânzei, fad și crud, de cocă de făină muiată'n apă, ca pentru lipit spetezele zmeului.

Din petice rămase croiam pânze de corăbii, cusute apoi pe margini, la mașină, de mama, ca să le întărească. Erau mici, pe măsura cojilor de nucă ancorate în băltoaca dintre vișin și cais, lângă trotuarul de sub ferestrele clasei dinspre grădină. Catargul era un băț de chibrit lipit cu cocă la jumătatea pânzei triunghiulare cu vârful în jos, pe care-l înțepeneam c'o picătură de clei de vișin, pe fundul nucii. Întins pe-o rână, alături, în iarbă, despărțeam cojile binișor din vârful nuielușii, când se adunau câte două, trei sau mai multe, poticnite una de alta. Câte-o boare de vânt încrețea luciul apei în vălurele cât unghia, peste care cutreierau legănat bărcuțele mele. Timpul încetase și'n locul lui se făcea o lume nepetrecută, cum numai lumea poate fi: « ca niciodată » — de când este. Șirul întâmplărilor pe care mi le povesteam atunci tăcut putea începe de orișiunde, căci n'avea capăt nici sfârșit. Drept înainte sau pe dos, neîntrerupt ori pe sărite și amestecat, mi se păreau aevea toate cele năzărite, văzând cu ochii, mai ales închiși. Dorul singurătății insulare, de la Oltenița-l cunosc și mi-a rămas.

Mai târziu, la București, aveam să scriu, în una din primele însemnări de care mi-aduc aminte: « Insula mea se mărginește cu Oceanul Înghețat, la nord, și cu Oceanul Desghețat, la sud; în celelalte părți, e nemărginită ». Descrierea îmi seamănă și acum. În cuprinsul fără margini al insulei mele nu mă simțeam totuși singur, căci lumea încăpea toată înăuntru, încape mereu: împreună cu oamenii, făcut din ei și deopotrivă cu toți; iar lumea, cât vezi cu ochii, o lume de oameni. În copilărie nu știam, însă — n'aveam de unde și poate nici nevoie să știu — dar așa era, pe neștiute: o singurătate bună și ocrotită, cu toți ai casei aproape, gata să-mi sară'n ajutor, la primejdie.

Insule aevea nu văzusem. Când mergeam cu Niculae la Dunăre, mă uitam spre răsărit, pe apă, încotro curgea — de-a lungul malului oltenițean cu tufișuri mirositoare de cătină până'n zarea închisă de pre-

lungirile dealurilor din față, de la Turtucaia — după ostrovul Babina, despre care aflasem, poate la școală. Mi s'ar fi părut mie, dar Niculae, care știa și numărul kilometrilor până la ostrov, hotărîse că nu se vede — nici de pe acoperișul școlii, de unde avea să mi se'nfățișeze, mai târziu, ca un joc de copii pe-o hartă tot ca pentru ei, bătălia de la Turtucaia.

Insula « mea » putea fi oriunde; o purtam cu mine la băltoaca din grădină; sau în văzduh, printre crengile nucului. Subt poale, jos la umbră, îmi făcusem locuință pământeană. De fapt, numai ogradă: un locșor îngust — în jurul tulpinii — bătătorit ca'n palmă, pe care-l îngrădeam cu țăruși din bețișoare împletite cu șuvițe de merișor, ca o leasă, cum văzusem la împrejmuirile gospodăriilor din Atârnați. Doar întindeam mâna, cu palma sprijinită'n bătătură, și mă simțeam la adăpost: n'ar fi putut pătrunde nimeni, poartă nu făcusem. Casa era — fără să fie — între crengi deasupra, fiindu-mi de ajuns să mi-o închipui: o singură încăpere, pe măsura mea copilărească, de jur-împrejurul trunchiului, sprijinită într'o podină de scânduri cu ceardac deschis la soare, iar înăuntru umbră aromată, ca să-mi priască lenea. E un dor al meu și-acuma — poate singurul rămas neîmplinit, același din copilărie — de-a prinde rădăcini, într'un fel: « și numai cu zările să mă reazăm de pământ »; altfel, aș tot cutreiera.

La Olteniță, ne înfundam peste Argeș ca în pădure, printre rugi de mure și zmeură; iar de la Dunăre ne întorceam cu buzunarele doldora de scoici și melci culeși din zăvoiul de sălcii. Într'o găletușă purtată cu rândul aduceam pește viu mărunt, prins mai ales de Niculae, cu undița: bobleți argintii și somotei mustăcioși. Acasă ni-i frigea mama pe grătar, după ce-i presărase cu mălai. Îi ronțăiam întregi — « parte dreaptă: unu mie, unu ție », lingându-ne și pe degete. Partea mamei era plăcerea noastră, lacomă și zgomotoasă.

Mi se părea și demâncarea tot un joc, de-a cărui rânduială nu mă săturam: aceeași, promisă'n așteptare, totuși plină de neprevăzut. Ciorba cu perișoare, ostropelul și plăcinta, clătitele sau compotul de vișine erau de fiecare dată « mai bune ca niciodată ». « — Așa îmi place, mămico — mă grozăveam eu — ca acum ». « — Parcă așa ziceai și alaltăieri, mintosule », mă sâcâia Niculae; « iar ai uitat ». « — Ba nu, da' nu știam; *acuma* știu », protestam, însuflețit ca de har.

Altă poveste — tot un joc — dar cu altfel de rânduială, când venea rândul pepenelui, adus din pivniță de frate-meu — « dreptul lui ». Nici prin gând nu-mi trecea să i-l tăgăduiesc. Pe măsura puterilor mele, mă încumetam la pepeni brăileni, vărgați. « — Ușa, că vine mătușa! », striga Niculae de pe săliță, împungând cu piciorul în ușă, pe care-o lăsase crăpată. Intra măreț, c'un pepene « borțos » cuprins la piept în brațe, subt palmele încleștate. Cotorul scăfârliei i-ajungea sub nas. L-auzeam cum suflă, călcând apăsat, până'n capătul mesei, unde-l lăsa jos binișor, pe tava pregătită. Taică-meu, după ce își înfipsese ochelarii pe nas, cuprindea pepenele'n palme, răsucit pe tavă cu scăfârlia'n sus, aplecându-și nasul deasupra parcă l-ar fi mirosit. Așteptam tăcuți, cu ochii în gura lui, până să'nceapă — de unde știam: « — O fi destul de rece? ». Răspunsul mamei, liniștitor, nu întârzia: « — De azi dimineață stă în putină, la gheață! ». A doua la mână nu se lăsa așteptată: « — Numai de-ar fi copt, că-i gros la coajă »; și-l ciocănea cu degetul, bănuitor. « — L-a ales nea Radu, la bostană, tăticule », se repezea Niculae; « zice că-i pepenoaică ». Tata strâmba din nas și din umeri: ne mai spusese, nu o dată, că pepenii sunt pepeni, toți. Mie-mi plăcea să cred că pepenoaica « fată » pepenași rotunzi — gâgâlici cât pumnul, ceva mai mari decât al meu — din care făceam felinare, scobindu-le miezul și lipind pe fund o lumânărică.

Rămânea de văzut dacă-i copt: putea fi « cam castravete », adică nu destul, dacă fusese răsucit din vrej înainte de vreme; sau « cam trecut ». Taică-meu lua din tavă cuțitul cel mare, de bucătărie, ascuțit de Niculae cu unul de la masă și, după ce-l încerca ușor pe tăiș, s'apuca să cresteze rotund împrejurul cotorului. « — Taie-i chelia subțire, tăticule », mă rugam eu, « să nu-i rămâie miezul pe fund » (pe care nu l-aș fi mâncat, de frică să nu chelesc). Uneori, miezul ieșea de sub capac la iveală, galben. « — Boșar », se posomora tata, în timp ce noi ne bucuram în gura mare: « — Boșar, toboșar! Boșar, toboșar! ». Pepeni verzi cu miez galben erau destul de rari.

Taică-meu își urma însă firul mai departe: « — Am zis eu că nu-i copt; nu pârâie ». « — Ba da, în burtă pârâie », îndrăsneam noi; « ia să vezi ». Se vedea și s'auzea: spintecată de-a lungul, pepenoaica pârâia de-i săreau semințele. Puteau fi oricâte — cine să le numere? Dacă hotărîse tata că's « prea multe », însemna că « nu-i de soi ». « — Gustă,

să vezi», îl îndemna mama; iar noi copiii, care ne îndemnaserăm singuri, vesteam cu gura plină de adevăr: «Mmm, ce bun e! rece și dulce!»

Serile, după cină, mai ales iarna, strânși în jurul mesei din sufragerie, sub lumina lămpii galbene cu abajur, jucam domino sau cărți: tabinet, popa prostu și rum. Rareori, când nu dispărea în iatac, să citească, se așeza cu noi și taică-meu, pe locu-i obișnuit din capătul mesei, întrebându-ne: «— Mă primiți și pe mine?» Ba bine că nu: îl primeam bucuroși, strigând și bătând în palme. Cu el împreună jucam cumințí, fără să ne «cârâim». Împărțindu-le tacticos, cu gesturi egale, cărțile cădeau parcă potrivite, una peste alta, pachet, câte nouă în dreptul fiecăruia. Până să le rânduiesc pe toate într'o mână, după ce le resfirasem în amândouă, avea timp tata să mai tragă din țigară de câteva ori. În sfârșit, isprăveam și eu, cam la urma celorlalți; dar îmi făcusem socoteala fără Niculae. Tresăream speriat, auzindu-l de peste masă: «— Mă uit în cărți, Melcule!». Le strângeam la piept; el tot nu mă lăsa. «— Ți se vede melcu'!». «— Mai bine ți l-ai ține'n cărțile tale, că prea-l iei la purtare», bombăneam cu năduf.

După câteva jocuri, când îi venise din nou rândul, taică-meu o dată se oprea, după ce împărțise ultima carte și, ridicând capul, ne privea peste ochelari: «— Acuma jucăm rum adevărat; miza dublă». Mai puneam un chibrit lângă piciorul lămpii și oftam, socotind iute'n gând câte cărți îmi lipsesc, ca «să ies». Uita și Niculae să mă necăjească, răsucindu-și o șuviță de păr deasupra frunții, cu două degete de la mâna dreaptă: semn de mare atenție. «— Lasă păru'n pace, că ai să chelești», îl certa mama, luându-și ochii de pe ciorapul pe care-l cârpise până atunci, tăcută, de-o parte, lângă coada mesei — și se uita în cărțile mele (numai ea «avea voie»). Ne făceam semne din ochi: ai mamei zâmbeau...

Uneori îmi intrau la mână, din împărțeală, câte una sau chiar două «combinații» întregi. O dată am făcut-o și pe-a treia, de la prima carte luată de jos. Lui Niculae îi mirosise ceva; se răsucea pe scaun, trăgând cu ochiul la mine — și de păr, apăsat, parcă vrea să și-l smulgă. Mi se uscase gura și-mi ardeau obrajii, însă jucam înainte, prefăcându-mă că schimb cărțile luate cu cele din mână, până se învârti jocul de două ori; când îl ajunse iarăși rândul, taică-meu etală fără o vorbă trei combinații pe masă, dinaintea lui, aruncă jos, în pachet, cartea rămasă și trase liniștit ultimul fum din țigară. «— Eu am câștigat, le aveam pe toate

de la început!» strigai, cu lacrimi în ochi, trântind și cărțile pe față, în timp ce tata începuse să-și numere chibritele. Niculae mă sâcâia din pumni, iar din gură, cu tâlc: «Etalează, dragă, etalează!» — adică: «Vezi, dacă faci pe grozavu'!»

Așa zicea Gabi, când jucam cu ea și cu Mișu, îndemnându-ne pe toți să etalăm. De grăbită ce era să «iasă», etala uneori și câte-o combinație «spartă». «— Iar le-ai încurcat, Nodică», o certa Mișu; «nu vezi că-ți lipsește o carte, ca să fie la rând?» «Nodică» îi spuneam de când o trântise Toma, un dulău cât ea de mare, în zăpadă, la București. pe timpul ocupației germane, iar Gabi se freca oftând, după aceea, pe locul de unde i s'a tras porecla.

Taică-meu înălța și zmeul cu noi băieții, când îi venea chef de copilărie, uneori; fetelor le făcea turcalești din foi de caiet, cu care alergau prin grădină, trăgându-i după ele cu ață subțire, de mosor. Eu mi-i întocmeam singur, rupându-le mai întâi vârful; altfel cădeau în cap, nu știu de ce. Niculae mă învățase și alte dichisuri. Ața din gură trebuia potrivită să nu-i treacă nodul peste vârf, nici peste noadă, unde-i atârnam coada de cârpă, sfâșiată'n șuvițe subțiri cât degetul: nici prea lungă, că nu se înălța; nici prea scurtă, că făcea colaci. Când bătea nițel vântul, mă duceam în curtea școlii, unde era lărgime și nici un pom, și-i dădeam ață până' n fundul curții: turcalețul se înălța mai sus de acoperiș, plutind ca un zmeu.

M'am jucat cu zmeul și la București — până'n cursul superior de liceu — și chiar cu turcalețul, căruia Puiu, băiatul popii Dumitru, de la biserica învecinată, îi zicea porumbel sau cioacă, adică cioară mică.

Învățasem să cos la rând cu fetele: împungeam firul de arnici roșu prin găurelele unui petic de canava, după modele desenate de mama — chenare, scări, lanțuri împletite și câte-o floare sau un trifoi cu patru foi. Aveam jurubița sau ciuleaua mea; numai acul trebuia să-l dau înapoi mamei, după ce isprăvisem, «ca să nu-l înghit». De teamă, coseam încet, ținându-mi răsuflarea, cu gura strânsă și buzele supte.

Am încercat și să croșetez, dar îmi scăpa ața din degete, nimerind mai mult pe delături decât prin ochiuri, până se înnoda și mă lăsam păgubaș. Mi-a rămas în auz scârțâitul metalic al igliței purtată iute, c'un freamăt ușor, de mâna mamei — ca o poveste fără vorbe, pe care-o ascultam somnoros, în neștire. Nu-mi venea să cred ochilor când vedeam,

deschizându-i, cum se'nfiripă broderii ca pânza de păianjen, pentru tișlaifăre, șerveţele și batiste — dar nu « de nasul nostru »: cum ar fi fost? că nu îndrăsneam nici să le ating. De unde găsea mama timp să mai croșeteze, mă întreb mirat, abia acum, aducându-mi aminte; atunci totul mi se părea cu putință, prin vraja mâinilor ei.

Pe Niculae nu-l văd migălind cu acul, sau poate am uitat; totuși, el îmi arătase cum să împletesc la mosorel, cu patru fire de lână, fiecare de altă culoare, înnodate la patru cuie scurte, înfipte'n jurul găurii, pe fața de sus a mosorului. Când se isprăveau firele. scoteam cuiele și împletitura era gata: o panglică pestriță, lungă și lată de vreun deget.

Mingea la perete sau bătută, șotron, în coardă și'n pietre jucam tot cu fetele și cu prietene de-ale lor: Marioara Mazilescu și surorile Bolgar: Milica, Titina și Lenuța. Cea mare — înaltă, subțire și palidă ca lumânărelele din grădină — era sfioasă de nu-i auzeai gura. Titina se văita însă, cum o deschidea: « — Vai tu, Rozeto, lasă coarda mai jos, că mă'mpiedic în ea ». Mi-a rămas limpede chipul de păpușă al mezinei, cu obraji bucălați și o fărâmă de nas în vânt, mai mic și decât al meu. Svârlea din mâini și din picioare, cu capul pe spate și ochii închiși, tremurând din tot trupul, parc'ar fi avut « boala lu' Calache » — vorba lui Niculae. Milica sărea'n coardă țeapănă ca un băț tras în sus de-o sfoară, până-i cădea în ochi părul cânepiu, cu moțul albastru pleoștit deasupra, oprindu-se atunci scurt, poticnit.

Pe Rozeta mi-o amintesc mai ales bătând mingea — și fața ei serioasă, aproape gravă. Când o bătea în trotuar, număra iute, șoptit: « unșpe, doișpe, treișpe... ». Încercam s'o încurc, îngânând-o, dar nu-și pierdea șirul, ci doar se apăra ca de muște, cu mâna stângă, și bătea mai departe cu cealaltă. Mi-era ciudă pe ea fiindcă eu n'ajungeam nici la zece, iar la perete doar până la trei. Atunci îmi uitam necazul, privind-o tăcut « cum face ». Se dădea îndărăt c'un pas la fiece nouă bătaie și prindea mingea întoarsă din perete, în amândouă mâinile, după ce bătuse'n palme, numărând tare: « unu, un'-doi, un'-doi-trei », etc. Făcea și « figuri », bătând în palme deasupra capului sau dinapoi, la spate, înainte de-a prinde mingea.

În pietre, însă, nu mă lăsam mai prejos, deși « la portiță » o cam zbârceam. Îmi alesesem cinci, rotunde ca goambenele, din pietrișul de la calea ferată — care se prelungea din gară până la Dunăre — pe unde

căutam șotroane. După ce lăsasem jos, pe rând, cele patru pietricele, aruncând în sus de fiecare dată cu a cincea — pietroiul — le culegeam tot una câte una, în palmă; apoi câte două și la urmă pe toate patru. La portiță, trebuia să le treci binișor pe fiecare — până să prinzi pietroiul de sus — pe sub mâna stângă, sprijinită de-o parte în degetul mare și de cealaltă în cele două următoare, încălecate. Greul venea după aceea: să le aduni dintr'o dată, de jos, cu mâna dreaptă, cuprinzând iute și pietroiul întors de sus, din aceeași aruncătură de mână. Încercam eu să le trec prin portiță cât mai aproape, dar se întâmpla să-mi scape vreuna, luând-o razna: mi-ar fi trebuit atunci o mâna de uriaș, ca să le adun pe toate o dată.

La șotron (zis și țintar) săream într'un picior, cu limba scoasă, târșiind piatra turtită și lată ca un taler, dintr'o « odaie » într'alta — desenate cu creta pe trotuar — până la cea din urmă, unde-i dădeam brânci afară din casă, c'o opintire grozavă, de-mi pierdeam uneori și cumpăna; mă sculam de jos gemând.

În țintarul pe hârtie, cu nouă boabe de porumb și nouă de fasole, Niculae mă bătea aproape totdeauna. Din două, trei mișcări îmi și mâncase o boabă, iar după alte câteva mă închidea. Schimbam uneori boabele, în speranța — firește, a mea — că se va schimba și soarta jocului, dar degeaba. O dată, jucând eu cu niște boabe de fasole pestriță, l-am bătut de trei ori în șir. « — Iești mațe-pestrițe, d'aia ai noroc », mi-a zis frate-meu. « Ba tu ieşti! » i-am întors vorba, îndată. Apoi, din nou: el că eu, iar eu că el — până ostenirăm. Dar nu cred să fi știut nici el mai mult ca mine ce înseamnă « mațepestrițe »: o vorbă ca altele, auzită cine știe când și din gura cui; ca și « apă'n cap », pe care i-o potrivise cineva — poate chiar Niculae — lui Ioniță Pavelescu, « ziaristul », fiindcă avea un fel ciudat de a-și purta încet capul dintr'o parte'n alta, parcă să nu se verse.

Împreună cu frate-meu și cu Petruș băteam popicul (*) pe trotuarul de sub ferestrele clasei dinspre grădină. Niculae alegea din magazie lemne de fag rotunde, subțiri ca pe mână, tăindu-le apoi cu fierăstrăul, și tot el făcea codiriști pentru bice. Popicele ni le ciopleam singuri, cu briceagul, vopsindu-le după aceea pe fața netedă, cu creioane colorate;

(*) La București, sfârlează sau dandiluşcă.

iar la urmă înfigeam în vârf o țintă de bocanc, să nu se toceasscă. Fișca biciului o împletisem din trei sfori — una mai lungă, pentru șfichi. Ca să-l pornim, o'nfășuram în jurul popicului până la codirișteși, dintr'o zmucitură, îi dădeam drumul. Scăpat din bici, popicul se rotea larg și legănat, de câteva ori; dar tot plesnindu-l, roatele se îngustau mereu, până părea că se oprise cumpănit în vârf, pe asfalt. Atunci ne întindeam și noi pe trotuar, rezemați la zid, sub ferestre, cu picioarele desfăcute fiecare în dreptul popicului său, ronțăind semințe de dovleac prăjite ori de floarea soarelui; sau ne împărțeam frățește peticul de pistil « d'un ban » (un gologan de zece), cumpărat de la moș Ghiță băcanul, peste drum de curtea școlii. La răstimpuri, aducându-ne aminte — și fără să ne sculăm de jos — mai îndemnam din sfârcul biciului popicul, care tresărea ca prin somn, moțăind ușor, și adormea din nou. « — Ia zi, Petruș, povestea aia cu strigoi », căsca Niculae. Iar Petruș: « — Păi să vezi, că o dată, în puterea nopții, taman când a cântatără cocoșii... ».

Pe strada Școlilor, mergând spre calea ferată, dincolo de casa lui Marinache — prieten bun cu frate-meu și într'o clasă amândoi — se întindeau maidane cu bălării, de unde tăiam cucută să facem tulumbe și ramuri de soc pentru pușcoace. Acasă, ascunși după tufișele de lemn câinesc de-a lungul gardului, împroșcam cu apă în căruțașii de pe drum. Oamenii trăgeau scurt de hamuri, uitându-se nedumeriți, cu capul pe spate, în sus la cerul senin; apoi dădeau bice cailor, mânioși, înjurând grozav.

Din pușcoace trăgeam cu « doape » de câlți, mestecate'n gură, sau de pepene, pe care le înfundam, câte două, pe gura de jos a țevii, cu batacul; apoi îl propteam în piept și dopul din capăt țâșnea, pocnind ca din pușcă. Mamei îi era grijă « să nu ne scoatem ochii »: avea și de ce, fiindcă oricât am fi luat noi seama, ne mai scăpa câte unul drept în fruntea sau în obrajii fetelor. Chelfăneala promisă de mama nu se lăsa așteptată: în timp ce Maruca și Rozeta se boceau nevinovate, iar eu îmi înghițeam, cu suspine, porția pe care-o primisem, Niculae și-o lua pe-a lui, răbdând tăcut.

Câte-o dată se umplea curtea de copilime: pe lângă noi patru, ai casei, Dumitra și Petruș cu vărul lor, Costică. Apoi, conșcolari de-ai noștri: Georgică Eralău, Marinache (nelipsit), « Bolgărițele » — Milica, Titina și Lenuța — Marioara Mazilescu și, mai rar, Despina - « Pompița ». Jucam de toate: leapșa, cocoțată sau pe ouate — adică, pe vine — batista murdară, baba-oarba, de-a v'ați-ascunselea, hoții și gardiștii; poate și altele, pe care le voi fi uitat.

Începeam jocul c'o numărătoare, la sfârșitul căreia se alegea cine să ne prindă. Luându-ne de mâini roată în jurul unuia dintre noi, acela începea: « — Un om face o casă, câte cuie-i trebuesc ? ». « — Șapte! » răspundea, să zicem, cel întrebat. Celălalt, din mijloc, număra atunci către dreapta lui, până la al șaptelea, pe care-l scotea din cerc; după aceea repeta întrebarea și iar număra, potrivit răspunsului, până la ultimul rămas.

Din altă numărătoare mi-aduc aminte: « Șade barza pe gunoi și numără ouăle, câte unu câte *doi*... » Pe aceasta o știu întreagă: « Ala, bala, portocala, ce-ai mâncat de te-ai umflat? Șapte pite ș'un pitoi, ș'un găvan de usturoi ». Sau, mai scurt: « Ala, bala, portocala, cioc, boc, treci la loc ». Tot scurtă era: « Enchi, penchi, țurca za; dar'ar dracu'n burta ta ». La București se lungise: « Enchi, penchi, țurca za, prinde musca, n'o lăsa; de e vie dă-mi-o mie, de e moartă mânc-o coaptă, cu mărar și pătrunjel, și untură de cățel ». Cele nouă vorbe ale acesteia — deși neînțelese pentru mine, afară de ultima — le turuiam pe nerăsuflate: « Enchi, deni(chi), saua, colți, cristi, biu, rapti, papti, nouă ».

Mi-aduc aminte și altele, care-mi sunau « păsărește » pe dinafară, fără să fi știut ce înseamnă pe dinăuntru. Abia la Paris aveam să dau de izvorul celor două *comptines*, care ajunseseră, în versiune oltenițeană, prima: « Pumna-reta, pumna-pi, tapi, tapi, re-on-ji — de la: *Pomme de reinette et pomme d'api, tapis, tapis rouge et gris*. Iar cealaltă: « Pas-pas pasărea, la I-rina risti-ța » — de la: *Passe, passe, passera, le dernier qui restera*. Pe cea dintâi o rosteam — cel din mijloc — numărând pumnii întinși ai fiecăruia, până la cel cu « re-on-ji » (sau « re-u-ji »); apoi, tot așa, până la ultimul rămas. La cealaltă numărătoare treceam înșirați pe sub arcul mâinilor, împreunate deasupra, a doi dintre noi, care ne numărau pe fiecare cu câte o « silabă », în treacăt, lăsându-și mâinile în jos, după « ța » din « risti-ța ». Norocosul care se întâmplase atunci ieșea din șir, scăpat de grijă.

La jocuri ca hoții și gardiștii (puia-gaia sau ereții și porumbeii), unde se alegeau două « partide », începeam cu: « — Bim-bam-bo. Cine e? » « — Soarele! » răspundea un băiat. « — Ce vrei? » « — Pe Cutare-l

vreau »; și punea mâna pe umărul celui ales de el. A doua oară, « Luna » (o fată) răspundea, alegându-și la rândul ei pe cine vrea. Până la urmă ne împărțeam în câte patru, cinci perechi de hoți și « vardiști » — le ziceam noi: unii se ascundeau, ceilalți îi căutau.

« Vardistul » din *Oltelnița* (rostirea lui Petruș), cel « de-adivărat », umbla numai noaptea, fluierând a pustiu să-i treacă de urît — poate și de frică. O dată ne-am urcat cu Niculae pe acoperișul școlii, înfășurați în cearceafuri « ca stafiile », tocmai când trecea pe stradă. În lumina lunii, l-am zărit peste drum — o mogâldeață neagră — în dreptul școlii de fete. Deodată începu să tragă « țignale » repezi și scurte, rupând-o la fugă înspre Grădina Publică... Îl auzeam uneori, nopțile, și după aceea, cum fluieră; dar de departe, ocolind strada Școlilor.

* * *

Între noi, băieții, jucam capra, țurca, gioale (arșice), poarca și bușita — un fel de oină în patru, doi la bătaie și doi la prindere: de obicei, Marinache cu mine și Niculae cu Petruș. Pe Marinache îl poreclisem Șoricel. Avea capul țuguiat, cu trăsături ascuțite și gura împunsă rotund, din buze subțiri. Se mișca uite-l-nu-i de iute și lin ca prin oglindă, răsărindu-ți în față de unde nu te așteptai, cu boticu'n vânt, adulmecând. Eu băteam și el svâcnea ca un șoarece scăpat din cinie, oprindu-se scurt, pe vine, între Niculae și Petruș, care plimbau mingea. Trăgea frate-meu cu sete, dar Șoricel sărea'n loc parcă fript la tălpi, cu palmele pe sub genunchi, apărându-se mototol, fără mâini.

Când jucam simal (țimal) (*) în curtea școlii, Niculae putea să bată până'n fundul curții, dintr'o bătaie, scoțându-l uneori și peste gard. La picuri, însă, Marinache-l rămânea, jucând simalul pe vârful bățului, ca un scamator: făcea și câte șapte picuri « legate » — adică neîntrerupt, în aer.

Tot astfel, mă uimea la gioale (arșice), surchidind în palmă câte patru sau opt capre (soalbe) și miale, c'o îndemânare de parcă le-ar fi vrăjit. Se deosebeau lesne, din ochi, caprele fiind mai mari și lustruite. La vreo îndoială, ciocneam gioala într'un dinte din față: capra suna;

(*) La București: țurcă.

mialele, moi, nu. Ca să ne încredințăm de-a binelea, o și rodeam. În capre-ți rupeai dinții — mi-am și rupt o dată unul, de lapte; miale rodea oricine. De aceea se toceau repede, scăzând și la preț. Cu o capră puteai cumpăra două miale bune sau trei și chiar patru, roase. Aruncate de Marinache, gioalele se întorceau căzând aproape toate « pă sici » sau « pă bei », fiindcă știa să le surchideasscă, deși-l bănuiam că umblă cu șmecherii. Dacă rămăsese vreuna « pă ichi » — proptită într'o margine, fără să cadă — jucătorul o arunca din nou, în sus; iscusința lui Marinache se vădea mai ales atunci.

La împăratul și armașul dădeam cu o capră, ca să ne alegem. Jucam în patru: cel căruia-i cădea primul sici se făcea împărat, iar cel cu beiul, armaș. Dacă gioala căzuse din prima aruncătură « pă burtă », rămâneai om bun și, « pă gaură », om rău. Niculae și Marinache ieșeau mai totdeauna, care împărat, care armaș.

« — Împărate, prea'nălțate, am venit să-mi faci dreptate, să'ndrepți a lui strâmbătate », se plângea omul bun, arătând spre omul rău. « — Da' ce ți-a făcut, om bun? ». « — Uite, mi-a pus piedică, de-am căzut și mi-am spart tăblița ». « — Armaș mare, cu toba'n spinare — poruncea împăratul — să-i tragi dumnealui (omului rău) vreo șase ». « — Cum să fie, împărate: moi sau tari? ». Puteau fi și amestecate — dar nu mai mult de zece — după chibzuiala împăratului. Armașul trăgea cu o batistă împletită'n două, ca biciul și înnodată la sfârcuri, să nu se desfacă. Durea și ustura, mai ales dacă muiase nodul în apă. Loviturile moi abia le simțeai, parcă te-ar fi gâdilat. Când i se porunciseră tari, armașul întreba din nou: « — Cum fuge dracu' pă sârmă, sau cum fuge dracu' dă tămâie? ». Dacă răspunsul era « dă tămâie », armașul, sculându-se'n genunchi, izbea din răsputeri în palma celui pedepsit. « — Să dai în palmă, nu pă dălături, mă, că nu mai mă joc! » — și încleștam mâna cealaltă peste încheietură, s'o apăr. Oricum ar fi dat, pe-a doua n'o mai așteptam, nici Petruș nici eu, rupând-o la fugă, cu palma la gură și lacrimile'n ochi.

Ne scoteam paguba de rându-al doilea, făcându-ne atunci noi, împărat și armaș, fără să mai dăm cu gioala; altfel n'ar mai fi avut Niculae și Marinache « mușterii ». Răbdau, însă, amândoi, și mai degrabă osteneam eu trăgându-le'n palmă, decât să se vaite vreunul; ba își râdeau și de mine, mirându-se că « nu te doare mâna? mai odihnește-te!... ».

La capră îl luam și pe Costică, fricos și « slab dă înger », gata să bâzâie din te miri ce. Până atunci, la împăratul și armașul, șezuse de-o parte, făcând ochi mari. Petruș, cu palma întinsă și gândul la ce-l așteaptă, își vărsa focul pe el: « — Ce te zgâiești așa? » Costică tăcea mai departe, întristat. N'apucase armașul să tragă și el închidea ochii, galben la față ca gutuia. Apoi îndată-i ținea ison lui Petruș, punându-se pe bocete. Când ne gâdilam în nas c'un fir de iarbă desfăcut la vârf într'o umbreluță, « îi dădea borșu' » înainte de-a fi isprăvit de spus: « Rică-rică-rică, zeamă dă pisică; rică-rică-roi, zeamă dă cotoi ». Marinache-l poreclise « cârpă'n nas », văzându-l tot cu dopuri de vată în nări.

« — Mai sus, mă! » strigam la el, când se punea capră, luându-se cu mâinile de glesne, pe vine: noi ceilalți ne țineam drept, îndoiți doar din șale, cu brațele încrucișate strâns la piept și « capu la cutie ». Dinapoi, la moale, nu ne păsa, mai ales că jucam în picioarele goale. Dacă uitaseși să spui « apiolan », punându-te capră, la început, trebuia să rabzi câte un pinten de la fiecare; iar dacă vreun călăreț uita să strige « apiolan! » sărind peste tine, se punea el capră, drept pedeapsă. Pentru săritura următoare, « borș d'un ban », capra se depărta un pas de la linia zgâriată cu bățul, pe pământ; pentru « criță », doi, și pentru « dorobanț », trei pași. Până acolo ajungeau teferi Niculae și Marinache, sărind ușor — doar într'o mână, la « apiolan » — sprijiniți pe vârful degetelor. Petruș cu mine mai cădeam și la « criță » în picioare, trântind însă capra la pământ; iar Costică se prăvălea cu capră cu tot, la « borș d'un ban », dându-i vorba și pe nas.

O dată doar i-am văzut pe Niculae și Marinache jucând poarca în curtea școlii, cu Vanghele și alți porcari de pe maidane, aduși de el — șase cu toții. S'au ales două partide, fiecare la câte-o poartă, și începură să bată cu ciomege într'un ciolan de bou, încercând să-l bage unii în poarta celorlalți. Praful stârnit plutea sus, ca o ceață, prin care-i auzeam răcnind. Deodată, răzbi din hărmălaia lor strigătul unuia: « — Vine domnu', măăă! » A venit taică-meu sau n'a venit, nu mai știu și nici pe porcari nu i-am mai văzut după aceea.

Le ieșise nume rău, de zurbagii și bătăuși, gata să tragă și cuțitul. În Sărbători, spărgeau stelele colindătorilor, luându-le și agoniseala din traistă, nuci și covrigi; iar pe maidane, vara, ascunși prin bălării, dădeau coinace zmeelor înălțate de copii. Cine făcea cu ei la încurcare scăpa

zmeul oricum și fără să-l încurce, fiindcă porcarii puneau brici la sfoara zmeului lor. Voi fi pierdut și eu, destule, încurcate mai ales prin pomi, dar de niciunul nu mi-a fost necaz ca de zmeul din opt coale, cel mai mare din câte înălțase frate-meu și care i-a scăpat din prima oară, făcând la încurcare.

Împreună îl meșterisem, dintr'o coală cât o față de masă, albastră, care mi-ar fi ajuns să-mi îmbrac toate cărțile și caietele de școală. O cumpărasem de la Gheorghiță librarul, care vindea nu numai cărți și rechizite școlare, dar și zmee mici, « dîntr'o jumate », cu speteze de transperant. Spetezele și birlicul ni le-a tras la rindea nea David tâmplarul, tatăl lui Costică, iar pentru cap, Niculae cioplise o ramură de salcie, care se îndoia ușor, fără să plesnească. Coca eu am mestecat-o și tot eu am lipit sprâncenele și ochii zmeului, din hârtie de ghirlande roșie cu luciu, ca și vâjâitoarea. Pentru coadă ne-am milogit la mama să ne dea un ghem de trențe din care țesea Mămaca preșuri, la război. Am măsurat-o să fie de șapte ori lungimea zmeului și Niculae i-a potrivit gura jucătoare din sibiaș subțire, însă tare de nu-l putea rupe nici el în mâini. La urmă, Petruș cu mine am împletit cu schimbul, pe-o codiriște de bici, un păpușoi de sfoară gros cât știuletele, din cele trei gheme cumpărate tot de la Gheorghiță.

Ne adunaserăm vreo zece copii în curtea școlii, când l-am înălțat, într'o dupamiază de vară. Mi-aduc aminte și *cum* era de cald: ca niciodată, numai ca atunci. Răsuflam greu, cu grijă — nu din cauza căldurii — ținând zmeul drept, săltat nițel de la pământ, unii de-o parte a capului, alții de cealaltă; ne-am fi putut face nevăzuți cu toții îndărătul lui. Când a luat Niculae păpușoiul în mână, copiii începură să strige, împungând cu două degete spre el, ca în clasă: « — Mă duc io! Mă duc io! » dar el hotărî: « — Să duce Mihai cu Petruș ». Noi doi am și pornit spre fundul curții, în timp ce Costică, pe urma noastră, depăna coada zmeului în palme. Ne-am oprit tocmai la gard, agățați c'o mână de uluci și cu cealaltă ținând zmeul din spate, la încrucișerea spetezelor cu birlicul, cât puteam de sus. « — Dă-i drumu'! » strigă Niculae — și în aceeași clipă simții sfoara zmucind; zmeul țâșni înalt, trăgând iute după el coada, care luneca șerpuit prin pulbere, pe când noi, întinși pe spate peste gard, până'n vârful degetelor, cu ceafa între două șipci, îl urmăream în văzduh, cu ochii holbați și gura căscată.

Până s'ajungem îndărăt, la frate-meu, care-i dădea sfoară întruna, zmeul prinsese vânt, legănându-se uşor, egal, parcă în loc, undeva departe, prin dreptul castelului de apă din gară. Nu-i mai vedeam ochii; părea cât un zmeu din două coale şi, doar uitându-mă la sfoara deşirată iute prin mâinile lui Niculae, în timp ce păpuşoiu-i ţopăia între picioare ca pe plită, îmi dădui seama că se tot depărtează. Din când în când se oprea să-l joace, înfăşurând sfoara peste pumni; atunci s'auzea vâjâitoarea — un bâzâit de albine, atât de limpede şi de aproape că întorceam capul să văd « cine face ». Lipindu-mi urechea pe sfoară auzeam un vuiet neîntrerupt ca al stâlpilor de telegraf, care-mi pătrundea până la rădăcina dinţilor. « — Dă' să-l ţiu şi io », m'am rugat de frate-meu; dar zmeul trăgea atât de tare că, deşi mă încleştasem din răsputeri în tălpi, strângând şi dinţii, simţeam că îmi fuge pământul de subt picioare. Ţineam şi eu şi Petruş, proptiţi umăr la umăr, să nu ne scape. « — Ajunge, mă! că vă scăpaţi şi pă voi », râse Niculae, cu înţeles. Îi dădu apoi toată sfoara, care se întinse drept, fără burtă, iar noi făcurăm poşte, găurite la mijloc, împingându-le pe sfoară'n sus, c'o nuia. Zmeul se mai zărea cât un fluture, albastru în cerul spălăcit, plutind sus, departe, spre Atârnaţi. Împrejurul lui, însă mult mai jos şi mai aproape, se vedeau altele, roşii şi verzi.

Deodată, peste Grădina Publică, se înălţă, apropiindu-se pe dedesubtul zmeului nostru, unul vânăt, care putea fi din patru coale. Niculae începu să tragă de sfoară, mai iute decât izbuteam s'o împletesc pe bâtul păpuşoiului. Zmeul nostru ajunsese cam deasupra răscrucii dintre Grădina Publică şi gară, iar celălalt părea să fie tras acum dinspre maidanul din capătul uliţei lui Marinache.

« — Ăştia-s porcarii! » a strigat Petruş. Începeau să se vadă sforile, întinse cruciş — a noastră deasupra — şi îndată am auzit vâjâitul grozav al celor două zmee. M'am uitat la Niculae, cu desnădejdea neputinţei de a-l ajuta: mi se păru atunci, nu ştiu de ce, mai înalt şi foarte singur. E ultima imagine clară ce mi-a rămas despre el, din întâmplarea povestită. După aceea, n'am mai avut ochi decât pentru zmee. Sfoara celui vânăt se încrucişase cu a noastră; într'o clipă, zmeul vânăt zmuci scurt, tras de sfoară, iar zmeul nostru se desprinse uşor, pierind aproape numaidecât, dar pe loc, fără să cadă, parcă s'ar fi topit în văzduh, la soare...

De la Petruş aflasem — sau de la Marinache? — că într'o iarnă

s'ar fi dat o bătălie între olteniţeni şi atârnăţeni — porcari, din miazănoaptea oraşului şi de peste Argeş — pe oborul de lângă râu: la început cu bulgări de zăpadă, apoi muiaţi în apă şi după aceea cu pietre înăuntru, până-i sparseră capul unuia « de-ai noştri ». Atunci au ţăbărît olteniţenii cu ciomegele pe ei, alungându-i de n'a mai rămas picior de atârnăţean pe locul bătăliei.

Le rămăsese totuşi faima, rea, de care îmi aduc aminte şi acum c'o strângere de inimă ca odinioară, când lumea îmi părea plină de primejdii, mai ales pe întuneric: stele căzătoare din cer, strigoi în bătaia lunii, iar la răscruci, pe după garduri, beţivi şi porcari. Numai acasă mă simţeam la adăpost, ocrotit de părinţi — şi de Niculae, în hoinăreli şi la joacă.

* * *

Când ieşeam la « lecraţie » în curtea şcolii răsuna văzduhul de chiote, pocnete şi ţiuituri ca'n bâlci, pe oborul de lângă Argeş. Câte unul trăgea cu « levorveru » o bandă întreagă de capse — ori măciulii de chibrit, mai ieftine. Un altul pocnea în perete pungi de hârtie, umflate cu gura. Dacă-l întrebai cum face, zicea: « — Fă-te'ncoa, să vezi »; şi până să iei seama, ţi-o şi plesnise'n frunte sau după ceafă, de vedeai stele verzi. Mai încolo, altul umfla o băşică de gumă subţire, suflând printr'un muştiuc cu « muzicuţă ». Luând-o de la gură, « ţiuitoarea » se desumfla prelung, asurzitor.

De-a lungul pereţilor, între ferestrele claselor, băteam mingea, scăpând-o uneori şi pe delături, în câte-un ochi de geam. Deodată amuţeau toţi o clipă şi, în cea următoare, izbucnea din zeci de guri: « Aaa spaaart geamu! Aaa spaaart geamu! Aaa spaaart geaaamu! » — pe două note, sus şi jos. Făptaşul era purtat cu alai de-o liotă de copii, în « cancilare » — câţi puteau încăpea cu el pe uşă — « să-l judice domnu ». Îl judeca'n palmă, cu linia, iar acasă-i împlineau părinţii, aflând bucuria ce le făcuse.

Pe sub ferestrele înalte rămânea loc destul pentru nasturi la perete. De-a v'aţi-ascunselea şi baba-oarba ne făceam, la capră ne puneam, în bile şi-n nasturi ne lăsam. După ce dădusem cu banu'n sus, ca la rişcă, cel căruia-i căzuse « coroana » se lăsa întâi, bătând c'un nasture în perete, sau tot cu banul. Jucam pe nasturi de cămaşă ori de tablă şi pe « mantale », soldăţeşti sau ofiţereşti, după învoială. Nasturele cu arc, de manta ofiţerească, era cel mai scump — şi de cămaşă, cel mai ieftin; le ziceam, scurt, « mantale » şi « cămăşi ». Dacă banul sau nasturele bătut în perete cădea aproape de al celui care se lăsase înainte, astfel că desfăcând

mâna dreaptă îi puteai cuprinde pe amândoi, între degetul mare și mijlocaș, câștigai.

Nasturi jucam și la gropiță — sau bile și gioale — în găuri scobite sub marginea trotuarului, de jur-împrejurul claselor. Degeaba le astupase nea Radu în ajun, după plecarea copiilor de la școală: a doua zi le scormoneau la loc. Din buzunare sau de la sân, de sub cămașă, uneori și dintr'o pungă cu băieri, scoteau unii gioale, alții bile, dar mai ales nasturi.

Jucam de obicei cu bile de pământ ars, vopsite — cele mai ieftine; rareori cu goambene de sticlă, verzui sau colorate la mijloc; cu bile de oțel ne lăsam. Dacă aveai mână și noroc, le făceai « oală », băgându-le pe toate în gropiță, dintr'o aruncătură. « Torontu și la cap » era un fel de joc de popice în bile, așezate rotund. Câștigai câte puteai scoate din ront, izbindu-le c'un bilor de oțel cât nuca.

Rișcă se juca pe nasturi, nu pe bani. Dacă vreunul fără baftă, care-și pierduse și nasturii de la cămașa de pe el, nu vrea să plătească zicând că-l bate măsa, n'aveai ce-i face, mai ales dacă era mai voinic. Numai « pui dă giol » să nu fi făcut — și nici nu mi-aduc aminte asemenea faptă; doar vorba ei de faimă rea îmi sună la fel în auz, din copilărie.

Peste toată larma de țipete și zgomote amestecate din curtea școlii de la Oltenița se alegea, la răstimpuri, un strigăt ca în târg: « Hai la leotru! leotru! leotruuu! ». La București nu l-am auzit și nimeni din cei întrebați de mine nu știe să fi jucat « leotru ». Numele jocului pare stropșit — poate din *loterie* — ca și cele două numărători de origină franceză, despre care aminteam. Jocul era un fel de loterie: după ce « negustorul » pusese o poză în *Cartea de citire*, « mușteriul » deschidea la întâmplare, trebuind apoi să ghicească numărul foilor până la cea cu poza. Pare simplu: întâi aduni sau scazi, ca să afli numărul paginilor, și după aceea împarți la doi. Oricât ai fi fost de tare la « artimetică », în clasă — recitând pe dinafară tabla înmulțirii, chiar pe sărite — la leotru deseori zbârceai, poate și fiindcă greșala se plătea pe loc, cu nasturi și mantale.

Acasă aveam fiecare plicuri cu fel de fel de poze colorate: flori, păsări și animale, îngeri și Moș Crăciuni, « Nașteri » pentru stea, cu Sfânta Familie și povești întregi: Fetița cu scufița roșie, Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici, Casa vrăjitoarei din pădure (cu olane de turtă dulce și geamuri de candel) etc. De povești, mai ales, nu m'aș fi despărțit pentru nimic în lume; schimbam uneori poze răzlețe, tocmindu-mă aprig. Abia după o zi de târguială l-am înduplecat o dată pe Niculae să-mi dea o

poză care-mi lipsea, din povestea Genovevei de Brabant, în schimbul unui porumbar măreț, cu porumbei bătând din aripi roz, pe sub copaci albaștri; dar numai după ce i-am dat și porția mea de plăcintă cu mere, promisă pe deasupra.

Într'un caiet lipisem « ațibilduri », pe care le frecam ușor pe dos cu degetul muiat în gură, până ce rămânea întreagă, lipită, numai imaginea în culori. Mi-aduc aminte de-o pagină întreagă cu fluturi: « coada rândunichii » și « ochi de păun », fluturi galbeni « de varză » sau albaștri mărunți și un « cap de mort ». De la Gheorghiță librarul cumpăram și « ghicitori » — vreo zece cartonașe, sub o învelitoare scrisă în litere groase: « Unde-i vânătorul? » Dedesubtul fiecărui cartonaș, cu scene din pădure, de la gârlă sau din casă, tipărite roșu, câte-o întrebare cerea să afli unde se ascunde vânătorul, sau peștele, sau pisica etc. Ca să răspunzi, acopereai — de pildă, gârla — cu foița de țiplă roșie din pachet și peștele se dădea la iveală, singur, în timp ce pescarul de pe mal dispăruse o dată cu undița. Pe vânător îl găseai de obicei ascuns la furca vreunui copac, iar pisica, încolăcită într'o cizmă a omului de la masă, din odaie, sau după ceafa gospodinei.

În magazia de lemne am făcut, într'o vară, cu Petruș, « cimotograf ». Pe o coală de petiție, prinsă'n ținte la perete, proiectam *Châteaux de France*, gravate pe foiță transparentă. Mi le dăruise mama, cu care începusem să învăț franțuzește, promițându-mi: « o să-ți prindă bine mai târziu ». Învățătura — castelele mi-au prins, încă ce bine! chiar la Oltenița. Lampa din bucătărie o luam fără știrea mamei și, cu inima cât un purice, lupa din sertarul noptierei lui taică-meu, pândind să nu mă prindă. În magazie, o potriveam la capătul dinspre ecran al unui tub de carton, iar Petruș ținea « lamba » dinapoia celuilalt. Se mira'n gura mare: « Parcă-i d'adivăratelea! » De plăcerea lui, îi explicam bucuros ce scrie dedesubt. Mama se făcea că nu știe de lampă, ciudindu-se: « Parcă azi dimineață i-am pus gaz; ori am uitat eu, de multe ce am pe cap? » Într'o zi, însă, când uitase « d'adivărat », am rugat-o să umple lampa și să vie cu noi, să vadă. I-a plăcut, dar mi-a zis după aceea: « Vezi să nu afle taptu, că se face foc ». Aflând până la urmă, s'a făcut: și din pricina lupei, dar mai ales de grijă « să nu ardem ca șoarecii ».

De ce « ca șoarecii », nu știu. Când lua foc vreo magazie părăsită la Oltenița, se năpusteau guzganii — cât pisica, unii — chițăind, afară, în picioarele copiilor, care strigau ca la urlărie: « Olelie, lieee! A murit

Ilieee!». În magazia noastră de scânduri se pripășiseră într'o vreme șobolani, de la coteţul păsărilor, de-alături. Îi prindeam cu cinia, purtând-o apoi ca pe moaște, Niculae c'o mână, eu cu alta, la Petruș acasă, unde-i dădeam pe seama pisicii. Mi-ar fi fost drag s'avem și noi una, dar mama nici s'auză: « Dacă vreți să scăpați de mine, luați-vă pisică. Ori eu, ori ea. Cât 'oi trăi, vreau să fiu stăpână'n casa mea! » Abia la București am înduplecat-o să luăm — un cotoi, Țic, care-a murit de bătrânețe.

La Olteniţa le alungam cu praștia, când se furișase vreuna lângă stâlpul porumbarului din mijlocul ogrăzii. Se oprea'n coadă, cu capu'n sus, adulmecând și lingându-se pe bot. Trăgeam doar s'o sperii, în tabla de pe stâlp: biata pisică țâșnea înalt, pierind ca o nălucă peste gard. Am prins o dată una, sub ligheanul pregătit pentru vrăbii. Presăram dedesubtul ligheanului proptit în buză, deasupra unui beţișor bătut în pământ, miez de pâine sau mei, ascunzându-mă apoi, lungit în iarbă, după un trunchi de pom și'n mână ținând capătul sforii, legată de beţișor la celălalt. Veneau și vrăbii și pui de găină, dar când să trag de sfoară, se prindea sub lighean doar câte-un puișor speriat; vrăbiile zburaseră. Pisica despre care vorbesc s'a prins singură, trântind ligheanul peste ea; numai coada-i rămăsese afară. Când am tras-o de coadă, zbughi năucă drept la mine'n brațe, zgâriindu-mă pe amândouă mâinile până la coate. M'am dus urlând la mama. Ce să-mi facă? M'a oblojit, după ce mă unsese cu zmântână, mi-a șters lacrimile și, sărutându-mă să-mi treacă, n'a uitat: « Să te'nveți minte ». Învățul a ținut cât zgârieturile, iar gustul vrăbiilor avea să-mi treacă fără să-l cunosc, deși Marinache mă tot ispitea, jurându-se că ciulamaua gătită de maică-sa cu vrăbii prinse de el e mai bună «și dăcât aia dă pui». Poate; decât aceea pe care ne-o gătea mama, nu cred.

...Nici nu-mi vine a crede, uneori, câte știu. Numai vorbele uită — « eu » nu. Mi-aduc aminte cu toate simțurile, pipăind orbește'n amintire, uimit eu singur și orbit de o lumină care este fără să fie și înviază: nu trecutul, ci promisiunea clipei nepetrecute a copilăriei. Parcă mi-aș tot închipui ce este mereu, în feluri de-a fi și chipuri de vorbe: cum se joacă lumea de-a oamenii cu noi toți, de când suntem împreună pe lume — de totdeauna. Mi-aduc aminte deget cu deget, din coate și'n tălpi, în auz, pe limbă, subt pleoape, când casc, înghit sau strănut; și-mi tot vine să spun, ori mai bine să tac — dar să fiu, mai ales.

Ce bine-i să fii copil! Din ce în ce, să tot fii, până la adânci bătrânețe...

Mihai Niculescu

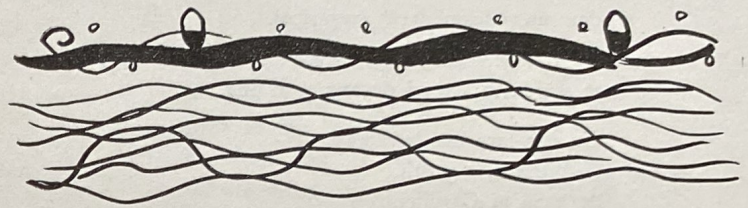

PENDUL IBERO-DACIC

I

PUNTA EUROPA

Prietenilor « dela » și « din » PUNTA EUROPA.

¿ Quién es el que esto mira
y precia la bajeza de la tierra
y no gime y suspira,
y rompe lo que encierra
el alma y destos bienes la destierra?

Fray Luis de León

.... ver las cosas como son.

Ramiro de Maeztu
(Don Quijote o el amor)

1

Ce căutam
la poalele mesetei,
la răscrucea văilor
pe care curg doar pietre?
Ce așteptam la căpătâi de veac?

Pluteam între pământ și cer,
în simultan amurg și răsărit

dar nu vedeam decât crepuscul.

Cerul siniliu cu arpegii negre
se scălda în flăcări de aur și aramă.

Un aer tare mă înfrățea
cu pietrele, giganții
de pază ai Castiliei.
Calul meu, cel negru,
din cetatea ostrogotă,
dela Pferdeschwämme,
căuta zadarnic un fir uscat de iarbă.

Pe zare două căpățâni de munte
se înfruntau golașe,
gata de înfricoșată luptă.

Până când steaua
cu foc de ghiață lăcrimând,
ținti singuratatea
în tot pustiul nopții.
. . . . . .
Aici s'au născut,
din piatră și piatră
fiii Craiului Amurg.
Și s'au bătut în capete,
și-au scăpărat lumini.

Dincolo de bine,
dincolo de rău,
toate se cuminecă,
întru aceeași stâncă.

Orgi de peste lume
răscolesc vântirile,
biciue muchii de steiuri
și prăpădesc cu seceta
orgoliului de veci.

2

Luna verde, « verde que te quiero verde »,
descărnează fața
maurului adormit.
O sudoare de ghiață
încremenește lumea.
În visul mai tare
ca toată trezia,
râul laptelui așterne de ziuă;
din el se ridică iarba de aur
și cade rouă nestemată,
mai limpede ca lacrimile
tuturor nevinovaților
înecați în sânge.

Cine-a visat un El Dorado?
Poate îndrăgostitul
bântuit de lună,
rătăcind în somn
pe celălalt tărâm
a găsit o vână
de soare închegat.
. . . . . .
Idoli despuiați, de aur,
femei turnate în aur!
Brațe de zăpadă
se ridicau foșnind
mătăsuri fără preț
și binecuvântau
izvoarele de sânge.
Râsul cădea în cascade
spărgând stalactite
de lacrimi înghețate.

A fost un veac de aur.

Iubirea așteaptă mereu
în noaptea neguroasă
a muntelui Carmel.

3

Taurul tăriilor
varsă foc și stinge visele.
Uriașii mereu neclintiți
se înfruntă fără nădejde.

Bolovani de toată mâna
de-a valma risipiți
pe țarine uscate,
par țigani morți,
capete de mistreți cât omul,
calugări în mătanie,
cocoașe de babe halucinate
în absolutul împietrit.

Toți se strâng
pe fundul mării,
în largul cerului:
mari și mărunți,
umilii și făloșii,
sătuii și flămânzii.
.....
În jurul arenei
diametral tăiată
de umbră și lumină,
valuri de capete
dintr'o spirală
cu centrul jos,
cască o gură de iad
în același urlet.
Poporul bea sânge.

Un astru, la raze argintiu,
momește bestia neagră,
nodul ce va fi tăiat,
artisticamente,
de fulgerul oțelului,
mai lunecos ca șarpele.

¡Fiesta nacional!
O nuntă fără leac,
în ochii roșii de sânge ai plebii,
regește-adevărată.

4

Regii s'au retras
în neagră certitudine,
sub lespezi de marmură,
pe totdeauna obosiți
de bâlciul vanităților.

Un aer greu sue din cripte,
umbre nevăzute cântă înăbușit
veșnicul lor *cante jondo*.

Moartea și-a trăit în ei,
ca în nicio haină,
setea soarelui
ce niciodată n'a apus
peste mările și țările
podite cu hlamida
melancolicului Sire.
Până când odată au apus.

Sătul de putere,
lăcomit la veșnicie,
părăsit de somn,

trăia doar din lumina
făciilor aprinse zi și noapte
în bazilica pustie.
Cerul înstelat era acoperit
de tavanul iatacului scund.

Păstor la oi cuvântătoare,
ai fost, n'ai fost,
Felipe Segundo?

Nimeni nu va ști vreodată
ce se află, ce lucrează,
în valurile neamurilor,
cu tagmele de regi.
Adâncul mărilor de vremi
dau la lumină,
visele tăiate'n piatră;
un aer melodios gonește timpul
din nava veșniciei. Prin pântecul ei
trec dintr'o lume într'alta
căpitani în purpură,
matrozi în catifea ori zdrențe,
dincolo de liman,
străbătând strâmtoarea
mai strâmtă ca o rază.

Râuri lunecă
peștii de toate mărimile
rând pe rând în aceeași albie, o clipă,
aceeași clipă,
între o veșnicie și alta.

5

Copiii aruncă pe străzi răcoare
din râsul și mirarea ochilor.
N'au frică de păcat

și nici de para focului,
nici grije, nici foame, nici sete,
sunt numai ochi fără margini;
ca păsările în aer,
ca peștii în apă,
se scaldă în infinit.

. . . . . .

În colțul cu lumină roasă
de priviri nesigure,
Fiul Omului, din cadră,
așteaptă învierea lumii.

În cue țintuit
el a inclus contrariile:
viață și moarte.
Strigătul Lui
și acum străbate
noaptea remușcărilor.
Ochii Lui s'au închis
cand I-au zdrobit oasele
dar s'au deschis în neamurile toate:
« Uitați-vă, nu toți aceștia
ce grăesc sunt Galilei ».

De-atunci neîncetat adie duhul
din Orient în Occident,
din Occident în Orient.
Iberi și Daci, toți ați luat și ați mâncat
din aceeași pâine,
și setea veșniciei
v'ați stins-o în același vin!

6

Oprește, uită-te
și mângâe cu toată lumina ochilor tăi
colina măslinilor!

Arbore umil! fructul tău amar
a luminat nopțile catacombelor
și trupurile înfometaților
strânși sub semnul peștelui!

Păstorul tău necunoscut,
te-a iubit ca pe oameni;
El te crește, tu îi îndestulezi.
Frunzele tale fosneau
când Duhul se sbătea neliniștit
la priveghiul lumii:
« Trist e sufletul meu până la moarte. »
De când e lumea ceilalți dorm,
numai frunzișul și cerul veghiază.

Soarele
se multiplică în portocali,
dar strugurii
sunt lacrimile lui de bucurie.

7

Patria ta călătorule
e tot ce se desvălue
ochilor tăi mereu căutători
și adevăr e tot ce se vede
cu ochii întregii ființe.
De unde am venit?
Din noaptea durerii fără capăt
se ridică roiuri de stele
și-mi luminează calea
în lumea de aici,
icoana celeilalte.

II

LUX CAUCANIAE

Tuturor celor ce-au suferit
de-o mie de ani, cu gura închisă,
nedreptate, schingiuire și moarte silnică.

... știu numai că mama când m'a lăsat mi-a zis: Niță, dragul meu! să cumperi lumânările și să le împarți pela bisericele.

C. Negruzzi

Cimpoiul veșted luncii sau fluierul în drum
Durerea divizată o sună'ncet, mai tare...

Ion Barbu

O,o,o, ...ooooo...
Cimpoi de aer
hang și vaer,
orgi de fluere,
cavale,
ba un deal și mai o vale,
catedrala cea de piatră
în albastru mi s'arată!

Pe plaiuri alaiuri
de turme țurcate,
cu ploaie spălate
cu trăznet tunate,

și prin inel,
el ca el,
cu o stea se logodea;
la strungă tras
berbecul gras
zi și noapte berbecea.

Turma bearcă behăia,
câinii pe pustii lătra...

. . . . . .

Cavale, cavale...
Dulce vântișor bătea
oile-mi domol horea,
munți de blană mi-i rodeau
hodineau și rumegau,
sucăleau și se rugau.

Pe lespedea lucie
a eternității
Zalmoșul cu-o unghie
zgâriase: Geții.

. . . . . .

Secole, secole,
cavale, cavale,
tot mai la vale,
frântele șale...
o,o,o, ...ooooo...
of!

Că Pro-Țapi cu păr de lup
mâncau iarna cantalup
dela Țarigrad adus
și pe tăvi de aur pus.
Oițele-mi jumuleau,
viișoarele-mi storceau,
fumurile-mi întorceau,
tot în cinci mi le torceau
și'nzecit le numărau,
gălbiorii mi-i găbjau.
Și la sută câte unul
din boierii cu duiumul
când prea rău se îmbuibau
cu Pro-Țap cu tot mi-i luau

la Edicule-i turnau
de cinci piei mi-i jupuiau,
când nimic nu mai găseau
mi-i și descăpățânau.

o,o,o,ooo,
soartă!
Din Cireșar până'n Răpciune
și din Răpciune'n Cireșar,
din cap de miel în fulg de oaie,
din alb de flori în barbă dalbă,
din mână'n mână, furcă'n brâu,
s'a tot sucit, s'a răsucit
firicel; și firul gros
cât nojița a crescut,
și nojița funie'n șase;
funiile s'au tot legat
cap la cap din leat în leat
și cruciș și curmeziș
peste Țări în lung și lat.

Veac se scurse după veac.

. . . . . .

Suflet-sufleţele, tu Lumânărică,
multe ai aprins, câte s'au stins,
lumânările și făclioare,
ci nici de milă și nici de silă,
numai de foame de pâine-lumină,
numai de sete de vin fără vină
în străinie de beznă haină.

. . . . . .

Și iacă-tă mări,
din vai și of
s'a procopsit
un iarmaroc.

Și Mare Duhovnic
berbecele liubovnic,
au tunat și adunat
mai marele sfat,
au solomonit
și mi-au proțăpit
în soborul țaților
pe Domnul cârnaților,
pe Țapul Viteazul
călare pe breazul,
ca să macine tărâța
la moara de uța-hâța.

O,o,o,oooo,
soartă!

Din Cireșar până'n Răpciune
și din Răpciune'n Cireșar,
din coadă de câine și năpârleli,
din nevăstuică în coadă de pește,
jupâni opăciți de beleli-socoteli
trag să moară, câine-câinește.

Și supt plai
la muls de rai,
plouă sare cu mălai:
mălai de neghină,
sare de rugină.

Pe ciobanu'ngropat
din morți l-au sculat
și fluer i-au dat:
fluer de soc
să-i zică pe loc,
și-o mireasă de caș
să-i zică iabraș.

Iară jos în gropi,
la subțiori de plopi,
ouă de corbi
mi-au plodit gealați
holbați și buzați.
Și amestecături
de lepădături
spălați în lături
de trânji și cocleală,
toți pe-o tânjală,
i-au pus faraoni
peste țara de Domni.
O,o, oooo
văleleu și vai!

Că-mi veni acum polcovnic
călare pe un târcovnic
ce tăia pe veresie
behăind a muscălie.
Berbecii s'au beteșugit,
mieii s'au cam rătutit,
oițele s'au spovedit,
bacii la ocnă s'au călugărit.

Iară ciungul cu mustețe,
cataroiul pe mosor,
din Kremlin le da binețe
și mi-i jugănea de zor.

O,o,o,oooo ----
Hop!

La cea moară de tărâțe
unde curge praf în scoc,
s'au ciocnit două căruțe
fără cai, fără noroc.

Și-a rămas în bătătură
doar o tigvă'n prepeleac,
dintr'o gaură de gură
zicea *da* neîncetat.

Vântul bate, tigva sună,
gerul mușcă, ea rânjește,
bate soare, bate lună,
o usucă, o albește.

O,o,o,..oooo,
Stai!

Suflet-sufleţel Lumânărică
cine mi te-a luminat
și în foc mi te-a lăuat,
țara'ntreagă de-ai aprins
lumânare lângă lumânare,
faclă lângă faclă,
fânar lângă fânar?
Pe toată sfânta moșie-năsălie
mare de luciri s'a întins
și pajiște de flori în flăcări spălate,
și crânguri cu focuri încununate,
și caldarâmuri de candeli aprinse,
și peșteri cu bolovanii-astre nestinse,
și din pae, cenușe, iască
luptă iarăși să se nască
om adevărat de viță împărătească;
și câte lumânărele ai semănat
atâta lumină din veci le-ai dat,
tu uitatule,
tu de rău neatârnatule,
tu de iad nevătămatule,
tu aluat neîntinat
Lumânărică Împărat!

Horia Stamatu

GRIGORE CUGLER (APUNAKE)

ATUNCI TORPEDUTU...

« Să știi că nu adorm până nu-mi vei spune un basm ».

Portarul m'a privit cu coada ochiului, în timp ce-mi potrivea cu grijă de mamă pernele sub cap și marginile plapumei împrejurul saltelei.

« Te-ai învăţat cu năravi, dar astăseară n'am timp să stau de poveşti », a mormăit el, vrând să facă pe neînduplecatul. Cum îl cunoșteam, însă, nu m'am dat bătut. De atâția ani de zile de când eram client statornic al Hotelului Carlton, se închegase tradiția ca portarul să vină seara în camera mea și, așezat la căpătâiul patului, să-mi spună câte o poveste, până mă fura somnul.

« Ei hai, te rog, povestește-mi ceva, fie cât de scurt », mă rugam eu, lungit alene, cu brațele încrucișate sub cap și barba răsfirată peste marginea plapumei, în timp ce răcoreala proaspătă a așternutului, făcut din aripi diafane de lilieci, mă învăluia ca o mângâiere de undă.

Dând din cap și bodogănind ceva despre clienții prea mofturoși, portarul s'a apropiat de geam și a rămas tăcut, câteva minute, ca și cum ar fi căutat să-și adune gândurile. Apoi, privind afară în noapte, pe sub colțul ridicat al perdelei, m'a întrebat:

« Îți aduci aminte de fostul portar, bătrânul care era aici înaintea mea? »

« Cum să nu », i-am răspuns eu: « inventatorul măsuțelor de noapte cu frână de mână și al țucalului de presiune. Dacă nu mă'nșel, a murit ».

« Nu, n'a murit, căci portarii de hotel nu mor. Ei se transformă, cu timpul, în alți portari ».

« Vrei cumva să spui că tu și bătrânul....? »

Prietenul meu a dat afirmativ din cap, în timp ce un zâmbet ciudat îi răsucea colțurile gurii, și a adăogat:

« Transformarea se face treptat-treptat, printr'o serie de sforțări

interne, urmate de câte o zmucitură bruscă. Exteriorul corpului suferă, de fiecare dată, imperceptibile modificări, care, completându-se una pe alta, desăvârșesc metamorfoza în câteva ore. În ziua prefacerii noastre s'a strecurat, din sufletul bătrânului portar în al meu, o taină ce fusese păstrată cu sfințenie de șaisprezece generații de portari. Cu mine se încheie șirul, așa încât socotesc că, acum, pot vorbi fără teamă, mai ales că văd că ai și adormit...».

În loc să-și împartă povestea în capitole, portarul și-a împărțit-o în mai multe etaje, pentru a-i păstra caracterul de poveste-hotel, dar mai ales — cred eu — pentru a aduce un ultim omagiu celor cincisprezece generații de portari dispăruți.

Când, la rândul meu, iau condeiul spre a scrie aceste rânduri, închin și eu trecutului un gând de pietate, fără a revendica altă onoare decât aceea de a fi singurul client de hotel la curent cu secretul portarilor, pe care voi încerca să-l împărtășesc cititorului întocmai așa cum mi-a fost desvăluit, în noaptea aceea, de prietenul meu, portarul de la Carlton.

Etajul I - Petrecanie

Poate că n'ai să mă crezi când îți voi spune că aici, în mijlocul orașului nostru, exista odinioară un maidan foarte întins: o insulă verde de pace și frăgezime, înconjurată de marea de piatră a cetății. Cum însă oamenii ce trăiau în casele dimprejur cu fațade înegrite, purtând pecetea necazurilor și a tuturor nevoilor ce se ascundeau în ele, priveau numai spre străzile prăfuite din fața lor, niciunul din locuitorii marelui oraș nu bănuia existența maidanului. Și totuși, acel maidan era în sine o țară desăvârșită, având, la rândul ei, sate, orașe, munți, păduri, și chiar o mică mare puțintel înclinată, așa încât, chiar fără vânt, corăbiile puteau călători oricând, nestingherite.

Peste acea țară domnea un Împărat blând și iubit de supușii lui, pe care îi învăța să joace jocul numit 80=08. Acel joc venea astfel: pe podeaua bine lustruită a unei odăi se scria cu creta formula 80=08. După aceea, se făcea întuneric în odaie și jucătorii, perechi-perechi, un bărbat și o femeie, cărau un pat pe care trebuiau să-l așeze cu fiecare din cele patru picioare în cele patru rotocoale ale opturilor. Aprinzându-se

lumina, se vedea dacă izbutiseră sau nu. Rezultatul se înscria pe o tăbliță: $^1/_4$ dacă puneau bine numai un picior, $^2/_4$ dacă puneau bine două, și așa mai departe. Perechea învingătoare era urcată în pat cu mare alai și avea dreptul la tot atâtea puncte câte câștigase la joc.

Etajul II - Cavalerii

Deodată prin codrul cu arbori de os,
Răsună un țipăt subțire și gros:
O bufniță care văzuse că jos
Treceau Cavalerii Cățelului Alb.
(Balada Cavalerilor Cățelului Alb, Cântul IV)

Apărarea țării era lăsată în grija unei secte de cavaleri invizibili, Cavalerii Cățelului Alb, astfel numiți deoarece se recunoșteau între ei după același sistem după care se recunosc și câinii. Se deosebeau, însă, de câini, prin acea că hatmanul lor, un uriaș cu repetiție, se numea Torpedutu. Acest mare uriaș putea fi vizitat și pe dinăuntru, unde se păstra una din cele mai vechi salpingite ale Orientului, adusă acolo de Solacolu, cu submarinul.

Între Împărat și Torpedutu înflorise o prietenie desăvârșită, care, pe măsură ce vremea trecea, devenea tot mai trainică. Mulțumită acelei prietenii, armonia și fericirea cea mai deplină domneau în tot cuprinsul împărăției de pe maidan.

Cum însă nimic ce este prea frumos nu poate dura pentru vecie, o întâmplare înfiorătoare veni, într'o bună zi, să pună capăt fericirii obștești și să zdruncine țara până în adâncurile vieții ei...

În dorința lui de mai bine, Împăratul, mare iubitor de câini, inventase un praf numit Koprolux, care avea proprietatea de a face fosforescente excrementele acelor animale.

Invenția fu primită cu bucurie și recunoștință de către popor. La vederea grămăjuilor luminoase, ce dădeau străzii și grădinilor un aspect de sărbătoare, lumea se oprea să discute foloasele Koproluxului, aducând laude neprecupețite suveranului. Dar iată că vreo câțiva cetățeni,

fără să cerceteze dacă acel praf, atât de nimerit pentru câini, poate fi folosit și de oameni, mâncară Koprolux și muriră ca muștele.

O jale de nedescris se întinse asupra întregului maidan și aceleași glasuri care, cu puțin timp înainte, nu mai știau cum să preamărească pe Împărat, se ridicau acum împotriva lui, pline de mustrări amare și chiar de amenințări.

Torpedutu, pe care această nedreptate îl făcea să sufere, se hotărî să încerce să salveze renumele suveranului. În fața poporului adunat, înghiți un pachet întreg de Koprolux și, mulțumită constituției lui robuste, scăpă cu viață, iar produsul experienței sale fu plimbat pe o tavă de argint, prin toată împărăția.

Acest nobil gest aduse după sine o oarecare destindere, dar spiritele erau încă foarte departe de a se reîntoarce la liniștea și buna înțelegere ce domniseră în trecut. Se simțea plutind în aer o furtună, pe care cea mai mică scânteie de nemulțumire o putea face să izbucnească.

Și iată că veni și ziua de 15 Iunie, despre care nu se poate spune decât că strică și mai rău lucrurile.

Etajul III - Convergența

În ziua aceea, trebuia să aibă loc, în prezența Împăratului, inaugurarea festivă a noului stabiliment pentru câini. Disdedimineață, o mulțime de curioși se adunase în piața din fața noului local, pe fațada principală a căruia sta scris: « Câine, nu lăsa pe mâine ». Ferestrele, veșnic deschise din cauza marei presiuni din interior, lăsau să se audă până în stradă lătrat de câine și schelălăit de cățea, care duminica seara erau transmise și prin radio. Ori, iată că un om, al cărui nume începea, după unii, cu S, iar după alții cu Mp (adevărul n'a putut fi aflat niciodată, așa încât acest subiect mai stârnește și azi lungi și aprinse pandalii în lumea agramaților, trepanaților, comaților, stați-fraților - AJUNGE!), spuneam deci că S sau Mp, hotărît să nu dea înapoi de la nicio nemernicie pentru a compromite succesul pe care suveranul se aștepta să-l obție, se amestecă în mulțime purtând pe umeri, în grațios balans, o prăjină de patru metri.

Efectul apariției lui fu atât de categoric încât lumea, uitând la ce se adunase acolo, se grăbi să-l imite și, din acea zi, nimeni nu mai ieși pe stradă fără prăjină.

Noua modă, zisă a « convergenței », dădea naștere, mai ales în orele de îmbulzeală și prin prăvălii, la niște încâlceli de înaltă tensiune, ce nu se puteau descurca, de cele mai multe ori, decât noaptea târziu. În străzile mai înguste, trecătorii de pe amândouă trotuarele erau prinși fără putință de scăpare într-o împletitură țeapănă, căreia trebuia să i se dea foc spre a se curăți locul.

Dar, să dăm cuvântul portarului.

Împăratul, având o fire deosebit de simțitoare, fu molipsit, mai adânc decât oricare altul, de neliniștea pe care o simțea mocnind în sufletul supușilor săi. Pe zi ce trecea, devenea tot mai nemulțumit, tot mai nerăbdător. Dorinți nemărturisite îi turburau somnul, iar setea de noutate, de schimbare, făcea să nu-i placă nimic din cele ce vedea în jurul lui. Dar, mai cumplit decât orice, îl chinuia gândul că el, cu nenorocita lui de invenție, era cauza acelei stări de lucruri.

Etajul IV - Puterile

Într'o noapte, neputând dormi, Împăratul ieși în balconul Teatrului Național. Din motive de economie, Împăratul nu lăsase să i se clădească un palat, ci locuia în Teatrul Național, pe scena căruia i se monta, pentru diferitele împrejurări ale vieții, decorul potrivit.

Într'un colț al scenei se găsea în permanență camera Reginei, soția Împăratului. Tot din motive de economie, Împăratul socotise că nu era numaidecât nevoie să fie căsătorit cu o Împărăteasă. « O Regină îmi ajunge », obișnuia el să zică, trecându-și cu latul palmei peste beregată. Dar, în ultima vreme, Regina nu-i mai ajungea — și cronicarul discret vorbește despre « clopotnița nouă de la marginea orașului, unde Împăratul se ducea cam des și nu odată fusese zărit dându-i târcoale și umblând, pe furiș, cu mâna pe la bolta ei ».

Dar moartea se înviersuna cu încăpățânare (sau se încăpățâna cu înviersunare, cum o 'ntorci tot una e) împotriva sărmanului Monarc. Și astfel se întâmplă că Torpedutu, trecând odată în fruntea unei parăzi,

pe sub aceeași clopotniță, se amorează și el nebunește de ea. Icoana ei ginga șă, cu turnul zvelt și cu cele două clopote micuțe, atârnate sus, sub acoperișul strălucitor de tinerețe, îl urmărea neîncetat, ziua și noaptea. Și, de unde clopotnița răbda mângâierile Împăratului de nevoie, fiindcă nu putea face altcumva, simțea pentru Torpedutu o dragoste nestăpânită, lucru ușor de înțeles dacă ne gândim că Torpedutu, cu măsurile lui de uriaș, era singura ființă de pe maidan în stare să umple cum trebuie anumite goluri.

Dar, să dăm cuvântul portarului.

Cum-necum, Împăratul află despre această dragoste. O clipă, orbit de gelozie, se gândi să exproprieze clopotnița și să-l taie pe uriaș. Își aduse, însă, aminte la timp de serviciul pe care i-l făcuse acesta și atunci, înțelegând că, cu toată silința ce și-ar fi dat, inima clopotniței era pierdută pentru el, ca și inima supușilor lui, pe care vedea că nu o mai poate recâștiga cu nimic, se hotărî să dispară el însuși.

Hotărîrea aceasta îl costă mai mult decât s'ar fi putut crede. Bietul suveran căzu, încetul cu încetul, într'o întristare personală presărată cu tresăriri zadarnice. Lacrimi cu gust de catastrofă i se prelingeau pe tot corpul, iar numărul ce purta la încălțăminte crescu cu opt puncte, semn neîndoios că se pregătea să plece, pe curând, într'o călătorie lungă.

Dar, să dăm cuvântul portarului.

Etajul V - Puterile
(urmare)

În noaptea aceea, după cum am spus, Împăratul ieșise la balcon, mai neliniștit ca oricând. Ploaia cădea grea și rece, în timp ce vântul, ca o pânză udă, neagră, atârnată de cer, se zbuciuma cu furie, biciuindu-l cu faldurile-i nevăzute în obraz.

Un fior înghețat scutură pe Împărat, făcându-l să intre înapoi în teatru. Suindu-se pe scenă, se apropie de camera Reginei, crăpă ușa cu băgare de seamă și aruncă o privire înăuntru. Cinci dame de onoare se îndeletniceau cu lustruirea unei șine de tren pusă de-a curmezișul pe covor. Șina, grea și lungă, pe care Împăratul o cumpărase cândva cu gândul să înființeze o linie de cale ferată pe maidan, lucea ca luna,

iar damele frecau mai departe la ea, neobosite. Liniștea era turburată, din când în când, de zgomotul plescăit și moale pe care-l făceau damele lovindu-se una de alta în timpul lucrului, căci erau grase și nădușite.

Într-un colț al camerei, Regina, așezată sub un umbrar la marginea unei ape, încrusta într'un morcov pietre prețioase, pe care le potrivea astfel încât să alcătuiască monograma Împăratului, străjuită de Coroană.

« Umbrar, ierbar, un brad e rar.
Un bard, în bar, da iar o bardă'n dar,
N'are habar că e barbar,
Când arde halebarde în hambar » —

cânta Regina, pe aria « L'amour est un enfant bohême », din *Carmen*, în timp ce un paj, care avea ghitara, adică cu coarde și restul pisică, repeta același lucru, însă pe căzăcește.

Acea femeie admirabilă, pe care soțul ei, în ultima vreme, o neglijase cu totul, nu se plângea niciodată, iar gândul ei zbura tot la el și la sceptrul lui, pe care încerca să-l reproducă — în morcov — din memorie.

« Sunt un păcătos », își zise Împăratul; și, satisfăcut de această constatare, închise încet ușa la loc și plecă tiptil, precum venise. După ce stătu puțin pe gânduri, neputându-se hotărî asupra decorului cel mai potrivit pentru a-și începe călătoria, chemă la el pe Marele Regizor și-i porunci să monteze o pădure.

Etajul VI - La lupii pergamuți

În mai puțin timp decât trebuie pentru a zice « Urodonal », pădurea fu montată, umplând scena de freamătul frunzelor și de răgetele pompierului de serviciu, hărțuit de o haită de lupi pergamuți.

Lupii pergamuți sunt acoperiți cu o blană deasă de cili vibratili, în continuă mișcare sub suflul binecuvântat al vânturilor lăuntrice. O cărare bine îngrijită, pornind din creștetul capului, coboară de-a lungul spinării, până la rădăcina cozii, pe care lupii pergamuți o poartă învelită în poleială argintie. Cele patru labe ale lor sunt terminate cu ventuze,

mulțumită cărora lupii pergamuți pot fi întrebuințați — la jocul de cuvinte încrucișate — atât orizontal cât și vertical. Ei ascultă de o singură lege, rezumată în aceste două cuvinte: « Doamnele înainte », iar drept hrană se mulțumesc cu câte un ceai cu rom și trei bucățele de zahăr.

Dar, să dăm cuvântul portarului.

Împăratul intră în pădure și porni cu pas repede pe o potecuță îngustă ce șerpuia prin desiș. Subt brațul stâng ducea o tocată de Bach, iar sub cel drept un ou de ciocolată împodobit cu o fundă de panglică timpurie. El își zicea: « Sunt un sol al Primăverii » și, aruncând din când în când capul pe spate, vocaliza game de autori cunoscuți.

Poteca urca lin. Suveranul, adâncit în gânduri, nu băgă de seamă acest detaliu și continuă să meargă la vale. De aceea, către seară, își dădu seama că-l apucaseră zorii zilei.

Aburii dimineții pluteau la înălțimea inimii, ca niște amintiri, și firea era alcătuită numai din lumini și zgomote nelămurite. Împăratul se opri locului, căutând să-și dea seama unde se află. Dar ceața, care se îngroșa tot mai mult cu fiecare clipă ce trecea, punea între el și lumea înconjurătoare imensități de liniște, împiedicându-l să vadă la doi pași.

Etajul VII

Atunci, tăindu-și calu 'n două,
Ne oferi o jumătate nouă.

Printr'un curios fenomen natural, ceața, la început albă-cenușie, prinse să schimbe culoare după culoare, devenind odată roșie ca cizmele coapte, odată verde ca francul elvețian, odată albastră ca răpirea Sabinelor, odată violetă ca cravata pe care o purtam eu ieri.

Pe când sta și admira acest fenomen, Împăratul simți un miros dulceag gâdilându-i nările, cașicum cineva i-ar fi picurat boboci de țâță în nas. « Miroase a pitic », își zise suveranul — și chiar în aceeași clipă simți o ușoară atingere la genunchi. Aplecându-și privirile, zări jos, la picioare, o mogâldeață asemănătoare unei cocoașe cu piedestal, care-l privea cu doi ochi negri, mici și pătrunzători. O muzică suavă, ca o durere ce se face auzită, începu să răsune în acel moment. Piticul, ducând

la ochi o cheie și uitându-se prin inelul ei, ca printr'un lornion, spuse: « Scrumbie cu rețineri ».

Împăratul cunoștea, din fericire, graiul piticilor, și știa că ei întrebuințează cuvintele din limba noastră, dându-le însă cu totul alt înțeles. Pricepu deci că « Scrumbie cu rețineri » însemna: « Încotro, stimate Domn? », și răspunse fără șovăire: « Cum arăt ceașca grasă, păunii amuțesc », vroind să spună: « Am plecat să fac o plimbare »; și tot pe limba piticească arătă că se rătăcise prin pădure și ruga să fie îndrumat spre lumină.

« Să nu crezi că te-ai rătăcit », răspunse piticul (în traducere): « Purtându-te până aici, pașii tăi nu au făcut decât să împlinească, fără ca mintea ta să fi prins de veste, o poruncă a destinului. Te afli acum în fața unuia din nenumăratele hotare ce întretaie calea vieții omenești. Ce anume desparte un asemenea hotar, nu se poate ști dinainte. Poate desparte bucuria de durere, sau liniștea de zbucium, sau dragostea de ură, chiar viața de moarte. Eu fac legătura între lumea din care vii și cea în care ai vrea să treci, ca trăsătura de unire între cele două jumătăți ale aceluiași cuvânt. Dacă vrei, te pot ajuta să pășești peste acest hotar; dacă însă sufletul ți-este îndoit și teama și-a înfipt ghiarele în inima ta, întoarce-te! »

Împăratul asculta vrăjit cuvintele piticului, văzând în chemarea lui putința de alinare a suferințelor ce-l chinuiau de atâta vreme. Totuși, înainte de a se hotărî, stătu o clipă pe gânduri. În dreptul pieptului simțea o ușoară apăsare, ca o ață întinsă de-a curmezișul potecii.

Câți oameni, căutând să scape dintr'o lume în care nu se simt la largul lor, nu s'au oprit la acea ață, pe care oricine ar putea-o rupe cu o sforțare neînsemnată! Dar, ușoara piedică este de ajuns spre a-i opri să facă ultimul pas. Unii din ei se încumetă, poate, să-și umfle puțin pieptul. Cum simt, însă, că ața se întinde, gata să se rupă, sunt cuprinși de spaimă și dau repede înapoi, fericiți că ața nu s'a rupt și că se pot întoarce la vechiul amar.

Dar, să dăm cuvântul portarului.

În sufletul Împăratului se dădea o luptă grea. Dacă l-ar fi întrebat cineva ce anume trage — în cumpăna hotărîrii — pentru, și ce contra, nu ar fi știut ce să răspundă. Simțea numai un dor nelămurit, dar puternic, poate tocmai de aceea puternic pentrucă era nelămurit.

O păsărică nevăzută ciripi în acea clipă... Împăratul tresări..., aţa vibră ca o coardă de ghitară... În piept, sunetul ei adânc era sufe-rinţă; sub frunte, beţie... Clătinându-se pe picioare, Împăratul se aplecă puţin... şi făcu un pas înainte... Aţa se rupse, cu o uşoară tremură-tură stinsă... ceaţa se împrăştie ca prin minune... Suveranul simţi un soare cald revărsându-i-se pe faţă, pe mâini, în suflet...

Trecuse.

Etajul VIII - Haisim Ektür Saidak
(proverb turcesc)

Ca trezit din somn, căută cu privirea piticul de adineaori, dar acesta dispăruse. Ce importanţă avea, însă, acum, când se simţea ca renăscut, când se simţea liber şi independent (vorba câinelui)!

Hotărît să nu mai păstreze nimic din ceea ce ar fi putut să-i amintească trecutul, distinsul suveran îşi scurtă cu o foarfecă providenţială mantia vărgată, îşi rase sprâncenile şi-şi lipi altele false sub ochi, puse o pereche de mustăţi trandafirii pe frunte, dedesubtul unei guriţe pictată cu carmin şi îşi înnodă barba într'un coc măreţ, aşa încât, văzându-l, nu puteai şti dacă este un om cu faţa întoarsă sau o faţă cu omul întors. Apoi, luând de pe cap coroana moştenită de la părintele său, o sparse fără şovăire în 999 de bucăţi, pe care le îngropă la rădăcina a 999 de copaci.

Din pricina emoţiilor prin care trecuse şi a oboselii drumului, i se făcuse o foame grozavă. Pe când se întreba unde ar putea găsi ceva de mâncare, zări un panaceu grăsun şi un pui de echinox, care se hârjoneau fără sfială printre crăcile unui dud. Luând o piatră de jos, îi vână pe amândoi dintr'o singură zvârlitură şi, după ce-i fripse, îi mâncă cu poftă, golind în acelaşi timp o sticlă întreagă de *Trivial 1934*.

Odată prima bucurie trecută şi foamea potolită, Împăratul îşi puse întrebarea: ce va face după aceea? O clipă se gândi chiar să se întoarcă spre casă; dar nici nu apucă sa închege bine acel gând, că se stârni o furtună îngrozitoare. Vântul, când fierbinte, când îngheţat, alerga nebun, purtând, ca pe nişte frunze uscate, mii de mâini tăiate, care, cu palmele deschise şi degetele răsfirate, plesneau cu furie tot ce le ieşea în cale.

Aiurit, cu răsuflarea tăiată şi pălmuit fără milă, Împăratul mai merse câţiva paşi, dar o izbucnire mai puternică îl făcu să se poticnească şi căzu la pământ, fără cunoştinţă.

Când se trezi, furtuna trecuse. Scuturând mormanul de mâini veştejite, grămădite de vânt deasupra lui, distinsul suveran se ridică de jos atât de buimac, încât aproape că nici nu-şi mai amintea ce i se întâmplase. Înţelegea numai că trebuie să plece mai departe, să meargă, să meargă întruna, resemnat şi inutil, ca un veteran într'o defilare.

Etajul IX - Ultimul post

După câteva zile şi câteva nopţi de mers neîntrerupt, drumeţul trudit intră în Postul Paştilor. Ca înfăţişare exterioară, acel post nu se deosebea prea mult de alte posturi. Doar lumina era alta, mai albă, mai răspândită, iar, dacă te uitai cu băgare de seamă, o vedeai cum cădea de sus, impalpabilă, străvezie şi totuşi parcă materializată în nişte fâşii late, răsucite în spirale largi.

Portarul privi printre genele apropiate: oare cum mergea Impăratul, pe jos sau pe datorie? Soţia portarului, care de când se făcuseră copiii ceva mai mari, se retrăsese prin oglindă în încăperea reflectată de foiţa de cositor, scoase capul şi declară: « As, pică, damă, valet! ».

Plictisit de această întrerupere, Împăratul iuţi pasul. Când, în sfârşit, ieşi din post, se trezi în faţa unui ţinut neted şi lucios, care se întindea în toate părţile, cât vedeai cu ochii. După uşurinţa cu care înainta, drumeţul îşi dădu seama că păşea pe fundul unei farfurii uriaşe. Ici-colo, tufe de *opopudo xerofilis* şi *alloturnia vesicans* (vulgar « ştevie ») aruncau umbre violete pe solul lustruit. De crengile lor atârnau guşi omeneşti de cel mai frumos model, care scoteau la fiecare legănare a vântului un şuierat necăjit. Nişte fiinţe ciudate, având ceva din păstrugă şi guzgan, din busolă şi fazan, din poet şi peizan, ţâşneau iuţi ca fulgerul, din tufă'n tufă.

Cu o mişcare repede, Împăratul puse piciorul pe una din acele vietăţi şi, ridicând-o de jos, îşi dădu seama că ţine în mână o jimblă cu şase picioare. Impresionat de ansamblul feeric al viziunii şi înduioşat de ago-

nia jimblei, care își dădea sufletul, se așeză turcește în mijlocul farfuriei și începu să cânte soarta tristă a acelor vietăți:

« Vietăți a căror rasă e pe cale să se stingă,
Fără că fatalitatea la revoltă să le'mpingă.
Ele mor cum vin pe lume, printr'o simplă apăsare,
Provocând similitudini și concluzii necesare »

* * *

Portarul tăcu.

Nu știu dacă era numai o părere sau dacă, într'adevăr, plutea în odaie un vag miros de camfor. Parcă și lumina becului electric atârnat în mijlocul tavanului avea, la acea oră târzie a nopții, o altă valoare. Aș fi vrut să pun prietenului meu multe întrebări, spre a curma tăcerea aceea apăsătoare și camforată ca o agonie, dar mi-era teamă de răspunsurile ce puteam primi. Să asculți o poveste, e ușor, căci povestea alunecă, te învăluie, se oprește câteva clipe pe buza ceșcuței de cafea neagră, și apoi se pierde încet-încet spre miază-zi. Răspunsurile, însă, pătrund în creer și se înfig în locurile rămase după întrebările pe care le-ai pus.

Din fericire, portarul deschise el însuși vorba din nou, spunând: « Povestea se termină aici », fără să adaoge nicio vorbă despre soarta împărăției, a lui Torpedutu, a Reginei sau a clopotniței. Acest fapt face cu neputință orice cercetări; și trebuie să ne mulțumim cu cât știm, mângâindu-ne cu gândul că alții știu și mai puțin.

. . . . . .

A trebuit să treacă mulți ani ca să înțeleg că portarul avusese dreptate.

Grigore Cugler (Apunake)

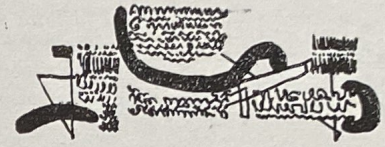

ÎNSERARE LA FLORESTA

« Iese luna din brădet. . . » (*Coșbuc*)
« Ce cauți unde bate luna? » (*Eminescu*)

Între două nesfârșiri, șoseaua
zumzăie ca o strună prea întinsă,
lunecă sub tălpi—podea rulantă—
agale măsurată de pasul singuratic,
în iureșul turiștilor besmetici la volan.

Între două nesfârșiri mă poartă înserarea
pe șoseaua riguroasă și supusă;
ea duce, înainte, spre Capitala țării—
proteică, febrilă, crudă, nesătulă.

Dar pasul se întoarce—și calea brusc se curmă
în miragiul lui Río de la Plata:
atât de sidefiu în amurgul străveziu,
atât de-aerian sub norii destrămați,
că-mi pare că acolo pământul încetează. . .

Nu! Îndărăt mă cheamă pădurea'naltă, deasă,
cu-aleile masive, prelungi, în colonade.
Ca turnuri, eucalipții s'au avântat și cern
lumina-ntârziată prin freamătu-argintiu.
Iar pinii drepți și dârzi, în șiruri ascuțite,
catarguri ce-au răzbit din dune de nisip,

înmânunchiați în luptă sau prinși în horă mare,
își leagănă arare panașul pururi verde
sub adieri cu urme fugare de pârjol
din selva bântuită de jivine și fiare.

Pe-aci, doar porumbițe sbucnesc din tufișuri;
hornarul roșcovan se plimbă printre ierburi
și păsări, ca fluturii de mici și de pestrițe,
zorit își moaie ciocul în florile cu miere.

E ora despărțirii de ziua moleșită,
de plaja mătăsoasă, de apa'noitoare,
de reveria mută'n umbra din iatacuri,
de jocurile repezi prin parcuri și piațete...

Și pasul singuratic mă poartă prin pădurea
ce-a biruit deșertul cu rădăcini vânjoase,
a isgonit tristețea și spaima și delirul
pribegilor flămânzi veniți de peste-ocean.

Ei odihnesc acolo'n căsuțele pitite
sub bolțile stufoase, sub arbori tutelari;
căsuțe înflorite, ce par din turtă dulce—
proaspete, gătite, ca'n basme cu pitici—
și cari clipesc acuma, în tihna înserării,
ca ochii luminoși ai unei lumi mai bune.

Și lin se lasă noaptea... Și murmură tăcerea,
iar pasul în neștire se pierde prin poteci.
De ce întârziu oare, cu gândurile vechi,
cu chipuri re'nviate, cu suflete'nfrățite?

Și caut cu privirea prin cerul siniliu
spuzit de-atâtea stele, ca inimi svâcnitoare,
Luceafărul și Cloșca cu puii ei de aur;
atâtea'nchipuiri purtate'n Carul Mare
și spulberate toate de viscol și urgie...

De ce amarnic caut în cerul răsturnat
la antipod, cu stele ce alte nume poartă—
și totuși par aceleași în amintirea trează,
deschisă ca o rană?

De ce aștept în beznă, umil, înfiorat,
ceva ce să unească în curgerea eternă
trecut de viitor, ca puntea peste-abisuri?
Să regăsesc în lumea cea nouă pe cea veche
și iarăși să palpite în pieptu-mi tinerețea...

De ce? de ce?
—și iată:
miraculoasă, pură, în palidă aureolă,
ca'n anii de visare și-ai iubirilor dintâi,
ea, luna, dintre pini se 'nalță'ncet, încet—
aceeași, tot aceeași — « gânditoare
ca o frunte de poet »...

Eugen Relgis

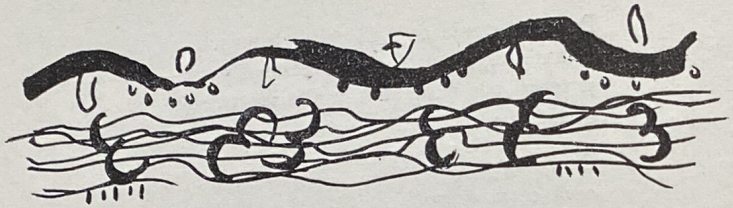

VARIAȚII PE UN TABLOU DE JACQUES HÉROLD

« Tout finit par s'écraser en blancheur ». (J. H.)

alb în alb
alb peste alb
alb lângă alb
alb pentru alb
alb contra alb

atâta alb
încât albul
se schimbă în negru
în albastru în verde
în roșu în cenușiu
alb și negru
alb și verde
alb și roșu
dar alb alb alb
alb pentru alb

numai alb
umbre de alb
unghiuri de alb
planuri de alb
goluri de alb

dealuri de alb
munți de alb
nouri de alb
alb pentru alb
alb în fund de alb
peșteri albe
pupile albe
vise albe
surâsuri albe
febre albe
valuri albe
clopote albe
țipete albe
sânge alb
lapte roșu
inimi albe
alb pentru alb

tăcere albă
cuvinte albe
discursuri albe

mutenie albă
silabe albe
șoc alb
cădere albă
lunecare albă
static alb
dinamic alb
fugă de alb
alb numai alb
explozii albe
somnuri albe
pași albi

popasuri albe
focuri albe
roșii apusuri albe
verzi livezi albe
albastre oceane albe

alb în alb
numai alb
nici un alb
alb contra alb
alb pentru alb
alb alb alb

Ștefan BACIU

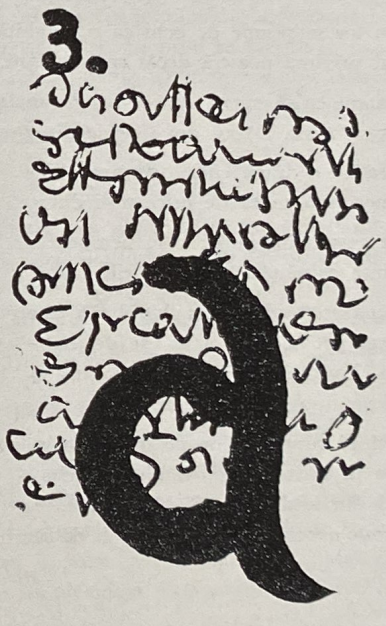

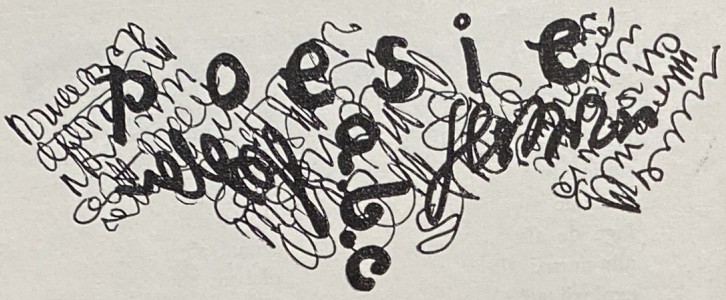

BINECUVÂNTARE

S'a turburat văzduhul cu gândurile'n el
Venite-aici din veacuri și depărtări deodată.

Cenușa lor se prinde de ochi ca o pojghiță,
Oprind privirea noastră decât spre înafară.

Ne sbatem ca să rupem un vis ce ne-amăgește,
Hrănit sălbatec, aspru, din sângele din rană.

Durerea ne e dragă căci o simțim aevea
În lumea asta mută de orice nu-i durere.

Și glia ce ne ține cuprinși în nemișcare
Ne minte cu'nălțare apre cerurile toate.

Cu mâna'ncet ridică din chipul tău uitarea
Și-alungă tot ce-alină cântările de ieri
În apa dimineții vezi fața iarăși clară,
E undeva lumină, e cald, e așteptare.

De poți pătrunde'n tine pe drum de mângăiere,
E calea ce-ți deschide o întâlnire veche
Venind din totdeauna. Și binecuvântarea
Te prinde'n ochi acuma c'un bob de lăcrimioară.

N. Petra

ANTOANETA BODISCO

CEASORNICUL

În întuneric, minutarele loveau încet, statornic, aproape însuflețite. Parcă ar fi prins în jocul lor clipa și acum întârziau.

Unsprezece fără cinci. Femeia asculta cu o îndârjire stranie în trup. Presimțea spaima care o aștepta la capătul fiecărei bătăi. O svâcnire crudă ca un venin se istovea în vine. Se rezemă de fereastră. Suflarea orașului încremenea într'o lumină străvezie. Pe acoperișuri luna rătăcea ca înfricoșată. Firele electrice tremurau în bătaia ei.

Femeia scrută întunerecul îngrămădit la fereastră. Un șuerat prelung o înfioră. « Să fie trenul? ». Șueratul se pierdu în noapte. Îl urmări cu o încleștare sporită în tâmple. « Trenul trece abia la trei ». Privi cu mânie cadranul. Minutarele păreau că se strâng într'o îmbrățișare. Cel mic era rupt. « Ar trebui înlocuit », își zise istovită. Nimicuri neluate în seamă se întrupau deodată. « Pata asta pe covor... de când o fi? Și lampa ce murdară e... ». Minutarul rupt îi înțepa ochii.

Se simți stingherită, ca alungată de lucruri. Patul cu muchiile ruginite, fotoliul ros... parcă acum îl vedea pentru prima oară. Se lipi de fereastră cu trupul supt în întunerec.

Își aminti de uimirea de azi dimineață. Întârziase în gară, printre mașini. Un forfot nesățios umplea peronul. Mașinile vărsau aburi, puneau funingine pe chipuri. Hamalii alergau cu hainele în vânt, cu șepcile înfundate până sub ochi. Un tren se apropia cu încărcătura lui omenească agățând la ferestre. Rămăsese țintuită, privind îndelung roțile. O nedumerire se înfigea în ea ca un cuțit. Atât de puternice, o vor strivi. Își aduse aminte de Mihai, pentru care venise la gară. Nu-l vedea nicăieri. S'o fi pierdut în mulțime? Să n'o fi văzut el, de la fereastra vagonului? Cu neputință! Nu se mișcase din fața ieșirii. Mai curând, n'a venit. Poate nu va mai veni niciodată. Ce-i va spune Marei? Simțea o adevărată

panică în fața oricărui gest și vorbă care nu avea niciun raport cu propria ei suferință. Pentru ea, Mara, Mihai, drama lor casnică, reprezentau factori și situații de care se desprinsese ca de o piele moartă. Pentru ea, totul începea cu svâcnetul surd, sacadat, al roților de tren, care însuflețeau gara, reducând pe călători la proporțiile unor accesorii mecanice. Îi privi cu milă disprețuitoare cum se încrucișau, cum scăpau bilete care mai tremurau în aer. Chipurile lor reci, învinețite de nesomn, se înecau în forfota care creștea. Șuvoiul omenesc se scurgea spre ieșire, împins de nerăbdarea noilor sosiți. Privi, pentru ultima oară, șinele albe care sclipeau în soare. Încerca să-și închipuie cum va fi trupul frânt... apoi.

Flueratul scurt al fochistului o făcu să tresară. Omul își îndruma mașina spumegând de aburi ca pe un trup sfârtecat. Gara părea acum amorțită, golită de vlagă. Se simți nefolositoare, svârlită în marginea lucrurilor. O răzvrătea neînduplecarea cu care viața se înstrăina de ea. Ca de un mort. Se îndreptă spre ieșire, așteptând la fiecare pas o minune, ceva ce ar fi izbăvit-o. În fața gării, un parc deschidea porți primitoare. Se lăsă pe o bancă, privind tufișurile unde se ascundea lumina. Tineri, cu serviete sub braț, treceau prin fața ei, îi aruncau, în fugă, o privire. Unul din ei, parcă ar fi fost Mihai adolescent, așa cum apărea într'o fotografie pe care i-o arătase, odată, Mara.

— « Vezi, mamă, nu s'a schimbat. Tot șoarece de bibliotecă era și atunci ».

Mihai întorsese capul, ușor încruntat. Chipul prelung, obrajii scobiți, ochii miopi cu o fixitate stranie în pupilă, o mișcau. Instinctiv, Mihai o privise ca și cum între ei doi ar fi existat o tacită cunoaștere a Marei, ca și când amândoi ar fi avut o judecată complice asupra ei. În asemenea momente se simțea stingherită, căci Mara era fata ei, în ciuda neîndemânării ei de a-l evoca pe Mihai printre cărți și de a-i însufleți adolescența prin aluzii și comparații care îl iritau. Nu-și putea stăpâni nemulțumirea când o vedea pe Mara privind cu sfială gestul grăbit al lui Mihai de a se desface din îmbrățișarea ei. Nepăsarea lui Mihai, egoismul lui fără ocol, restabilea echilibrul rupt de impulsivitatea Marei. Căsătoria lor, acum doi ani, când Mara era încă studentă, o scosese dintr'o obișnuință care scăpa oricărei analize. A privi, fără să-l vadă, chipul împlinit al Marei, trupul șovăind între rotunzimi și forme imprecise, devenise unica legătură cu lumea în care se mișca fata ei, deșteptând în ea mirări și

regrete ca în fața unei priveliști fulgurante, dar efemere. Vorbeau puțin între ele, parcă timpul ar fi adunat pânze de fum, care se cereau date la o parte. Mara n'o mai întrebase de mult de soarta acelui tată, care plecase într'o zi, fără o vorbă. Mai trăia? Murise? Mara era prea mică să și-l amintească. Iar memoria ei de femee se încăpățânase să-l închidă într'un cerc care sorbea zi de zi, ca pe o pată, vorbele din urmă, grăbite și grave, cu sonorități de metal, pe care nu și le putea închipui că ar aparține și unui alt glas de bărbat. Dragostea dintre ei se desprinsese atât de mult de prezența celorlalți, obiecte și oameni, încât nici ei înșiși nu mai erau în stare să hotărască de gesturile și de viețile lor. Se simțeau duși de o mână mai sigură decât a lor, ascultau de o poruncă imperioasă, capabilă să dispună de ei în orice minut al existenții lor. Privirile adânci ale prietenilor, care presimțeau certitudinea amândorura de a fi depășiți de propria lor patimă, alunecau peste îmbrățișările lor, făcând mai intensă, mai dureroasă setea lor de a fi disponibili unul pentru altul. Copilul era între ei o afirmare a acestei pasiuni de anulare a tot ce constituia o piedică în calea deplinei lor contopiri. A exista independent unul de altul, față de oameni, li se părea de la sine înțeles, și de aceea hotărîseră să se despartă, fără a se mai căuta, pentru a-și putea afirma, față de toți, durabilitatea iubirii lor. De aceea, ani de zile se ferise de vecinătatea fortuită a oamenilor, de confruntarea cu nădejdea și cu tristețea lor. Nu-și dăduse seama de timpul vorace care subțiase obrajii Marei, nici de adâncimea nebănuită din glasul ei. Era prea plină de imagini care se fugăreau și se întretăiau, pierzându-se pe un fundal opac. Înăbușise în ea și ultimul ecou al glasurilor dimprejur, atentă la acel glas de bărbat care se îndepărta, trăgând după el, neînsuflețite, șoaptele și geamătele celorlalți. Stăruința lui de a se apropia de ea, pe furiș, în somn, ținea trează, într'un fel de gol halucinat, în care sunetele și imaginile se succedau ca pe un ecran turbure.

O ceață se așternuse pe lucruri și ființe, lăsând un cerc slab împrejurul Marei, care se mișca în el cu gesturi împuținate. Uneori, Mara o țintea cu o privire ca de insectă solară, cu un surâs înmărmurit pe buze. O vână i se sbătea la tâmplă, în vreme ce șoptea de-abia auzit: « Mamă, ce-i cu tine? »

În asemenea clipe toată tinerețea fetei ei se sbătea în ea ca o pasăre svârlită în vânt. Pe irisul atât de transparent încât lumina nici nu se

mai răsfrângea, strălucea un strop care se îngusta, strivit între pleoapele tăiate în migdală. « Nu seamănă cu mine », își spunea, mirată de liniștea în care întrebarea Marei se sbătea ca într'o apă stătută.

De când Mara se măritase, aceste întrebări se prefăcuseră într'o tăcere din care pierise orice emoție. Singurătatea luase chipul unui mort în oglindă, și în ea sgomotele se topeau ostenite de propriul lor elan. Numai ceasornicul de pe masă părea să mai țină rostul zilelor care se deslipeau cu greu de ispita veșniciei. Se deprinsese atât de mult cu ecoul minutarelor înegrite încât îl căuta în tot ce amintea mecanismul lor fragil, și într'o zi descoperise cu un fel de bucurie halucinată multiplul ecou al roților de tren. Fără să știe cum, ajunsese să nu mai poată adormi fără acea sbatere înăbușită și pătimașe a roților uriașe, care se iveau dintre aburii groși ca un chip drăcesc. Tot mai des se ducea la gară, privind fără să vadă oamenii, fascinată de muzica stranie a osiilor de fier. Pe nesimțite încolțise în ea gândul de a se lăsa în voia acestui uriaș fierbinte, care trezea în ea, prin glasul roților, o nelămurită nevoie de dăruire. Începuse să vadă în intrarea zilnică a trenurilor un fel de ceremonial sacru, în care ora plecării și a sosirii era legată de niște semnificații turburătoare. Trenul de la t r e i i se părea înscris într'un număr de aur. De o săptămână îi pândea apropierea ritmică și sbaterea cu sonorități grave a roților. Venea de undeva din lume, străbătând spații de lumină și umbră de care avea nevoie ca de o îmbrățișare. Se oprea încet, pe jumătate gol, parcă deosebit de celelalte trenuri.

Câteva zile în șir venise la gară, unde rămânea ceasuri întregi privind intrarea și ieșirea trenurilor, cu privirea ațintită la complicatul mecanism al osiei, spițelor, bielei. Punerea lor în mișcare i se părea o perfecție a calculului matematic, după cum armoniile metalice care îi însoțeau mișcarea o exaltau ca o muzică nouă, mai pură și mai adevărată. Se apropiase ca fermecată, îngânând în șoaptă: « Mâine, la t r e i ». Se trezise în zori, înfrigurată de boarea care se strecura în odaie. În oglindă, chipul prelung, cu ochii care căpătaseră adâncimi de sălbăticiune fugărită, i se părea strein. Rămăsese țintuită, tremurând în cămașa de noapte, de culoarea mușețelului, care cădea pe un trup speriat de lumină. Fugise de la oglindă, turburată de acest popas într'o realitate de care nu se mai simțea legată. Ca prin vis își aminti că-i promisese Marei să aștepte la gară pe Mihai. « Trenul vine la opt... Până la t r e i ... ».

Forfota din gară o ameți se. Așteptase în zadar. Acum, în colțul străzii, mulțimea se îngrămădea la tramvai. Un tânăr o ajutase să se urce. Se lăsase pe banca de lemn, lângă fereastră. Apropierea oamenilor o neliniștea. Privi pe fereastră dunga trotoarului care alerga de-alungul zidurilor. La fiecare stație, alți călători urcau, trăgând după ei pachete. În fața ei, un soldat moțăia aplecat peste un sac. Somnul îi da ceva neverosimil. Aștepta să-l vadă prăvălindu-se peste bancă. Simți o scârbă nelămurită.

Se lipi de geamul rece. Străzile din ce în ce mai goale duceau către bariera orașului. Până la Mara mai erau câteva stații. Ce-i va spune? Cum va primi vestea? Se gândi cu mânie la ea. Va plânge... O va osteni cu întrebările. O vedea cu pleoapele umflate, gura boțită de plâns. Se trase lângă fereastră, ferindu-se de atingerea soldatului. Omul se trezi năuc, apărându-și sacul căzut la picioare.

Un miros de pământ saturat de buruieni intra prin fereastră. Dealungul șoselii apăreau case mărunte, acoperite de garduri. Câte o poartă deschisă lăsa să se vadă copii jucându-se la rădăcina copacilor.

Auzise bine? Trenul venea la trei? Tramvaiul alerga ca ameți t de goană. Călătorii se îndreptau către ieșire. Soldatul din față se sculase, trăgându-și anevoie sacul.

Geamătul roților o trezise. Coborî, ferindu-se de lumină. Strada devenea din ce în ce mai îngustă, apropiindu-se de case văruite stângaci. Mara o aștepta în curte, cu un ziar căzut în iarbă. O întrebare înfrigurată îi agita chipul. Îi simți strângerea nervoasă a degetelor. Ochii o iscodeau speriați.

« Ai venit singură? ».

Fără să vrea, îi petrecu mâna peste talie. I se păru că ține strâns lipit de ea trupul mort al Marei. În odaie, întunerecul împuțina mobilele.

— « Veșnica ta manie de întunerec... ».

Mara aștepta lângă ușă. O tăcere silnică se lăsase între ele.

— « Mihai nu a venit. Nu era în gară... ».

Mara mototolea între degete o scrisoare. Suferința îi da un aer umil.

— « Ar trebui să-l lași... nu te mai iubește... ».

Mara se apropiase, ca ameți tă. Îi vedea ochii lărgiți, sperietura rece a trupului. Spuse cu glas șters:

— « Mă sfătuiești asta... dumneata? ». Totul era van. Lumea se închidea într'un spațiu îngust, în care călătorii coborau, scăpau bilete de tren. Se întoarse spre Mara. O simțea atârnând de fiecare vorbă a ei.

— « Mihai te-a părăsit... e vina ta... ». O îndârjire urca în ea ca o otravă.

« L-ai obosit cu scene... reproșuri... ».

Se uită la Mara ca printr'o perdea de aburi groși.

— « Viața are alte înțelesuri... tu nu știi nimic... ești fricoasă... de mică erai... ».

O întrebare îi juca dinaintea ochilor ca o ispită.

— « Te-ai gândit la moarte? Oamenilor le e frică de ea... mie, nu... ».

Așteptase cu sufletul încordat. Glasul stins al Marei o plesni ca un bici.

— « Mă îndemni să mă omor? Tu? ».

Se ridicase ca fulgerată. Strânse în brațe trupul subțire, fără apărare. Îi săruta obrajii, fruntea.

— « Să nu faci asta... îmi juri? Doamne! sunt nebună!... ».

Mara se desprinsese, cu o liniște stranie în gesturi.

— « N'avea grijă, mamă... ».

O lumină nebănuită îi strălucea în ochi.

— « Îl iubesc încă... ».

Plecase împleticindu-se. Mara o însoțise până la poartă, îi sărutase obrajii. Creștea dintr'odată, ca o enigmă. Nu știa nimic... lașă! lașă! Rătăcise pe străzi, ca pe malul unei râpi. Nori grei, încărcați, se îngrămădeau pe cer. Orbăcăia în întunerec, în desnădejdea care se deschidea în ea. O spaimă i se agățase de suflet, ca o ciupercă. Cum putuse? De unde îi venise trufia?

Apa se scurgea în șuvoaie, înecând străzile. Îi făcea bine să meargă prin băltoacă, simțind sub picioare mâlul galben.

Ajunsese acasă udă de apa care o pătrundea până în suflet. Se culcase năclăind așternutul. Gânduri ca niște ace veninoase o înțepau. Mara o disprețuia. Fata ei! Si-o închipuia singură în odaia fără lumină. De mică iubise întunerecul. Încerca să-și reamintească chipul de copil al Marei, prietenele ei, jucăriile. Le avusese? Ca niște oglinzi încrucișate, imaginile unei copilării, pe care cu greu le refăcea, săltau grotești prin

fața ochilor împânziți de o ceață deasă. Nu-și amintea de copilăria fetiței ei. Se ținuse departe de ea, ca un avar care-și păzește comoara. Comoara ei rece, stearpă, pe care n'o împărțise cu Mara. Se întoarse către perete, să nu mai audă tictacul ceasornicului. Un fluerat scurt, în stradă, o înfioră. Să fie trenul? Întinse mâna spre ceasornic. Minutarele înaintau fără grabă. Două și jumătate... Parcă tăișul unei prăsele i-ar fi jucat prin fața ochilor.

Se apropie de fereastră. Ploaia se topea în asfaltul înfierbântat. O tristețe nesătulă se ridica din piatră. Cerul palid, crestat de șuvițe negre, își regăsea cu greu lumina de amiază copleșită de arșiță. Umbre grele, ca o noapte timpurie, ștergeau contururile caselor și gesturile vehemente ale trecătorilor. Becurile felinarelor se răsfrângeau în asfaltul înmuiat. Un trecător se opri sub un felinar, aprinzând o țigare. În lumina gălbuie, expresia lui încordată o smulse din toropeală. Auzi, ca prin pâslă, bătaia ceasornicului. T r e i .

I se păru că minutele se subțiau până la nefiresc. Un tremur ca un fir roșu îi agita degetele încleștate de pervazul ferestrei. O uimi să descopere în fibrele aspre netezimi nebănuite. Simți o bucurie ascunsă să pipăie insistent lemnul putred, nevopsit, în care ploaia se înverșunase, fără să-și dea seama de frăgezimea ascunsă în el. Un zâmbet care dibuia parcă și el prospețimi necunoscute în ea îi desfăcu arcul sever al buzelor. Se desprinse de lângă fereastră, înăbușind un suspin. În stradă, trecătorul înălțase capul, privind îndelung cerul cu umbre opaline.

Antoaneta Bodisco

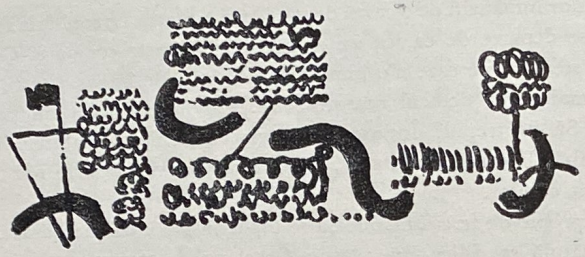

ÎNVĂȚĂMINTE

Nu te 'ncrede 'n aur și fier,
Nici în cărți, nici în rigla fanatică:
S'ar putea ca semne din cer
Să ploaie peste matematică.

Știu, știu, Franța și-a mărit
Producția industrială ...
Ci tu, prin veacul înstărit,
Umblă, fiule, cu sfială.

Nu-i nimic sigur, nu-i nimic sigur,
Numai Cel Viu și dorul-călătorul.
Nu-ți umple noaptea cupa cu friguri
Ca să-i dai cu piciorul.

S'ar putea ca din amintire, din ecou
Să ne fulgere bucuria.
S'ar putea ca chiar în metrou
Să-ți surîdă Maria.
Cu pușcoace hazlii
Trag doftorii 'n bătătură.
Cerul e plin de jucării,
De jucării și de cultură.

Tu fugi de doftori, Esculap,
Coase la loc cerul zdrelit,
Ai grijă să nu-ți cadă 'n cap
Oarece jghiab ori satelit.

Cine fuge din chilipir
Prinde voroava vântului.
Cine zice rîzând: « Sictir! »
E sarea pământului.

Ce-ați zice, minți de slănină,
Ce-ai zice, cuib de curvie,
Să ne topim deodată 'ntr'o lumină
Galbenă ca o agonie?
Ah!, lume!... Voiam să te 'nvăț
Porunca 'ntâia și-a șaptea
Și iaca-mi iau morala 'n băț:
Iar mă scutură noaptea.

Ce păcat de boltă și zi!
Ce păcat de stele sprințare!
O fi Românii cum o fi
Da românească-i lucru mare.

Lume, lume, noroc că mi-e lene
Că-ți făceam rânduiala praf.
Io 's mânia și cresc printre hiene
Lung ca un stâlp de telegraf.

Chei port la brâu ca un hoț,
La picioare rășchitoare.
Cânt, mă rog, iubesc, fac negoț
Și cred în bliduri sburătoare.

ÎNCHINARE

Ține-te bine, Pane, fătul meu:
Acuma sare moima 'n apă!
Modicum et videbimus poruncind Cel Greu
Muzica lumilor să 'nceapă.

Modicum, modicum... dar mai va!
Știu, fătul meu, ce frig ți-i.
Ia-o 'n livada tra-la-la
Încununat cu contradicții.

Cât despre doruri, ce-aș mai spune?
Cresc în mine alte meleaguri.
Mișcă rîzând ca o minune
Cetatea iubirii cu turnuri și steaguri.

Soarele-acolo-i Domnului potcap,
Vântul pe uliți se plimbă fudul.
Mic, prost și cu bube 'n cap,
Binecuvântă lumea Itig Știul. (*)

HIC ET NUNC

Elle est retrouvée
Quoi? -L'éternité.
(Rimbaud)

Când ne-or străpunge trâmbițele crude
Poftindu-ne pe toți la judecată,
Primii creștini vor spune 'ntâmpinându-ne:
— Vedeți când vă vesteam că vine grabnic?

— Ce fel de « grabnic »? vom răspunde noi,
Ce, nu vi-i bine? Ați băut vin dulce?
De când vestiți s'au petrecut barbarii,
Cruciatele, praful de pușcă, Hiroșima...

(*) Cititorului care ar putea fi surprins de acest nume propriu îi fac destăinuirea că el e semnătura secretă a autorului: Itig Știul sunt toți surghiuniții, numai cât unii din ei n'au ajuns la așa zisa « prise de coscience » Întru aceasta, autorul are prezumpția de a se crede precursor.

— Ba voi v'ați cherchelit cu zeama timpului!
Vi s'a suit la cap istoria!
Golgota crește 'n burta Hiroșimei,
Uitați-vă:

Atunci vom dumiri că-i plin și fire
Și 'n nemișcat *acum*, ce vom cuprinde?
Trenul de marfă lung al veacurilor
Întortochiat în simultan!

— Timp, unde ești? O, Milă 'nfricoșată,
Mai scoate-o clipă barem, numai una!
Ci pe scrîșnirea dinților va nechezare
Fulgerul cosmic înroșind materia.

* * *

Iuțește curgerea 'n părere.
Aprindeți lămpile!
Putem scăpa de vii din călindare,
Aprindeți lămpile!

Suntem contimporani cu Fiul Omului
Și-o prorocire, una singură, nu 'nșeală:
Vameși, vigheți, filologi, teologi,
Însemnați-vă bine:

În clipa asta vom vedea
(Căci nu se află alta!)
Aici și 'n clipa asta vom vedea
Fața de fulgere.

Nicu Caranica

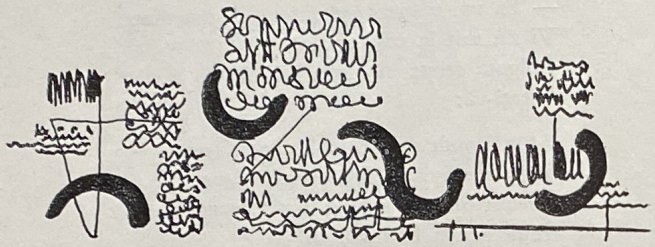

CORESPONDENŢE

Drumuri pe stele
Stele pe drumuri

Cinci simţuri, cinci deşte, cinci continente

Pe-un picior de plai — spaţiul
Pe-o gură de rai — timpul

Spaţiul, eroare a formelor
Timpul, bocet al clipelor

Idei, ca nişte esenţe sentimentale

Limbajul nu ţine de limbă, ci de amestecul limbilor. El e o fereastră vorbitoare din Turnul Babel. Cine priveşte atent tabloul lui Breughel *aude* limbajul

Inima e roşie. Ca şi marea

Soarele luminează şi peste cei buni şi peste cei răi. Luna, nu: numai pentru romantici. Ea a fost pusă per cer în secolul al XIX-lea

La castel în poartă oare cine bate?
Literatura

Mă tem de azur din pricina consoanei Z

Raţiunea e roasă, în noaptea fiecărui poet angajat, de vârcolaci

Frunzele lui Calder: frunze de salcâm? frunze de viitor?

Primul manifest al suprarealismului este Geneza: totul a fost aici « dictare automată ». Până şi omul: după chipul şi asemănarea cu Dumnezeu

Să nu facem ca bufniţa lui Giorgio de Chirico care, în somn, visează că doarme. Să dormim ca în poezia noastră populară: să dormim *duşi*. Bufniţa e doar o metaforă o morţii, o pasăre — piază rea

Novalis s'a înşelat: sânul nu este pieptul ridicat în starea de mister. Ci misterul într'o dublă *cădere*

În ţările comuniste Franz Kakfa s'a *metamorfozat* recent în Franz Kafka

Scaunele sunt contagioase (vezi Eugen Ionescu)

Visele apar noaptea. Ca şi stelele. Ca şi liliecii. Deaceea există şi vise urîte

O femee muşcă dintr'un măr: istoria învinge timpul

Balena e un animal fabulos pentrucă omul e unul politic

Apa trece, pietrele se'neacă — sau despre istoricizarea proverbului

Orice statuie a lui Eminescu trebue să aibă drept soclu — vânturile, valurile

Apusul cată spre Răsărit. Răsăritul cată spre Apus
La răspântie, noi în exil
Sau despre centru

Pasărea măiastră nu face decât ouă dogmatice

Sfinţii se urcă la cer pe scara lui Ion Scăraru

Roua, rană de răcoare

După ce mă rog în fiecare noapte în Mânăstirea-dintr'un-Lemn, ce să mai caut în Notre-Dame?

Virgil Ierunca

LA UN NOU ÎNCEPUT, FOARTE VECHIU

Nu cu mâinile mai adun,
Nu cu ochii.
Ci zdrobesc în mine petalele lumii
Pentru pâinea de noapte.

Voiu fi fost început de nimic,
Lespede pe cenuşe.
Ci sămânţă curată a fi
În adâncuri s'a dovedit.

Colinde de chipuri, lungi
În nevăzutu-se pierzând,
M'au tot dus sub pământ
Până când.

Ca un condeiu de mâini
Neştiute purtat
A scrie m'au pus litera
Vieţii văzute

Şi pe cealaltă în alte
Tainiţe m'au silit
A mi-o încondeia,
Îndestulată în fel şi chip.

Unde nu mai e întrebare
Ci un ajuns fără semn.
Drumurile mi s'au făcut unul,
Priveliştea miar.

Şi rămas cu mine ca luna,
Stelele îndoelii stingând,
M'am strecurat ca la naştere
Pe crucea atunci ştiută,
Astăzi văzută,
Cu sigiliul buzelor învoită.

Vintilă Horia

EXTAZ

I

Tinereţe verde,
Bătrâneţe verde.
Fagurii iubirii
Plutesc
Peste lanuri
Peste cimitir.
Dorm pe dealuri
Şi
Din mireasma
Nopţii
Sorb
Suflul pătimaş
Al firii
Nefirii.
Trăite
Netrăite.
Cutremurare dulce
A
Unui corp ce
Arde.
A
Amintirii picurânde
Ceas de ceas,
Clipă de clipă.
Sete
Setea patimii
Ce arde
Sub spuza
Ospitalieră
A
Universului.

II

Grădina de cleştar tresare 'n şoaptă
Şi drumuri albe urcă în azur;
În amintire munţii mei înalţă
Vârfuri de cer, spre cer înalte punţi.

Spre fermecate pajişti mergem toţi
La întâlnirea magică cu lumea,
Sărbătorim solare adormiri
Sorbind adânc străina desfătare.

O linişte profundă ne îmbracă
Cu mantii lungi în umbre violete,
Cadenţe răsfirate ne'mpresoară:
Purcedem calmi spre neştiută mare.

Din consumate zile adunăm
Turburătoare pulbere de aur,
Adulmecăm răscumpărări dorite
Şi căutăm în nefireasca vrere.

George Uscătescu

Nicola Ciarletta: *Brâncuș.*

GÂND DE CRĂCIUN

Un cer senin și inimi tot senine.
Urări de tot ce e frumos și bine.
Printre drumeți, sub geamuri, trec fantasme
Și peste tot plutesc cântări și basme.

De-a-lung de străzi, prin case și oriunde,
Ceva de dincolo de lumi pătrunde.
Și'ncet, încet, toate ce-au fost uitate
Se nasc din nou să fie noutate.
Și bucurii, speranțe, 'nfiorare
Transformă niște zile'n Sărbătoare.

Doar dincolo de zarea alburie
E-un cer venin, minciună și urgie
Sub care nu-i Crăciun și nu e pâine
Ci, poate doar, speranța unui Mâine.

FUGI

Fugi de amintirea unui ieri făr' pâine
Așteptând într'un « mai bun » de mâine

Fugi de chin și jalea ce te-a chinuit
Ca să poți odată plânge liniștit

Fugi de gânduri negre, de-amintiri departe...
Cum să le scriu oare toate într'o carte?

Ștefan Gheorghe Theodoru

MIRCEA ELIADE

« OM UITĂTOR, IREVERSIBIL... »

— fragmente de Jurnal —

CHICAGO *10 Martie 1963*

Acum vreo două săptămâni mi-a scris Philippe Lavastine dela Paris. S'a reîntors după cinci ani petrecuți în India. (Aflasem amănunte despre viața lui la Benares dela un elev al meu, Frederic Streng, care îl întâlnea la profesorul Agrawala). Îmi scrie ca să-l ajut să obțină o bursă Bollingen. Îmi spune că, în lipsa lui, un prieten venea regulat, încărca saci întregi de cărți, și le vindea. Câteva mii de volume, dintre cele mai prețioase.

Sufăr ca și cum ar fi fost vorba de propria mea bibliotecă. Cunoșteam biblioteca lui Lavastine din iarna 1946, când locuiam în rue des Saints Pères. Avea, poate, 100.000 de volume. Cumpăra necontenit, pretutindeni — și cumpăra tot. Când m'a invitat odată la masă, mi-a dat roșii cu untdelemn..., dar cumpărase în ziua aceea cărți de multe mii de franci. Nu trăia decât pentru cărți și pentru citit. Prin 1952-53, pentrucă nu putea lucra acasă în timpul zilei, din cauza copiilor, pleca la Biblioteca Națională sau la Musée Guimet. Făcea asta în fiecare zi. Mi se părea tragic și paradoxal — să lucrezi într'o bibliotecă publică deși ai la tine acasă o sută de mii de volume...

11 Martie

Dimineața — ninsoare ca în toiul iernei. O zăpadă moale, afânată.

Recitesc *Agamemnon*. Amintiri: prima lectură, în franțuzește, prin clasa IVa de liceu. Haig Acterian fusese atât de entuziasmat încât se hotărîse să învețe grecește. Îmi spunea: așa ar trebui să faci și tu. Să nu mai citim nimic altceva decât grecește și cărți despre Grecia...

În acea săptămână, am citit, îndemnat de el, *Apollo*, manualul de istoria artelor al lui Salomon Reinach. Haig îmi spunea: Va trebui să scrim împreună o istorie a *tuturor* artelor, în Grecia. Eu voi scrie istoria teatrului și a arhitecturii. Tu trebuie să începi cu Homer.

Despre Homer, i-am răspuns, va trebui să scriu o carte întreagă. Un volum de cinci sute de pagini. Poate chiar două volume...

Planurile acestea le făceam, în mansarda din strada Melodiei, acum vreo 42 de ani.

13 Martie

De atâtea săptămâni, trăiesc exclusiv cu Australienii: de dimineața până seara. (Acasă, nopțile, citesc altceva: Eschil, Henry Miller, G. Meyrink). Cum aș putea pune mai bine în evidență structura platoniciană a spiritualității australiene? Pentru Australieni, a cunoaște înseamnă a-ți aminti. Prin inițiere are loc un lung proces de *anamnesis*: neofitul nu află numai miturile secrete, care explică și justifică întreaga existență, ci se descoperă pe sine, *se recunoaște* în Strămoșul mitic, a cărui reîncarnare este. Pentru Platon, filozofia te ajută să-ți amintești Ideile; mai precis, să-ți amintești de situația sufletului în post-existență și pre-existență, când sufletul contempla Ideile. Pentru Australieni, inițierea îți revelează că *ai mai fost aici*, pe aceste locuri, în timpurile aurorale, *in illo tempore*: ai mai fost aici, dar sub înfățișarea fabuloasă a Strămoșului, sau a Eroului civilizator. Acest personaj mitic slujește de model: inițiații trebuie să repete ceea ce a făcut el la început. Dar prin inițiere descoperi că acel personaj mitic ești *tu însuți* —, așa cum ai apărut pentru întâia oară. În fond, te repeți pe tine însuți — așa cum ai fost tu la început, *exemplar*.

15 Martie

Nu trebuie să uităm că Americanii n'au încă o « istorie », n'au rădăcini. Culturalicește, sunt încă în faza pionierilor și a emigranților: liberi, disponibili. Acesta este marele lor noroc: că, deși descind dintr'o cultură occidentală, pot totuși *lua totul dela început*, pot creia ceva *nou*.

21 Martie

Visul de azi noapte: aveam o serie de obiecte prețioase, dar, deși îmi aminteam că intrasem cu ele într'o odaie, nu-mi mai aminteam nici măcar ce fel de obiecte erau. Ies din odaie și încerc să-mi aduc aminte; umblu pe străzi, recunosc o biserică (îmi spun: am mai fost pe aici, știu că este și o grădină pe aproape) — dar am tot timpul această senzație penibilă: că sunt amenințat să-mi pierd total memoria. Christinel era cu mine. Îi cad în genunchi și-i spun: Ajută-mă! Numai tu mă poți salva!...

3 Aprilie

Dintr'un articol despre R. P. Desmond Chute aflu că un țăran italian, pe patul de moarte, ceruse astfel împărtășania: « Medici non li voglio; portami il Re del'Universo ».

5 Aprilie

Încep volumul II din Autobiografie. Voi încerca să rezum anii petrecuți în India, în așa fel încât să pot insista exclusiv asupra anumitor întâmplări, trecând sub tăcere altele. Trebuie să păstrez anumite secrete. Pe de altă parte, despre India am scris de atâtea ori încât nu mă simt ispitit să mai revin încăodată.

Cred, însă, că această carte — autobiografia — este, astăzi, *singura* care trebuie cu orice preț scrisă. Toate celelalte lucrări mai pot aștepta.

9 Aprilie

Am scris în fiecare zi, între trei și șase pagini. Uluit să descopăr că-mi amintesc încă atât de bine primul an petrecut în India. E drept, verific din când în când detalii și date în *Șantier* și *India*. Și ce n'aș da să am la îndemână *Jurnalul* anilor 1928-1940 și corespondența primită în India (1929-1931), pe care o păstram încă, în 1940, într'una din lăzile cu hârtii și scrisori, în strada Palade...

Pe de altă parte, fiind vorba de « Amintiri », iar nu de o biografie obiectivă și sistematică, lipsa « documentării » îmi dă o anumită libertate: voi însemna numai ce *mi-a rămas în amintire*, ce a contribuit să mă formeze, ce mi se pare *esențial*. Voi fi deasemenea liber să comentez întâmplările și descoperirile acelor ani.

Evident, anumite lucruri vor fi trecute sub tăcere; în primul rând, aventurile erotico-sentimentale din 1929-1930 (mă voi mulțumi cu aluzii) și, mai ales, experiențele și învățăturile din Himalaya, 1930-1931.

18 Aprilie

Vine să mă vadă Garma Chang, traducătorul poemelor lui Milarepa și, acum în urmă, al unor texte yogice tibetane. Îmi vorbește elogios de *Yoga*, dar mai ales de *The Myth of the Eternal Return*. Se miră că am înțeles atât de bine cele trei universuri spirituale: lumea primitivilor, Orientul și tradițiile occidentale.

Îmi spune că a propus unui editor din Formosa să publice în traducere chineză *The Myth of the Eternal Return*.

21 Aprilie

Uluit de « descoperirile » pe care le fac în legătură cu romanele mele *Isabel* și *Lumina ce se stinge*. Acesta din urmă, ilizibil, monoton, ratat — mi se revelează deodată ca o reacție inconștientă împotriva Indiei, o încercare disperată de a mă apăra împotriva mea însumi — căci în vara 1930 decisesem să mă « hinduizez », să mă pierd în massa indiană. « Misterul » *Luminii*, acel incendiu incomprehensibil care izbucnește într'o noapte în Bibliotecă și care provoacă, între altele, orbirea și « des-centralizarea » bibliotecarului — era, în fond, « misterul » existenții mele în casa lui Dasgupta.

Sunt foarte multe lucruri despre care știu că n'am dreptul să scriu. Aș putea adnota, totuși, o copie dactilografiată — precizând că aceste adnotații nu vor fi publicate niciodată. Informații pentru eventualii cititori ai manuscrisului *Amintirilor*.

ROCHESTER *29 Aprilie*

Aproape un ceas, cu avionul, dela New York. Mă aşteaptă la aeroport Gerow, tânărul sanskritist din Chicago, de un an profesor de sanskrită la Rochester.

Cinăm la Norman O. Brown, autorul acelei cărţi fascinante *Life against Death* şi care declarase lui Gerow că e « discipolul meu de extremă stângă ». O vastă casă de ţară, la vreo 10 km. de Universitate. N.O.B. — fără vârstă, greu de caracterizat. Extraordinară cultură. Deşi helenist, aici, la Rochester, predă un curs despre « arhetipuri culturale ». Încă pasionat de Freud.

În amfiteatru, mă prezintă el. Îmi place că insistă asupra traiectoriei mele vitale şi culturale: Bucureşti-Calcutta-Lisboa-Paris-Chicago.

30 Aprilie

De dimineaţă, discuţie cu vreo 10 profesori. Apoi, dejun la N. O. Brown. Discutăm cărţi şi autori — dar aflu prea puţine lucruri despre el. Îmi spune doar că lucrează de câţiva ani la o carte asupra cetăţii greceşti şi a vieţii politice.

La 2 d.a., din nou la Universitate. Seminarul lui N. O. B. Studenţii îmi pun întrebări — şi încerc să-i lămuresc. Nu ştiu în ce măsură N. O. B. a fost mulţumit. Am insistat, din nou, asupra deosebirii între *Madame Bovary* şi un adulter — uitând, atunci, pe catedră, că pentru un freudian ca N. O. B. deosebirea aceasta nu există, sau e nesemnificativă.

Trebuia să iau avionul de 5 pentru New York, dar din cauza furtunii s'au suspendat toate zborurile. Petrec seara cu Gerow şi soţia lui discutând filozofie indiană.

La 10,30, la gară. Scriu rândurile acestea în tren, ca să treacă timpul.

Şi acest amănunt: azi după amiază, la seminarul lui N. O. B., unul din studenţi mă întreabă ce cred despre « păcatul originar ». I-am mărturisit că e una din problemele care *nu mă interesează.* Mirarea lui Brown şi a sălii. Brown mi-a spus că o psihanaliză ar explica poate indiferenţa mea faţă de această problemă centrală.

HARVARD *1 Mai*

Invitat de Preşedintele Universităţii, Dr. Pusey, să fac parte din comitetul *ad hoc* care va decide succesorul lui Slater (la « Institute of World Religions »). Găzduit în Dana-Palmer House. Seara, cinez la Slater, împreună cu Decanul Fac. de Teologie, Dr. Miller, şi soţii Thornkild Jacobsen.

Slater îmi spune că Harvard University a ţinut mult să mă aibă pe mine; chiar şi acum sunt profesori care speră că voi accepta. Îi repet ce-i spusesem la Princeton: că deşi Harvardul îmi place foarte mult, nu-l pot dezamăgi pe Gerry Brauer, care a făcut atâta pentru mine. În plus, nu cred că voi avea în altă parte libertatea de care mă bucur la Chicago. De altfel, nu sunt bun administrator, şi « Institutul » trebuie administrat.

2 Mai

Comitetul *ad hoc*: Pusey, Miller, eu şi profesorii dela Yale şi Columbia, iar dela Harvard, Ingalls. Din nou, întrebarea: sunt dispus să accept, etc? Le explic de ce nu pot. Când vin « experţii » să discute meritele candidatului (W. C. Smith, dela Montreal), fiecare începe prin a recunoaşte că « cel mai potrivit ar fi fost, evident, Prof. Eliade ». Roşesc, plec ochii. Şi totuşi, un sentiment de mândrie, şi nostalgii: totul a început, acum vreo 40 de ani, în mansarda din strada Melodiei. Acum se vorbeşte despre « savantul mondial », « cel mai mare, etc. », « singurul care, etc. ». Mi-am adus aminte de reacţia Românilor faţă de primele mele studii de Istoria Religiilor. Mulţi nu mă luau în serios. Oscar Lemnaru, bunăoară, scrisese că *Yoga* e o carte ratată, etc.

Teribilă criza de melancolie, al cărui izvor nu izbutesc să-l identific.

WASHINGTON *4 Mai*

Am ajuns aseară, cu Christinel. De dimineaţă, la Meridian House, unde se ţine Congresul Centrului lui John Nef (A Center for Human Understanding). A treia şi ultima zi a Congresului. Vorbeşte Chagall

— mai precis citește un text scurt, autobiografic, plin de surprize — și eu încep seria comentariilor. Insist asupra acestui lucru: deși Chagall a fost contemporan atâtor « distrugeri de universuri estetice » (cubism, etc.), deși a pictat și el (o amintește chiar în textul de astăzi) personaje plutind în aer, capete nelalocul lor, etc., în opera lui Lumea nu e anihilată, nu se reîntoarce în haos. Și, totuși, Lumea lui Chagall e transfigurată, e plină de mistere; bunăoară, animalele lui (mai ales măgarul), în care recunosc un sindrom mesianic sau paradisiac. Pictura lui Chagall e pătrunsă de nostalgia Paradisului; etc. etc.

(După ce discuția se încheie, Chagall mă felicită, mă strânge în brațe. Ne mărturisește — lui Christinel și mie — că-i fusese puțin « frică » de ce voiu spune. — Mi-e frică de savanți, adaogă.)

5 Mai

Aseară am fost cu soții Richman și scriitorul indian Raja Rao la Mrs. Watkins, în Maryland, la vreo 15 Km. Citisem începutul romanului lui Raja Rao, *The Serpent and the Rope*, și îmi plăcuse. Încântat să descopăr că Rao cunoștea *Le Mythe de l'Eternel Retour*, *Naissances mystiques*, *Yoga*. Se întreba chiar: cum a putut înțelege un occidental simbolismul inițierilor indiene? Stau cu el în față, lângă Robert Richman care conduce. Peisaj pastoral: pădure, coline, o turmă de vaci — și apoi casa doamnei Watkins, în marginea pădurii.

Raja Rao ne pregătește cina: *curry* pipărat ca la Madras. La masă, discuție generală. De notat această observație a lui Rao: India se afla aproape de Occident, participa oarecum la aceeași cultură — dar Islamul a rupt unitatea lumii și a adâncit și agravat deosebirile. Acum, după secole de izolare, India pare *departe* de Europa, pare străină, « exotică ».

Remarca lui Raja Rao, ieri după amiază, la Meridian House, comentând observațiile unui tânăr profesor de Fizică, elev al lui Fermi (e Anderson, dela Chicago Univ.): există o asemănare esențială între gândirea științifică occidentală și gândirea indiană; nici una nici alta nu ține seamă de forme și aparențe, ci caută ceea ce e fundamental și invariant. *Objective approach*. Când a venit în USA pentru prima dată, Raja Rao a cerut să vadă un singur om: per Oppenheimer.

După lunga discuție de azi noapte (când a trebuit să răspund la întrebări din toată istoria culturii, dela neolithic la Bizanț...), Rao îmi spune că trebuie *neapărat* să reviu în India. Indienii ar putea învăța dela mine cum să-și înțeleagă propria lor cultură.

6 Mai

Interesanta observație a lui Morazé, la discuția de ieri: instrumentele, spunea el, nu sunt creația omului; ele fac parte din Natură, în același sens în care un lan de grâu face parte din Natură, deși e rezultatul priceperii și efortului omului. Savantul studiază legile Naturii și, în măsura în care le înțelege, « fabrică » instrumente — dar nu le « creiază ». Obiectele și descoperirile științifice fac parte din Natură.

Dacă Morazé are dreptate, concepția omului de știință de azi despre instrumentele și descoperirile lui se apropie de semnificația pe care o acorda omul civilizațiilor tradiționale (paleo-orientale și primitive), uneltelor și, în general, ansamblului de obiecte care constituie cultura lui materială. Cfr. tot ce spuneam în *Forgerons et Alchimistes* despre minereurile considerate a fi niște embrioni în matricea Mamei Pământ, despre metalurgie, ritualele prin care « embrionii » sunt aduși la lumină și ajutați să « crească », să se « maturizeze », devenind, adică, metale.

Chicago *10 Mai*

Am început Autobiografia lui Jung. Importanța pe care o acorda el « Centrului ». Dar interesul pentru « Centru » nu apare în opera lui Jung înainte de 1950, când am ținut prima mea conferință la « Eranos » despre: « Le symbolisme du Centre »...

15 Mai

Deabia acum, meditând asupra vieții mele « secrete » din India, îi înțeleg sensul. În fond, existența mea indiană a fost schimbată (mai preci sanulată) datorită întâlnirii a două tinere fete: M. și J. Dacă nu

le-aşi fi întâlnit, sau dacă, întâlnindu-le, nu m'aşi fi lăsat antrenat în aventuri iresponsabile — viaţa mea ar fi fost cu totul alta. Prin M., am pierdut dreptul de a mă integra Indiei «istorice»; prin J., am pierdut tot ce crezusem că-mi făurisem în Himalaya: integrarea mea în India spirituală, trans-historică.

Înţeleg, însă (deabia acum!) că *aşa* trabuia să se întâmple. Cele două fete, mi le-a scos *mâyâ* în cale, pentru a mă obliga să-mi vin în fire, şi să-mi regăsesc propriul meu destin. Care era: creaţie culturală în limba română şi în România. Numai după epoca de intensă şi frenetică activitate din 1933-1940, am avut dreptul să mă « detaşez » de momentul românesc — şi să încep a gândi şi scrie pentru un public mai vast, şi într'o perspectivă « universală ».

17 Mai

« Porter le Christ... au coeur des réalités réputées les plus dangereuses, les plus naturalistes, les plus païennes, voilà mon évangile et ma mission ». Asta o scrie Teilhard de Chardin; care se voia « l'évangéliste du *Christ dans l'Univers* ».

Ce bucurie, să redescoperi la un teolog occidental, « om de ştiinţă », optimismul ţăranilor români, creştini şi ei, dar aparţinând acelui « creştinism cosmic », de mult dispărut în Occident. Ţăranul crede că «Lumea e bună», că a redevenit aşa după întruparea, moartea şi învierea Mântuitorului. Probabil că optimismul meu fundamental îşi are izvorul în această certitudine. Dacă cineva ar studia cândva, în mod inteligent, teoria mea despre *hierofanii* şi *hierofanizarea* progresivă a Lumii, a Vieţii şi a Istoriei — m'ar putea compara cu Teilhard de Chardin. Cu această deosebire: că el a ajuns la aceste concepţii prin descoperirea Cosmogenezei, iar eu prin înţelegerea religiilor cosmice (în care trebuie să includ, cu toate diferenţele pe care le prezintă, şi creştinismul ţărănesc din Europa răsăriteană, care e de fapt o liturghie cosmică).

Semnificativă nu e numai această concepţie a lui Teilhard, ci şi extraordinarul ei succes de public. Fantastică reacţie a elitelor europene împotriva « provincialismului » Bisericilor creştine.

22 Mai

Citesc cartea lui Claude Cuénot despre Teilhard de Chardin. Preţioasă mai ales pentru numărul considerabil de citate şi extrase din scrisori (majoritatea inedite). Viziunea lui Teilhard e reconfortantă: Creaţia, Viaţa, Omul, Spiritul — toate acestea nu numai că au un sens, dar sensul lor se revelează *împreună* (« în deavălmăşie », cum ar fi spus Petru Tuţea). Dacă înţeleg bine gândirea lui Teilhard de Chardin, aşi spune că pentru el opera lui Goethe, bunăoară, e solidară de structura oceanelor, de morfologia organismelor pluricelulare, de capacitatea craniană a prehominizilor, etc. etc. Solidară: în sensul că *presupune* şi *prelungeşte* toate aceste « creaţii ». Evident, Teilhard nu putea accepta ipoteza unei dispariţii catastrofice a pământului sau a omenirii. Nu putea concepe că o *operă*, începută acum câteva miliarde de ani, şi care s'a desăvârşit printr'un proces misterios de selecţie şi prin salturi calitative înainte, un asemenea *opus magnum*, în care e implicat un Christos cosmic, ar putea fi oprit pe loc printr'un accident termonuclear.

22 Iunie

Nu ştiu de ce, m'am gândit azi mult la Walter Otto. Când l-am cunoscut, în grădina Casei Gabriella, în vara 1955, avea peste 80 de ani. Am început să-i vorbesc în englezeşte, dar el a insistat să vorbim franţuzeşte — deşi vorbea destul de prost. Extraordinară vitalitate: în pauză, după prima conferinţă de o oră, a refuzat sandwichurile pe care i le pregătise Olga; a cerut şampanie — şi a fumat un trabuc.

Îmi spunea că într'o sută, două de ani, paginile lui despre gândirea mitică grecească vor deveni tot atât de preţioase ca şi textele greceşti clasice.

23 Iunie

Papini nota în *Jurnalul* lui, la 31 Ianuarie 1943: « Liturghia e un banchet funebru în care un om îşi mănâncă propriul lui Dumnezeu în faţa unei mulţimi de înfometaţi ».

24 Iunie

Un tânăr student dela Social Thought, Botinovici, vine să mă vadă. Citise *Șarpele*, în traducere germană, și era entuziasmat. Ar fi vrut să citească și alte opere « literare » ale mele, dar nu-l încurajez. Stăm totuși de vorbă asupra concepției mele a fantasticului în literatură. Îi spun că această concepție își are rădăcinile în teoria mea despre « irecognoscibilitatea miracolului » — sau, în general, în credința mea că după Întrupare, « transcendentul » se camuflează în lume, sau în istorie, și astfel devine « irecognoscibil ». În *Șarpele*, o atmosferă banală și personaje mediocre se transfigurează treptat. Ceea ce venea de « dincolo », ca și toate imaginile paradisiace dela sfârșitul povestirii — erau deja *acolo* dela început, dar camuflate în banalitatea de toate zilele, și ca, atare irecognoscibile.

26 Iunie

Încep să am o idee tot mai bună despre « oamenii de știință ». În ultimul timp am întâinit vreo cinci, șase tineri — studiau Fizica, Matematicile, Biochimia, etc. Unul era muzicant pasionat, și cunoștea admirabil pe Mozart. Doi erau « cititori de poezie » de cea mai bună calitate (admirabile observații despre *Four Quartets*, etc.). Altul era, ași putea spune, un excelent specialist în Kierkegaard. (Și e curios că Chuck Long, acum vreo 10-12 ani, a aflat de Kierkegaard tot dela un fizician...). Un altul « se interesa » de romanul « nouvelle vague », de Camus și Merleau-Ponty, de pictură (« tachisme », « pop. art », etc.). În orice caz, fiecare din ei depășea universul în care-i proiectau propriile lor studii.

Când mă gândesc la « umaniști », la colegii mei anthropologi, orientaliști, teologi — ca să nu mai vorbesc de sociologi... Parcă le-ar fi rușine să spună că citesc pe poeți,pe mistici. Încearcă să pară « serioși », « științifici ». Simulează obiectivitatea savanților. În fond, sunt timorați și sterili. Lipsa lor de curiozitate e o dovadă de neputință și mediocritate.

27 Iunie

Reiau nuvela. O voiu întitula, probabil, *Șanțurile*. La început, voiam să-i dau un titlu care să păcălească pe cititori: *Bătălia dela Oglindești*. În fond, bătălia avea loc la câteva zeci de kilometri de satul unde ultimii

rămași sapă șanțurile ca să găsească comoara. Era un fel de a arăta cum « Românii au sabotat Istoria ». În preajma catastrofei, când totul se prăbușea, când alți stăpâni se pregăteau să ocupe și să domine țara — satul meu asculta de un bătrân și căuta comoara pe care o visa el, într'una, de aproape optzeci de ani.

28 Iunie

Windy City! Cât de bine aud vântul, dela mine, din birou. Îl ascult fermecat. Această litanie metalică mă poartă foarte departe, în copilărie. Verile, la Tekirghiol: plecam, la începutul dupăamiezii, spre Sanatoriu, la Mare. După vreun ceas de drum, în marginea ghiolului, sub arșită, luptând cu praful pe care-l găseam chiar în macii și florile de câmp — ne întâmpinau pinii maritimi dela Sanatoriu. Când bătea vântul, îi auzeam cum aud acum arborii de pe strada 57a. Intram în penumbra pinilor, și deja începeam să simțim nisipul sub tălpi. Apoi, deodată, pe neașteptate, în fața noastră — marea.

De ce notez acest amănunt lipsit de interes și de semnificație? Poate pentrucă de o jumătate de ceas nu fac decât să-mi amintesc infinite nimicuri legate de primele veri petrecute la Tekirghiol. Detalii, figuri, vorbe, regăsite ascultând vântul. (Evident, Proust și *la madeleine*, etc. etc. — dar nu e vorba de asta. Pur și simplu, beatitudinea de a *asculta* și a-mi *aminti*).

29 Iunie

De mult, din România, n'am mai trăit o asemenea vară. Dar parcă nici în România cerul nu era atât de albastru...

* * *

Ce straniu geniu a fost Papini, și cât era de adânc și de naiv, cât de copilăros putea fi câteodată... Am deschis azi *Diario*, și la 13 Mai 1946 găsesc această însemnare: « Ultimele informații recente asupra furtunilor solare confirmă legea descoperită de mine despre influența soarelui asupra evenimentelor istoriei umane. Astrologia e falsă în ceea ce privește destinele individuale, dar e adevărată pentru popoare ».

2 Iulie

Teama lui Gide, și a atâtor alți scriitori dela începutul secolului, de a deveni «littérateurs». De aceea Gide a căutat *viața* și mai târziu a descoperit *socialul*. J. P. Sartre continuă aceeași tradiție: «literatura» trebuie să răsfrângă concretul istoric, adică socialul, politicul.

Eliberarea mea de «literatură» prin istoria religiilor și etnologie răspunde aceleiași tendințe: pentru mine, asta e *real* — nu «literatura». Deaceia, ar greși criticul care ar vedea în opera mea științifică o aplecare spre erudiție. E vorba de cu totul altceva: de o lume care mie mi se pare mai *reală*, mai *vie*, decât personagiile de romane și nuvele.

4 Iulie

Uitasem sonetul lui Michelangelo cu acel uriaș

«d'altezza tanta
che da' suoi occhi noi qua giú non vede,
e molte volte ha ricoperta e franta
una città colla pianta del piede».

Recitindu-l astăzi din întâmplare, mi l-am reamintit. Mă gândisem la el ultima oară în Portugalia, când «vizualizam» pe Adamastor.

«Al sole aspira, e l'alte torri pianta
per aggiungere al cielo e non lo vede
... e'l capo ha fermo e prossimo alla stelle...

Aș vrea să știu mai mult despre acest gigant care «dorește fierbinte soarele» și vrea să «ajungă la cer». Mă impresionează forța cu care reapare, în plină Renaștere, o imagine protoistorică. Pentrucă acest gigant care atinge Stelele este o nouă variantă a «coloanei Cerului», a lui *Axis mundi*, a coloanei *Irminsul* care susține cerul, etc. Toate aceste «coloane» care legau Cerul de Pământ, sprijinind totodată Cerul, împiedecându-l să se prăbușească — erau extrem de populare în epoca megalithică. Prin ce întâmplare le-a descoperit Michelangelo? Ce-a voit să ne *spună* — descriind gigantul? Era oare propria lui imagine, proiectată vertiginos până la stele?...

PARIS *17 Iulie*

Bernanos renunță să scrie romane după izbucnirea războiului civil în Spania — și suferă, pentrucă se considera în primul rând *scriitor*. Dar face acest sacrificiu pentrucă voia să *mărturisească*, să judece lumea așa zisă creștină la lumina conștiinței lui de creștin.

Îmi dau acum seama că de aproape zece ani am sacrificat și eu «literatura»; am renunțat să scriu romane (singurul gen literar care-mi îndestula talentul). Am făcut-o pentru a impune o nouă înțelegere a lui *homo religiosus*. Într'un anumit fel, am «mărturisit» și eu într'un război religios pe care-l știam pierdut mai dinainte...

18 Iulie

Seara, cu Emil Cioran, Jean Gouillard, Corbin și Muriel și Gerry Brauer — în apartamentul «nostru» din Rue de la Tour. Gerry Brauer încearcă să explice anumite aspecte ale politicei externe americane prin «ideologia frontierii»: timp de mai bine de un secol Americanii știau că, dacă nu le place vecinul, pot pleca mai departe, la o sută sau o mie de mile spre Apus. După al doilea război mondial, au văzut că URSS *rămâne*: nu o pot nici distruge, n'o pot nici «uita» prin distanțare. N'au unde să se mai ducă. Sentiment de frustrație și deznădejde.

26 Iulie

O., care va împlini 21 de ani în Ianuarie, proclama pe Michel Butor scriitor genial — «mai mare ca Ionescu». Descusându-l, aflu că nu cunoaște bine nici pe Balzac, nici pe Stendhal, sau Tolstoi, sau Dostoievski, nici măcar pe Proust; și n'a auzit de James Joyce. Dar Butor e descoperirea *lor*, a celor de 20 de ani: de aceea trebuie să fie *mai mare* ca Ionescu, Camus, etc. descoperiți acum 15 sau 10 ani de *alții*, de cei care au astăzi 30 sau 35 de ani.

Sunt fascinat de această problemă a «generațiilor», văzută astăzi

dintr'o perspectivă contrarie celei pe care o aveam acum treizeci și cinci de ani. Anumite valori — sau comportamente, sau alergii, sau daltonisme — se impun ca o fatalitate, numai pentrucă ești *mai tânăr*, mai tânăr decât tot ce-a fost tânăr până la tine. Nae Ionescu obișnuia să spună: tinerii au întotdeauna dreptate. Sau: sunt de acord cu ceea ce faci, pentrucă ești tânăr.

Dar mă întreb dacă entuziasmul pentru Butor et Cie. nu e factice la cei foarte tineri; dacă « la nouvelle vague » n'a fost *întâi* impusă de critici, și *apoi* acceptată de snobi, de « elite », și în cele din urmă de cei de 20 de ani. În orice caz, entuziasmul pentru o nouă formulă literară, și succesul ei de critică și de public, nu dovedește nimic. S'ar putea ca acest *nou* să fie într'adevăr creator și semnificativ, și să *rămână*. Dar s'ar putea ca toată « revoluția » să fie o impostură sau să plece dela un *malentendu*. Nu pot uita că, între 1895 și 1910, Maeterlinck era considerat, *pretutindeni în Europa*, marele, genialul reprezentant al reînoirii Artelor — în timp ce Gide, Claudel, ca să nu mai vorbesc de Rimbaud și Mallarmé, erau aproape necunoscuți. Ce interesant subiect pentru o teză de doctorat! Prezentarea valorilor *noi*, *revoluționare*, proclamate de așa zisele elite și avant garde în 1890-1910-1930, etc. — și, concomitent, analiza situației scriitorilor contemporani, care au fost recunoscuți deabia de generațiile următoare.

27 Iulie

Vizită la Walter Strauss, profesor de Literatură franceză la Emory University, și prieten cu Tom Altizer. Un an la Paris pentru a studia motivele orfice în poezia europeană, dela Hölderlin la Pierre Emmanuel. Discuție pasionantă. Si totuși: spune ce te așteptai să spună un intelectual de avantgardă. Bunăoară: Beckett e genial (mai ales în ultimele lui producții) și e superior lui Ionescu; *Rhinocéros* e « convențional », etc.

Ași vrea să găsesc timp să scriu și această carte: *L'opium des élites*. Extraordinara falsificare a tuturor perspectivelor artistice, triumful incomprehensibilului *ca atare*, confuzia de valori care face ca astăzi totul să fie posibil, etc. etc.

1 August

În *L'Art Romantique*, Baudelaire republică articolul-recenzie (atât de elogios!) despre Arsène Houssaye, și articolele despre Champfleurs, Pierre Dupont (proclamat mare poet!), Philibert Rouvière, etc. etc. Admirația lui Baudelaire față de Théophile Gautier sau Wagner mi se pare deodată mai puțin semnificativă. Îmi place să-mi închipui o Istorie a Literaturii franceze pe la 2100 — în care să se prezinte și dosarul « succeselor » contemporane; bunăoară, tirajele, traducerile și bibliografia articolelor critice publicate despre Beckett, Butor, Nathalie Sarraute, etc.

Le Plan de Grasse *10 August*

Răsfoiesc corespondența între Hofmannsthal și Carl I. Burckhardt, prețioasă mai ales pentru scrisorile acestuia din urmă. Surprinzător de juste aprecieri asupra lui Jean Cocteau și Valéry (asta prin 1920). Uluitoare analizele, criticile și previziunile lui politice: Anglia și Franța preocupate numai de ce se întâmplă (sau s'ar putea întâmpla) în Germania, ignorând sau neglijând Rusia; etc. Burckhardt anunță al doilea război mondial și decadența Europei, triumful bolșevismului, etc. Melancolia cu care am citit aceste pagini profetice. La ce bun? Așa scria și Nae Ionescu, așa gândeam și noi, « tinerii » din 1925-1935, așa striga toată « dreapta » europeană prin 1930. La ce bun? Nici « opinia publică », nici *inteligentsia*, nici cancelariile, nici marea finanță, nu s'au lăsat impresionate. Lucrurile s'au întâmplat ca și cum *nimeni* n'ar fi fost acolo ca să le prevadă.

11 August

Găsesc în biblioteca Déliei *La Jeune Parque*, étude critique par Octave Nadol. Aflu că Paul Valéry a păstrat toate schițele, bruioanele, copiile, și toate hârtiile și hârtiuțele pe care însemna date, cuvinte, idei, sau desena, sau calcula, etc. etc. — « environ huit cents pièces de format divers, le plus grand nombre en feuilles détachées et le reste comprenant

soixante-dix pages reliées d'un grand cahier » (p. 155). A păstrat *tot*. Dar de ce? Indiferență, sau, dimpotrivă, manie de colecționar și arhivist? Curiozitate față de gestația și maturizarea propriei lui opere? Sentimentul că, păstrând *tot*, s'ar putea înțelege măcar unele din misterioasele procese ale creației poetice?

ABANO *24 August*

Scriu cu efort și silă a doua conferință Eranos. Și, totuși, tema pe care mi-am ales-o e pasionantă: « Paradis et Utopie: Géographie mythique et Eschatologie ». Am cu mine o mapă întreagă de documente despre speranțele milenariste ale pionierilor. America a fost colonizată de puritani și extatici, plecați în căutarea Paradisului terestru. În conferință, citez o seamă de exemple uluitoare: coloniștii erau siguri că au regăsit Paradisul. Voiau să clădească în America adevăratul Jerusalem ceresc. *Acolo* credeau ei că vor putea continua și perfecționa Reforma, compromisă în Anglia și pe Continent.

Ce e mai surprinzător: aceeași tensiune eschatologică se regăsește și în coloniile catolice, în special cele spaniole. Columb era sigur că descoperise Paradisul terestru. Pentru Columb, descoperirile transatlantice aveau și o funcție eschatologică: Lumea Nouă se deschidea Evangheliei — deci, sfârșitul Pământului se apropia.

PARIS *24 Septembrie*

Mă apuc de articolul despre *Moriția*. Întâi îl voi scrie în românește, pentru *Cuvântul*, apoi îl voi rezuma, în franțuzește, pentru Enciclopedia pe care o îngrijește V. Horia, la Hachette. Aș vrea să reiau teza lui C. Brăiloiu, corectând-o și completând-o. Brăiloiu se trudește să demonstreze că *Moriția* nu e « pesimistă » și nici nu cuprinde cine știe ce filozofie înaltă: e doar o expresie a apărării de morți și de strigoi, deci o afirmare a vieții. Teza e primară — pentrucă *Moriția* nu poate fi redusă la comportamentele și credințele magico-religioase pe care le implică. Dar sunt de acord că balada nu e « pesimistă » și că ciobanul, vorbind de moarte ca de

nuntă îndată ce află din gura mioarei ce-au pus la cale tovarășii, nu e un laș, nici un « contemplativ ». În fond, mioara rostește un *oracol* — și soarta revelată oracular nu poate fi schimbată. Ciobanul știe că *va muri*, orice ar face. Nu e vorba, deci, de lașitate sau « contemplație », ci de senină resemnare în fața destinului. Va trebui să explic toate acestea pe îndelete. Să comentez « liturghia cosmică » implicată în moartea văzută ca o nuntă. Etc. etc.

Dar și mai important mi se pare faptul că elitele culturale românești s'au *recunoscut* în destinul ciobanului. Nenorocul în Istorie, etc. Și încercările deznădăjduite ale creiatorilor și cărturarilor români de *a răsturna* acest nenoroc în istorie, continuând să creieze și să creadă în cultură ca și cum Istoria n'ar exista, gata să-i sfarme și să-i anihileze. Actul creiator românesc e compatibil strigătului ciobanului din *Moriția*, care-și exaltă moartea în termeni nupțiali.

Moriția e importantă *mai ales* pentru ce-au văzut în ea intelectualii români de un secol încoace.

CHICAGO *29 Octombrie*

În fond, dela Australieni la Indienii vedici, nu există soluție de continuitate în ce privește *ritul* și semnificația lui. În India, sacrificiul repetă ceea ce avusese loc *ab origine*, în clipa creiației. Identificându-se cu sacrificiul, omul biruește moartea, câștigă nemurirea. Ceremonialele Australienilor repetă gesturile paradigmatice ale Eroilor și Personagiilor din « Dreàm Time ». Prin această repetiție, Lumea e regenerată și viața continuă, iar individul găsește sens existenței și totodată își asigură o postexistență spirituală (după moarte, sufletul reintegrează sursa primordială, și așteaptă acolo, ca « copil-spirit », o nouă reîncarnare).

2 Noembrie

Despre « norocul cărților ».

În timpul războiului civil din Anglia, s'au tipărit multe mii de cărți și pamflete. Opera cea mai faimoasă e fără îndoială *Areopagitica* lui Milton. Dar cartea a trecut neobservată. Nu e menționată în niciunul din miile

de pamflete contemporane, în care se discutau atâția autori și personalități de mult uitați. Parlamentul — căruia Milton îi adresase *Areopagitica* — nici n'a catadixit să răspundă. Ediția întâia a apărut în Noembrie 1644 — și n'a fost retipărită decât în 1738, mult timp după moartea lui Milton.

5 Noembrie

Ar trebui să adun într'o zi toate criticile făcute reducționismului. De constituit o categorie specială: utilizarea imaginilor pentru a ilustra absurditatea « explicațiilor obiective ». Bunăoară: a descrie frumusețea unei femei spunând că are un sternum delicios, un admirabil duoden, etc. Îmi aduc aminte de refutația pe care a întreprins-o Leo Strauss a « obiectivismului » lăudat de Max Weber. Strauss întreba pe savanți dacă o analiză sociologică exactă și riguroasă a unui câmp de concentrare exprimă oare sensul profund al acestui fenomen social. Leo Strauss arăta că o prezentare corectă a câmpurilor de concentrare implică și *judecata* lor.

6 Noembrie

Le explicam studenților mei necesitatea « generalizărilor »: le arătam o hartă minusculă a Australiei. E adevărată? Sigur că e. Și totuși harta nu arăta (nu putea arăta) toate localitățile, nici toate golfurile, râurile, lacurile, colinele. O hartă de zece ori mai mare va arăta de zece ori mai mult, dar nici aceasta nu va putea indica tot ce arată harta de Stat Major a unei regiuni. La rândul ei, nici aceasta din urmă nu poate reprezenta *tot*.

Deci, avem dreptul să « generalizăm » în Istoria Religiilor. Cu condiția să prezentăm ceea ce este *esențial* la scara la care lucrăm, și să fim consistenți. (O hartă își pierde valoarea dacă, pretinzând că e o hartă economică, *uită* să indice anumite aspecte economice ale regiunei respective, și *adaogă* informații inutile: bunăoară, săpăturile arheologice, sau frontierele lingvistice, etc.).

8 Noembrie

De scris într'o zi un Elogiu al idealiștilor, al « intelectualilor generoși », al pacifiștilor care refuză drama Istoriei, speră în pacea universală, în justiție și fraternitate, etc. De arătat că, departe de a fi « inautentici », absenteiști, mistificați, zvârliți la lada de gunoi a Istoriei — ei ilustrează secularizarea « Nostalgiei Paradisului », caracteristică atâtor mistici. Acești « intelectuali idealiști » reprezintă, într'o cultură profană ca a Occidentului din sec. XIX-XX, misticismul secularizat. Nu sunt inautentici, nici « facili ». Descind dintr'o tradiție multi-milenară. Dorința misticilor de a reintegra seninătatea, plenitudinea, lipsa de tensiune a Paradisului — a devenit, astăzi, dorința « idealiștilor » de a trăi într'o societate egalitară, beatifică și fără tensiune.

10 Noembrie

Observ acest aspect « primitiv » în ceea ce dela Hegel și Marx încoace se numește *alienație*: alienat, omul se simte pe sine un « obiect », dependent de forțe exterioare, forțe și prestigii în care el și-a proiectat întreaga lui substanță vitală. Or, la foarte multe popoare « primitive », *sufletul* (sau *adevăratul* suflet) e închipuit în afară de trup — « proiectat » în anumite obiecte, sau camuflat în ele. Dacă aceste obiecte sunt distruse, omul își pierde sufletul, și moare.

« Alienarea » modernă e, într'un anumit fel, o regresiune la această concepție magică a sufletului.

16 Noembrie

S'a vorbit atât de mult despre lipsa de originalitate a Romei în materie religioasă, despre influențele orientale sau grecești, fără de care totuși n'ar fi avut nici măcar o mitologie, ca să nu mai vorbim de Mistere... De fapt, originalitatea geniului religios roman stă în selecționarea și interpretarea elementelor împrumutate dela Greci sau din Orient. Creiativitatea Romei se epuiza în *alegere*, promovare, exaltare — sau în respingere, cenzură, *persecuție*. Nu e vorba numai de *practică*. Ce-a acceptat Roma dela alții, a schimbat, a adaptat și, mai ales, a *întărit* (uneori, a îngroșat).

18 Noembrie

Încep să lucrez la articolul *Myth* pentru *Encyclopaedia Britannica*. Evident, voi utiliza pagini întregi din *Myth and Reality* (care a apărut acum câteva zile). Dar voi avea de scris cel puțin 15 pagini dactilografiate despre istoria interpretărilor, diferitele categorii de mit, etc. Cel puțin o săptămână pierdută. De ce-mi risipesc timpul cu asemenea nimicuri? Probabil că nu mai am mult timp înaintea mea. De ce nu mă concentrez asupra operelor cu adevărat *importante*?.. Am o singură scuză: voiam ca *Mitul* — așa cum îl înțeleg eu astăzi, așa cum cred că *trebuie* înțeles — să nu cadă pe mâna vreunui netot, care să repete truismele sociologice sau anthropologice. Voiam să cuceresc o « poziție cheie » pentru Istoria Religiilor. În *Encyclopaedia Britannica* au scris, pe vremuri, despre mit și mitologie, Max Müller, Andrew Lang, Marett, Frazer. Măcar pentru o generație, aș vrea ca cititorii să fie informați și altfel decât se face în USA, adică exclusiv prin anthropologi.

26 Noembrie

După trei ore de curs și seminar, când mă simțeam sleit, și aș fi vrut să rămân *singur* măcar o jumătate de ceas, să beau o cafea fără să scot un singur cuvânt, vine să mă vadă Frederiksson. Se întorcea dela Congresul de Anthropologie dela San Francisco, și, în drum spre Washington, s'a oprit pentru câteva ceasuri la Chicago. S'a oprit ca să mă vadă. Observ că are o dantură nouă, dar îl înțeleg totuși cu greutate. După o jumătate de ceas, deabia mai mă stăpânesc. Aceleași și aceleași lucruri pe care mi le spusese anul trecut, pe care mi le repetase în nenumărate scrisori și memorii. Toate ducând la o singură concluzie: să se fondeze, *repede*, un Institut de Eskimologie, sub direcția lui. Pentru asta și-a adus la San Francisco și pe soția lui, eskimo (despre care aflasem dela el, astă primăvară, că fusese operată de cancer): ca să se convingă anthropologii că el e identificat cu Eskimoșii — și să-i susțină proiectul.

Deabia îl mai ascultam. Și totuși, *dacă are dreptate*? Dacă explicațiile lui asupra limbei metaforice a șamanilor eskimo, asupra dualismului sufletelor, etc. etc. — sunt întemeiate? O întreagă cultură arhaică, *ultima* care mai este încă vie, își va găsi o altă, mai profundă, explicație. Și

cultura asta dispare sub ochii noștri, și va fi imposibil de reconstituit, pentrucă toate documentele care o privesc vor fi greșit sau incomplet culese. Ultima șansă de a se informa în chip științific ar fi Institutul lui de Eskimologie. Dar, deocamdată, nu sunt bani. Si eskimoșii continua să fie « studiați » după chestionare prefabricate într'o Universitate americană...

6 Decembrie

Lucrez la articolul *Eminescu*, pentru *Cuvântul*. De fapt, o lungă recenzie a admirabilei cărți a Rosettei del Conte. Sunt surprins descoperind cât de adânc a meditat Eminescu asupra problemei Timpului. Ar trebui citate zeci și zeci de versuri — mai ales din poeziile inedite. Acel extraordinar *Memento mori*:

« Ascultând cu adâncime glasul gândurilor mele,
Uriașa roat'a vremei înapoi eu o întorc... »

13 Decembrie

Melvin Hill a venit din Capetown să studieze cu mine Istoria Religiilor. Azi mi-a adus un foarte interesant « term-paper », despre dansul sacru la Boșimani. Rămâne două ceasuri în biroul meu. Este evreu, învață acum ebraica, și-l interesează câteva cursuri la Divinity School: Vechiul și Noul Testament, Theologia sistematică, Istoria Religiilor. Dar e mai puțin atras de Teologia pastorală, de Istoria Bisericii și celelalte. De aceea, încercăm acum să-l trecem la Social Thought — ca să se poată concentra exclusiv asupra Istoriei Religiilor.

Îmi povestește multe lucruri pasionante despre Africa de Sud. Până acum 60-70 de ani, fermierii vânau per Boshimani așa cum vânau antilopele — dar o făceau « doar ca să se amuze » (« for fun only »). Știau că la lună nouă și lună plină, dar și cu alte anumite prilejuri, Boșimanii dansau dela opt la șaisprezece ceasuri fără întrerupere, într'un fel de extaz — și atunci puteau fi vânați cu ușurință. (Altminteri, Bushmenii simțeau apropierea albilor — și se ascundeau).

Mulți au fost siliți să lucreze în minele de aur sau de diamant. Se îmbolnăveau și mureau cu duiumul. Cei care supraviețuiau, când se întorceau în jungla lor, nu mai știau să se orienteze: nu mai descopereau plantele cu rădăcini comestibile, nu mai « simțeau » unde de găsesc izvoarele subterane — și piereau.

Ce spunea un Bushman la vânătoare: că simte apropierea antilopei *în pulpe*, i se strânge carnea, acolo, și se zbate, prevestind antilopa — care apărea la orizont multă vreme după aceea.

15 Decembrie

Cunosc pe B. A. Morrissette, de curând numit profesor de Franceză la Universitatea noastră. Surprins să descopăr că citise multe cărți de-ale mele. A publicat de curând un volum despre Robbe-Grillet. Îl consideră « cel mai important scriitor » după Proust și James Joyce.

Și iarăși presimt secvența bine-cunoscută: pentrucă Morrissette și-a cheltuit câțiva ani din viață studiind pe Robbe-Grillet, pentrucă prestigiul lui de critic și istoric literar este « angajat » în acest autor — va face totul ca să convingă publicul și pe colegi că a avut dreptate, că nu s'a înșelat. Și cum este Chairman la departamentul de limbi romanice, va încuraja pe studenți să studieze pe Robbe-Grillet și ceilalți autori din « la nouvelle vague », neglijând și sabotând restul literaturii franceze contemporane. Studenții, la rândul lor, vor publica teze despre « la nouvelle vague » și vor obține catedre universitare. Și pentrucă și ei și-au cheltuit cinci, șase ani din viață studiind pe Robbe-Grillet, se vor sili să « fructifice » acest timp și această energie, convingând pe studenții lor, etc. Și astfel povestea se va repeta dela început...

3 Ianuarie 1964

Jack Hayward ne duce astăseară la Civic Theatre să vedem *Black Nativity* de Langston Hughes, cu Marion Williams, Alex Bradford și Princess Steward (oarbă). Aflu că « Prof. Bradford e unul din cei mai importanți cântăreți evanghelici din USA ». Este « pastor și director muzical la Greater Abyssinian Church of Newark, New Jersey ». Extraordinară *prezență* — pe care o verifici, de altfel, la fiecare din ceilalți 12-14 cântăreți. Ai impresia că te afli proiectat în universul religios al unor copii. Autenticitatea, realismul naiv al « credinței » care te întâmpină în *Negro Spirituals* — toate acestea nu aparțin lumii adulților. Ești introdus ca prin miracol într'un Univers pe care nu ți-l poți imagina decât în vis, pe care îl întrezărești uneori la marii poeți.

În fond, lumea aceasta naiv-religioasă o cunosc de mult: e aceeași ca în colindele românești de Crăciun. Dar la Negrii Americani e mai mult decât desfătare folklorică: face parte din experiența lor religioasă; în fond, *acesta* este creștinismul lor. Să ne închipuim țăranii români trăind *exclusiv* în universul religios al colindelor, fără învățătura și disciplina Bisericii, fără tradițiile savante reprezentate (oricât de aproximativ) de preot. Dar mai este o deosebire, care mi se pare decisivă: *pasiunea* Negrilor, labilitatea lor nervoasă, care face ca atâtea *Negro Spirituals* să atingă paroxisme aproape isterice. Niciodată nu vei vedea un grup de țărani și țărance din Europa Orientală (nici chiar din Rusia) *posedați* de personagiile colindelor pe care le cântă. Măsura, simplitatea, seninătatea folklorului religios sud-est european, comparate cu frenezia și extazul din *Negro Spirituals*: aici ai impresia că *descoperirea* minunilor Nativității (sau a celorlalte hierofanii) e prea exaltantă pentru sufletul unor copii, că, în cele din urmă, acești copii încep să țipe, să bată din palme, să urle de bucurie, de tristețe, de nostalgie.

Ar mai fi atâtea altele de adăogat...

4 Ianuarie

Încep să transcriu câteva note din Japonia. Dar, transcriindu-le, adaog, în paranteză, comentariile sau reflecțiile pe care le-am făcut acum câțiva ani în legătură cu aceste însemnări, și pe care, din fericire, le-am păstrat în aceeași mapă. (Altminteri, cum le-ași fi putut regăsi în maldările de hârtii din bibliotecă?).

Surprins să descopăr cu câtă pasiune am urmărit problemele discutate în 1936 (seminarul despre *De docta ignorantia*). Îmi propun să desvolt, comentându-l, acest text intim din toamna 1958. *Les rochers du Matsushima* ar putea inaugura o nouă formulă în producția mea actuală: note intime, discuții, portrete.

5 Ianuarie

Marx: nu vrea să explice Lumea, ci s'o schimbe.

Buddha: antimetafizic; nu-l interesa origina sau explicaţia Lumii, nici origina condiţiei umane. Voia să schimbe condiţia umană. Ca şi Marx, dealtfel, care înţelegea prin « schimbarea Lumii » modificarea radicală a condiţiei umane.

Simbioza buddhişti-comunişti în India contemporană: şi unii şi alţii sunt împotriva castelor, a ritualismului brahmanic, a speculaţiilor metafizice. Ca şi marxismul, buddhismul e « universalist ».

6 Ianuarie

Cred că am parcurs majoritatea miturilor primitive relative la creiaţia (sau origina) Omului. Pretutindeni, mitul prezintă creiaţia (sau *apariţia*: dintr'o regiune subterană, din Cer, etc.) unui Om primordial, mai mult sau mai puţin perfect (adică, în primul rând, « nemuritor »). Dar « origina » omului nu explică *situaţia actuală* a umanităţii. Omul *devine* muritor, sexuat, în conflict cu lumea animală, blestemat să muncească, etc. — în urma unui eveniment sau unei serii de evenimente care au avut loc în epoca mitică. Asta înseamnă că şi pentru primitivi, ca şi pentru judeo-creştinism, omul actual nu este numai *opera* lui Dumnezeu, ci şi *rezultatul* unor « evenimente », care alcătuiesc o Istorie (« mitică », dar nu mai puţin o *Istorie*). De ţinut seama de această unitate fundamentală de vederi, când voiu prezenta *continuitatea* vieţii spirituale — dela paleolitic la Gnoză.

7 Ianuarie

Rabbi Samuel H. Dresner, care a venit să mă vadă acum câteva săptămâni, mi-a trimis cartea lui *The Zaddik*. Este un larg studiu despre R. Yaakov Yosef (m. 1782), şeful spiritual al hasidismului în Polonia. Mă impresionează dela început acest lucru: în mijlocul celei mai dezastruoase catastrofe a Evreilor din Polonia, Yaakov Yosef vede problema în termeni spirituali. Vorbind despre « reforma » (*takannah*) judaismului, nu se referă la condiţiile economice şi sociale catastrofice, în care se aflau atunci

comunităţile evreeşti din Polonia, ci la faptul că « după un număr de generaţii, respectul (reverenţa) a diminuat » printre oameni (op. cit. p. 29). Ceea ce îl deprima şi preocupa în primul rând era criza spirituală, i.e. condiţia spirituală a poporului. După Talmud, « neglijarea studiului Torei » e responsabilă de distrugerea primului Templu, iar « ura inutilă » a cauzat distrugerea celui de al doilea Templu. R. Yaakov Yosef crede că aceleaşi păcate au dus la distrugerea centrului spiritual al evreimii din Polonia secolului XVII.

15 Ianuarie

Ieri şi azi, aproape tot timpul cu Ed. Conze. A ţinut două conferinţe despre buddhism — amuzante, dar superficiale, neaşteptat de « populare ». Lungi discuţii împreună. Aflu că a fost, şi este încă, teozof: admiră *The Secret Doctrine* şi crede că Mme Blawatsky a fost o reîncarnare a lui Tsonkapa. Îi pun o seamă de întrebări în legătură cu astrologia. Îmi spune că am intrat în era technocraţiei. Centrele spirituale vor fi distruse. Compară distrugerea mânăstirilor din Anglia şi Franţa în secolul 17-18 cu distrugerea mânăstirilor tibetane de către comuniştii chinezi. Fără nimicirea centrelor de spiritualitate medievală creştină, revoluţia industrială, democraţia, liberalismul politic, etc. etc. nu puteau triumfa. Tot aşa, India şi Asia centrală şi sud-orientală nu vor putea fi integrate « lumii moderne » (i.e. tehnocraţie, materialism, etc.) înainte ca centrele de rezistenţă spirituală din mânăstiri, ashrame, universităţi, să fie radical nimicite.

23 Ianuarie

Câte s'au mai scris despre « animism »! Dar mă întreb dacă s'a stăruit deajuns asupra acestui fapt: că, postulând autonomia sufletului şi supravieţuirea lui *post mortem*, omul şi-a deschis o perspectivă uriaşă, datorită căruia o întreagă « fenomenologie a Spiritului » a devenit posibilă. Important, decisiv a fost faptul că, prin credinţa în autonomia sufletului, omul şi-a revelat sie-şi modul de a fi (paradoxal) al spiritului.

24 Ianuarie

Mă trezesc târziu (după agitația și oboseala de ieri), în plin soare. Ramurile de *forsythia* pe care le-a adus ieri Christinel sunt toate înflorite. Parcă ar fi venit primăvara.

La birou, îmi aduc deodată aminte că e ziua Unirii Principatelor. Mă las purtat de amintiri: la Cernavoda, în școala primară; iernele sub ocupația germană, 1916-1918; atâtea conferințe pe care le-am ascultat (« despre semnificația zilei de 24 Ianuarie pentru Istoria Românilor », etc.). Senină, împăcată melancolie. Aud bătăi în ușă. E studentul meu Wendell Charles Beane, un pastor negru înflăcărat, vorbăreț, entuziast (crede în transmigrație, vrea să împace creștinismul cu India și misterele greco-orientale). De data asta, pare timid, încurcat. Îmi întinde un plic. Crezuse că nu mă va găsi, și-mi scrisese o lungă scrisoare. Se așează în fotoliu și mă privește nervos, curios, în timp ce citesc.

Aseară, la seminarul cu Tillich, se ridicase în ultimul sfert de ceas și vorbise cu pasiune despre urgența unei noi teodicei, și despre alte multe probleme. Îmi scrie că, odată întors acasă, i se păruse că nu fusese la locul lui — și nu putuse să adoarmă toată noaptea. Soția lui încercase să-l liniștească. I-a repetat și de data aceasta că este prea sensibil, că se gândește prea mult la ce-ar putea gândi alții despre el, etc. Zadarnic. Și atunci a scris această lungă scrisoare și a venit să mi-o aducă.

Îl liniștesc cum pot. Pleacă împăcat, zâmbind. Mă gândesc din nou la Alexandru Ion Cuza, la Moș Ion Roată, la Principatele Române, la problemele lui W. C. Beane, mai ales la faptul că el, ca negru american, își dă foarte bine seama de dificultățile pe care le va înfrunta încercând să-și convingă coreligionarii că există *karma* și metempsihoza, etc. etc. — și toate aceste întâmplări, dificultăți și obstacole, dureri, înfrângeri, victorii, mi se par deodată încărcate de sensuri secrete. Dar cum să le descifrez? Cum?

27 Ianuarie

Paul Tillich e foarte interesat de ce-i spun despre *deus otiosus* la primitivi, și mai ales de repetarea aceluiași fenomen de « îndepărtare » și « pasivitate » în religiile vechiului Orient și chiar în Grecia (castrarea

lui Uranos — cea mai plastică expresie a inacțiunii și inactualității). Ne întrebăm amândoi dacă același proces n'a avut loc și în judaism. Jahve devine din ce în ce mai « transcendent » în judaismul tardiv. Intermediarii îi iau locul. Apar, hipostaziate, Puterile lui Jahve: Înțelepciunea sa, Gloria sa, sau Spiritul, Cuvântul său. În imaginea lui Messia, Fiul Omului, avem deaface cu « Puterea intermediară » prin excelență.

Dar Tillich merge mai departe: pentru el, teologia « Luminilor » reprezintă forma deistă a retragerii lui Dumnezeu din lume. În ceea ce privește teologia protestantă americană din ultimii 50 de ani, Tillich o consideră « unitariană în Christos ». Dumnezeu e redus la a doua persoană a Trinității. Elementele demonice din Jahve dispar. Dumnezeu devine « Legea Morală ».

Dar nu e atât de pesimist: crede că « adevăratul Dumnezeu » (*the real God*) poate fi reintrodus în protestantismul american printr'o adevărată înțelegere a conceptului Ființei (adică: prin *Systematic Theology*, vol. I, al lui Paul Tillich).

28 Ianuarie

« Demistificare »: X se îndrăgostește de Y, și crede că e cea mai frumoasă femeie din toate câte a întâlnit, că e inteligentă, bună, plină de calități. Dar nu e. Ceva mai mult: crezând că Y e atât de frumoasă, X își închipuie că îi fac curte toți bărbații, și suferă, e gelos, e nefericit. Ca să înțelegi situația lui X, trebuie să iei de bună tot ce crede el despre Y, deși aproape nimic nu corespunde adevărului. Dacă « demistifici » aceste credințe, ai pierdut concretul situației și lucrezi cu abstracții. Un X « demistificat » nu s'ar fi îndrăgostit de Y, n'ar fi suferit de gelozie, într'un cuvânt *n'ar fi existat* așa cum există acum...

Încercați de traduceți această situație în termeni de istoria religiilor, și veți înțelege de ce « demistificarea » nu te duce nicăieri.

29 Ianuarie

Din cartea lui Hans Schärer despre religia triburilor Ngadju-Dayak din Borneo, pe care o recitesc acum în traducere engleză, aflu acest amănunt: cea mai gravă insultă pentru Ngadju e să numești pe cineva « igno-

rant (i.e. neinstruit) în poruncile divine ». Asta înseamnă că acel om nu ocupă locul care îi era ursit în ordinea divină și că, prin urmare, nu-și împlinește funcția care i se cuvenea.

Ngadju-Dayak sunt, între altele, vânători de capete, și practicau până în secolul trecut sacrificii umane. Dacă Schärer n'ar fi o autoritate recunoscută, dacă n'ar fi studiat aceste triburi timp de nouă ani, însușindu-și limba și cultura — aproape că nu ți-ar fi venit să crezi că cea mai gravă insultă pentru un Dayak e să-l numești « neinstruit în poruncile divine ». Și cu toate acestea, e adevărat. O cultură « primitivă » se poate cristaliza în jurul unei concepții superioare și complicate a Divinității: un trib neolitic poate avea în *centrul* vieții lui religioase ideia Divinității înțeleasă ca o « totalitate ambivalentă » (expresia lui Schärer) și practica, totuși, sacrificiul uman. « Perfecțiunea spirituală » nu implică întotdeauna o concepție morală acceptabilă de judeo-creștinism sau de umanismul european. Această *independență* a Spiritului față de morală nu înseamnă numaidecât cruzime, abnormalitate sau indiferență față de semeni.

3 Februarie

George Wheler a vizitat Eleusis în Februarie 1675. Satul fusese abandonat cu puțin timp înainte, de teama piraților (« the Christian Pirates, more inhuman than the very Turks... »). N'a mai găsit decât ruini (« there being nothing remaining, but Ruins... »). În gunoaie și ruini a dat peste statuia zeiței Demeter: « among the Ruins of Old Walls, we found the Remains of Goddess herself, viz. a part of her Statue... made of very white Marble, of admirable Work, and perhaps of no less a Master, than Praxiteles himself... It is a colossus at least three times bigger than nature... »

... Cred că era prin 1923-24, în clasa VI sau a VII de liceu, când am aflat pentru întâia oară despre existența Misterelor dela Eleusis. Probabil dintr'o carte a lui Frazer. Iar în toamna lui 1924 am citit *I Misteri* a lui Raffaele Pettazzoni. Mai mult ca oricare carte, a fost hotărîtoare pentru vocația mea de istoric al religiilor. În mansarda din strada Melodiei, în nopțile reci, umede, de Noembrie, cu cartea lui Pettazzoni în față, visam că voi deslega într'o zi secretul pe care-l luase cu el în mormânt ultimul hierofant.

4 Februarie

Eleusis, Orfismul, Misterele orientale. Nu vom ști niciodată în ce consta inițierea, ce i se *revela* neofitului. Dar cât de creiatoare a fost această ignoranță pentru cultura occidentală! Deja filozofii neo-platonici vedeau în Mistere o « inițiere » filozofică, adică o serie de experiențe extatice în care se anticipa călătoria sufletului imediat după moarte. Între sec. II și V d. Chr., apologeții creștini și ultimii apărători ai păgânismului se întreceau unii pe alții în « revelații » privitoare la Mistere. Creștinii, dela Clement Alexandrinul până la Asterios (care a trăit pe la începutul sec. V), pretindeau că *știu* ce se întâmplă la Eleusis; iar ceea ce se întâmpla era nu numai ne-interesant, dar și grotesc sau obscen. Filozofii neo-platonici, la rândul lor, « revelau » tot lucruri înălțătoare: contemplații sublime, extaze inteligibile, etc. etc.

Renașterea a revalorizat aceste nobile interpretări platoniciene, și deatunci încoace fiecare epocă a reluat și îmbogățit această hermeneutică. « Misterele greco-orientale » au nutrit imaginația elitelor europene timp de trei secole. Rolul pe care l-au avut Eleusis și orfismul în alimentarea universurilor imaginare ale Europei romantice și pozitiviste a fost considerabil.

În fond, se poate spune că « Misterele » au satisfăcut setea de *mit* a elitelor europene, în momentul teribilei secete sufletești provocate de triumful științismului și al pozitivismului.

6 Februarie

Dintr'un articol al profesorului John Wilson (dela African Institute of London University) aflu cât de diferite sunt capacitățile omului de *a vedea*. Wilson povestește această întâmplare: ca să organizeze campania împotriva țânțarilor într'o regiune africană, a făcut un film în care arăta cum trebuie să se usuce șanțurile pline cu apă, cum să se adune cutiile de metal lăsate pe câmp, în care s'ar fi putut strânge apa de ploaie și ar fi prosperat larvele de țânțari, și așa mai departe. Filmul dura vreo cinci minute; era foarte simplu, deadreptul elementar. Nu arăta decât aceste acțiuni simple: un om adună cutiile de metal, zvârle apa, astupă șanțurile

cu pământ, etc. Wilson a arătat filmul într'un sat — și, după ce s'a reaprins lumina în sală, a întrebat pe localnici ce-au văzut. O găină! au strigat mai mulți. Am văzut o gâină zburând!

Wilson și colaboratorii lui au rămas perplecși. Habar n'aveau că filmaseră o găină. Au rulat filmul din nou, de data asta foarte încet. Într'adevăr, o fracțiune de secundă, dintr'un colț al ecranului, a izbucnit o găină care a dispărut apoi imediat. Africanii nu văzuseră decât asta. Pe deoparte, era singurul lucru *viu* care-i interesa, cu care erau familiari. Acțiunea cu șanțurile și cutiile pline cu apă care trebuiau adunate li se părea fără sens. Pe de altă parte, cum explică Wilson, Africanii nu erau obșnuiți să privească ecranul în totalitatea lui, ca o unitate vizuală. Inspectau filmul, în timp ce rula, fragmentar, bucată cu bucată. Evident, nerecepționând totalitatea, filmul nu avea niciun sens, și nu-l puteau « povesti » sau « rezuma ». Ceea ce reținuseră era imagina găinei traversând speriată ecranul.

25 Februarie

Nu numai Afrikaaneri vânau pe Bushmeni ca pe fiare. În Amazonia, nomazii — « Indios do matto » (i.e. Indienii care locuiau în păduri) erau vânați de populațiile aborigene de cultură superioară, care practicau agricultura și erau, față de nomazi, extrem de « civilizați ».

Vânarea omului de către om nu constituie o caracteristică a albilor « colonialiști ».

27 Februarie

Freud: « revoluționar » sau « democrat »? Până la Freud, mitul lui Oedip părea o dramă regală, implicând și confruntând destine regale. Freud identifică acest complex în *fiecare din noi* — dela începutul timpurilor și la toate rasele, în toate culturile. Extraordinară ambiție de a recupera o viziune *universalistă* a întregii umanități, din preistorie până în zilele noastre. Freud spera să înlocuiască *unitatea* de ordin biologic (Darwin, Frazer) printr'o unitate de ordin psihic. Oamenii sunt toți la fel nu pentrucă descind din maimuțe — ci pentrucă « umanitatea » lor e rezultatul aceleiași tragedii preistorice (uciderea tatălui, etc.).

Tendința lui Freud de-a introduce extraordinarul, unicul, predestinatul, singularul, etc. — în universal, comun, și cotidian. Înainte de el, psihopathologia *singulariza* un individ, îi dădea un nimb de « damnat » sau « demonic ». Freud scrie *Psichopathologia vieții cotidiene*.

E « romantic sau « anti-romantic »? Dela Wordsworth la James Joyce, marii scriitori europeni asta au făcut: să descopere sublimul, tragicul, excepționalul, mitologicul, etc. în viața de toate zilele, și în fiecare din noi...

Mircea Eliade

UN GREERE ȘI-UN OM...

Prin frig de ani și frunze moarte,
Un greere și-un om, stingheri
De tot ce-a prinosit din veri.
Un greere și-un om spre moarte.

Un om cu suflet de lăută
Și-un greere cu scripca lui,
Goniți de biciul gerului
Din fața lumilor tăcută.

N'au căpătâi, nici vizuină,
Ca tot ce mișună sub soare,
Nici bob de grâu să le'mpovoare
Alunecarea spre lumină.

Săraci lipiți, și visătorul
Și păcătoasa de gânganie,
Cu dulcea frunzelor litanie
Își însoțesc tristețea, dorul.

S'au aciuiat la rădăcina
Unui gorun bătrân, și-așteaptă
Să-i cheme judecata dreaptă,
Când s'o topi de tot lumina.

Creștinu'ntins pe iarbă'ndură
Cătând cu duhul spre alt soare
Și-i forfotește 'n buzunare
Gângania, cătând căldură.

N'a mai rămas pe lume floare
Nici gâză să le-asculte încă
În liniștea de somn adâncă
Durerea de făpturi hoinare.

Doar Dumnezeu. Plecat pe fila
Sfârșitului de zi îi scrie
În cartea celor ce-or să'nvie
Când și-o 'mplini sorocul mila.

Yvonne Rossignon

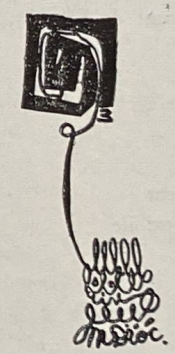

ÎNGER ÎN VIZITĂ

Ascuns în grota lui rotundă
Carne de Pământ
stătea în întuneric
străbătut de musculiţele albastre
ale dupăamiezei
de penele pline de miresme ale vântului de afară
de paşii moi ai broaştei
traversându-l cu unde lichide
în care
Carne de Pământ
mâlos
se dizolva
supt de buzele fierbinţi ale vipiei.

Atunci
un înger
trimis de sus
svâcnind din aripi
aprinse aerul la intrarea grotei
lui Carne de Pământ.

Un înger
este o căpiţă mare de foc
gonind prin aer
pârâind din scântei
şi flăcări resfirate imens
în pene flexibile
roşii
albastre
şi alb fulgerat.

Din pricina luminii Lui
copacii s'au desbrăcat imediat de formă
şi stăteau goi

ieşiţi din frunze
şi din scoarţă
ca nişte copii uzi
înşiruiţi afară
şi dobitoacele
care dormiseră la începutul dupăamiezei
în bâlbâiala albăstrie a umbrei sub frunzare
s'au ridicat speriate
cuptoare de lumină
pe patru picioare întunecate
şi nu mai cunoşteau
drumu'ndărăt spre staul.

Carne de Pământ
înalţă capul rotund
şi fără păr
capul de lut
privi îngerul
care scotea un sunet curios
de viori aprinse
şi arcuşe rupte'n aer
afară
la intrarea grotei
şi musculiţele albastre
încremeniră'n el ca'n chihlimbare
păunii vântului
arşi de lumină
lăsară mari tipare goale
în care
fără să se clintească
îngerul pătrunse
îngerul ce se lărgea în el
ca o pufoaică de lumină
îmbrăcându-l
pe dinăuntru.

Stere Popescu

ZALMOXEE

De negru post
faci zâmbre'n rost
și dai tehui
la cei sătui.

De-amar frământ
te surpi în cânt,
fluieri în vânt.

Când binele
cu coarnele
te' mpunge'n piept
și ți-i de-aiept,
strângi cându'n sac
și-ți cauți leac
în lumea largă,
oricât de neagră.

Gol-goluț nap,
iai codrii'n cap
și nimerești
la Nefirești,
unde calici
și venetici
văd, sperieți,
cai pe pereți.

Cu răbdarea
omenești moarea
și vânturi marea
spre-a-i strânge sarea.
Macru'n cuvânt,
sameni roib vânt,
săgeți în lună
și-aduni furtună.

Pitagora
cumplit era,
iar eu, Zalmox,
om firoscos,
leg steaua lui
de-a' naltului
Gebeleizis.
Fac ce mi-i scris:
mor și înviu,
dor pământiu,
umbră de pom,
om și neom.

Nu mânca bob
să nu fii ro-
bul nevrerii.
Legea tăcerii
e timp pierdut,
de n'ai știut
să ridici punți
spre mii de frunți.

Din cer, de sus,
plouă mit cald
pe minți și fald
de strămutări.
La supărări
să nu te uiți.
Pe gânduri iuți
călătorește
și te dăcește.

Petru Iroaie

STEFAN BACIU

OAMENI CIUDAȚI, OAMENI UITAȚI

N'am călătorit prea mult în țară.

Eram, cu toată vârsta mea de student al Facultății de Drept, fericitul posesor al unui permis liber, clasa I, pe C. F. R., dar nici așa nu fusesem, și n'am fost niciodată, la Turnu Măgurele, la Bacău, la Bârlad sau la Pleniţa-Dolj. Îmi plăcea să dau o raită dela Brașov, vara, la Sighișoara, unde beam un vin bun de Târnave cu Miron Neagu, popă răspopit și editor de avantgardă. Sau, împreună cu Neagu Rădulescu, luam uneori trenul de dimineață din Gara de Nord și mergeam la Brăila, unde vizitam pe poetul Andrei Tudor. Pe urmă, luam vaporul pe Dunăre, ajungând spre seară la Galați, unde mâncam pește proaspăt, beam șpriț la ghiață, terminând masa cu faimoasele torturi dela cofetăria « Andronic ». Noaptea târziu, luam trenul și ajungeam în zori în Gara de Nord, unde, la nevoie, beam în grabă un țap de bere, înainte de a merge fiecare spre « cășile » noastre.

N'am fost la Medgidia, dar am fost în Panama. N'am fost la Iași (asta este, desigur, o adevărată crimă), dar am avut norocul să petrec nopți și nopți sub cerul straniu al orașului-fantomă Antigua Guatemala, unde râul care trece printre case se numește *El Pensativo* (Gânditorul). Și dacă n'am ajuns până la Buzău, am fost la Cuzco, în Peru, în orașul dispărut Macchu-Picchu, unde, la aproape cinci mii de metri înălțime, omul este, realmente, în contact direct cu cerul, într'un aer atât de pur și de rarefiat încât ai impresia că inima e gata să iasă pe gâtlej, și ai s'o vezi luând-o la vale, înspre Lima, unde se poate trăi cu bătăi mai puțin violente...

Am văzut mări și țări. Am trecut râuri și oceane. Am mers cu trenul dealungul lui Mississipi. Am trecut în sbor de nenumărate ori Anzii și Amazonasul. Am ajuns noaptea târziu, după ore fără sfârșit de sbor în mijlocul unor nori de furtună, în aeroporturi unde nu era nici măcar un hamal, unde totul dormea...

Am fost la Tegucigalpa, dar n'am fost la Mediaș. Am dormit în nopți de lună clară la poalele lui Mounth Shasta, în nordul Californiei, dar n'am ajuns să merg cu Tata pe Piatra Craiului, pentrucă *vâna* mea de alpinist ajungea numai pentru Postăvarul. Am văzut Pacificul în Peru și în Panama; am văzut marea Caraibelor în Cuba și în Santo Domingo, am băut bere caldă la Dakar, dar n'am băut un Cotnar acolo unde — vorba lui N. D. Cocea — se făcea « vinul de viață lungă »...

De ce spun, oare, toate acestea la ora în care păsări îngână mașina mea de scris în Honolulu? Oare numai ca să fac un fel de itinerar prescurtat de călătorii?

Nu. Intenția mea nu este de-a face bilanțuri, care nu sunt nicidecum turistice, pentrucă fac parte din ceea ce e un stil de viață; intenția mea nu este, acum și aici, să aștern pe hârtie nume ciudate, ci, pur și simplu, să mărturisesc că în toate aceste locuri, în toate locurile pe unde am umblat, pe unde-am sburat în avion, am trecut în autobus sau în jeep, pe jos sau pe sus, n'am fost *singur* niciodată — chiar dacă am călătorit, de-atâtea ori, singur. În ceasurile de singurătate aparentă, umbre de oameni uitați din țară, oameni pe care, de multe ori, nu i-am văzut de douăzeci sau douăzeci și cinci de ani, îmi apăreau pe banca de tren, pe fotoliul din avion, ca și cum ne-am fi văzut ieri.

Am învățat, în felul acesta, că există, în singurătatea aparentă în care trăim, o altă dimensiune; și într'o dimineață, pe lacul Atitlan, în creerii munților în Guatemala, cu un șofer *indio* și un colonel *mestizo*, în timp ce tăceam toți trei, uitându-ne dintr'o barcă la nemărginirea cerului și a munților, eu vorbeam, înlăuntrul meu, cu vechiul meu Paul Einhorn, sufleur de teatru în București, mort tuberculos, și cu nea Ghiță Soare, actor la Național, *speaker* la radio. Au trecut, peste ei și peste mine, ani și încercări. Mai mult peste ei decât peste mine. Ei acolo — eu aici, pretutindeni.

În paginile care urmează încerc să evoc câțiva din acești tovarăși de călătorie.

* * *

Una din straniile figuri ale lumii literare din București era Victor Valeriu Martinescu, care obișnuia să semneze Victor = (adică egal) Valeriu Martinescu, și adoptase, ca un fel de pseudonim « etern », numele de *Marele Contemporan*.

Poet și prozator, autor al unei cărți groase de « filosofie », amestec de roman, poezie și pamflet, al cărei erou principal se numea Salvum Ollak Ossin, *Marele Contemporan* era în același timp poet, tipărind din când în când câteo plachetă de poeme, cu stranii nume de fete curioase, ca, de pildă, Andy Ana Sangeorgeana. Scria câteodată în « sanscrită », adică deandaratelea. Aceste texte « sanscrite », mai ales în timpul războiului, reușeau să treacă la cenzură datorită poetului Mircea Streinul, care era cenzor, cu toate că, cetite în mod normal, erau poeme pornografice, uneori destul de hazlii.

Marele Contemporan nu trăia în 1937, 1940 sau 1944, ci, pur și simplu, în « Secolul XX », și, dedesubt, « București », cum era inscripția pe care obișnuia s'o pună pe autografele sale. Ședeam uneori cu el la Café de la Paix sau la Royal, uitându-mă la costumul său albastru-închis sau negru, ai cărui nasturi erau de sidef alb, contrastând în chip violent cu culoarea sobră, închisă.

Când stăteai de vorbă cu el, *Marele Contemporan* era un om cu scaun la cap, și, dacă nu mă înșel (spun asta, fiindcă figura lui nu m'a interesat niciodată dincolo de frontiera cafenelei), avea, pe undeva, într'un bloc, o garsonieră, în care dispunea de un birou de avocat. Scrisul său era un amestec straniu de Alfred Jarry, Urmuz, Petre Popescu-Poetul, totul trecut printr'un sos surrealist marca « Unu ». Era, într'un fel oarecare, un franctiror, care, ca toți franctirorii, trăgea cu pușca, dar nu era luat în serios de nimeni. Țin minte că-mi povestea că trimisese groasa lui carte lui Mihai Antonescu, pe când acesta era Vice-Președinte al Consiliului de Miniștri. Antonescu îi răspunsese printr'o scrisoare atât de civilizată, încât nu știu dacă era sau nu ironică...

* * *

Vreau să evoc aci, în câteva cuvinte măcar, figura, cum se spunea mereu în țară, de « marchiz cu perucă pudrată », a marelui avocat I. Gr. Perieteanu, care, în puținele ore libere pe care i le lăsau profesiunea, politica și viața socială, se dedica artei sonetului și, ca atâți mari avocați, epigramei.

Culegerile de sonete ale lui Perieteanu erau totdeauna prezentate în format mare, pe hârtie de lux; îi plăcea să scrie despre mare, și ilustrațiile erau executate de pictorul marinelor, Știubei, care, cum scrisese

un « critic » de artă plastică, știa să picteze atât de « bine » un val, încât, privindu-l, aveai impresia că te stropește în față...

Ceea ce încerc, însă, scriind despre Perieţeanu, nu e nicidecum să evoc figura lui de poet corect, ci excepționala lui atitudine de « domn » și coleg față de toți cei care îi călcau pragul casei sau al marelui său birou de jurist.

Totdeauna cordial, totdeauna surâzător, găsea, între un consiliu de administrație și altul, timp să stea de vorbă cu un poet sărac, sau, ca președinte al Consiliului de Administrație C.F.R., să se ocupe — în mod personal — de permisul de călătorie anual al celui mai anonim redactor de foiță, care venea la el pentrucă numele îi fusese tăiat de pe listă. Perieţeanu asculta, lua notă ca și cum era vorba de-un proces faimos, și, în măsura posibilităților, căuta să ajute și să mulțumească pe toată lumea. Îl văd și-acum, în halatul de mătase grea, roșie sau albastră, coborînd scara de la etajul întâi, într'un decor ca de teatru, într'o casă plină de tablouri, obiecte de artă, fotografii, cu un gest elegant, îndreptându-se către cei pe care îi plăcea să-i numească *colegi*... Clienții, pe urmă.

Nu știu cum a trăit acest *boier* în țară, după 1945. Dar știu că cei care, ca mine, l-au cunoscut înainte, îi vor păstra o neștearsă amintire.

* * *

Premiul de poezie al « Fundațiilor Regale », pe care, împreună cu Virgil Gheorghiu, pianistul și poetul de excepțional talent, și Simion Stolnicu, l-am luat în 1935, la 16 ani, fiind elev în clasa a șasea de liceu, a făcut în presa literară din țară, pe drept sau pe nedrept, din mine, un *copil-minune*.

Pot să recunosc azi, cu distanța pe care mi-o dau anii și geografia, că în fericita mea copilărie din Brașov am fost *copil*, dar niciodată *minune*. Recunosc, desigur, că pentru criticii, profeții și diagnosticienii de meserie ai literelor românești de-atunci, era din cale-afară de amuzant să facă pariuri, pronosticuri și profeții pe seama mea.

« Până unde va urca steaua lui? », întreba, ţin minte, Septimiu Bucur, și cam la fel se exprima Emil Giurgiuca într'o Antologie. Oridecâteori acești *experți* erau, nu știu nici azi dece, obligați să dea, hai să zicem, un exemplu, era amintit, cu o obositoare punctualitate, numele unui

poet care, cu doi sau trei ani înainte de premierea cărții mele, publicase un volum de poeme ce fusese primit de aceeași critică într'un ton care saluta un *Rimbaud român*. Poetul publica poeme după poeme, avea un foileton literar în « Rampa », pe care îl citeau săptămânal toți tinerii scriitori, dădea idei, era un adevărat oracol. La al doilea volum, însă, cineva băgase de seamă că « Rimbaud » stagnase. Steaua lui, așa dar, nu urcase *destul*...

L-am cunoscut și eu, într'o vară, cred că în 1936, la Brașov, unde ne întâlneam pe Promenadă cu Horia Stamatu, care avea atunci pasiunea jocului de șah, însă întotdeauna cu parteneri mai slabi decât el, ca să aibă aer de campion internațional. *Poetul genial* era un băiat timid, cu fața plină de coșuri. Umbla veșnic cu un impermeabil pe braț, și, când vorbea mai mult, începea să se bâlbâie. Un bun poet, desigur. Prin 1938-39, nici eu nu mai știu când, a dispărut fără urmă. Unii spuneau că fugise din Basarabia în Rusia, unde, pe urmă, fusese lichidat. Nimeni nu știa adevărul. Îl chema Al. Robot.

* * *

Unul dintre cei dintâi prieteni-poeți pe care i-am avut prin corespondență, puțin timp după publicarea primelor mele poeme, în 1933, era un elev de liceu din Roman, cu câțiva ani mai în vârstă ca mine, fiul generalului Ștefan Ionescu, care publica poeme sub pseudonimul Silviu Roda. Tot la Roman aveam să mă împrietenesc — și tot indirect — cu poetul Ion Manolescu, care mai târziu, ca să se deosebească de alți Ion Manolești, semna Ion Sofia Manolescu, și, iarăși la Roman, aveam să însoțesc cu scrisorile mele pe M. Blecher, după ce acesta plecase din Brașov, ros de tuberculoză osoasă, gata de moarte...

Silviu Roda era un poet foarte talentat, plin de neliniște, și cred că în anii de liceu scosese în orașul natal revista « Rod Nou », din care, în stil *clasic*, n'a apărut decât un număr sau două. După ce și-a luat bacalaureatul, a plecat la București, la Universitate, unde n'a stat decât un an. Îmbolnăvindu-se grav de plămâni, s'a dus imediat la Predeal, unde l-am vizitat într'un sanatoriu, găsindu-l pierdut între perne, tușind, cu o măsuță de noapte plină de doctorii și poeme. Câteva luni după vizita aceasta, a cărei profundă impresie n'o pot uita, Silviu Roda a murit.

Am încercat, mai târziu, să intru în contact cu familia lui, spre a

strânge poemele publicate și inedite, să le editäm într'o carte. Nu știu dece, n'am izbutit, și insuccesul acesta a fost — și este — pentru mine, până azi, o pierdere ireparabilă.

* * *

Întâia oară l-am văzut la « Capșa », tolănit într'o rână, pe-o canapea. Venisem de la Brașov, într'o vizită « literară », să strâng autografe. Umblam zi și noapte prin librării și cafenele, însoțit de ciceronele meu, Lucian Boz, de care azi mă desparte Pacificul: el în Sidney, eu în... Honolulu. E ca și cum am fi spus atunci: eu la Brașov, el în București...

Personajul era din cale-afară de ciudat: îmbrăcat în negru, nu vorbea cu nimeni, și se uita fix în ceașca de *șvarț*. Mi s'a spus că în tinerete, era mult de-atunci, fusese temut anarhist, trăit prin Paris. Întors în țară, organizase nu știu ce revoluții, din care niciuna n'a reușit. Pe urmă, se lăsase de anarhism. Venea zilnic la « Capșa », unde, fără să stea de vorbă cu cineva, ședea trântit pe sofale. Îl chema Dioghenide. Cred că Eduard Dioghenide. Cel puțin așa mi-a spus atunci Lucian Boz.

Chelnerii, probabil pentrucă consuma mai mult apă, nu se uitau la el cu simpatie, și oridecâteori cerea câte-un *șvarț*, strigau în gura mare: « Un *șvarț*... pentru don' Gheorghe Nide». Răsbunare, sau « Dioghenide» să fi fost prea greu?...

Mai târziu, s'a mutat la Café de la Paix, unde proprietarul, Gogu Atanasulache, dăduse ordin să i se servească gratis ceștile de cafea. Într'o zi, n'a mai venit la cafenea, și nimeni n'a știut ce s'a întâmplat cu el.

* * *

Eram elev de liceu la Brașov, încă în cursul inferior, și-abia mă lăsasem de pasiunea colecționatului de mărci poștale. În schimb, începusem o nouă colecție, cred că destul de rară: strângeam cu mare pasiune... afișe politice.

Într'un fel de dosar de carton, păstram hârtii colorate, de toate mărimile, ale lupiștilor, averescanilor, iorghiștilor și-ale diverselor partide liberale. Îmi lipseau, însă, din colecție afișele Partidului Socialist Independent, condus de doctorul L. Ghelerter, a cărui gazetă săptămânală « Proletarul » o găseam câteodată la chioșcul de ziare al lui Staicu, cel mai bine aprovizionat din tot orașul.

În « Proletarul » am avut ocazia să descopăr că reprezentantul partidului era un oarecare Iuliu Neagu-Negulescu. Informându-mă în dreapta și'n stânga, am putut afla că « șeful » socialist-independent la Brașov era proprietarul unei cârciumi în cartierul gării. Am mers, așa dar, pe strada Fântânii, și cum aveam pe-atunci vreo 12-13 ani, am stat niței la îndoială când am ajuns în fața restaurantului « Dealul Zorilor ». Am învins timiditatea, și-am intrat. Localul era gol, dar pe pereți am văzut cu mare bucurie tot felul de afișe, între care unul, țin minte, avea următorul text: « Proletarul cuminte nu-și vinde votul pentr'un blid de linte ».

La o masă, un domn mai în vârstă, cu țăcălie albă și lavalieră, cetea un ziar. M'am prezentat, am spus ce doresc, și omul s'a uitat la mine plin de interes, spunând: « Eu sunt Neagu-Negulescu ». Apoi m'a poftit să stau jos, mi-a oferit un șpriț, pe care l-am băut încet, și dintr'un fund de dulap, dintre sifoane și sticle de bere « Czell », a scos un maldăr de ziare și afișe politice, pe care mi le-a dat. Mi-a vorbit apoi de anii lui de tinerețe, de prietenia cu Panait Istrati, și, la plecare, mi-a dat o broșură de schițe, al cărui titlu nu-l mai țin minte.

Mai târziu, oridecâteori mergeam la tipografia « Șoimii Carpaților », unde se edita revista « Frize », și care era în fața restaurantului « Dealul Zorilor », mă duceam să vizitez pe Neagu-Negulescu, cu care mă împrietenisem, cu toată marea deosebire de vârstă. Îmi dădea mereu « Proletarul », și-mi vorbea de nume ca Dr. Rakovski, Zubcu Codreanu, I. C. Frimu.

Câteodată, îmi cetea o schiță, care era de-un stil șters, prăfuit, în tonul presei socialiste « generoase » dela sfârșitul secolului XIX.

Uneori îl vedeam în parc, șezând la soare, și, spre surprinderea mea, câteodată aducea sub braț o găină, pe care, legată de-o sfoară, o așeza sub banca pe care ședea. În timp ce găina ciugulea prin parc, revoluționarul cu cioc și lavalieră se gândea desigur la luptele sociale de eri... și nu îndrăsneam să-l supăr, stricându-i meditarea.

Totdeauna însă vedeam că avea în buzunare ziare și manifeste, pe care le dădea celor cu care intra în vorbă. Ultima dată când m'am dus să-l vizitez, « Dealul Zorilor » se mutase, și-am găsit ușa încuiată. Să fi fost prin 1935-36. De-atunci, i-am pierdut urma acestui luptător romantic, al cărui șpriț *doctrinar* n'am să-l uit niciodată...

* * *

Ionel Marinescu ședea tot timpul la mesele cafenelei Café de la Paix, unde era un mare admirator al poetului I. U. Soricu.

Titlul său de glorie, o spunea el însuși, era că a introdus jocul de oină la Brașov. Ocupația lui principală era însă « cugetarea », și de aceea își spunea, în chip foarte serios, *Ionel Marinescu-Cugetătorul*.

Dintre cele mai importante cugetări ale lui, țin minte două: « Vine iarna. Este frig. Luăm paltonul ». Cea mai frumoasă era aceasta: « Tot ce atârnă e bec ».

* * *

Cel mai bun iaurt în tot Bucureștiul se găsea la o lăptărie mică, cu o ușe prin care abia puteai să intri, și care, dacă nu mă înșel, se numea « Lăptăria Steaua », sau așa ceva, și se afla pe Strada Domnița Anastasia, lângă clădirea în care era instalat ziarul « Curentul ».

În vitrina cu un geam veșnic murdar, stăteau expuse două sau trei farfurii de pământ și niște ulcele în care nu știu dacă era iaurt, kefir.... sau nimic. Proprietarul lăptăriei era un negustor, Cosma, al cărui fiu, un tânăr blond, timid, cu niște ochi albaștri, în care lumina întotdeauna un surâs franc, o bucată de cer de primăvară, era poetul D. Cosma, autor al unor versuri extrem de delicate, pline de imagini neașteptate, colorate, un fel de ceramică populară, lucrată de mâna unui artist de renume.

Cosma obișnuia să publice rar, în « Bilete de Papagal » sau în « Vremea » — și țin minte că poemele lui n'aveau niciodată mai mult de două strofe. Un fel de formă fixă, dacă se poate spune așa, din care D. Cosma știa, ca nimeni altul, să facă bijuterii.

Mergeam destul de des să-l văd. Nu atât de dorul iaurtului sau al ochiurilor cu mămăliguță pe care Mitică Cosma le făcea, la minut, special pentru mine, ci mai ales ca să aud, cetite de vocea lui stinsă, ca de violoncel, poemele pe care le scotea din buzunar, de sub șorțul alb al lăptăriei. Poeme scrise cu mare grije pe niște bucățele de hârtie, care nu erau mai mari decât o foiță pe care negustorul Cosma obișnuia să facă nota de plată a clienților.

Lăptăria era plină de clienți obișnuiți: lucrători, funcționari, linotipiști de la « Curentul », dar într'un colț se găseau mereu doi-trei poeți,

printre care D. Stelaru, Almăjanu-Peret, Constantin Nissipeanu, care, împreună cu mine, ascultau pe Mitică Cosma, și mâncau iaurt.

La plecare, dacă unul din noi încerca să plătească, Cosma ne privea blând, cu ochii săi de azur, și spunea: « Bine, bă, se poate să mă jicnești..? ».

* * *

Ne bărbieream, în fiecare zi, de multe ori la aceeași oră, scaun lângă scaun, la același frizer în piața Lahovary. Era un om gras, mișcându-se încet, cu toate că nu era bătrân, care de multe ori se uita la mine zâmbind extrem de amabil. Nu știam cine este, cu toate că îl vedeam prin cartier, seara, plimbându-se pe sub copacii din Parcul Ioanid, la doi pași.

Unul din bărbieri a putut să-mi spună doar că era « Conu Alecu » și că « lucra la tribunal ». Probabil pentrucă aflase că întrebasem de el, într'o zi, de sub clăbuc, *Conu' Alecu* s'a prezentat: « Sunt Alexandru Bilciurescu, și scriu poezii. Nu vrei să vii la mine să bem o turcească? ». M'am dus, și-am cunoscut pe soția lui, o fostă avocată, a cărei față fusese, într'o ideie a lui, reprodusă pe coperta unui roman de moravuri din Tribunalul Ilfov: « Fata cu păr de lup. »

Bilciurescu scria romane *populare*, foarte slabe, și cred că publicase și în colaborare cu Menny Toneghin, directorul (nu știu nici până azi *de ce*...) al editurii « Cartea Românească ». Dacă proza lui Bilciurescu nu strălucea, în poemele lui însă răsuna deseori un ton nobil, plin de-o muzică rară, și nu rareori le întâlneam în coloanele « Biletelor de Papagal ».

Am băut, de-atunci, sute de cafele în după-mese de taifas în micul apartament din strada Dionisie. Bilciurescu cetea poezii, și de-atunci, oridecâteori văd marea, fie la Callao, în Peru, la Acajutla, în El Salvador, la Rio de Janeiro, în Brazilia, la San Francisco, în Statele Unite, la Vancouver, în Canada, sau aici, în Hawaii, sună în mine unul din poemele sale *marine*, care începea așa:

« Profundă ca un vers de Khalidassa
Ce blândă și ce rea poți fi, Thalassa ».

Nu e, știu, poezie *mare*. Dar în ea sună un aer de București, când între o cafea și alta ascultam poezie, fără să știu că *Thalassa* va juca un rol atât de important în viața mea de brașovean de munte.....

Ștefan Baciu

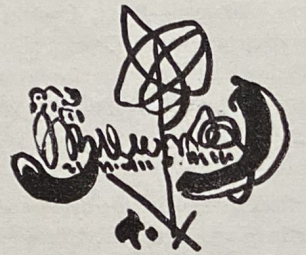

NINSOARE CALDĂ

Cazi, zăpadă pură, peste copacii tineri
peste câmpiile, munții și apele țării
pe care n'o voi mai vedea
și peste cimitirul Sfânta Vineri
unde doarme bună, frumoasă și sfântă,
Cecilia I. N. Roman,
mama mea.

Nicio ninsoare nu e atât de caldă
ca'n țara pe care n'o voi mai vedea
și nici o vioară
sau flaut
nu știu să sune
dorul care mă mistuie
și mă arde
și mă ucide,
departe,
pe totdeauna departe,
de ninsoarea caldă a țării
pe care n'o voi mai vedea ...

Horia Roman

CUVINTE STRÂMBE

Când vei cunoaște și tu limba noastră, Doamne,
ce mult ne vom iubi în ziua'aceea,
cât bine nu vom risipi în fiecare faptă...!
Și... te vei coborî printre plăvanii arătorilor
năuci de muncă și de arșița agrară,
vei mângâia în vorba lor rudimentară și domoală
odihna boilor robuști și galeși...

Parcă te văd cu țâncii doar în cămeșuțe
strânși ca la nuntă lângă porumbar,
și ba le dregi piciorul la păpușă,
ba le șoptești povestea unui corcoduș.

Când vei cunoaște limba noastră, Doamne,
ce multe n'om avea ca să ne spunem...

Vei învăța să dormi în tren cu călătorii,
să'mparți cu ei o pâine din desagă
și să te miri când unul îți va spune
că l-a visat pe Dumnezeu pe-un tron de foc.

Când vei cunoaște limba noastră,
Tu n'ai s'aștepți ca să te cheme nimeni la icoane;
ai să'nțelegi din sgomotul asurzitor al lumii
toate cuvintele strigate sau șoptite
de muritorii rătăciți pe străzile aglomerate de popoare
și ai să fii acolo râvnitor și sincer...!
Vei fi ca mine,
ca vecinul meu,
ca tata...
Așa vei fi când ne-ai cunoaște limba.

C. Michael-Titus

NOAPTE DE VARĂ PE LOIRE

Mitropolitului Visarion Puiu

Chip din doruri toarse pe răboj din străbuni...
Fluviu domol cu lacrimi și sânge
din mări nenăscute spre holde făr de răzoare...
Mă scalzi, din depărtări, în primele-ți izvoare?
Pașii mi-i porți doinind pe aripi de goruni?
Sau picuri din inima mea când te plânge?

Când firea ți-o aud, glie, mocnind în mine
speranțe noi sau vechi fiori din întrebări,
cu tine mă cuminec în popasuri de nomazi.
Pe amândoi, noaptea, prin înstelatele cărări,
ne-acoperă cerul cu cetini de brazi...
Oare trăim?.. sau visăm împreună clipe senine?

De când ne-am despărțit subt brațul silnic,
făr să ni se rupă firul încă nevăzut,
mereu te caut dincolo de munți.
Din candele sfioase și chemări din tulnic,
vatră pâlpâind spre zări de necrezut,
au când ne-om întâlni la umbra troiței din părinți?

Mamă... pe aceste meleaguri străine
sunt lanuri bogate și pajiști frumoase
cum sunt pe la noi...
Dar pe drumul de seară spre albe coline,
aș vrea să mai sărut din mâinile-ți pioase,
măcar câteva fire de grâu dela noi...

Demostene Nacu

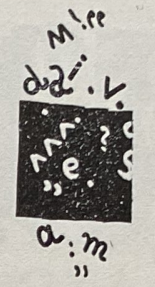

SONET

De ai să bați în ușa mea, Ispită,
Și-ai să mă chemi cu tainice cuvinte,
N-am să-ți deschid, că-mi voi aduce-aminte
De blestematu-ți nume din ursită.

Iar glasul de sirenă care minte,
N-am să-l ascult, căci doru-mi e uitarea.
Mă va cuprinde numai remușcarea
Că nu te-am îngropat printre morminte.

De n-ai să-ncerci prea mult a mea răbdare,
Am să-ți ascund imensa-mi tulburare,
Și-am să te-alung în noaptea fără lună.

Dar nu știu, zău, de-am să te pierd, Ispită,
De nu te va chema, nefericită,
Zidirea mea prea slabă și nebună.

Nicoletta Corteanu-Loffredo

TÂRZIU ÎN NOAPTE

Mă'mbăt din tine, nebăută stea,
Tu, dorul și singurătatea mea.

Mă'mbăt și crescu-mi visul dintr'o sdreanță,
Din vraiștea din gânduri, din distanță.

Poate și tu descoperi, mult mirată,
Că lacrima din ochii mei te'mbată,

Și vezi, în nopțile de-aici, mistere
De depărtări de aur, de tăcere.

Eu am murit de mult, și dialogul
Mi-i numai gândul, orbul și ologul.

Vedere înlăuntru, mers în gol,
Căutând în tine reazim și simbol

Ci tu-mi veghezi, din timpul tău, doar groapa
Unde—am știut cu focul și cu apa.

Vasile Posteucă

SUFLET, SUFLETE...

Prietenului-frate Virgil Ierunca

Lucrurile—tăceri
înfricoșetoare—
piatră, lemn, metal...

Nu ne putem ascunde nicăieri
ca valul în mare,
ca spuma în val.

Strigoii, materia ascultă,
la pândă;
Gratii, spații, orizonturi închise.

Lucrurile au pătruns și în vise—
oarbe, mute.
Strigoii...
Suflet, suflete!

Theodor Zuca

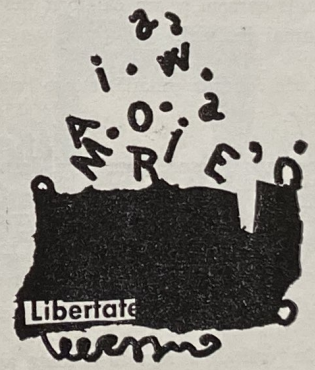

VORBE... VORBE... VORBE...

Totdeauna am fost surprins cât de contestabilă este așa zisa « înțelepciune a popoarelor », așa cum se exprimă ea în proverbe, zicale, etc. De multe ori m'am gândit că, dacă aș avea timp, ar trebui să scriu o carte în care să dovedesc că orice dicton poate avea un dublu sens. Francezii susțin, de pildă, că « Partir c'est mourir un peu », dar se poate afirma — și pe bună dreptate — că « Partir c'est revivre un peu ». Tot francezii pretind că « Les absents ont toujours tort », dar se poate spune că există o excepție, și anume în dragoste, căci: « En amour, les absents ont souvent raison ». Dictonul nemțesc: « Mit den Jahren wird man klüger » este lipsit de orice temeiu, dacă ținem seama de experiența cea mai răspândită. Tot nemții spun: « Kleider machen Leute », însă se mai poate afirma și că: « Das Kleid macht nicht den Mann ». « Unrecht Gut gedeiht nicht », mai susține un proverb nemțesc; dar este deajuns să aruncăm o privire asupra acestei lumi, pentru a ne convinge de contrariu. Și așa mai departe...

Niciodată nu am crezut prea mult în unele clasificări: profunzimea germană, « spiritul » francez, tăria de caracter a englezilor, etc. Am cunoscut nemți, am citit cărți germane, de o întristătoare superficialitate; am întâlnit francezi reputați cultivați, lipsiți de orice strălucire în conversație; am întâlnit englezi... În realitate, am avut experiența atâtor națiuni, am cunoscut prea mulți oameni și am călătorit destul ca să știu că nu există popoare, ci numai indivizi.

A dispera de viață, de condiția umană, este o lașitate; a crede însă în oameni, este o nebunie.

La capătul oricărui gând despre oameni și despre viață: un suspin.

Experiențele inimii sunt cele mai importante, cele mai pozitive, chiar atunci când sunt un eșec. Ele singure pot să ne facă mai buni, mai umani, mai puțin ocupați de noi înșine, și să ne elibereze de o parte din minciunile care înconjoară orice existență.

A iubi, înseamnă în realitate a regreta absența adevăratei Iubiri.

Dragostea, orice dragoste, ne desvăluie întreaga noastră goliciune, mizeria și infirmitățile noastre sufletești; cu un cuvânt: neantul care există în fiecare din noi.

Adevărata mea profesiune: neliniștea.

Nu există decât un singur eroism: acela de a fi singur, singur, singur.

Orice definiție pare a fi falsă sau exagerată; dar poate și această afirmație a mea este o definiție...

Voi avea o oarecare admirație pentru Sartre atâta timp cât el nu va încerca să formuleze o morală a existențialismului. Sistemul lui filosofic mă încântă tocmai prin faptul că nu poate fonda o morală.

În literatură, tot ce este e v i d e n t nu există.

Tot ce inventă romanancierul este a d e v ă r a t.

Mihai Cismărescu

SOCIETATEA JUNIMEA

Intră cine vrea. Remâne cine poate.

CITAȚIUNE.

Membrii tuturor triburilor Societății *„Junimea“:* fundatorĭ, lipoveni, caracudă și cei nouă, sunt citați ca in ziua de 26 Octomvrie curent să se afle la scaunul societății in Iași, unde se va da cu mult chef și cu puține parale, in Otelul Binder oarele 6 sara, al *22-le praznic tradițional.* — Mâncarea va fi fudulie, ear băutura temelie.

Iași, 1885 Octomvrie 15.

Noul secretar tot perpetuu
N. Gane.

P. S. Spiritul nu este de rigoare.

Iași—Tipografia Națională.

NEGRU PE ALB

Cronici, idei, fapte

SĂRBĂTOAREA UNUI CONFRATE

Steril politicește, dintr'o mie și unu de motive, și amar, cum e natural să fie, exilul românesc de după al doilea război mondial se caracterizează printr'o serie de realizări culturale de înaltă ținută, pe care numai reaua credință ori ignoranța agitaților cu orice preț și a sforăitorilor de fraze goale le pot nega. În afară de câteva nume luminoase în istoria literaturii, artei, filosofiei, științei contimporane, fapt și mai îmbucurător e că ultimul surghiun a dat naștere și câtorva inițiative de grup, unitare: lucru nu ușor cu individualități prea marcate, de formație și orientare ideologică deosebită și adesea în contrast, și care, dacă au ales pribegia, au făcut-o și pentru a se sustrage organizării și normelor colective.

După câteva încercări, nobile, dar fără durată, a apărut, în iunie 1951, primul număr din « Destin », organ de expresie al unei grupări de oameni de cultură dela Madrid. Animator și, oarecum, șef spiritual al curajoasei inițiative, care știa bine că nu poate conta decât pe propriile forțe și mijloace, a fost domnul George Uscătescu; și dânsul a continuat cu perseverență și nu puține sacrificii, timp de cincisprezece ani, să îngrijească și revista și seria de publicații, care au înflorit în aceeași grădină. Timp de cincisprezece ani, « Destin » a apărut cu regularitate, dăruindu-ne de fiecare dată un volum dens, la zi cu problemele, « angajat » în sensul bun al cuvântului (iar nu « angajat » în mica bucătărie, care-și are și ea rostul ei, când nu e țigănie ori manifestare de rea credință, a polemicelor exilului). La revista dela Madrid au colaborat și colaborează mai toate condeiele de valoare ale pribegiei românești de azi, care, în special în primii ani de viață ai publicației, n'ar fi avut altfel unde comunica, în scris, cu publicul, oricât de restrâns, al cititorilor de limbă românească din exil (dar, de câtăva vreme, se caută și în țară, cu interes pasionant, deși pe furiș, revistele noastre). Pe lângă meritul unui curajos și limpede început, « Destin » are și pe acela al unei ținute înalte și al unei tenacități admirabile. Fiindcă a rezista în lupta culturală românească din lumea liberă, pe plan unitar, în ciuda infinitelor motive de dezamăgire și de dubiu, de indolență și de dispersiune a energiilor, nu e deloc ușor; dimpotrivă, aș spune că cere o anumită vocație ascetică, un eroism continuu, de fiecare zi, o călcare în picioare a celor mai legitime resentimente.

La împlinirea celor cincisprezece ani de rodnică activitate, revista și colecția « Destin » dela Madrid au scos o plachetă comemorativă, în care Vintilă Horia, Nicu Caranica, Mircea Eliade, Mihai Niculescu, Horia Stamatu, Virgil Ierunca, Ștefan Baciu, M. F. Enescu, J. N. Manzatti, George Hurmuziadi, Ștefan Chendi, Mircea Popescu, laudă vitalitatea, nu numai cronologică, a inițiativei dela Madrid. Directorul revistei și al colecției se mulțumește să reproducă, într'un « Cuvânt la urmă », « Cuvântul

înainte » de acum cincisprezece ani: dovadă a unei fidelități dârze, care nu va lipsi să fie răsplătită în istoria de mâine a culturii românești libere.

« Revista Scriitorilor Români », mai tânără, se asociază din suflet la bucuria și la urările prețuitorilor de bună, necesară slovă românească din exil, exprimând recunoștință și simțăminte de admirație confratelui dela Madrid, la acest prim și cât se poate de îmbucurător bilanț de realizări.

RSR

O MARE PREZENȚĂ ROMÂNEASCĂ ÎN EXIL: MIRCEA ELIADE

Prin nu știu ce coincidență (protagonistul acestei note ar putea descoperi și aici niște subînțelesuri și scrie una din acele povestiri neliniștitoare, cu care ne-a obișnuit mai ales în ultima vreme), am pe masa de lucru, în același timp, ultimul volum în italiană al lui Mircea Eliade (« Mito e Realtà » — se simte mirosul tiparului); o antologie, tot în italiană, în care savantul român stă foarte bine alături de Cassirer, Durkheim, Frazer, Freud, Jung, Lévy Strauss, Lévy-Bruhl (« Magia e Civiltà »); monografia pe care i-a consacrat-o profesorul Altizer (« Mircea Eliade and the Dialectic of the Sacred »); ediția de buzunar NRF « Aspects du Mythe »; și cele două prețioase volume publicate de « Destin »: « Nuvele » (1963) și « Amintiri » (1966). Mai zilele trecute, o studentă dela Bari mi-a cerut date în legătură cu Mircea Eliade, pentru o teză de licență. În publicistica italiană, cu care sunt mai familiar, numele lui Mircea Eliade apare din ce în ce mai des, datorită și interesului crescând, după negarea idealismului, pentru aspectele metaraționale ale existenței, pentru problema timpului și a istoriei, care e o constantă în opera atât a savantului, cât și a scriitorului român, pentru mit, arhetip și simbologie, pentru elementul sacral al existenței. Un prieten îmi comunică, fericit, că Mircea Eliade a fost numit « doctor honoris causa » de către Yale University. Și, desigur, n'am enumerat decât o parte din solicitările mai recente privitoare la Mircea Eliade.

Solicitări, cum se vede, de tot soiul, care au avut darul, între altele, să mă întinerească brusc. Fiindcă m'au dus gândurile, ca într'o visare, spre anii de liceu, când, pe furiș, în clasă sau acasă, citeam « Huliganii » sau « Maitreyi » sau « Isabel și apele diavolului ». Erau cărți turburătoare, în multiple sensuri, pentru adolescența noastră de provinciali cu mentalitate de « desrădăcinați » în atmosfera agitată a Bucureștiului. Deși distanța de ani e redusă, Mircea Eliade, datorită cu siguranță precocității sale, a fost un idol al generației mele. Țin minte că prin 1935-1936, împreună cu un alt admirator fervent, l-am așteptat la trecerea printr'o gară de munte, în drumul spre sanatoriul dela Moroeni, numai ca să-l putem cunoaște personal și să-i manifestăm o naivă recunoștință. Era un personaj din mitologia noastră: un tânăr care citise enorm, călătorise în țări fabuloase, coresponda cu celebrități ale culturii, avusese aventuri stranii, ridica probleme curajoase, declanșa discuții cu articolele sale și, în același timp, milita cu pasiune și măsură în arena, culturală mai mult decât politică, a naționalismului românesc. Ce ne putea încânta mai mult?

Deobicei, trecerea dela mit la realitate e însoțită, în aceste cazuri, de dezamăgire.

Nu s'a întâmplat așa cu Mircea Eliade. Maturizarea noastră, dacă l-a coborît pe idol din Empireu, i-a dat un loc și mai stabil în galeria « maeștrilor » generației mele. Istoric al religiilor, poate cel mai de seamă de astăzi; filosof, neconformist, antiprogresist, al culturii; etnograf, folclorist, memorialist sensibil, Mircea Eliade a rămas in permanență, și în postura profesorală, diplomatică, academică de mai târziu, un răscolitor de idei. De aceea ni-l simțim mereu atât de apropiat, atât de prezent printre noi, chiar când ne separă țări și mări.

Acum câtva timp a trebuit să redactez capitolul *Mircea Eliade* pentru cea mai mare Enciclopedie italiană. Cele peste o sută de titluri parcurse (au fost înregistrate mai toate de Juan Adolfo Vázquez în « Para una biobibliografia de M. E. », 1964, Santa Fe) sunt uluitoare: nu, desigur, prin numărul lor, ci prin calitatea fiecărei contribuții.

Dar nota aceasta, care-și are și un tâlc celebrativ — Mircea Eliade împlinește în martie 1967 șaizeci de ani, și am vrut s'o luăm înaintea altora... —, ar dori să sublinieze o altă fațetă a multiformei activități a lui Mircea Eliade. Nu o dată, acest savant de înaltă, pe cât de modestă, ținută, care onorează cultura românească în lume și care, cu prestigiul pe care a reușit, în condiții dificile, să și-l câștige, ar putea fi tentat să uite originea și rădăcinile — se mai întâmplă —, a ținut să precizeze că vrea să fie și să rămână, *în primul rând*, un scriitor român. Și cred că cea mai mare bucurie i-ar da-o publicarea, chiar pentru un public restrâns, ca acela al exilului (dar sunt semne că și tineretul de azi, din țară, e interesat), a versiunii originale, românești, a « Nopții de Sânziene » (« La Forêt interdite »). Această trăsătură esențială a lui Mircea Eliade ni-l face parcă mai drag și mai al nostru. Prezența sa constantă în publicațiile exilului, dela « Luceafărul » la « Îndreptar », dela « Caete de dor » la « Ființa românească », dela « Cuvântul în exil » la « România », dela « Destin » la « Revista Scriitorilor Români », constituie un exemplu și e un îndemn. Poate că și alți scriitori români, în afară de cei pe care-i cunoaștem și pe care, fără sgomot, cu durere, îi deplorăm, s'ar fi înstrăinat de problemele românești, de limba românească, fără această pilduitoare atitudine. Dacă Mircea Eliade, care totuși a atins alte culmi, are aspirația supremă de a fi *mai ales* un scriitor român, înseamnă că noi toți, care trebăluim, cu mai mulți sau mai puțini talanți, pe ogorul culturii românești, în exil, nu ne pierdem timpul în zadar. « Mărturisirea » sa românească, de azi mai mult chiar decât de ieri, e o legitimare și un îmbold.

Și pentru acest motiv, în special pentru acest motiv, trebuie să-i fim recunoscători lui Mircea Eliade. Căruia, în ajun de aniversare, n'am știi ce dar să-i aducem mai prețios decât pe acesta al gratitudinei confraților mai mici de pribegie.

Mircea Popescu

ANTON ȘI LIZA ZIGMUND-CERBU

În săptămâna Crăciunului 1956 am fost pentru o conferință la Manhattanville College of the Sacred Heart, majestos Colegiu de fete, așezat pe o colină, între păduri, la vreun ceas de New York. Aici fusese Liza Cerbu profesoară de latină și italiană, de când venise în Statele Unite și până la moartea ei, neașteptată, în vara 1965. Și aici se găsește adăpos-

tită, într'o sală anume, biblioteca lor, a lui Anton și Liza. Mi-a arătat-o una din călugărițe, ea însăși orientalistă, care îi alcătuia catalogul.

M'am plimbat câtva timp prin fața rafturilor pline, așa cum făcusem de mai multe ori în ultimii ani, în apartamentul lor de lângă Columbia University; așa cum făcusem, ultima oară, în Aprilie 1964, o lună după moartea lui Anton. Privindu-le cărțile, răsfoind maldărele de note și manuscrise ale lui Anton, m'am lăsat prins de amintiri, ispitit de tristețe. Căci arareori mi-a fost dat să întâlnesc atâta nenoroc, și cu atât mai greu de înțeles cu cât răbufnise deodată, în mijlocul unei vieți și la începutul unei cariere, pe care toți o socoteam excepțional de norocoasă. Într'adevăr, când a fost răpus, în preajma celor 40 de ani, Anton Zigmund-Cerbu era de cinci ani profesor-asistent de Istoria religiilor orientale la Columbia University. Fusese numit fără doctorat și fără lucrări publicate, și toți socoteam numirea aceasta nu numai o mare cinste, dar și o dovadă de mare noroc...

Îmi aduc și acum aminte acea după amiază de vară, în 1947, când a venit să mă vadă la Hôtel de Suède, în rue Vaneau, proaspăt sosit din țară. Își luase licența în Litere, specialitatea limbile clasice, la București, și era nerăbdător să se apuce de sanskrită. Mi-a mărturisit că, încă din liceu, citise câteva cărți de-ale mele, și-l fermecaseră India și filozofia orientală. Am aflat mai târziu că se convertise, în timpul războiului, după ce urmase un curs despre filosofia sfântului Toma, la catedrala Sfântul Iosif din București. (Și singurului lor copil i-au dat numele de Toma). Liza venise ca să se specializeze în filologia clasică, dar după câțiva ani învățase armeana și siriaca și începuse să studieze araba și limbile caucaziene. Aveau amândoi mare ușurință la învățatul limbilor. În preajma venirii lor în Statele Unite, cred că știau, împreună, peste 20 de limbi.

După sanskrită și tibetană, pe care le studiase cu L. Renou, Filliozat și Marcelle Lalou, Anton se apucase de limbile dravidiene cu P. Meile, și, în cele din urmă, se concentrase asupra anamitei și siamezei, și se număra printre cei mai buni elevi ai lui Coèdes. (De altfel, călătoria lui de studii în Siam, prin 1958-59, a făcut-o datorită în bună parte profesorului Coèdes). Această ușurință și această nemărginită curiozitate nu erau făcute să-i înlesnească situația în mediile academice franceze. Nu odată, unii din profesori, văzând că trec anii, și Anton, în loc să-și pregătească teza de doctorat, se apucă să învețe alte limbi și să-și însușească alte discipline, mi se plângeau, acuzându-l că se « dispersează » prea mult. Zadarnic încercam să le explic că nu era vorba de « dispersare », ci de o nobilă tradiție culturală românească. Le aminteam că, născut și format în România, Anton Cerbu simțea, ca atâția alții înaintea lui, primejdia « provincialismului cultural » îndată ce i se părea că devine prizonierul unei singure « specialități ». Curiozitatea lui universală era, de altfel, cea mai bună introducere în cariera pentru care se pregătea: aceea de istoric al religiilor.

Nu știu dacă ar fi ajuns vreodată să scrie o carte *mare*, dar așa ar fi vrut să debuteze: cu o vastă monografie, plină de fapte și idei, asemenea vestitei teze de doctorat a lui Louis Massignon despre Al Hallaj sau a mai recentei *L'epopée et le barde au Tibet* a profesorului lui de tibetană, Rolf Stein. Nu știu nici măcar cât a apucat să redacteze din teză, al cărei subiect îl schimbase de mai multe ori în ultimii ani. Cred că, în cele din urmă, se oprise asupra tantrismului budist. Scria greu și era, cum se spune, un

« perfecționist ». A publicat doar câteva articole de specialitate, scurte, erudite, de o extremă densitate și concizie: *La préface du « De oratione » d'Evagre* (în *Acta Philologica*, II, Roma 1959, pp. 251-257); *The Sadangayoga* (în *History of Religions*, III, 1963, pp. 128-134); *A propos d'un vajra Khmer* (în *Artibus Asiae*, 1960); un articol despre religiile siameze în *Kairos*; și alte câteva note și articole în revistele românești din exil.

Dar era destul ca cineva, competent, să stea un ceas, două de vorbă cu Anton Cerbu ca să-și dea seama de imensa lui cultură și temeinica lui pregătire filologică și istorică. Așa a și fost, dealtfel, invitat să țină cursuri despre religiile asiatice la Columbia University: după ce stătuse de vorbă cu unul din profesori, Jacob Taubes, în trecere prin Paris. Când Taubes mă rugase să le recomand un tânăr istoric al religiilor din Europa, i-am vorbit de Anton. Nu are încă doctoratul, i-am spus, și nu știu când și-l va lua, deși îl pregătește de vreo doisprezece ani. Dar du-te și stai de vorbă cu el...

Asta a fost deajuns.

Anton Zigmund-Cerbu lucra ca și cum ar fi avut încă 30-40 de ani buni în fața lui. Nu se grăbea; și, mai ales, nu accepta să-și îngrădească lecturile nici să-și controleze curiozitatea. Îl interesa tot — dela poezia contemporană sud-americană la muzica dodecafonică, sociologia sud-est asiatică, preistoria Bucureștiului sau bylinele rusești. Dacă ar fi trăit, s'ar fi înscris pe linia enciclopediștilor și marilor eruditi români, dela Cantemir la Vasile Bogrea și N. Iorga. Un autor îi revela un altul, o carte îl ducea la alta. După ce i-am dat să citească, în manuscris, *Noaptea de Sânziene*, mi-a spus că, încheind-o, l-a apucat dorul să recitească toate romanele mele, publicate înainte de război în țară. Le-a găsit prin biblioteci și pe la prieteni, s'a întins în pat și nu s'a sculat până nu le-a recitit pe toate.

Și apoi, pe neașteptate, în vara 1963, abia întors la Paris pentru vacanțe, a căzut greu bolnav de inimă. În toamnă, a fost operat la New York: operație grea, lungă (12 ceasuri!), care reușise totuși, se spunea, perfect. Dar rămăsese cu o hepatită, transmisă probabil prin sângele copios pus la dispoziție de prieteni, studenți, colegi (așteptau toți, alături de sala de operație, să le vină rândul la transfuzie). În ultima lui scrisoare, dela 13 Februarie 1964, îmi spunea că stă de două luni în pat, luptându-se cu grețuri și amețeli, așteptând să intre din nou la clinică, pentru a nouă operație. Și adăoga: « Voi fi avut, odată cu cei 40 de ani serbați la spital, o adevărată inițiere, reintrare în lumină după o traversare a unui monstru anonim, dar făcând cert parte din mitologia mea personală. Mă rog și sper ca la viitoarea Înviere să fiu în poziție verticală, capabil să o primesc așa cum o aștept... ».

N'a mai apucat Învierea din 1964. La 10 Martie, în clinică, după câteva zile grele, luptând să supraviețuiască, sub masca de oxigen, l-a răpus un atac de inimă. Liza îmi spunea că repeta necontenit: « Nu vreau să mor, nu vreau să mor!... ».

Nu era, desigur, frica de moarte. Dar după 18 ani își reîntâlnise mama, sosită de foarte curând din Israel; cu o seară mai înainte, își văzuse băiatul; iar, la cererea lui, Liza îi adusese, în acea săptămână, încă un maldăr de cărți dela bibliotecă.

Cinsprezece luni în urmă murea și Liza Cerbu, în preajma unei noi călătorii la Paris, unde spera să pună la punct, foarte curând, teza de doctorat.

Și astfel se încheie încă o poveste cu nenoroc din istoria exilului românesc. Iar savantul

în căutare de texte rare tibetane, siameze și mongole, și, mai ales, cititorul dornic să consulte lucrări recente de folklor și etnografie românească, va trebui să se îndrepte spre Manhattanville College of the Sacred Heart, unde, într'o încăpere în care parcă niciodată cineva n'a îndrăznit să ridice glasul, Mother Fiske lucrează încă la catalogul bibliotecii lui Anton și Liza Zigmund-Cerbu.

Mircea ELIADE

GÜNTHER REICHENKRON: UN SAVANT FILOROMÂN

Cunoscutul romanist dela Berlin s'a stins din viață subit, în vara trecută, în plină putere de creație.

Născut la Berlin, în 1907, și-a făcut acolo și studiile secundare și universitare, în atmosfera prusacă tradițională de spirit de ordine, disciplină, cinste și corectitudine. Ca student, a fost discipolul savantului romanist Ernst Gamillscheg (acesta, la rândul său, al lui Meyer-Lübke), dela care trebuie să fi învățat, între altele, a cunoaște și a prețui pe români, țara și limba lor. Prima catedră de linguistică romanică a primit-o Reichenkron la Universitatea din Posen-Poznan la începutul trecutului război mondial. N'a stat însă mult acolo, fiind trimis în misiuni culturale ca reprezentant al Germaniei în Albania, Jugoslavia și România. Aici, la București, l-a surprins sfârșitul războiului și a avut de suferit — ca și atâția alți nevinovați — din partea «eliberatorilor» și a uneltelor lor. Căsătorit în România, cu o româncă, s'a întors apoi acasă, la Berlin, în Berlinul distrus, umilit și împărțit în patru. Înființându-se aici o a doua universitate, liberă, alături de cea veche, devenită comunistă, el a primit catedra de filologie romanică și a muncit cu zel și abnegație în serviciul ideii de libertate și omenie. Reichenkron face parte dintre acei savanți germani care prin munca, prestigiul și autoritatea lor au dat acestei noi universități renumele de care se bucură și astăzi. Aici, la Universitatea liberă din Berlin, a predat până la moarte linguistica romanică, ținând, între altele, și cursuri de istoria limbii române și creind și un lectorat de limba și literatura română.

Reichenkron a fost un savant poliglot, cum astăzi foarte rar se mai găsesc. Vorbea limbile romanice principale, cunoștea și unele limbi slave (ca rusa, serbocroata), limbile maghiară, greacă, albaneză, engleză ș.a. Avea cunoștințe temeinice și în domeniul glotologiei, al vechilor limbi indo-europene și uralo-altaice.

La Berlin Reichenkron a pus bazele unui institut de «balcanologie», o noțiune la care ținea mult și care emană dela filologul danez Sandfeld, cunoscător bun și cercetător și el al limbii române. Tot lui Reichenkron i se datorește și înființarea la Berlin, în cadrul seminarului romanic de acolo, a unei secții de cercetări și studii latino-americane. A fost membru fondator și mult timp vicepreședinte al societății «Dante Alighieri», secția Berlin; din 1956 a înființat și a condus, ca președinte, o societate germano-greacă, iar de curând înființase și conducea și o filială berlineză a Societății sudest-europene, al cărei sediu principal este la München. Era membru și în comitetul de conducere al Asociației germano-ibero-americane.

Reichenkron a fost distins, pentru merite culturale, cu diferite decorații, printre altele cu ordinul regal jugoslav al Sf. Sava; a fost Commendatore al ordinului «Al Merito della Repubblica Italiana»; a fost ofițer al ordinului grec Phoenix și decorat cu medalia de aur a Ministerului de Externe italian.

Opera linguistică a lui Reichenkron e vastă și nu o putem aminti aici decât în mică parte. Lucrările sale sunt de o documentare și de o precizie puțin atinse de alții. Ideile și teoriile lui, chiar și cele cu care unii dintre colegii și prietenii săi nu erau totdeauna de acord, erau totuși greu de combătut, deoarece conțineau date, premize și concepții ce cu greu se puteau răsturna.

Reichenkron a publicat mai multe articole privitoare la româna străveche, la limba dacilor; a scris asupra raporturilor dintre română și limbile învecinate (limbile slave, limbile maghiară, greacă, albaneză). Ultima sa lucrare monumentală anunțată este «Historische lateinische altromanische Grammatik», care trebuia să apară în mai multe volume. Primul volum a apărut în 1965 (Harassowitz, Wiesbaden). Este o lucrare de mare anvergură și de adâncă documentare, care analizează stadiul și evoluția limbii latine, desvoltarea din ea a limbilor romanice, precum și raporturile latinei cu limbile înconjurătoare, atât în estul cât și în vestul și sudul Europei.

Prin moartea lui Reichenkron am pierdut, noi românii, atât cei de acasă cât și cei din exil, un bun, cinstit și mare prieten, un cunoscător temeinic al limbii noastre dela originile ei și până astăzi, un apărător (ca și marele său maestru Gamillscheg) al românismului contra tuturor acelora care au încercat — și mai încearcă încă — să ne conteste autohtonia, stabilitatea și continuitatea pe pământul din jurul Carpaților și dela Dunărea de jos.

Amintirea lui ne va fi totdeauna scumpă.

Ion POPINCEANU

STERE POPESCU, CIOCANUL FĂRĂ STĂPÂN ȘI STĂPÂNIREA OFICIALĂ ROMÂNEASCĂ

Cel de al treilea Festival Internațional al Dansului din toamna lui 1965 la Paris s'a desfășurat în jurul a ceea ce s'ar putea numi «cazul Stere Popescu». De fapt, la început a fost succesul lui Stere Popescu și numai după aceea am putut asista la un «caz» Stere Popescu, ticluit la București îndată după rămânerea în Occident a coreografului român. Succesul pe care l-a obținut Stere Popescu cu «Le Marteau sans maître» de Pierre Boulez a fost în cea mai pură tradiție a avant-gărzii pariziene. Există, într'adevăr, un succes de tip clasic, și pentru opere clasice: acela al aplauzelor. Există un altul, care devine mai rar, fie în măsura în care avant-garda se domesticește, fie în aceea în care cercurile intelectuale și artistice sunt din ce în ce mai grijulii în a nu fi în întârziere față de cuceririle revoluționare ale artei. Dela scandalul memorabil din 1913, odată cu crearea lui «Sacre du Printemps» al lui Igor Stravinski, un fel de prudență a cuprins publicul intelectual. Mult mai rar o sală se împarte în două — aplauze pe de o parte, fluierături pe de alta —, deoarece cei cuprinși de indignare față de noutate

își dau mai bine seama că vor putea fi deszişi de evoluția formelor. Tocmai din pricina acestei parțiale potoliri, sau acestei mode, tumultul dintr'o sală de concert sau de teatru (pictura și literatura și-au înfăptuit revoluțiile mai demult), este semnificativ pentru reala noutate a unei opere. Și poate ultima manifestație mai sgomotoasă de acest gen a fost cea care a prezidat la premiera, la Paris, în 1955, a operei « Déserts » de Edgar Varèse, premergătorul unei bune părți din experiențele moderne în muzică și al muzicii electronice.

Acestea fiind spuse, aplauzele, cât și fluierăturile, care, în seara lui 10 Noembrie 1965, s'au deslănțuit în sala Teatrului Champs Elysées, se adresau ele oare muzicii lui Boulez sau coreografiei lui Stere Popescu? În orice caz, nu corpului de balet al Operei din București. Nu punem în discuție tehnicitatea corpului de balet în sine, nici arta unor dansatori ca Magdalena Popa, Gabriel Popescu, Sergiu Stefanschi sau Irinel Liciu. Coregrafiile, însă, erau fie inspirate din stilul teatrului Bolșoi (pentru « Gisèle »), fie se apropiau scandalos de music-hall (« Scheherazade »), fie că nu dădeau dovadă de absolut nicio inventivitate (« Concertino » de Lipatti). Stil depășit, deci, atât în decoruri și costume, cât și în pretextul baletului. În afară de acel « Ciocan fără stăpân », pe cât de îndrăzneț, pe atât de inventiv, și care constitue desigur evenimentul unui festival, în care atât modernismul unui Béjart, cât și succesul unui Nureev erau cunoscute dinainte.

Pe discontinuitatea limbajului muzical, specifică lui Boulez, Stere Popescu a inventat o continuitate inspirată a mișcării, pe această totală ne-figurație — atât din poemul lui René Char, cât și a muzicii lui Boulez — creind o figurație nu numai plauzibilă, dar și necesară. În discuțiile din presa de specialitate asupra coregrafiei lui Stere Popescu, unii au crezut că pot să-i reproșeze un oarecare expresionism al baletului. Socotim această critică absolut nejustificată. Expresionist, baletul este într'adevăr. Nu numai în decorurile și costumele lui Perahim — care, după ce a veghiat la instaurarea și dictatura realismului - socialist în artele plastice, s'a înapoiat de data aceasta la vechea lui manieră —, dar și în dans. Nu trebue uitat, în primul rând, că Pierre Boulez este un expresionist violent încă dintru începuturi, după cum nu trebuie uitat că « Ciocanul fără stăpân » conține nenumărate referințe voite la « Pierrot lunaire » al lui Schönberg, care a fost creat în Germania, în chiar perioada expresionismului. Boulez el însuși a studiat asemănările dintre « Le Marteau sans maitre » și « Pierrot lunaire ». În afară de referințe precise, ca aceea la cea de a 7-a piesă din Pierrot « Der Kranke », « Ciocanul » utilizează și același dialog între voce și flaut, iar alegerea instrumentelor variază în amândouă operele dela o piesă la alta. Concepția generală a celor două opere se deosebește, desigur, însă asemănările sau citatele voite sunt destul de numeroase pentru a îngădui ca « Ciocanul fără stăpân » să fie tratat într'un stil expresionist, mai ales atunci când acest expresionism este modernizat ca în coreografia lui Stere Popescu (unii critici au vorbit de un *pop-art* expresionist). Evident, ar mai fi existat o soluție. Prin alegerea instrumentelor (xilofon, vibrafon, ghitară și percuțiune complimentară), Boulez se apropie de imaginația sonoră a Extremului Orient, și acest fapt dă un fel de atmosferă « asiatică » « Ciocanului fără stăpân ». De unde și o grație curioasă, aproape aeriană, care-l duce cu gândul pe un critic ca Antoine Goléa spre « mobilele » lui Calder. S'ar fi putut tot atât de bine închipui

un balet și mai puțin figurativ, și mai apropiat de mișcarea pură, aproape abstractă. Dar atâta vârtej de esențe ar fi riscat să anuleze ilustrarea plastică, s'o reducă la un rol cu totul secundar. Încărcarea de sugestii, la care a recurs Stere Popescu, ni se pare infinit mai apropiată de spiritul însuși al întregii opere a lui Boulez, și al unui anumit stil al muzicii de avant-gardă, în care violența expresiei trebue să contrabalanseze experiența aproape matematică, precumpănitoare.

Și această apropiere este cu atât mai meritorie, venind dela un coreograf ca Stere Popescu, când ne gândim că ani și ani, el și atâția alții, au fost ținuți sistematic la o parte de toată evoluția artei contemporane. Rezultatele acestei izolări le știm cu toții, le-am constatat odată mai mult privind restul coreografiilor Baletului Operei din București: atunci când se vor noi, ele sunt lipsite de orice imaginație — ca în « Concertino » de Lipatti —, iar atunci când continuă pe vechile tradiții, ele datează sau se situează sub nivelul baletului, apropiindu-se de revista muzicală. Apariția lui « Le Marteau sans maître » a fost așa dar supriza, marea, fecunda surpriză a festivalului.

Această surpriză s'a transformat pentru responsabilii dela București într'un prilej de noi minciuni. Și aceasta, numai din pricina defecțiunii înregistrate de ei prin alegerea libertății de către Stere Popescu și Gabriel Popescu (care n'au fost în niciun fel concertați în pasul pe care l-au făcut!). Nimeni nu se aștepta ca cei dela București să facă publicitate în jurul acestui fapt. Ne puteam aștepta, însă, la tăcere. Încurcătura în care se află oficialitatea în asemenea cazuri este reală și de înțeles. Numai că de această încurcătură nu sunt răspunzători cei ce fug, ci aceia de care fug. Dacă România ar fi o țară din care se poate ieși simplu, n'ar mai exista această panică, această temere ca fiecare delegație sau trupă să se întoarcă incompletă de unde a plecat. Raționamentul e simplu și la îndemâna oricui. Probabil nu însă și la aceea a diverșilor răspânditori de « cultură » dela București. Nevrând să vorbească deschis, neputând probabil să tacă, ei au recurs la cunoscutele metode de măsluire a adevărului, de calomnie, pe care le speram, cel puțin în parte, părăsite, dar care s'au dovedit mai trainice decât aparențele « liberalizării ».

Așa se face că, deschizând « Scînteia » din 14 Noembrie 1965, ne-am aflat în fața unei corespondențe din Paris, semnată de un domn Gheorghiu, care voia să arate că « Ciocanul fără stăpân » a fost marele eșec al spectacolelor românești, că presa franceză a atacat ideia chiar de a fi prezentată la Paris o astfel de coregrafie, ca și publicul de altfel, care n'ar fi făcut decât să huiduiască.

« Corespondența » aceasta a apărut duminecă. Vineri seara, Stere Popescu, neprezentându-se la spectacolul în care trebuia să danseze, responsabilii dela Paris au știut că nu se mai întoarce. Neputând comenta faptul în sine, rămânea deci ca baletul să fie calomniat. Cum? Foarte simplu: reluând vechile metode ale vârstei de aur staliniste și referindu-se, cu aparențe de obiectivitate, la presa franceză, trunchind citatele în așa fel încât să spună ceea ce voiau ei să dovedească.

Dacă nu i se putea reproșa corespondentului ziarului « Scînteia » că nu știe ce înseamnă un succes la Paris — el putea tot așa de bine, nefiind la curent cu obiceiurile de aici, să creadă că o sală tumultoasă înseamnă un eșec —, i se poate în schimb cere să știe să citească presa.

O presă, am spus, împărțită, după cum era și sala. Dar corespondentul nu spunea acest lucru, ci descoperea, dimpotrivă, un fel de ciudată unanimitate împotriva « Ciocanului fără stăpân ». Cum proceda, de fapt, corespondentul abuziv? Luând din fiecare ziar o frază pe care o ciuntea, oprind-o la momentul potrivit. E adevărat că « Le Figaro », de pildă, avea unele rezerve, însă imediat urma un « dar »: « Dar ce importanță poate avea acest fapt! Încercarea trebue privită cu simpatie, deoarece ea dovedește un spirit de aventură și ne-conformism, isvor, mai de vreme sau mai târziu, de isbânzi majore » — continua ziarul. Corespondentul « Scînteii » se oprea însă la jumătatea frazei pentru a situa numai negativ opera lui Stere Popescu. « L'Aurore » e contra, continua corespondentul. Numai că, după ce își arăta rezervele citate de « Scînteia », « L'Aurore » adăoga: « Ar fi însă injust să condamnăm coreografia bogată a lui Stere Popescu. Ea amintește puțin de Lazzini, Curt Joss și Paul Taylor, și are momente de inspirație scenică fericite ». « Le Monde » e contra, continua corespondentul comunist. Cum putea fi socotit, însă, potrivnic un cronicar care afirma — citat camuflat de « Scînteia » — că ceea ce este « mai demn de stimă în trupa românească este dorința sa originală de înoire a repertoriului, despre care stă dovadă 'Ciocanul fără stăpân', pe muzică de Pierre Boulez și o coreografie de Stere Popescu, a cărui încercare o aprob sută la sută ».

Aceasta, pentru ziarele citate de corespondentul « Scînteii ». Dar mai sunt și altele, pe care le omite anume. Și, în primul rând, paradoxal, însuși organul partidului comunist « L'Humanité », care lua apărarea lui Stere Popescu împotriva celor care-l fluerau: « E vorba de o încercare curajoasă, de care n'au luat în deajuns cunoștință cei care i se arătau ostili. Dealtminteri, ei criticau dansul sau partitura? Dacă era muzica, opera lui Boulez nu poate avea de suferit de pe urma acestor atacuri; dacă e dansul, atunci să punem lucrurile la punct. Perfect realizată, coreografia lui Stere Popescu nu poate provoca rezerve decât prin divorțul dintre operă și ilustrarea ei ». Pentru nevoile demonstrației, « Scînteia » ignora și pe una dintre cele mai autorizate voci în materie de critică a baletului, pe Dinah Maggie, care, în ziarul « Combat », după ce analiza favorabil coreografia lui Stere Popescu, avea o singură rezervă: faptul că el a fost deservit de un corp de balet de formație strict academică.

După publicarea articolului tendențios din « Scînteia », au mai apărut și alte critici în presa franceză, ce confirmă succesul lui Stere Popescu. Așa, bunăoară, în săptămânalul « Arts », criticul muzical Jacques Bourgeois, după ce constată că tumultul din sală era de fapt « semnul adevărat al triumfului », scrie: « Fără îndoială, baletul lui Stere Popescu, în costume insolite de Perahim, este foarte remarcabil. Coreograful n'a încercat, dealtminteri, să ilustreze poziția lui Boulez, ci să-i superpună o acțiune cu totul gratuită, această muzică devenind astfel comentariul acțiunii. Din acest contrapunct vizual — auditiv, isvorăște o expresie diferită, al cărei interes este mereu reînoit printr'o stilizare a gesturilor, dintre cele mai originale. Poate că e urît de privit, dar e vorba de o urîțenie impresionantă și voită, care înflorește azi în pop-art. Ai dreptul să nu-ți placă, dar nu poți nega existența unei astfel de creații ».

Iar în « Les Nouvelles Littéraires » putem citi, sub semnătura lui Paul Bourcier: « Ceea ce derutează, poate, este faptul că, pentru a traduce această muzică abstractă,

Stere Popescu și-a arătat dansatorii ca pe niște marionete suprarealiste, amintind curios de expresionismul german. În ciuda acestei viziuni, construcția este lucidă și frumoasă, unele pasagii sunt de o mare intensitate dramatică. Este, în definitiv, o operă plină de vrajă, generoasă în insolitul ei. Autorul ar trebui să fie încântat că a scandalizat: pentru conformiști, tot ceea ce este nou, e scandalos ».

Dar corespondența din Paris, cu texte măsluite, n'a fost decât un preludiu. Deabia după acest preludiu au pătruns pe scenă soliștii: cu o unanimitate care dovedește, dacă mai era nevoe, punerea la punct prealabilă, organizarea campaniei. Cele trei săptămânale culturale bucureștene — « Luceafărul » (20 Noembrie), « Gazeta Literară » (18 Noembrie) și « Contemporanul » (19 Noembrie) — sub semnăturile lui Dinu Săraru, Adriana Fianu și George Bălan, făceau din « Ciocanul fără stăpân » un pretext pentru a trage la răspundere forurile diriguitoare ale Operei din București. Procedeul era și stalinist și polițist, iar unanimitatea suspectă. În realitate, articolele erau identice până și în desfășurarea lor. Întâi, se vorbea de succesele obținute până acum de România în străinătate; în al doilea rând, despre succesul pe care l-ar fi avut celelalte coreografii din același spectacol trimis la festival; în sfârșit, se încheia cu « rușinosul » eșec al « Ciocanului », care ar fi știrbit « prestigiul » României peste hotare; după care se trecea la tragerea la răspundere a celor care au admis ca România să se prezinte la festival cu un astfel de balet. Concluzia mergea și mai departe, pentrucă se denunța cu acest prilej « modernismul cu orice preț », al cărui efect lamentabil ar fi fost constatat astfel la Paris.

Așa dar, minciuna pătrundea din nou masiv (pentrucă fragmentar nu dispăruse niciodată) în moravurile presei dela București. S'o urmărim în cele trei articole citate. Ni se spune că niciodată prestigiul României n'a fost mai deplin, la bienale și festivaluri. E numai în parte adevărat. Prestigiul acesta a fost, într'adevăr, constatat într'un singur caz (până la « Ciocanul fără stăpân »), care reprezintă, până acum, cel mai mare succes al României peste hotare. Cazul acela era « Troilus și Cressida » în regia lui Esrig. În pofida faptului că a luat un premiu la Cannes, nu tot astfel s'a petrecut și cu « Pădurea Spânzuraților ».

Prestigiul de care se vorbește atât n'a fost vizibil decât atunci când românii s'au prezentat cu opere adevărat moderne. S'a încercat să se facă din restul spectacolului baletului dela București un succes, și nu e adevărat. S'au trunchiat citatele presei occidentale pentru a se dovedi că s'a vorbit bine despre « Gisèle », dar nu s'a semnalat că s'a vorbit de stilul rusesc și de imitația lui cu acest prilej. « Concertino » de Dinu Lipatti a fost primit cu o răceală desăvârșită, și nu s'a spus nimic. Au fost cronici entuziaste despre « Ciocanul fără stăpân », dar acestea n'au fost pomenite.

Mai just ar fi fost să fie felicitată direcția Operei pentru alegerea lui Stere Popescu. Cum și toți aceia care și-au dat consimțământul. Să se fi instaurat și în presa română o discuție asupra acestui balet pentru a ne afla în fața unei dispute și nu a unui tribunal. Un tribunal ciudat, în care Stere Popescu nici măcar nu a fost citat, de parcă acest « Ciocan » ar fi cu adevărat fără stăpân.

Numai atunci când se va renunța la astfel de procedee și astfel de procese, va exista o adevărată liberalizare; numai atunci cultura va scăpa din gratii. Că aceste gratii

sunt de câtva timp poleite, nu schimbă mare lucru, fiindcă ele continuă totuşi să existe Mai mult, cazul « Ciocanului fără stăpân » a desvăluit rugina care le acopere: sunt vechile gratii, aceleaşi de demult, pe care le ştiam şi pe care le-am fi voit înlăturate.

Monica Lovinescu

SCHIMBAREA PORECLEI ÎN RENUME

Vintilă Horia publica primul său roman scris în limba franceză la patru ani după epocala operă a lui Mircea Eliade « La forêt interdite », pe româneşte « Noaptea de Sânziene ». Succesul fulgerător al cărţii lui Vintilă Horia, încoronat cu acordarea celui mai invidiat premiu al « primei naţiuni literare », a fost un mare eveniment în lumea scriitorilor români, dintre cari nici unul până la acea dată, şi după, nu a obţinut o distincţie de asemenea importanţă. Faptul că premiatul a fost după aceea des-premiat prin ameninţarea cu « manifestările de massă » nu era decât expresia conjugată a manicheismelor de azi, care le înlocuesc pe cele de ieri pentru a le asigura pe cele de mâine, fiindcă, la urma urmei, toţi sunt umanişti în felul lor, însă numai cu condiţia exterminării celorlalţi, până când, ne mai existând oameni, nu se vor mai găsi nici umanişti, spre marele regret mut al... umanităţii.

Într'o vreme în care un criminal efectiv este ridicat la rangul de « sfânt » adevărat de către un filosof şaşiu şi la propriu şi la figurat, aventura lui Vintilă Horia apare ca o *bagatelle*, pentrucă, dacă se urmărea consecvent logica « sfinţirii » unui asasin, autorul român, care nu se poate glorifica nici cu vreo ucidere nici cu manifestări împotriva naturii, trebuia să ispăşască pe eşafod. Astăzi un « delict de opinie » dela vârsta de douăzeci de ani este mult mai grav decât o crimă la treizeci de ani, dacă acea crimă este legitimă, adică îşi are obârşia într'o simplă... perversiune. După crimă nu-i mai rămâne autorului astfel consacrat decât să-şi descrie conştiincios toate porcăriile în care trăeşte ca în « elementul lui », demonstrând astfel că este un critic acerb al « ipocriziei burgheze ». De aceea e de mirare cum scriitorul român s'a ales doar cu o simplă des-premiere şi nu cu o des-căpăţânare.

« Journal d'un paysan du Danube » (éd. Table Ronde, Paris, 1966, 269 p.) este o carte de răspuns senin la o parte din aberaţiile ce transformă azi « înaltele zone ale culturii » într'o vastă anti-cameră a balamucului şi a tuturor cloacelor de ne-omenie purulentă din ce în ce mai arogant aruncate în obrazul lumii, în numele unui « umanism » deslănţuit, cu foarte serioase forţe de capital, împotriva tuturor « prejudecăţilor » care lezează « demnitatea omului ».

Ca autor de romane, Vintilă Horia nu s'a sfiit să scrie în limba unei mari literaturi, frământată azi de nişte cârcei groaznici: cărţi care se citesc cu un interes sincer, cărţi care *pun* probleme şi nu le *inventează*, cărţi provocate de grija unui om ce trăeşte cu ochii deschişi în vremea lui şi care astfel şi-a găsit în diverse părţi ale lumii admiratori reali, necontorsionaţi de obsesii formale, glandulare ori formal-glandulare, şi sub cari, la limita prea puţinelor excepţii, se ascunde o pustiitoare sterilitate. Ca scriitor de « jurnal »,

Vintilă Horia e de mult conoscut între români, şi acest jurnal în limba franceză îndeamnă a crede că poate scrisul la persoana întâia îi este cel mai propriu, dată fiind atitudinea lui fundamentală de liric al contemplaţiei şi meditaţiei.

« Jurnalul » este un dublu « a sta de vorbă cu »: a sta de vorbă cu tine însuţi şi a sta de vorbă cu lumea. Cele mai înfiorătoare « de vorbă cu sine însuşi » pe care ni le-a dat literatura acestui veac sunt în « Ulysses » al lui Joyce: bilanţul lui Poldy după o « noapte de pomină » (comparată de Curtius cu « Walpurgisnacht » din Faust) şi bâlbâiala « monologinterior » atribuită consoartei acestuia, Molly, ce se învârte în jurul aceleiaşi chestiuni. Jurnalistica lui Vintilă Horia, în care cititorul este scutit de orice « profunzime larvară » şi în care astfel se vădeşte o sănătate, ce nu împietează cu nimic împotriva talentului, ne prilejueşte o întrebare: în ce măsură odraslele lui Joyce, Poldy şi a sa Molly au vreun rest de veracitate umană şi nu sunt decât nişte simboluri ale oroarei faţă de disgraţia omului de a nu mai fi prin cădere doar spirit incoruptibil? Poate că în această perspectivă a « căderii » se explică şi melancolia snobului Matei Caragiale, spusă atât de simplu în vorbele: « surghiunul nostru pe pământ ».

« Journal d'un paysan du Danube » este într'un fel contra-partea jurnalului atribuit lui Ovidiu în « Dieu est né en exil ». Tema, aşa cum indică citatul din Dante — « L'esilio che m'è dato onor mi tegno » — este tot exilul, de asta dată al unui om de azi. Ne punem totuşi o întrebare: cum se mai poate vorbi de « exilul » unui scriitor când acesta scrie în limba lumii în care se socoteşte exilat, când este, indiferent de divergenţe, în nestingherită comunicare cu această lume, în limbaj literar, nu ca Ovidiu, care nu se putea înţelege în hexa — ori pentametrii romani cu mocofanii din Dobrogea? « Limbajul » acestora nu era al Romei, pe când Vintilă Horia, venit dela Dunăre la Roma, comunică nestingherit ceea ce vrea să comunice, fără să piardă nicio nuanţă. Ce fel de « exilat » este un « adaptat » la o civilizaţie, de care de altfel nu-l despart prăpăstii? Europa este o lume pe măsura noastră, în care ne găsim oriunde propriile categorii fundamentale, aşa că un român nu este exilat în nicio parte a celui mai binecuvântat continent. « Exilul » pe care-l trăeşte efectiv Vintilă Horia este mai puţin al « românului » şi mai mult al « poetului », pentrucă poetul, oriunde şi oricând, a fost şi este un « exilat ».

Un « Jurnal » nu se poate rezuma în niciun fel, singura operaţie posibilă într'o dare de seamă este de a-i găsi firul sau firele conducătoare ale gândurilor celui ce, rămânând din când în când câteva ceasuri singur cu sine însuşi, notează ce l-a preocupat mai mult dela un moment de reculegere la altul. Unii îşi povestesc pur şi simplu viaţa; alţii, mai mult gândurile şi nostalgiile. « Jurnalul » lui Vintilă Horia este în mare parte dominat de nostalgii: nostalgia copilăriei, a peisagiilor din prima tinereţe, a celor ai lui, a prietenilor, a locurilor pe unde a fost, a caselor în care a stat, a tot ceea ce a fost un moment legat de viaţa lui: « Ar trebui să fiu mai detaşat de lucruri şi nu sunt îndeajuns. Nu m'am obişnuit să renunţ cu inimă uşoară la obiecte ce-mi aparţin sau locuri în care-mi place să trăesc... În ceea ce priveşte persoanele, e mai simplu, pentrucă am mereu nădejdea să le reîntâlnesc în altă parte (cu excepţia celor părăsiţi de toţi, dincolo de zid), ceea ce de altfel nu face mai uşoară ruptura » (p. 191).

Una din poruncile vremii noastre, impuse de asasinatul în massă, la rece, instaurat de « revoluţiile » ideologice ale veacului, este « a nu fi sentimental », şi astfel a avea ori

manifesta niște sentimente a devenit echivalent cu o *cădere*, de astă dată nu din rai, ci din tot mai slăvitul iad. Corolarul intelectual este « a fi lucid ». Mitul « lucidității » este unul dintre cele mai sinistre de azi. Această « luciditate » trebue să te ajute a nu fi tras pe sfoară, *a nu fi « păcălit » nici măcar de iubire*, a strivi mai bine în picioare pe cineva decât a cădea « pradă » iubirii lui, pentru a rămânea astfel, cu dracul probabil, *tu însuți*. Unde te poate duce « luciditatea » fără niciun Dumnezeu? În « Sfânta Sfintelor » eternității în niciun caz. Acolo, dacă ai mai multă « dărnicie » decât « luciditate », te duce evidența « zădărniciei zădărniciilor », te duce renunțarea la egoismul luciditătii, care nu e decât « minte sticlită », nu creatoare, și care te desparte de toată lumea, inevitabil considerată « mai proastă » în luminile eului exacerbat, te duce independența față de orice interes de cinci parale pentru ca astfel să comunici realmente cu celălat; adică exact contrariul a ceea ce moda literară de azi propagă și al cărui curent Vintilă Horia a avut curajul să-l contrazică. În lumea zisă « burgheză » luciditatea se reduce la absolutul interes propriu, și astfel omul se despersonalizează, iar în lumea zisă « revoluționară » luciditatea se reduce la partid, ceea ce duce iarăși la despersonalizare. Vintilă Horia, în « jurnalul » său, își verifică necontenit personalitatea în comuniune cu lumea și în luptă cu prejudecățile, ajungând astfel la un echilibru între simțire și critică, fără să renunțe nici la una nici la alta, pentrucă rostul persoanei în lume este nici să *se* piardă în acea lume și nici *să* piardă lumea. Lumea este un *celălalt* fără de care orice *eu* devine nul, după cum și lumea care neagă eurile devine pușcărie.

Poate că tocmai acesta e firul conducător în « Journal d'un paysan du Danube »: neîncetatul efort de a înțelege cât mai mult posibil ce este cu « celălalt », pentru a se înțelege și pe sine și ce are de făcut, de *oferit*. Indiscutabil, rostul principal al scriitorului este de a *oferi* ceva lumii. Nu este vorba neapărat de un « mesagiu », care uneori poate fi, iar alteori nu, însă *ofrandă* trebue să fie întotdeauna. Atât scriitorul absolutei luciditătți egocentrice cât și cel al luciditătții partinice, nu *oficiază* ca scriitori, nu aduc nicio ofrandă, nu oferă nimic, nici nu mijlocesc către împlinirea unei cunoașteri, ci neagă necontenit, fie tot ceea ce nu este el, fie tot ceea ce nu este partinic. Vintilă Horia este, în acest sens, ca și Mircea Eliade, un exemplu de răsvrătit împotriva acestor extreme ale negației.

Găsim multe observații în legătură cu literatura actuală, a cărei « lipsă de Dumnezeu », din păcate foarte frecventă, pe bună dreptate o deplânge. De altfel aici își are origina anti-sentimentul ca notă dominantă a literaturii actuale. Pentru creștin, sau omul religios în genere, « celălalt » se confundă cu Dumnezeu, și negarea unuia din termenii dialectici « om-Dumnezeu » implică negarea substanțială a celuilalt, pentrucă așa pretinsul umanism « fără niciun Dumnezeu » este pur formal: negarea părții de veșnicie a omului este egală cu negarea esenței lui. « Noul roman » de azi ne dă un fel de « larvă lucidă », în care este imposibil de identificat omul.

La un moment dat, Vintilă Horia se plânge că, în urma succesului literar, în urma consacrării, și-ar fi pierdut bucuria de a trăi (pp. 223-224). Ne întrebăm: consacrarea duce la pierderea bucuriei de a trăi sau la frica de a trăi? Este adevărat, tragem targa pe uscat în așteptarea unui « Godot », însă ce fel de consacrare l-ar putea simula? În orice caz, atitudinea generală a lui Vintilă Horia exclude asemenea erzați. În ciuda

oricărei consacrări mundane, mai rămâne ceva de așteptat, ceva indicibil dar și nepieritor, adică revelația, deschiderea cerurilor. După orice succes, rămâne ceva și mai extraordinar: nădejdea. Din fericire, nimic din contextul scrierilor lui Vintilă Horia nu lasă să se întrevadă nici pierderea gustului vieții, nici frica de viață, ci altceva, probabil tipic poeților, de când există ei în lume: o permanentă părere de rău după ce-a fost, în bine sau în rău, și aceasta e părerea de rău după timpul care trece. E un sentiment care ascunde ceva mai mult decât dorința de a trăi la infinit pe acest pământ: e setea, cu foamea respectivă, de absolut, de înfrângere a relativului și trecătorului.

Indiferent de oricari divergențe de păreri, « Journal d'un paysan du Danube » credem că este o carte reconfortantă chiar și pentru cititorul francez, pus rău la încercare de contorsionările literaturii actuale.

Horia STAMATU

O POVESTE A FOAMEI DE DUMNEZEU

Poveste cu tâlc, această misterioasă (*ma non troppo*) « Poveste a foamei », scrisă (în versuri) de Nicu Caranica: poet născut iar nu făcut de râvna deseori deșartă a mânuirii condeiului, care în anii din urmă a pus stăpânire pe mulți — prea mulți! — dintre răsleții de alte rosturi și chemări ai exilului nostru.

Apărută anul trecut, în editura « Destin » dela Madrid, vânătoreasca « Poveste » a fost întâmpinată cu o inexplicabilă tăcere de critica aceluiaș exil cultural. Să fi fost din pricina unei prea pripite tălmăciri a tâlcului de care vorbeam, printre simbolurile, unele străvezii, altele mai acoperite, ale acestei băsnuiri, care, uitându-ne bine, vedem că « spre altceva grăbește », sau numai de teama de a nu se face de rușine bătând câmpii cu obișnuitele cuvinte ticluite, care bâzâie tehue, ca bondarii neștiutori de arta albinelor cu adevărat lucrătoare; fapt e că de cartea lui Nicu Caranica mai nimeni n'a vrut, sau n'a cutezat, să se « ocupe ».

Înainte de a-și invita cititorul la « praznicul năzdrăvan », poetul vrea să-i împărtășească, în Întâmpinarea cărții, ce anume i-a atâțat foamea aceasta de căpcăun al « culturalilor ».

« Vădit lucru este că, târît de beția dărâmătoare a lui Pan Cocon împotriva unei culturi cu rădăcinile în transcendent retezate, a unei culturi decăzute la starea de produs culinar, de ciulamă de consumație, greu mi-a fost, și nu totdeauna am izbutit, să mă împotrivesc ispitei de a mă înfrupta din nu știu care exil, din cutare ori cutare personagiu cu existență aevea, de-al nostru sau chiar de neam străin ».

Să se fi datorat acestei pantagruelice « înfruptări » amintita conjurație a tăcerii? Se prea poate: oamenii, și mai presus de toți « culturalii », nu acceptă să fie « bucătăriți », chiar dacă bucătăreala lor se face după cea mai gustoasă rețetă poetică și satirică.

Dar să lăsăm la o parte « socoteala clevetitoare », cum ne învață autorul cărții, și să ne înfruptăm la rândul nostru din tâlcurile ascunse ale ospățului major, care e un minunat ospăț spiritual. Există, în partea a doua a poemului — « Căutarea » —, un vers care conține cheia adevărată a « Poveștii ». După ce a încercat să-și stâmpere « foamea »

cu tot ce-i ofereau cultura şi aventurile minţii omeneşti, cu rezultatul că, întocmai ca în versul dantesc, care defineşte nesăţietatea luxuriei, « *dopo il pasto avea più fame di pria* », însfârşit săturarea sufletului cu plinătatea Adevărului, a Cuvântului; după zădarnica alergare şi căutare (« *La dracu cu noimele smulte! | Ce tot sculăm taifunul? | Ne pierdem în mulţi şi multe | Şi nu prădăm pe Unul!* »), însfârşit banchetul euharistic: (« *Pan şi ai săi se deschiseră, vase, | Ca să primească mutul Dar. | Gâlgâitor se revărsase | Pe grâne Sângele solar* »).

Minunată rodire, aceasta a lui Nicu Caranica! Îl întâlnisem fragmentar, în anii din urmă, prin revistele exilului, şi trebue să mărturisim că ne întrista cerebralismul poeziei sale, în care mai că nu-l mai recunoşteam. Poezie desigur « interesantă » (oh, gustul searbăd pe care-l lasă în gură adjectivul acesta, când e aplicat poeziei!), dar joc — joc major cu nu ştiu ce « altă faţă » a Cuvântului; căutare, mereu căutare, « Ars poetica », dar numai « Ars », când şi când fulgerată de intuiţia fugară a ceea ce e dincolo de peretele opac al meşteşugului. Nu vrem să ne asigurăm un loc în vre-un borcan încă disponibil, improvizându-ne critici (pe aceştia Pan Cocon îi păstra în saramură pentru foamea ortacilor săi). Vrem numai să-i spunem aici prietenului din zile mai fericite că ne-am înfruptat din belşug la Ospăţul lui, bucurându-ne mintea cu gustul tare al bucatelor culturale ale acestui praznic; şi, mai presus de toate, ne-am săturat şi ne-am sfinţit sufletul cu Pâinea de viaţă a altor înţelesuri, cu frumuseţea Poeziei adevărate, din care semnalăm acum cititorilor câteva versuri aparţinând misticului final al acestei Poveşti a Foamei de Dumnezeu:

« Lin unduia corabia
Vântului cald pe lanuri până'n zare,
Pe paiul, pe spicul ca vrabia.
Dar sus, în cer, altă mirare:

Din Rusia albă de geruri
Până'n întins american
Tot ce sufla văzu pe ceruri
Un soare'n chip de Pelican.

Fulgi luminoşi din el cădeau.
Lumea se-aprinse'n argint cu roşeaţă.
Toţi vedeau schimbarea la faţă
Neştiind că ardeau.

Pan şi ai săi se deschiseră, vase,
Ca să primească mutul Dar.
Gâlgâitor se revărsase
Pe grâne Sângele solar.

Noui limpezimi găteau privirea
Pentru rotundul lumilor « da ».
Cu mii de stări şi feţe, firea
Înlăcrămând se boteza.

Şi-a fost în toţi dulceaţă străină.
Pan şi fraţi; prin rodirea deasă,
Îngenunchiară cântând: — Vină, vină
Din Liban, Mireasă!

Şi-alături de ei isvoarele,
munţii bătrâni, popoarele.

Yvonne Rossignon

PETRU DUMITRIU ÎNTRE DOUĂ LUMI

Considerat, înainte de evadare, drept cel mai de seamă şi valoros reprezentant al « realismului socialist » în republica populară, un fel de Balzac al timpurilor noi; şters apoi brusc din toate istoriile şi criticele literare din ţară, dispărut din librării si de oriunde, de parcă n'ar fi existat niciodată, printr'una din acele miraculoase treceri vertiginoase dela alb la negru, caracteristice regimurilor totalitare; domnul Petru Dumitriu începe să devină un « nume » în Occident. Ceea ce n'au reuşit să facă decât în minimă parte, cu toate fondurile la dispoziţie, serviciile de propagandă de peste graniţă ale guvernului dela Bucureşti, trâmbiţând calitatea ciclului « Boerilor » (« Cronica de familie »), tradus in limbile principale ale Apusului ca să se vadă, chipurile, ce clasă decăzută şi depravată stăpânea ieri în România, a isbutit să facă autorul însuşi, singur, neajutat de nimeni, după ce a ales libertatea, şi s'a lepădat, renunţând la privilegii nemăsurate, de minciuna oficială.

Ruptura, ideologică şi politică, din 1960, dar desigur concepută şi preparată înainte, nu a însemnat şi o ruptură artistică. Scriitorul, scăpat din strânsoarea despotică, după ce şi-a respectat angajamentul faţă de propria conştiinţă de a da în vileag faimoasele « biografii » ale vârfurilor reperiste — şi am avut tablourile halucinante, boschiene, din « Rendez-vous au jugement dernier » (1961) şi « Incognito » (1962) —, şi-a reluat vechea funcţiune de « observator », de « martor », de « voyeur » al realităţii noi în care trăeşte acum. Au apărut astfel, tot la « Editions du Seuil », mai întâi « L'extrême Occident » (1964), acum în urmă « Les initiés » (1966).

Obiectul « observaţiei » necruţătoare a domnului Dumitriu e, de data aceasta, o anumită societate occidentală, aberantă, care trăeşte în huzur şi « dolce vita », şi care încearcă să învingă plictisul unei vieţi fără probleme reale, autentice, al civilizaţiei consumului şi prosperităţii duse la extrem, prin gesturi gratuite, absurde, crude, prin « jocuri » de grup restrâns, de « iniţiaţi », în care nici desfrâul nu are vitalitate, măcar animală. Localizându-şi urzeala povestirii în oraşe nordice, probabil scandinave, în care prosperitatea a depăşit orice limită, scriitorul are prilejul să se ocupe de toate aspectele mai caracteristice ale vieţii într'o metropolă apuseană: neonul, autostrăzile, aeropoartele, cancerul, alcoolismul, automaţia şi mecanizarea, beatnicii, pederastia, dancingurile, autostopul, quizurile radiofonice şi televizive, stupefiantele, vagabonzii de tipul « clochard », incomunicabilitatea şi alienaţia, orhestrele sud-americane, grevele, cântăreţii de muzică uşoară, idoli ai mulţimilor, şi aşa mai departe. Dacă mâine cineva, fără

alte documente, ar dori să reconstruiască, după potop, existența societății noastre, cel puțin la pătura superioară sau superficială, n'ar avea decât să citească romanele din urmă ale domnului Petru Dumitriu.

Cu o rezervă, însă: așa cum din « Rendez-vous au jugement dernier » și din « Incognito » nu iese la iveală decât « noua clasă », cu apucăturile-i de junglă (alta e viața autentică a populației întregi), în ultimele două cărți apare numai o anumită societate occidentală, ghiftuită și depravată. Vreau să spun, subliniind predilecția, în fond satirică, sub aparența obiectivității, a domnului Dumitriu pentru « boe-ii » de ieri și de azi, din spatele cortinei de fier și de această parte a ei, pentru situațiile și personajele extreme, care pot fi ori sunt exemplare, tipice, că din fericire mai există și o altă lume, fie dincolo, fie aici. Cu « sentimente rele » se poate face, cum o face într'adevăr domnul Dumitriu, literatură bună, chiar excelentă, dar parcă lipsește ceva dintr'un tablou altfel bine construit, proporționat, solid, cu personaje care viază: culoarea pare prea închisă și monotonă. « Realismul », fără « socialist », dacă e să fie « realism », nu trebuie, cred, să se oprească numai la aspecte unilaterale, oricât de semnificative, ale realității, ci trebuie să sondeze mai adânc și mai prin toate părțile, neexcluzând latura bună, sănătoasă, a *omului*, care totuși există.

Observația se referă, firește, doar la cărțile pomenite mai sus (« Incognito », cu figura centrală viguros conturată, a lui Sebastian Ionescu, e de altfel mai plin de substanță umană). Cu siguranță, domnul Dumitriu în opera viitoare va privi și dincolo de mizeria păturilor de tirani ori magnați, care comandă la est și la vest, și a căror putere totuși nu e fără limite: ea se oprește pe pragul unor valori omenești superioare, care persistă și dau sens existenței comune.

O ultimă remarcă în această notă, care nu intră în detalii și, mai ales, nu atinge faptul artistic în sine (altfel ar trebui să insistăm, de pildă, asupra tehnicei înnoite din « Les initiés »). E eronat, dar nu e o imputare adusă autorului, care a dovedit contrariul, alegând Apusul, a pune pe același plan cele două lumi, de dincolo și de dincoace, pe motiv că în amândouă clasele de sus sunt tarate. Dacă nu pentru altceva pentru faptul că în spatele cortinei de fier nu se pot publica romane critice ca « Rendez-vous au jugement dernier » și Incognito », așa cum se pot publica aici romane nu mai puțin corozive față de « capitalism » ca « L'extrême Occident » și « Les initiés ». Ca să poată da opere cu adevărat « realiste » asupra vieții într'o « democrație populară », domnul Petru Dumitriu a trebuit să fugă în Occident. Consecința, pe tărâm practic, e că societățile libere, acceptând și solicitând chiar critica, sunt pasibile de ameliorare, în timp ce societățile închise, totalitare, se cristalizează și încremenesc în rău.

Mircea Popescu

O NOUĂ PROZĂ ROMÂNEASCĂ

Această notă s'ar putea întitula de asemeni: o nouă victorie în literatura noastră împotriva snobismului.

Simbolul colecției, « Inorogul », este unicornul din povești, animal fantastic, însă niciodată nefast. Origina lui reală s'ar putea să fie imaginea rinocerului cu un corn din Asia, animal singuratec și sfios, după cum aflăm dela poetul mistic din Tibet, Milarepa.

În literatura noastră cultă, « inorogul » apare cu prima operă originală de fantezie în limba română, « Istoria ieroglifică » a lui Dimitrie Cantemir (Constantinopol, 1705), și este chiar simbolul autorului, care se descrie ca apărător al dreptății și victimă a intrigilor. Colecția stă, deci, sub semn bun.

Dar adevăratul act de naștere al literaturii noastre moderne, pentrucă e vorba de o operă integral reușită, este « Țiganiada » lui Ion Budai-Deleanu, a cărei primă versiune era încheiată în 1799, an în care tocmai se năștea Pușchin, viitorul autor al unui poem romantic închinat « țiganilor ». Poezia noastră se întemeiază astfel, cu o generație înaintea celei rusești, printr'o operă de profundă originalitate și care își merită locul în ceea ce se chiamă « Weltliteratur ». Conștient de rolul său, autorul avea să scrie în prefața celei de-a doua versiuni, de la 1812: « răpit fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicând 'jucăreauă', vrând a forma ș'a introduce un gust nou de poesie românească ». Gustul nou era desigur pentru poezia originală cultă, aproape inexistentă la noi, după cum chiar cuvântul « poezie » era aproape tot atât de nou în limba noastră. În același « Prolog », care și el întemeiază ceva, și anume critica literară românească, Budai-Deleanu vorbește de subiectivitatea poeziei, fie ea chiar epică: « Ellada și Roma au crescut oameni întru podoaba și măestria voroavei deplin săvârșiți, care cu subțirimea și gingășia condeiului au știut într'atâta frumusețea pe eroii (lor), cât noi astăzi, necunoscând pe alții asemene, ne uimim de mare sufleția, naltacugetarea, bărbăția și alte vârtuți ale lor și doară nu luom sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului ».

Deci, din începuturile literaturii noastre, s'a constatat că « realitatea » și « poezia » nu sunt unul și același lucru, pentrucă sunt opere diferite: realitatea este un rezultat al creației lumii, niciodată oprită, pe când « poezia » este opera « scriptoriului » care se oprește, contemplă și povestește apoi ce i s'a revelat în această « oprire ». Budai-Deleanu, a cărui razantă inteligență nu l-a împins niciodată până la snobism, nu se socotește la înălțimea lui « Omir », nu stă în « sfântariul muzelor », ci « într'o baltă », unde aude « numa broaște cântând » (aluzie la pastișa burlescă « Batracomyomachia »). Fără să spună unde « stă », decât indirect în « Luceafărul », Eminescu avea să aducă tonul sublim al poeziei noastre, dar nu mai puțin Ion Budai-Deleanu este *ctitorul poeziei românești*, dela care chiar Eminescu avea să ia unele imagini, și poate chiar *idei*, cunoscând « Țiganiada » probabil în manuscris. Tot Budai-Deleanu avea să afirme că limba română este dotată cu « toate calitățile pentru a deveni cu timpul o limbă egală în cultură cu cea italiană, dacă oameni iscusiți se vor ocupa cu ea ».

Amintim acest lucru, pentrucă, la peste o sută cincizeci de ani de intensă viață a literaturii românești, « Poveste cu Țigani » de L. M. Arcade (« Caietele inorogului », Paris, 1966, 246 p.) apare ca un mare imn al limbii noastre.

Categoria « țigan » în poemul lui Budai-Deleanu nu are niciun substrat « rasist », și nici « social », și nu este decât un simbol *etic*. De ce au provocat Țiganii acest simbol? Faraonii noștri au fost, de când s'au arătat, un popor straniu. Niciodată nu au izbutit să-și asimileze categoriile specifice Occidentului, și astfel au apărut inevitabil ca niște oameni inconsistenți moralmente, lipsiți de judecată și prevedere, anarhici. În societatea moldo-valahă au fost fixați ca robi, probabil pentru diversele lor talente, meșteșugărești

și muzicale. Robi la curțile boerilor, care nu aveau însă dreptul de viață și de moarte asupra lor, fără grijă și răspundere, ei au avut o viață mai puțin grea decât a țăranilor. De aceea « liberarea » de mai târziu, operată în Principate înaintea războiului de secesiune din Statele Unite, avea să le dea multă bătae de cap. Țiganii au mai avut în trecutul Principatelor și funcția de călăi, « gealați ».

Din aceste motive, « țigan » a devenit în românește sinonim cu « lipsit de virtute », și astfel românii s'au împărțit moral în « români-oameni-întregi » și « români-țigani ». Termenul suprem de comparație al acestor două specii nu este « românitatea etnică », ci « omenia », a cărei imagine s'a format la noi cu încetul, prin experiența proprie, prin contactul cu altă lume, prin pildele răspândite de creștinism.

« Țiganiada » este ceva oarecum analog lui « Don Quijote », iar disocierea tendințelor care se bat mereu cap în cap în ființa umană, « idealul, cu viziunea » și « practicul imediat », sau cum am spune « inima » și « burta », nu se încarnează în două personagii antagonice, ca în amintita capodoperă a lumii, ci în două categorii umane, « omul omeniei » și « omul țigăniei ». Ardeleanul Ion Budai-Deleanu prezintă simbolic pe moldovalahi ca pe niște « oameni-țigani », iubitori ai traiului, dar cam nepricopsiți, incapabili de unire, jucați când de unii când de alții, capabili să manifeste porniri bune, dar ne-realizate istoric. Aceasta este cea mai dură critică de sine din câte și-au dat românii.

Dar nu numai simbolica, ci și originalitatea dintr'o bucată a cărții lui Arcade ne trimite la opera începătoare a literaturii noastre moderne, originală nu doar în cadrul literaturii noastre, dar chiar în cel al literaturii mondiale. Referințele umanistice vedem că nu lipsesc, chiar din citatul « Prolog », dar ni se oferă o epopee în care fantasticul nu mai e luat, după tipicul consacrat în Occident, din mitologia greco-romană, ci din mitologia românească. O asemănătoare operație face Arcade, rupând cu miturile actualei literaturi, cu înăbușitorul conformism al așa numitei « literaturi moderne » de azi, epuizată cam de-o jumătate de veac. Subliniem că nu e vorba de un « reacționar », ci de un rebel împotriva locului comun care face de necitit mai toată literatura actuală, fie că e vorba de « noul roman », fie că e vorba de « realismul » literaturii sociale.

« Poveste cu Țigani » este în primul rând o carte de proză artistică. Folosim conceptul de « proză artistică » metodic, doar pentru a despărți ceea ce face Arcade, și au făcut și fac și alții, de poezie, de roman, de scrisul filosofic, de scrisul științific sau de feluritele scrisuri utilitare.

După proza lui Urmuz și aceea scrisă la noi în marginea supra-realismului, între cele două războaie mondiale, « Poveste cu Țigani » este prima carte românească de proză artistică cu adevărat nouă. Toate experiențele trecutului sunt asimilate și depășite printr'o potențare de patos personal a vieții autonome a limbajului, așa cum nu mai întâlnim în proza noastră. Nu mai puțin, însă, este izbitoare *conaturalitatea* acestui autor cu Creangă, cu Ispirescu și atâția autori anonimi ai folclorului, pe care de asemenea se vede că l-a asimilat până la un fel de identificare. Dar pentru a nu se ajunge la vreo neînțelegere, precizăm: nu este vorba în cartea lui Arcade nici de « amintiri din copilărie », nici de « basme », nici de folclor în genere. Prin asimilarea lui Creangă, a lui Ispirescu și a folclorului viu din vorbirea țărănească, Arcade s'a liberat de toate snobismele: și de cel al « inteligenței » (I. L. Caragiale) și de cel al « misterului monden » (Matei Caragiale) și de acela al « ineditului absolut » (Urmuz). Citind « Poveste cu Țigani », ai dubla bucurie a reluării cursului viu al vorbirii românești și a întoarcerii la marea critică simbolică, începută de Ion Budai Deleanu.

Intriga povestirii, atât cât se poate vorbi de așa ceva, este mai puțin explicită decât în « Țiganiada », autorul servindu-se de tehnica actuală a povestirii, iar miraculosul, altfel folosit decât în vechiul epos, ca și în « Țiganiada », e un miraculos din lumea noastră, luat din amestecul de religios și magic al vieții țăranilor. Și, tot ca în « Țiganiada », există un foarte solid fond *etic*. Să fim clari: « etic », nu « moralist », în care imperativ este « a fi ceea ce ești », nu « fii cum îți fac eu legea ».

Nici cronică, nici tapiserie de folclorisme, nici compoziție de « motiv », « Poveste cu Țigani » are, fără discuție, și un vizibil substrat istoric, iar « folclorul » trăește, ca la Creangă, prin permanenta ridicare a limbajului la putere de « proverbial ». E vorba însă de structura proverbială a vorbirii, nu de o colecție de proverbe. Limba nu e citadină, dar nici strict țărănească: este o a treia limbă, o nouă limbă literară, ieșită din cadrele academice, iar paralogicul și fantasticul se întâlnesc altfel decât până acum în scrisul românesc. Fantezia epică însăși pare a-și găsi izvorul chiar în vorbire. Scrisul este aici o continuă vorbire, și în aceasta se află însăși acțiunea. Aici stă secretul și unicitatea lui Arcade, care duce dinamica vorbirii cu mult mai departe decât Creangă familiarul și decât hieraticul Ispirescu și decât I. L. Caragiale, « mimul » vorbirii. Avem de-a face cu un adevărat epos al limbii, ce-și găsește impulsiile intenționale în niște stări-limită, de spaimă, de îndoială asupra existenței vreunei granițe între real și supra-real. În indiferența unei lumi de « lucruri », se pare că doar glasul nostru, vorbirea, mai poate urni ceva, indicând către ceva, către o semnificație.

Poate că în veacul nostru au fost, până acum, trei mari frământați ai limbii, genii ai unui fel, sau diverse feluri, de *a vorbi din nou*: Joyce, Céline și Ghelderode. Dintre aceștia, cel mai firesc ne apare Ghelderode, și cu el se pare a avea oarecari afinități de spirit și preocupare Arcade. « Poveste cu Țigani » este fără îndoială o carte gândită, dar într'un anumit fel: gândită-visată, în sensul de « dorită ». Ca și la Ghelderode, se simte bucuria plenară de *a scrie fiind în scris*. Astfel, scrisul se vădește ca o împlinire, nu ca o « postură ». Între « împlinire » și « postură » este prăpastia dintre « născut » și « făcut ». Joyce, a cărui importanță nu o punem în discuție, apare căutat, făcut și contra-răs-făcut, în răs- și răs-răs-păr, magnific și insuportabil pe alocuri, și cu toate că te face să spui uneori « toate le știe », nu ești niciodată, simplu, omenește, copilărește, uluit. Joyce este într'un fel extraordinar, dar în niciun fel « năzdrăvan ». Pe tărâmul năzdrăvăniei ne duce Arcade.

Liberându-se din puterea marilor snobi, ai noștri și ai altora, Arcade arată mai mult decât curaj, în spirit de baricadă, și anume dovedește o vocație de rapsod, rapsod modern, care nu mai « cântă », ci « spune ». Am amintit de Ghelderode, scriitor ce izbește prin spontaneitatea vorbirii lui, dar și printr'un substrat de mister, care însă nu mai este cel din « Jugendstil ». Acest fundal de mister există și la Arcade, și este alcătuit de o gamă întreagă de eresuri, amplificate ca la Budai-Deleanu prin propria viziune.

Misterul în « Poveste cu Țigani » este de ordin mai mult magic decât religios, însă nu avem de-a face cu vreo colectare etnografică a resturilor magice băștinașe, ci ne aflăm

în fața unei incantări a raporturilor sub-conștiente dintre om și cosmos, operație desfășurată în limbaj; deci magie artistică nu efectivă, dusă la capăt cu o magistrală tehnică a metaforei colosale și a ritmului desferecat din închistarea scrisului convențional. În acest fel a fost reluat filonul de înoire, găsit odată de Creangă, regăsit apoi pentru o clipă de Urmuz. Cu acesta din urmă, scrisul lui Arcade are o analogie: la Urmuz descoperim o relație inedită dintre concepte, redată în ritmul scrisului academic, iar la Arcade găsim relații inedite în ritmul vorbirii proverbiale.

« Paralogismul » lui Arcade este într'o mare măsură o calcare a « logicei proverbului », mai mult în structura vorbirii decât a abstracției filosofice ascunse în proverb.

Dacă funcția magicului în această carte este *estetică*, tema ascunsă sub diluviul de vocabular și imagini, sau chiar de vocabular-imagini, este de ordin *etic*.

În « Țiganiada », prin artificiul categoriei « țigănie-ne-omenie », se făcea o critică a ineficienței istorice a valahilor, pe care până la urmă chiar Arhanghelul îi declară ne-copți pentru « norocul istoric », ce niciodată nu cade pleașcă din cer, ci trebue cucerit. Ceea ce rămâne de înțeles că se va face când ne-omul din român va fi învins, când ne-virtutea va fi trasă în balanță de virtute.

Tot o dramă a « virtuții » găsim și în cartea, mai puțin explicit construită, a lui Arcade. Învăluită in efervescența scrisului, ne apare, ca o neagră filigrană, o mare nenorocire, foarte specific românească, și anume obiceiul de « a da moartea în țigan ». Spunem dramă specific românească pentrucă nouă ne-a adus cele mai mari nenorociri, spre deosebire de alții mai puțin în contradicție cu propria lor fire. Neamul românesc este fundamental religios, nu magic. Iar « a da moartea în țigan », sau în altul, este o operație magică, și într'un fel o contagiune, dela indiscutabilul magic al țiganilor. Cu alte cuvinte, dând moartea în țigan, te faci tu însuți țigan. Este adevărat că românii au avut enorm de suferit din partea altora, cu hoardele, regii și împărații lor, este adevărat că au fost năpăstuiți ca niciun alt popor din Occident, dar această continuă viață de suportare a agresiunii din partea altora, în condiții de apărare până la limita imposibilului, le-a alterat caracterul așa fel încât de multe ori, ne mai putând ajunge la recunoașterea de sine, s'au ușurat « dând moartea în țigan ».

Această greșală, inevitabilă în Principate, explicabilă și în Principatele Unite sau România Mică, nu trebuia să continue și în România Mare, în care de altfel tendința « tragerii de sine la răspundere » a existat, însă a fost înăbușită în sânge. De aceea s'a ajuns până la urmă la... țiganii de care « cavaleriile » trebuiau să curețe terenul pentru ca să renască țara (chelului atât îi lipsea). În « Poveste cu Țigani » se vorbește de un sat, dintr'o regiune ce se află pe undeva pe lângă și, în același timp, departe de Dumnezeu, condiția lui *hic et nunc* se fluidizează într'un soi de deltă, între cursul istoriei și oceanul veșniciei. Satul cu spaimele lui endemice, secetă, foc, înnec, blestem, este copleșit și de spaima față de autoritățile statului, întruchipat în diverse ordine de « cavaleri », oaste când văzută, când nevăzută, dar a cărei structură se deosebește de-a satului ca cerul de pământ. Spaimele față de capriciile cosmice, de când lumea identificate cu diverse « spirite », nu chiar atât spirite, cât mai ales concepte speciale într'o logică specială, alta decât a științei cauzalității, mai puteau fi conjurate, prin credință ori practici, dela rugăciune până la scuiparea în sân, și credințele și practicile fiind de fapt

reveniri metodice la încrederea în sine, pe când spaima în fața unei abstracții implacabile, « stăpânirea », era imposibil s'o vindece popa, țârcovnicul sau chiar învățătorul. Această implacabilă forță era nevătămătoare numai atunci când lumea o întâmpina cu supunere oarbă, fără cârtire.

Între cele două planuri, ale organizației de stat și ale comunității sătești, nu exista și nu există o inter-dependență vie, organică deci, nu exista și nu există comunicarea unui suflu comun, ci doar raportul poruncă-execuție. « Comunicarea » reală presupune doi termeni în interdependență, amândoi în egală măsură *activi* și *pasivi*, cu alte cuvinte amândoi au și urechi să audă și gură să răspundă. Dar între « stat » și « sat » nu a existat și nu există reciprocitate: statul are libertate nelimitată sa fie activ, iar satul libertate nelimitată să fie... pasiv. Dumnezeu, forțele naturii, presupusele duhuri, mai pot fi înduplecate prin credință și corespunzătoarea rugăciune, prin prevedere și organizare, prin practici, care, cum am spus, redau încrederea omului în el însuși, pe când forța neutrală, nici dumnezeească, nici drăcească, nici umană, a statului, nu poate fi în niciun fel înduplecată ori deviată, nu există « dialog » cu statul mai mult decât cu ghilotina.

Cam aceasta ni se pare, în liniile cele mai largi, schema « Poveștii cu Țigani ». Puterea discreționară a statului face când vrea ce vrea din « țigan »: când pacoste, și pornește exterminarea lui, când instrument, cum era pe vremea robiei, călău. În « Poveste cu Țigani », este făcut împărat, ca să stoarcă mai fără milă dările din sate. Dar « împărat » și « călău » se cam confundă: « când țiganul a ajuns împărat, întâi pe ta-su l-a spânzurat ». Câți « români » nu au participat la această « țigănie »? Între cele două propoziții, « moartea în țigan » și « țiganul împărat », ne pare că stă construcția etică a fabuloasei cărți.

Cartea lui Arcade, indiscutabil un eveniment literar românesc, este o nobilă răsbunare artistică, pentru care istoria literară îi va fi odată recunoscătoare. Nu este o carte de « parapon », nu este o carte de « exilat », care se simte « negru » între occidentali, ci este expresia unei mari pasiuni pentru graiul și simțirea românească, este răbufnirea unei originalități nestăvilite de nicio convenție a « bon ton » - ului, și împlinește o condiție fundamentală a marei arte, luând astfel exemplul bun din Occident, și anume reactualizarea tradiției într'o nouă expresie.

Nici cronică, nici « document », « Poveste cu Țigani » este o transpunere în plastica vorbirii vii a simțirii unei lumi cu viața ei interioară proprie, cu totul alta decât aceea a lumii citadine, care, « muncitorească » ori « administrativă », tot burgheză este, și în care mitul originar nu face decât să degenereze în superstiții utilitariste. La această viață interioară, în care și cosmosul și dumnezeirea și « duhurile », bune ori rele, au părțile lor active, autorul arată că participă efectiv, este parte, nu judecător, ca scriitorul « realist », « angajat » sau pur și simplu « inteligent »: limba și categoriile în care se desfășoară « povestea » sunt adânc trăite.

Epică indirectă, de evocare, nu descriere, nici de înșirare pe ață a unor fapte schematice, « Poveste cu Țigani » marchează, indiscutabil, o nouă etapă a prozei artistice românești. Și astfel mitul « științific » al zisului « realism » se dizolvă în neant, după ce, tot bătând în piatră seacă, s'a dovedit inoperant pentru români. Într'un număr nu prea mare de ani va fi uitat ca un vis rău.

Horia Stamatu

CĂRŢILE EXILULUI

V. Posteucă, *Cântece din fluer*, Cleveland, 1960; *Poeme ghivizii*, Mexico, 1962; *Catapeteasmă bucovineană*, Mexico, 1963.

Poezia lui Vasile Posteucă este un continuu şi jalnic plânset de tulnic. Chiar accentele de revoltă, uneori, în perlele sale literare, sguduie prin tristeţe. Din versurile dăltuite învie o întreagă lume românească în nesfârşită suferinţă. Poezia lui Posteucă se leagă de-o istorie, pe care a scris-o într'un vers profetic: *Nimeni nu se mai întoarce*. Şi de-atunci câtă cumplită sângerare, lacrimi, moarte... Vreau să analizez aceste trei volumaşe cu versuri. Ar însemna să citez cărţile, căci în ele stau atâta umanitate, dragoste de ţară, arareori câteun zâmbet aşa de trist pentru cei lăsaţi acasă, ca totul să încline spre zariştea Ţării de fagi sfârtecată, golită de mândreţea de feciori şi fete, care au luat de mult drumul fără întoarcere al Siberiei. O doină din Kazakstan, de Posteucă, poate ar stoarce lacrimi chiar şi celor ce-au mânat în turma sinistră spre moarte.

Volumaşele poetului au darul de a ne trezi din somnolenţa veche: *Cântecele din fluer* ne trimit în spaţiul mioritic să ne reamintim plaiurile noastre scumpe; *Poeme ghivizii*, prin îngemănarea cu marele talent al dlui N. Petra, ne pun probleme de adâncime sufletească prin conceptele înfrăţite perfect ale celor doi poeţi; *Catapeteasmă bucovineană* este o simfonie a durerii şi-un strigăt disperat în acelaş timp, strigătul neamului sugrumat.

Sunt cărţi de căpătâi, versuri de învăţat pe dinafară şi recitate în toate ocaziile noastre festive.

G. M. Cantacuzino, *Scrieri*. Paris, Fundaţia Regală Universitară Carol I, 1966.

Este iarăşi un dar nepreţuit pe care ni-l face V. Ierunca prin publicarea unui material interesant, frumos şi original, datorit condeiului elegant al arhitectului-artist, critic şi literat, G. M. Cantacuzino. Adevărul tăios, ţinuta ştiinţifică — estetică şi etică — riguroasă, statuară, de bronz, au supărat pe istoricii literari şi n'au găsit pentru el niciun loc în « opurile » reperiste. Lucrările savantului artist meritau. Lângă Odobescu, Iorga, Balş, ar fi putut să stea demn acest filosof al artei. Pe lângă autohtonismul lui Blaga am îndrăsni să punem şi noi arhaismul decorativ, între răboj şi stilul brâncovenesc, al lui G. M.Cantacuzino. Dela viziunea vieţii ţăranului până la aceea a domnitorului — Brâncoveanu luat ca ideal — « ţărănia » noastră dragă e constantă: trăirea între legendă şi istorie, amestecul de vieaţă ca în basmele noastre româneşti. Toate articolele, cronici adevărate, sunt trăite de autor. Modele literare pentru noi toţi. Cumpătarea, sfioşenia şi religiozitatea faţă de trecut erau sedimentate în sufletul acestui prinţ al artei româneşti. Este de remarcat cinstirea creştinătăţii lui Ştefan şi Brâncoveanu.

Pamfil Şeicaru, *Karl Marx: Însemnări despre Români*. Texte manuscrise inedite cu un comentariu. Madrid, « Carpaţii » 1965.

Nu s'a scris mai nimic despre această carte până acum, deşi prin ricoşare ne interesează. Profesorul polonez S. Schwann dela Universitatea din Szezecin a comunicat prof. A. Oţetea că la Institutul Internaţional de Istorie Socială din Amsterdam se găseşte material care interesează pe Români: anume, patru manuscrise autografe ale lui Karl Marx. Prof. Oţetea a descifrat scrisul încurcat al acestuia şi a tradus textele, scrise în germană, franceză şi engleză. Academia dela Bucureşti a tipărit imediat lucrarea dlui prof. Oţetea, care a ajuns în Europa liberă. Marx avea ranchiune contra lui Bakunin, dar să nu uităm că apărarea nu ne-a luat-o din dragoste pentru noi, ci ca să tragă săgeţi în Rusia ţaristă. Notiţele, juste de altfel, şi informaţiile luate cu privire la istoria suferinţelor româneşti, începând cu campaniile Ecaterinei II, arată că Marx cunoştea situaţia Principatelor, dar şi dorinţa ruşilor de a ne înghiţi. Bakunin dorea panslavism, Marx îşi pregătea comunismul. Simplele informaţiuni din manuscrise prin care Rusia este învinuită de călcarea legilor umane şi istorice arată că, teoretic, Marx lupta contra panslavismului lui Bakunin, din teama de a se întări o Rusie ţaristă în defavoarea comunismului. Lucru clar. Dl Pamfil Şeicaru face un adevărat rechizitoriu istoric şi sociologic, comentând temeiul acestor manuscrise. Justeţea comentarului, scris cu talent, logică şi vervă, la care am adăga vasta cunoaştere politico-filosofică a chestiunii, nu ne poate da, însă, premize şi concluzii exacte, mai ales asupra unui viitor oarecare, în care ar fi vorba de vreo schimbare politică la noi în ţară. Sunt atâţia factori de care depinde cu adevărat o schimbare de regim. Prezumpţii, da; certitudini, niciodată. Ca toate lucrările dlui Şeicaru, materialul este viu, bogat şi interesant, citindu-se cu plăcere. Anexele volumului, pline de informaţiuni inedite.

I. G. Dimitriu

P. Pietro Tocănel, *Storia della Chiesa cattolica in Romania*, Padova, 1965.

Concepută pe plan vast, în şapte volume, această utilă « istorie a Bisericii catolice în România » e cam pe la jumătatea drumului. Ultimul volum apărut, în două părţi, e al treilea din serie şi se referă la « Vicariatul Apostolic şi misiunile minoriţilor conventuali în Moldova » secolului trecut. Distinsul autor, a cărui stăruitoare muncă în arhivele dela Roma, în special în aceea a Congregaţiei de Propaganda Fide, dă roade de mare preţ, se mulţumeşte în general să evoce faptele pe baza documentelor, vechi şi noi; dar, când e cazul, trece dincolo de o strictă operă de documentare şi caută, bunăoară, să dovedească, împotriva unor teze interesate, profundul românism al prelaţilor catolici dela noi. Expunerea, cursivă şi limpede, ajută la lămurirea câtorva momente importante din istoria relaţiilor dintre Stat şi Biserică în Principatele Române.

Eli Popa, *Romania is a Song*, Cleveland, 1966.

Publicată în ediţie de lux de Uniunea şi Liga Societăţilor româneşti din America, e o antologie, fără pretenţii critice, cuprinzând 45 de poezii, cântece şi romanţe, traduse cu pricepere şi sârguinţă în limba engleză de domnul Eli Popa, ale cărui calităţi de traducător în engleză le cunoşteam de mai multă vreme: de pe vremea neuitatului « Vers » al dlui Nicolae Novac. Materialul e, firesc, neegal, dar dă o idee asupra « cântecului », pe care toţi îl purtăm în suflete, pe drumurile înstrăinării, şi care se numeşte, dulce, « România ». Traducerea e precedată de textul original românesc. Cele câteva între-

tăieri de linii ale dlui N. Petra sunt mai mult decât o podoabă a volumului, în care cititorul poate găsi, alături de imnurile și marșurile patriotice de pe timpuri, poeme de Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Șt. O. Iosif, Goga, Posteucă, precum și versuri populare, dintre cele mai cunoscute.

MIRCEA POPESCU

Revue des Études Roumaines, Paris, IX-X, 1965.

Activitatea intelectuală a Românilor din lumea liberă pare să devină din ce în ce mai vie, mai remarcabilă. O dovadă o constitue și ultimul număr al publicației « Revue des Etudes Roumaines ». Conținutul acestui număr, condițiile de prezentare, ar face cinste oricărei publicații științifice sau literare occidentale. Meritele comitetului redacțional al acestei reviste, care apare, în limba franceză, sub auspiciile Fundației Regale Universitare Carol I, sunt evidente.

Două aniversări, aceea a lui Constantin Brâncuși și aceea a lui Nicolae Iorga, sunt evocate în primele pagini ale revistei, prin publicarea conferințelor rostite respectiv de P. G. Bruguière și Carola Giedion-Welcker, cum și de Emil Turdeanu, la ceremoniile prin care s'a cinstit memoria celor doi mari Români. Tot sub semnul aniversării, și anume a zece ani de la moartea lui George Brătianu într'o temniță comunistă din România, sunt publicate, în prezentul număr al revistei, două studii ale marelui istoric român. Restul revistei oferă un material variat și interesant, atât pentru specialiști cât și pentru cititorii de rând. Este de ajuns să menționăm câteva titluri: « Un martor ocular spaniol al campaniei române din 1596 » (Al. Ciorănescu); « Activitatea literară în Moldova de la 1504 la 1552 » (Emil Turdeanu); « Contribuție la studiul numelor de păsări în limba română » (Theodor Berchem); « Descendența română a cuvântului latin *thymun* » (Victor Buescu), etc.

Ținem să subliniem aici bibliografia care încheie prezentul număr din « Revue des Etudes Roumaines ». Acest material bibliografic privind studiile române apărute în străinătate în anii 1959, 1960, 1961 și 1962 conține peste 600 de titluri.

De altfel, publicarea unui astfel de material bibliografic — cât mai complet — devine pe zi ce trece tot mai necesară pentru acei care doresc să fie la curent cu activitatea desfășurată în exil de oamenii de știință, de scriitorii și artiștii români. Să uităm oare că exilul nostru are aproape douăzeci de ani și că aici, în lumea liberă, a putut dăinui — cu sacrificii și necazuri — prezența spirituală a României de totdeauna? În acest sens, repertoriul bibliografic pe care domnul Constantin Sporea îl publică de câțiva ani încoace cu ajutorul lui Sud - Öst Institut de la München — și din care au apărut până acum 3 volume pe perioada 1945-1960 — ar putea într'o zi deveni un indispensabil instrument de lucru pentru cine ar dori să scrie istoria continuității românești.

Mihai CISMĂRESCU

Bollettino dell'Istituto di Lingue Estere, Genova, n. 4, 1964-65.

Îngrijit cu multă competință de domnul profesor Petre Ciureanu, dela Universitatea din Genova, acest « Buletin » a ajuns la numărul 7, și, ca deobicei, are drept colaboratori o sumă de condeie ilustre. Pe noi ne interesează, în special, din acest volum,

studiul dlui prof. Mario Ruffini cu titlul: « Un capitol italian în istoria ortografiei românești: Gian Luigi Frollo »; și îngrijita dare de seamă cu privire la întâlnirea eminesciană dela Veneția, din septembrie 1964, datorită dlui prof. Francesco Anelli (apărută și ca extras). E îmbucurător că revista dlui prof. Ciureanu nu uită niciodată problemele culturii românești, care par chiar a fi privilegiate în « Buletinul Institutului de Limbi Străine » al Universității din Genova.

MIRCEA POPESCU

PUBLICAȚII GERMANE DESPRE ROMÂNIA

OTTO RUDOLF LIESS: *Rumänien zwischen Ost und West* / Bearbeitung des Anhangs: Valeriu Toporea. / Hannover 1965. 73 pagini. (Schriftenreihe der Niedersächsischen Landeszentrale für Politische Bildung. Ostprobleme - 9.)

E de admirat felul în care autorul a reușit să prezinte într'o formă sumară și clară evoluția istorică a poporului român și îndeosebi transformările politice, economice, sociale și culturale din ultimele două decenii. Alcătuită în mod ireproșabil, broșura corespunde pe deplin scopului pentru care a fost tipărită: informarea obiectivă a cetățenilor germani asupra trecutului poporului român și a situației reale în care el trăește azi. Deși în lucrările sale domnul dr. Otto Liess s'a afirmat totdeauna ca un bun cunoscător al problemelor românești, totuși — în scopul unei documentări mai precise — de data aceasta a folosit colaborarea compatriotului Valeriu Toporea pentru prelucrarea cronologică și completările biografice. Această contribuție integrează în mod armonios, cu indicații utile, prezentarea sintetică a publicistului vienez.

ANTON SCHERER: *Donauschwäbische Bibliographie* 1935-1955. (Das Schrifttum über die Donauschwaben in Ungarn, Rumänien, Jugoslawien und Bulgarien - nach 1945 - in Deutschland, Österreich, Frankreich, USA, Canada, Argentinien und Brasilien.) München 1966. 378 pagini. Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks (Veroffentlichungen des Südostdeutschen Kulturwerkes. Reihe B. Wissenschaftliche Arbeiten, Band 18.)

ERICH BECK: *Bibliographie zur Landeskunde Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965.* München 1966. 407 pagini. Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks (Veroffentlichungen des Südostdeutschen Kulturwerkes. Reihe B. Wissenschaftliche Arbeiten. Band 19).

Oricine s'a ocupat de bibliografie își dă seama cât de ingrată este această muncă: ea necesită o activitate continuă și cercetări migăloase, iar cercul celor care o folosesc este în general restrâns. De aceea e îmbucurător faptul că în ultimele două decenii, cu toate greutățile de care este legată o asemenea realizare, au fost publicate lucrări valoroase bibliografice, unele referindu-se numai la România, altele cuprinzând un domeniu mai vast, dar cu capitole speciale privitoare la cultura românească. Un merit deosebit revine în special acelor autori, cari, trăind în lumea liberă, au publicat material bibliografic într'o limbă occidentală, astfel că poate fi consultat de orice cercetător și deci îndeplinește condiția necesară de a intra direct în circuitul științific internațional.

În limba franceză sunt de semnalat două prețioase realizări referitoare la cultura

românească: pe de o parte, bibliografia apărută în 1953 la Lisabona (şi elaborată de domnii profesori Ion Popinceanu şi Teodor Onciulescu) « Les études de linguistique roumaine de 1939 à 1950 »; pe de altă parte materialul anexat la diferite numere ale revistei Fundaţiei Regale Carol I din Paris: « Revue des études roumaines », rezultat al muncii colective dusă de un grup de cărturari români ce trăesc în Apus.

Şi în USA a apărut o bibliografie sistematică despre România: « *Rumania a Bibliographic Guide* » (Library of Congress), 1963. Publicată sub îngrijirea domnului Stephen A. Fischer-Galaţi, broşura are o valoare incontestabilă, totuşi — dat fiind numărul mic de titluri: 748 — ea poate servi doar ca informare generală, dar mai puţin pentru aprofundarea unor anumite probleme.

O sistematică şi continuă activitate bibliografică — privind Europa sudestică şi deci, inclusiv, România — se desfăşoară de mai bine de două decenii în Germania apuseană, în cadrul Institutului Sudesteuropean (Südost-Institut) din München, unde neobosita cercetătoare în această materie, doamna dr. Gertrud Krallert-Sattler, adună, selecţionează şi prelucrează un vast material provenit din Apus, dar şi din ţările sudesteuropene. Doamna Krallert s'a bucurat încă dela început de sprijinul profesorului Fritz Valjavec, iar, după moartea acestuia, din partea actualului director al institutului, dr. Mathias Bernath, care a arătat aceeaşi înţelegere, asigurând apariţia, în continuare, a biliografiei sud-esteuropene.

Între publicaţiile îngrijite de colaboratorii Institutului Sudest-european din München se numără şi studiile privind contribuţia germană la cultura sudesteuropeană, încadrate în ciclul « Südostdeutsches Kulturwerk ». În această serie au fost tipărite de curând două lucrări bibliografice voluminoase, fiecare limitându-se doar la anumite probleme, dar cuprinzând în schimb o documentaţie completă asupra domeniilor abordate.

Bibliografia Suabilor dunăreni cuprinde 6770 titluri, ce se referă la existenţa şi cultura acestui grup etnic în decursul a 20 ani (1935-1955), inclusiv aspectele determinate de deplasările de populaţie mai recente: venirea în Germania, emigrarea peste ocean, etc. Autorul (Anton Scherer) a cules cu sârguinţă materialul din toate izvoarele accesibile, l-a sistematizat şi i-a adăugat indicaţii preţioase, care uşurează consultarea: orice titlu poate fi găsit după autor, după materia pe care o tratează sau după timpul când a apărut.

Le fel de importantă este lucrarea bibliografică a lui Erich Beck, care însă nu se ocupă de un grup etnic, ci de o provincie geografică: Bucovina. Şi aici, vastul material de peste 7300 titluri poate fi consultat uşor, datorită clasificării sistematice, precum şi indicelui alfabetic anexat la sfârşitul volumului.

Amândouă aceste bibliografii au o valoare nepreţuită şi pentru noi; căci ele evidenţiază în mod documentat colaborarea germano-română — la două graniţe opuse: Nord-Est şi Sud-Vest — constituind totodată un îndreptar folositor şi pentru cercetarea evoluţiei spirituale româneşti.

Constantin Sporea

ANEXE

ACTIVITATEA SOCIETĂŢII ACADEMICE ROMÂNE

CONGRESUL AL ZECELEA AL SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE

Salamanca, 1-7 octombrie 1966

Al zecelea congres internațional de studii al Societății Academice Române s'a desfășurat anul acesta la Salamanca, în Spania, în aula Francisco Vitoria a anticei și ilustrei Universități locale. Tema centrală a lucrărilor, la care au participat, cu comunicări, intervenții la desbateri ori cu simpla prezență, câteva zeci de savanți, cărturari și scriitori români și străini, a fost: « Romanidad - Hispanidad - Rumanidad ».

Comitetul de onoare al congresului a fost compus din: Excelența Sa Mauro Rubio Repullés, Episcopul din Salamanca; Excelența Sa Enrique Otero Aenlle, Guvernatorul Civil al orașului; Rectorul Magnific al Universității locale, domnul dr. Alfonso Balcells Gorina; domnul dr. Tomás G. Barberena, Rectorul Magnific al Universității Pontificale din Salamanca; domnul dr. Alberto Navarro González, Primarul orașului; și domnul prof. dr. Bartolomé Escandell Bonet, delegat al Ministerului Informației și Turismului.

Inaugurarea solemnă a manifestației a avut loc în dimineața zilei de sâmbătă, 1 octombrie. În fața autorităților locale și a unui numeros și ales public, au rostit cuvinte de bun sosit și urări de spor la lucru, insistând asupra strânselor legături de sânge, de credință, de colaborare și prietenie dintre popoarele român și spaniol: Rectorul Universității Antigua, domnul dr. Alfonso Balcells Gorina; Primarul din Salamanca, domnul dr. Alberto Navarro González; și Excelența Sa Mauro Rubio, Episcopul din Salamanca. Domnul Ricardo Becerro de Bengoa, în numele Juntei Protectora din Cáceres, a citit actul de donație a medaliei lui Seneca făcut Societății Academice Române. A răspuns, mulțumind pentru dar, pentru ospitalitate și pentru buna primire în istoricul și sugestivul oraș, președintele Societății Academice Române, Mons. Octavian Bârlea.

Discursul oficial a fost rostit de domnul prof. Francisco Elías de Tejada, dela Universitatea din Sevilla, care a tratat tema: « De *dor* a la *saudade* » (1).

Lucrările efective ale congresului au început în după amiaza aceleiași zile, sub președenția Monseniorului Bârlea.

---

(1) Discursurile și alocuțiunea din ședința de inaugurare a congresului sunt publicate în paginile ce urmează.

Domnul prof. Georg Stadtmüller, dela Universitatea din München, a vorbit, în spaniolă, despre « Interdependencia de la revolución hispano-americana y de la guerra libertadora de Grecia ». Președintele ședinței de lucru a mulțumit conferențiarului, făcând câteva considerente istorice. Și-a citit apoi comunicarea, în cadrul aceleiași secții de istorie, domnul prof. Ricardo Becerro de Bengoa, examinând « Presencia de Rumania en el futuro de la Hispanidad ».

În partea a doua a ședinței, prezidată de domnul prof. Bruno Manzone, dela Roma, și-au prezentat comunicările, ambele în limba spaniolă, domnul dr. Radu Enescu, dela Madrid (« Hispanidad y Rumanidad como dos expresiónes de una misma axiología cultural »); și doamna dr. Antoinette Bodisco, dela Köln (« La condición rumana y la española »). Au intervenit în discuții domnii profesori Becerro de Bengoa, Giese și Elías de Tejada.

A încheiat lucrările domnul Gabriele Brustoloni, dela Roma, care a prezentat conferința domnului dr. Alberto Marinelli, întitulată: « La Romania nelle prospettive dell'avvenire latino-americano ».

Duminică, 2 octombrie, la orele 12, s'a oficiat o slujbă solemnă, în rit oriental românesc, la Catedral Vieja din Salamanca, la care au fost de față congresiștii și un mare număr de credincioși spanioli. Au slujit: Mons. Bârlea, Mons. Vasile Zăpârțan, dela München, și Părintele Orduna, preotul Românilor dela Madrid.

După amiază, congresiștii au vizitat în grup Salamanca.

În dimineața zilei de luni 3 octombrie a lucrat secția de Filologie și Literatură.

În prima parte a ședinței, prezidată de domnul prof. dr. Stadtmüller, și-au prezentat comunicările, în limba italiană, domnii profesori: Enrico De Nicolò, dela Torino (« Romania e Spagna, frontiere latine della Civiltà »); Mario Sertoli, dela Roma (« Traiano come simbolo storico e attuale dei vincoli che legano la Spagna alla Romania attraverso Roma »); Mariano Baffi, dela Roma (« La figura dell'imperatore Traiano nella Divina Commedia »); și Petru Iroaie, dela Universitatea din Palermo (« L'imperatore Traiano nella tradizione e nella letteratura romena »).

După amiază, s'a întrunit secția de Științe Sociale, în cadrul căreia au luat cuvântul, sub președenția domnului prof. dr. Wilhelm Giese: domnul dr. Ion Rațiu, dela Londra, care a tratat tema: « Românismul în conjunctura internațională actuală »; domnul dr. Cornel Crișan, dela Paris, care a examinat « Quelques aspects de la diminution des naissances en Roumanie d'aujourd'hui »; domnul dr. Mihai Korne, dela Paris, care a vorbit despre « Perspectivele economice ale demografiei române »; și domnul dr. Petre Vălimăreanu, dela Freiburg (Germania), care a prezentat, în italienește: « Cenni sulla Transnistria ».

În afară de președinții de ședință, care au făcut o serie de observații, au mai intervenit la desbateri domnii profesori Mircea Eliade, De Nicolò, Onciulescu, Mircea Popescu.

La încheierea ședinței de dimineață, congresiștii au participat în mare număr la o recepție dată în cinstea Societății Academice Române la Ayuntamiento de Salamanca, unde au subliniat frăția dintre România și Spania și importanța congresului al zecelea al Societății Academice Române la Salamanca domnul prof. dr. Alberto Navarro González, Primarul orașului, și Monseniorul dr. Octavian Bârlea.

Marți, 4 octombrie, a lucrat secția de Istorie, sub președenția domnului prof. Ruggero M. Ruggieri.

Și-au prezentat comunicările: domnul prof. Leo Magnino, dela Universitatea din Roma (« Il contributo della Spagna alla diffusione della Romanità in Oriente »); domnul dr. Gino Benvenuti, dela Pisa (« L'espansione commerciale di Pisa repubblicana nel Levante e in Romania »); domnul dr. Nicoară Beldiceanu, dela Institut de Recherches din Paris (« La Moldavie ottomane à la fin du XV-e et au début du XVI-e siècle »); și domnul prof. dr. Alexandru Randa, dela Salzburg (« Miguel el Valiente y España »).

Au luat parte la discuții domnii Sertoli, Caragață, Iroaie, Rațiu, Mircea Popescu.

În după amiaza aceleiași zile s'au întrunit în ședință comună secțiile de Istorie, Literatură și Artă, sub președenția domnului prof. Mircea Eliade.

Conferențiarii au fost: domnul prof. Wilhelm Giese, dela Universitatea din Hamburg (« Fórmulas introductivas y finales de cuentos populares españoles y rumanos »); domnul prof. Marcello Camilucci dela Roma (« Omaggio a Unamuno »); domnul prof. Teodor Onciulescu, dela Universitatea din Napoli (« La fortuna di Cervantes in Romania »); și maestrul Arturo Siciliano, dela Roma (« Alcune affinità tonali e ritmiche nella musica dei Paesi latini »).

Comunicarea domnului prof. Vittorio Vettori, dela Pisa (« José Antonio Primo de Rivera e il momento 'romano' del Novecento europeo ») a fost citită de domnul dr. Pascucci, redactorul revistei « Nuovi Studî Gentiliani ».

Au intervenit la desbateri, în afară de președintele de ședință, domnii prof. Ciorănescu, Vasile Cristea, Piero Gerbore, Antonino Uccello și Brustoloni.

Ședința de Filologie și Literatură din dimineața zilei de miercuri 5 octombrie a fost prezidată de domnul prof. Alexandru Ciorănescu.

A conferențiat domnul prof. Ruggero M. Ruggieri, dela Universitatea din Roma, despre « Romanità e Romanicità ».

Au luat cuvântul, la discuții, domnii profesori Giese, Iroaie și Caragață.

La încheierea lucrărilor, congresiștii au plecat în excursie spre frontiera cu Portugalia, unde au vizitat impunătoarea Centrală Electrică dela Aldeadávila. În cursul banchetului dat în cinstea oaspeților de Ministerul Informației și Turismului, au rostit toasturi Monseniorul Bârlea, care a mulțumit călduros pentru primire, șeful inginer domnul José Camacho și domnul ministru Piero Gerbore.

În ședința de după amiază, prezidată de domnul prof. Leo Magnino, domnul prof. Alexandru Ciorănescu, dela Universidad de la Laguna (Santa Cruz de Tenerife), a vorbit despre: « Un escritor rumano en España: Alejandro Busuioceanu »; domnul profesor Namik Ressuli, dela Universitatea din Napoli, a tratat tema: « Cronologia dei dialetti albanesi in rapporto alla simbiosi albano-romena ».

În dimineața zilei de 6 octombrie, sub președenția domnului prof. Marcello Camilucci, și-au prezentat comunicările domnii profesori: Mircea Popescu, dela Universitatea din Roma (« Perchè *romeno* e non *rumeno* »); Gheorghe Caragață, dela Universitatea din Florența (« Despre formele *troian* și *Dunăre* »); Vasile Cristea, dela Paris (« Peuple et temporalisation »); C. Michael-Titus, dela Grays (« L'esprit des anciens dans la pensée bourgeoise contemporaine »); Emmanuel R. Bogdan, dela Plaisir (« La

vie et la généalogie de Lucie Bogdan-Paladi, épouse du marquis espagnol Emmanuel de Bedmar et inspiratrice de don Juan Valera»); PHILIPPE JOLIVET, dela Nottingham («Tristan Tzara et la poésie française au XX-ème siècle); ANTONINO UCCELLO, dela Siracuza («Aspetti dell'arte popolare in Romania: la pittura su vetro»).

Au luat parte la desbateri domnii BAFFI, IROAIE, EMILIAN, GERBORE, BOGDAN, Mons. ZĂPÂRȚAN, BELDICEANU.

Dupa amiază, congresiștii au făcut o altă excursie, asistând apoi la o caracteristică Fiesta Campera, oferită de Ministerul Informației și Turismului, la crescătoria de tauri dela Cantalapiedra a marchizului de Albaida. Domnul dr. CONSTANTIN DRĂGAN, dela Milano, a mulțumit organizatorilor spanioli pentru frumoasa inițiativă.

Ultima ședință a congresului, prezidată de domnul prof. GEORGE UȘCĂTESCU, a fost dedicată comunicărilor doamnei prof. ZOE GIOTTA-FRUNZĂ dela Roma («Pictorul Gh. Petrașcu și Spania»); domnului PAUL BARBĂNEAGRĂ, dela Paris («Exilul întoarcerii din exil»); domnului av. dr. I. V. EMILIAN, dela München («La troisième et la quatrième Armées roumaines dans la première partie de la campagne de Russie»); și domnului dr. CONSTANTIN DRĂGAN, dela Milano («Europa y la Romanidad, Hispanidad y Rumanidad»).

Au intervenit în desbateri domnii profesori C. L. POPOVICI, CARAGAȚĂ, MIRCEA POPESCU, STADTMÜLLER, VASILE CRISTEA, GIESE, RANDA, RAȚIU, KORNE, MICHAEL-TITUS, BRUSTOLONI.

Tot în cursul dimineții de 7 octombrie a avut loc, în cadrul secției de Teologie a Societății, simpozionul pe tema: «Creștinism românesc și Ecumenicitate».

Sub președenția Monseniorului BÂRLEA, care a introdus discuția, au prezentat referate domnii profesori MIRCEA ELIADE, dela Universitatea din Chicago, GEORGE UȘCĂTESCU, directorul revistei «Destin» dela Madrid, MARCELO CAMILUCCI, directorul revistei «Persona» dela Roma, și Monseniorul dr. VASILE ZĂPÂRȚAN, șeful Misiunii Catolice Române din Germania.

Au luat parte la animatele discuții, care au urmat referatelor: părintele prof. VAQUERO, președintele Cercului Ecumenic din Salamanca; domnul dr. PETRE VĂLIMĂREANU; domnul dr. CONSTANTIN DRĂGAN; domnul prof. C. L. POPOVICI, dela Universitatea din Madrid; domnul prof. IROAIE; domnii HORIA ROMAN, VASILE CRISTEA, C. MICHAEL-TITUS, MIHAI KORNE.

A încheiat desbaterile, care au fost urmărite cu mult interes de cei prezenți, Monseniorul BÂRLEA, mulțumind pentru participare și trasând concluziile importantului simposion.

Președintele Societății Academice Române a declarat după aceea încheiat cel de al zecelea congres al Societății Academice Române. Monseniorul BÂRLEA a mulțumit membrilor comitetului de onoare al Congresului, autorităților locale, comitetului de organizare, domnilor prof. UȘCĂTESCU, VINTILĂ HORIA, C. L. POPOVICI și în special domnului profesor AUREL RĂUȚĂ, pentru munca depusă și sacrificiile făcute pentru buna reușită a manifestației. S'a dat citire, apoi, altor mesaje de adeziune și de urări sosite între timp și s'au adus la cunoștința congresiștilor titlurile comunicărilor parvenite la secretariatul congresului și care nu au fost citite, lipsind autorii, dar care vor fi publicate,

ca deobicei, în volumele de «Acta» ale Societății Academice Române sau în Revista Scriitorilor Români.

În seara de 7 octombrie, la Gran Hotel, unde au fost găzduiți cea mai mare parte dintre congresiști, Asociația Culturală Hispano-Rumana a dat un banchet în cinstea congresiștilor. Au rostit toasturi, într'o atmosferă de caldă frățietate, care a dominat de altfel întreaga desfășurare a importantei manifestații românești dela Salamanca: domnul prof. CESAR DE LA RIVA, Vice-Rectorul Universității din Salamanca; Monseniorul BÂRLEA, în numele Societății Academice Române; domnul profesor AUREL RĂUȚĂ, dela Universitatea din Salamanca, căruia-i revine în cea mai mare parte excelenta reușită a congresului; și domnul profesor RUGGERO M. RUGGIERI, în numele congresiștilor.

CUVÂNTĂRILE DIN ȘEDINȚA DE INAUGURARE

Domnul Profesor ALFONSO BALCELLS GORINA, *Rectorul Universității din Salamanca*

Señor Presidente de la Sociedad Académica Rumana, excelentísimos señores, señoras, señores!

Es muy grato para mí y muy honroso para esta Universidad el encargo de saludarles, de recibirles, de tenerles entre nosotros. La Sociedad Académica Rumana con 10 años de existencia según parece ha decidido tener su Congreso en Salamanca y precisamente bajo el lema de romanidad, rumanidad e hispanidad. Feliz coincidencia que en estos días teníamos también la suerte de recibir aquí a eminentes profesores y especialistas de Derecho Romano y Derecho de la antigüedad, congregados en una reunión internacional bajo el signo sobre todo de la romanidad y ahora ustedes, al día siguiente de clausurado este Congreso, se reúnen aquí y parece como si Salamanca fuera el pedestal, la plataforma más idónea, el lugar de encuentro por su ecumenismo, por su universalidad, para que rumanidad y romanidad se den las manos y todos nosotros, como testigos, unidos por el vínculo común de la latinidad. Pueblos lejanos los nuestros, lejanos, distantes en el espacio pero unidos por tantos rasgos culturales y por tantas peripecias en el destino histórico nos ha tocado no muy preteridamente sufrir a nosotros. Ustedes sufren todavía. Comprendemos al pueblo rumano, lo admiramos y en lo personal, en lo humano, tenemos la suerte también de contar en nuestro claustro como uno de nuestros profesores al profesor Aurelio Răuță, cuya personalidad y cuya simpatía le hanh echo acreedor a nuestra amistad aquí y sobre todo por lo que aquí me interesa, ahora, ha puesto de relieve ejemplarmente la afinidad que existe entre nuestros pueblos. Nunca mejor personificado para ver qué distantes en el espacio, estamos tan cercanos en la manera

de enfocar los problemas en el fondo espiritual. Yo no quiero alargar más estas palabras; mi único objetivo era simplemente darles la bienvenida, desearles una grata estancia, desearles que aquí se encuentren como en su casa, y darles las gracias muy especialmente porque hayan escogido como sede de este Congreso, a Salamanca. Muchas gracias.

Domnul Alberto Navarro González, *Primarul oraşului Salamanca*

Magnífico y Excelentísimo señor Rector, señor Presidente, excelentísimos señores, señoras y señores.

Es para mí un verdadero honor levantarme en esta Sesión Inaugural para darles un saludo en nombre de la ciudad. Efectivamente como Alcalde de Salamanca yo quiero darles a ustedes la bienvenida y desearles que los días que pasen aquí en Salamanca conviviendo con nosotros sean para ustedes días fecundos en sus tareas de trabajo y también días agradables.

Así mismo yo quiero agradecer muy sinceramente al Señor Presidente de la Sociedad Académica Rumana y a los organizadores de este Décimo Congreso el que hayan querido escoger esta ciudad que lleva siglos de tradición universitaria para sede de este Congreso. Y se lo agradezco muy sinceramente porque a mí me consta la alta calidad científica y humana de los componentes de esta ilustre Academia y me consta también los nobles fines que se propone que no son otros que los de fomentar y exaltar los valores culturales rumanos, valores culturales que coinciden con los nuestros dentro del ámbito de la romanidad.

Como todos sabemos, existen formas de vida que al salir de la tierra que nacen, mueren, caen; existen otros que al salir del terruño resultan pintorescos, extraños o hasta agresivos. Este no es el caso de las formas de los valores culturales rumanos que comportan valores auténticamente perennes y universales. Yo sólo puedo decir, porque soy testigo bueno de ello, aquí, en Salamanca con el profesor Răuţă, en Madrid profesor Popovici, en la Laguna el Profesor Ciorănescu y otros más en los cuales y con los cuales no sólo he mantenido lazos de amistad sino de ellos he recibido altos ejemplos de un humanismo universal auténtico; y estos ejemplos han sido tan altos y para mí tan provechosos que yo he llegado a pensar si no podría decirse de los rumanos que viven fuera de Rumanía lo que en otro tiempo dijo Gracián de los españoles del Siglo de Oro, que trasplantados mejoran. Yo no sé si es así pero lo que sí puedo ofrecerles a ustedes que ahora en Salamanca se consideren desde este momento como huéspedes distinguidos nuestros que nos honran con su presencia y que en estos días no se consideren ustedes aquí eetraños ni extranjeros sino que van a convivir bajo el mismo suelo, en la misma tierra, con amigos, compañeros, paisanos; y ello no porque todos participemos de la común cualidad humana, sino especialmente porque compartimos, comulgamos con los mismos valores perennes, eternos de la romanidad y nada más señoras y señores desearles a ustedes que estos días les resulten agradables y que saquen de estas reuniones el fruto que ustedes desean.

Excelenţa Sa Don Mauro Rubio Repullés, *Episcopul din Salamanca*

Señor Presidente, Excelentísimo señor Rector, Excelentísimas autoridades, señoras y señores.

Tuve el primer contacto con los rumanos en el año 53 con motivo de unos ejercicios espirituales que hube de precisar entonces a un grupo muy nutrido de estudiantes. En ese grupo de estudiantes había al menos seis rumanos jóvenes que asistieron a aquellos ejercicios. No podía yo pensar entonces que años después, muchos años después iba a tener la satisfacción y el honor de presidir, al menos Presidencia de Honor, este Congreso de los rumanos en la querida, en la universal ciudad de Salamanca. Estos días precisamente el miércoles estando en Roma pensé, recordé que tenía que decirles unas palabras de salutación y al mismo tiempo se me ocurrió que en ningún sitio mejor que en Roma podría prepararlas y dediqué en la tarde del miércoles algunas horas, a estudiar un poco la Historia de Rumanía que sólo conocía en sus aspectos más salientes.

Después de esas horas de lectura sobre la historia de su pueblo, de la Historia de Rumanía, me di cuenta con más precisión, con más exactitud de lo que ya han resaltado en sus breves palabras, el señor Rector Magnífico de la Universidad y el señor Alcalde, de la comunidad de intereses, de la comunidad de valores que existen entre los dos pueblos: el pueblo rumano y el pueblo español.

A través de esa historia yo vi que sobre toda esa comunidad aparece claramente manifestada esa coincidencia en cuatro aspectos fundamentales que ustedes conocen y que yo no voy a detallar porque me parece innecesario pero si quisiera nada más enumerar: he visto que hay una comunidad de origen porque resulta que el hombre que tuvo una influencia decisiva a la Historia de su pueblo fue un romano de origen provincial nacido en Itálica famosa, cerca del Guadalquivir, muy cerca de Sevilla; ese romano que llevó una civilización a la daquia de entonces, ha hecho que entre los dos pueblos haya además una serie de valores y de realidades comunes como son la cultura latina, la cultura romana, como es la lengua parte común de la lengua rumana y de la lengua española. Ha sido, he visto como un honor para el pueblo rumano recordar a través de la marcha de la historia este origen latino, este origen romano.

Todavía cuando habían pasado ya muchos siglos, en los siglos XVI y XVII diferentes personalidades de la vida rumana recordaban que ellos eran hermanos de los romanos, recordaban por ejemplo el escritor e historiador Costín en un libro de Historia que he visto en un capítulo dedicado a los romanos, hermanos nuestros y decía que Italia era el paraíso de la tierra, lo cual creo que tenía bastante razón.

Además de esa coincidencia del origen que parte de un español, de un hombre romano pero de la provincia que nació en Sevilla; además de esa coincidencia de la cultura y de la lengua latina hay una coincidencia interesante en la Historia rumana que es el hecho de que tanto Rumanía como España hayan tenido que realizar su Historia precisamente luchando contra las dificultades, contra la amenaza del Islam; y finalmente, para no cansarles más veo que hay una cuarta característica común y es que tanto en Rumanía como entre nosotros la religión ha estado siempre en la entraña de la vida

nacional, en la entraña del desenvolvimiento histórico; esta religión cristiana, ortodoxa que ha dado, ha teñido toda la marcha de la Historia de Rumanía pero que ha dado a los hombres de Rumanía que ahora están en España una amplitud en su planteamiento de la vida religiosa.

Yo entonces me asombraba que en aquella tanda de servicios espirituales dadas por un sacerdote católico a las que asistían estudiantes católicos fueran normalmente estudiantes rumanos, ortodoxos y me asombrada de ver su seriedad, su religiosidad profunda, su limpieza de alma y la trascendencia con que planteaban todos sus asuntos espirituales y esta fue una primera ocasión para conocer desde dentro el alma rumana. Esta actitud religiosa que puede considerarse un antecedente del ecumenismo que hace que actualmente una gran parte de los rumanos que están en Madrid y en España no tengan el inconveniente de realizar su vida religiosa bajo la dirección del sacerdote católico, el asistir a los cultos de la iglesia católica, lo cual muestra un espíritu muy universal muy amplio, un espíritu que es digno de todo encomio y hasta digno de imitación por per todos los que de verdad creemos en Dios y adoramos a Jesucristo su enviado.

Yo quiero terminar estas palabras bendiciendo en lo que a mí toca, todos los trabajos de este Congreso que ustedes comienzan en este momento y diciéndoles que todo trabajo por la cultura tiene mucho que ver con Dios, todo trabajo por la cultura se preocupa de alcanzar, de conquistar la verdad; todo trabajo realizado en la línea cultural supone un deseo de desarrollar en los que lo realizan un deseo de desarrollar en ellos esas facultades caracter ísticas del hombre que son las que de una forma más inmediata se asemejan a Dios. Por todo ello nuevamente les deseo un feliz éxito en sus trabajos y que ellos sean coronados y presididos por la fecundidad y que además sirvan para estrechar más estos lazos comenzados hace muchos años entre los dos pueblos: el noble pueblo de Rumanía y el pueblo español.

Don Ricardo Becerro de Bengoa

Excelentísimos señores, señoras y señores

Tengo la satisfacción de donar a la Sociedad Académica Rumana el Troquel de la Medalla de Séneca de la Junta Promotora de Cáseres del que soy propietario y con el que se han acuñado las medallas de oro entregadas a su S.S. Pablo VI el día 21 de abril de 1965, dos mil setecientos dieciocho aniversario de la fundación de Roma y la de plata ofrecida al Presidente de Filipinas en el IV centenario de su Evangelización. Al promover la celebración del X Congreso Internacional de la Sociedad Académica Rumana en Salamanca con el tema general «Romanidad, Hispanidad, Rumanidad», la Academia presta un servicio definitivo, con una línea ideológica unitaria de raíz cultural única, convirtiéndose por eso en adelantada de un proceso integrador no sólo del mundo hispánico sino también del mundo latino y del orbe universal, cumpliendo así el destino

que a la rumanidad corresponde dentro de la comunidad de los pueblos hispánicos a la que pertenece como primer brote surgido de la sangre de la vieja España. En signo del mayorazgo de las nuevas Españas que por derecho histórico ostenta la nación fundada por Trajano y sus legionarios españoles, hago entrega de este troquel a la Sociedad Académica Rumana para acuñar con el mismo una medalla destinada a premiar cada cinco años aquella tesis universitaria que mejor contribuya a fomentar la unidad entre los hombres y entre los pueblos, sentando las bases de un derecho universal de ciudadanía, como el sello común de los hombres de buena voluntad y para constancia pública de donación y afectación firmamos la presente en la Sesión Inaugural del Décimo Congreso Internacional de la Sociedad Académica Rumana que tiene lugar en el Paraninfo de la Universidad de Salamanca a la hora en que la suscribimos.

Mons. Dr. Octavian Bârlea, *Președintele Societății Academice Române*

Excelentísimos señores, señoras y señores:

Con un profundo sentimiento de emoción y gratitud quiero dirigir pocas palabras en esta Aula llena de historia y cargada de recuerdos y luchas espirituales, que han pasado las fronteras y que llegaron a través de sus ilustres hombres de los cuales muchos pasaron por esta Universidad, hasta nuestra lejana Patria, centinela de la Cristiandad en el Oriente.

Es la primera vez que una afirmación de Fe de nuestros dos pueblos tiene lugar en el país que nos ha acogido ahora con tanto amor y tanto cariño.

Los que me precedieron en la palabra, que agradecemos de todo corazón, han ilustrado con amenidad y conocimiento, los lazos que nos unen, y el gran amigo de Rumanía, Francisco Elías de Tejada, nos va a exaltar la nostálgia que cubre nuestra estirpe y que nos ha transformado en sus embajadores por todo el mundo.

Señoras y Señores,

Hemos llegado aquí con el sincero y modesto propósito de mostrarles algo de nuestro patrimonio cultural, de nuestra fe, sin embargo quisiéramos al mismo tiempo *aprender*, en contacto con este gran pueblo, cuna de tantas tradiciones cristianas, culturales y espirituales, fortalecer estos valores, allá en la otra orilla de la latinidad, con sus profundas y duraderas enseñanzas, probadas a través de los siglos.

La gran fe del pueblo español, plasmada en tantos monumentos, grabados con los nombres ilustres de tantos luchadores con la pluma o con la espada, fijados en los vítores, que con humildad y devoción contemplamos hoy, quisieramos que fuera para nosotros los rumanos, un ejemplo de seguir y poder salvar la existencia de nuestro pueblo en el presente así como en el futuro, forjando los hombres que tuvieron la suerte de convivir en esta tierra hispánica, tomando como modelo a sus próceres representantes.

Para el añorado equilibrio del mundo y especialmente de nuestra Europa, deseamos de todo corazón, que la alta misión espiritual de España, como la ha mostrado hasta ahora, siga adelante reforzada aún más y que sobre los muros de esta vieja Universidad se grabe al lado de POPULUS HISPANICUS VICTOR, tambien POPULUS DACOROMANUS VICTOR.

Alocuţiunea domnului Profesor FRANCISCO ELÍAS DE TEJADA *dela Universitatea din Sevilla*

DEL «DOR» A LA «SAUDADE»

Magnífico y Excmo. Sr. Rector,

Compañeros y amigos aquí congregados en la nostalgia secular de la generosa Rumanía,

Señoras y señores.

Disculpadme si la emoción tiñe de nostálgicos temblores mis palabras primeras, pero en esta coyuntura de hoy, hablando en esta sala magna de la que fué y siempre será Mi Universidad de Salamanca, no puedo menos de sentir el ánimo transido de recuerdos imborrables. Máxime si voy a hablaros de asunto para mí tan querido como es el tema de Rumanía, uno de los pocos en que se manifestó la vocación universa de esta Universidad Mayor de las Españas, en legítima herencia del grandísimo papel por la Universidad de Salamanca representado en el Oriente europeo; tan grande que en algunas repúblicas, cual en la dálmata Ragusa, los estudiantes formados en los venerables claustros salmantinos constituyeron desde el siglo XVI uno entre los dos grupos políticos que se disputaban el gobierno, enfrentándose con el contrario de los estudiantes salidos de la Sorbona.

Emoción nostálgica que aumenta en el inevitable recuerdo que en este ya septiembre de mi vida suscitan aquellos días del mayo de mi existencia en los que, bajo la égida iluminada de ese hombre admirado y admirable que es Diego Salas Pombo, un grupo de hombres de buena voluntad dimos vida a la Asociación Cultural Hispano-Rumana, la que luego ha agrupado en estas tierras a cuantos nos hemos ocupado de estudiar las conexiones entre ambos pueblos colocados en las márgenes extremas de la vieja Romanidad. La inteligente dedicación de Aurel Răuţă, los saberes nutridos de Jorge Uscătescu, los laureles incontrastables de Vintilă Horia, la reciedumbre moldava de Cirilo Popovici, los doctos estudios de Alexandru Ciorănescu, las aportaciones insignes de Alberto Navarro y de Jesús Aramburu, han obrado este milagro de llevar a granazón fecunda lo que fué romántica sementera de ilusiones. Felizmente gozo en Sevilla la delicia del diálogo con el ibero que actualmente mejor conoce la historia y la literatura de Rumanía, Carlos López Núñez, cuya ausencia lamento en este instante porque habría dado medida a los visitantes extranjeros del modo en que entre nosotros se saben cosas de la remota y cercana Rumanía. Mas aquel ensueño que pusimos Aurel Răuţă y quien ahora os habla en firmar los primeros estatutos de la Asociación, es ya realidad fecunda en esta tarda hermana en fervores con los que entonces nos movieron.

De entonces para acá, transcurridos cuatro lustros, ¡cuánto me he acercado a Rumanía! Aquellos estudios iniciales sobre Vasile Conta, sobre la filosofía jurídica o sobre el pensamiento político rumano, han sido acrecidos con lecturas pacientes y sobre todo con el privilegio de haber podido no ha mucho trabar relación directa con *el portentoso pueblo rumano*, milagro de la historia, tradición palpitante en el curso de los siglos, maravilla, de firmezas, roca granítica que en la cadena de los Cárpatos ha resistido los avatares más hostiles en la inacabable cadena de adversidades de las que no hay ejemplos iguales en la Humanidad entera.

Desde esta otra frontera de la Romanidad es posible, mejor que desde ninguna otra atalaya, entender el misterio augusto del milagro rumano. Aquí, igual que allá, somos *gentes de frontera* que hemos montado la guardia de la civilización heredada de Roma frente a los enemigos más varios. Las llanuras andaluzas recuerdan la contextura de las llanuras válacas, abiertas geográficamente al empujón turco tal como Andalucía quedó abierta al empujón alárabe. Las comarcas moldavas, sembradas de monasterios que son reductos de fé patriócica, suscitan el recuerdo inmediato de los paisajes burgaleses, con un Ştefan cel Mare cuyo anecdotario no tiene otra pareja digna que las leyendas del Mío Cid Campeador. La Transilvania, tan rumana al par que tan sometida a influjos húngaros o tudescos, es la versión extrema de lo que para nosotros supone la Corona aragonesa. ¡Cuántas veces, al recorrer poco ha los entrañables horizontes de Rumanía, los ojos del alma buscaban con la inconsciente inmediatividad de las cosas evidentes, el despliegue familiar de los paisajes españoles!

Esta misma hermandad tan evidente quedó cifrada en mitos, *porque los mitos son la verdad histórica* gustada, saboreada, elaborada y depurada por el hondón profundo de los pueblos. El mito de Trajano, español, y no romano, «hispan şi nu roman», según puntualizaba D. Tudor en la página 8 de su *Traian împărat al Romei*, impreso en Bucarest por la Editura Stiinţifică en este mismo año de 1966, es el meollo unificador de las varias parcelas en que los avatares de los tiempos fragmentaron la unidísima familia rumana. Un mito por el cual ya quedaban ligados, desde los primeros vagidos en las cunas de las historias respectivas, los hijos de Rumanía, fundación trajana, con los hijos de estas tierras donde estuvo la Itálica en que el español Trajano vino al mundo. Desde el principio Rumanía conoció, no ya la versión general de la Roma universa y por ende polifacética, *sino la versión española de la Romaniaaa*. El pueblo rumano ha conservado la memoria de Trajano hasta en sus detalles más menudos, casi sin saber que, al obrar así, matizaba la hermandad rotunda que con los españoles les unía. Jamás podrá olvidar quien ahora os habla la tensión de ternuras patéticas con las que el guía que nos acompañaba en la visita al desfiladero arisco que el Olt se talla entre las peñas yendo desde el Ardeal a la Valaquia, el señalarnos el lugar en que Trajano asentó sus campamentos, nos dejó hasta el menudo detalle de la cueva en que solía dormir o del pétreo promontorio sobre un recodo del río en donde yantó o tuvo sus consejos de guerra.

Presencia de Trajano, signo de hermandad original y eterna, que en el relato de Ramón Basterra suscitó el *14 de diciembre de 1918* las generosas escenas cuya delicada intimidad tanto conmovieron al diplomático poeta de Bilbao. Era la ocasión en la que, por fin, tras tantos años de esperanzadas peleas, venía a realizarse el viejo ensueño que adoró Mihai Viteazul en Tîrgovişte, en Giurgiu y en Mirăslău: la unidad de Transilvania con los dos principados hermanos de la Moldavia y de la Valaquia. Los emisarios del Ardeal acuden para integrarse en la grande Rumanía. Tras las juras solemnes, apenas concluída la ceremonia, el primer gesto del presidente del Consejo Ioan Brătianu fué acercarse al representante español don Manuel Multado para decirle que en la ocasión insigne que en aquel día tenía lugar ocupaban parte esencial los españoles, ya que en aquel 14 de diciembre de 1918 era cuando al cabo del rodar de los siglos contrarios venía a consumarse la empresa iniciada por un español: Trajano. Siendo de ver como el arzobispo

ortodoxo que encabezaba la embajada de Transilvania cuanso ésta se convertía en rumana oficialmente, apenas prorrumpió en dos vivas: « Trăiască România! » y « Trăiască Spania! », « ¡viva Rumanía! » y « ¡viva España! ».

El mito de Trajano, el español de Itálica que bajo el signo de Roma edificara a Rumanía, junto con la igual condición de pueblos de frontera, ha engendrado similitudes hondísimas en la contextura espiritual de rumanos y españoles. Voy a referir apenas una, siguiendo los trazos de una tesis ya expuesta por mí con anterioridad, pero que voy a repetir hoy aquí por parecerme la más substancial y llamativa desde el punto de mira de la realidad parigual de nuestros pueblos. Me refiero a la que enlaza el sentimiento típico rumano del *dor* con el típico en nuestras gentes galaicas y portuguesas de la *saudade* o *soidade*.

* * *

El *dor* rumano es el anhelo incomprendido e inconcreto de cosas que atenazan al yo con la cadena de una angustia inevitable. Late en las canciones populares igual que en los versos de los poetas como signo de una tristeza anímica enraizada en el alma profunda de las gentes, casi en la parcela más recóndita del ser. Palpita en la intimidad de las poesías famosas, de las canciones anónimas y hasta de los planteamientos más insospechados. Patrimonio del alma rumana, es cual la nota indeleble de la romanidad característica. Donde menos se la espera, salta, retozonamente dolorido, para certificar que una música, una letra, un poema o una novela son propiamente rumanos. Recuerdo ahora que leyendo el estupendo análisis nacional rumano que es el justamente celebrado libro de Vintilă Horia *Dios ha nacido en el exilio*, pese a no aparecer el vocablo, la noción del *dor* me aguardaba agazapada en cada una de sus páginas. Dolor callado, casi metafísico, de un pueblo que ha hecho de la adversidad pan cotidiano en la interminable teoría de una historia que no fué como entre otras gentes desarrollo en el tiempo que pasa, sino mucho más: polémica lucha en la afirmación de un ser nacional siempre discutido por los enemigos. El doloroso partode la Rumanidad en el alma de Ovidio a golpe de infortunios bien pudiera simbolizar el doloroso discutir constante que es la historia de Rumanía.

A mi juicio el *dor* rumano *es la secuela de la condición de isla* que el pueblo rumano sufre secularmente y sin remedio. Isla latina por la lengua y por los impulsos vitales, rodeada sin cesar de las oleadas sucesivas de eslavos, magiares, turcos o germanos, ha visto como su territorio espiritual agrietábase a veces en la geografía de una Braşov que era Kronstadt o Braso, de una Cluj que fué Klausenburg o Koloszvar, de una Sibiu que era Hermannstadt, pedazos de roca mordidos por los asaltos de las olas destructoras; cuando no fueron tan broncos los ataques que llegaron a sumergir al territorio patrio Turquía cubriendo la Valaquia de minaretes y turbantes, los aventureros húngaros colonizando belicosamente Transilvania, los rusos — ahora mismo — domeñando pedazos de la Moldavia y de la Bucovina. Que el sino del pueblo rumano fué luchar para sencillamente ser. Mientras en otras tierras latinas, en Francia o en la península Itálica por ejemplo, las pugnas pudieron ser pacíficamente intestinas ya que ningún poder hostil amenazaba las fronteras, las gentes rumanas hubieron de ganar su subsistencia histórica en un combatir constante. Nadie discutió la monarquía de los Capetos o la Signoría

de Florencia; turcos, rusos, magiares, alemanes, búlgaros y servios han discutido siempre la realidad misma del pueblo de Rumanía.

Esta conciencia de amenaza engendró a mi ver, el sentimiento de la *inestabilidad*. La agresión desde fuera produjo la reacción heroica, pero con ella asimismo la convicción de lo precario, el temor de que una rueda contraria de la fortuna movediza pudiera destruir, no ya tal rey o tal señorío, sino la esencia misma del sentir latino perennemente acorralado.

El sentimiento de *jugarse la propia patria cada día* es el signo trágico de la historia rumana. Por ello su poesía es siempre épica incluso cuando se la reviste con trajes líricos; por eso su historia es siempre apologética incluso cuando pretende recortarse a crónica menuda. Hasta en los breves períodos en que luce sobre el horizonte sereno elsol de la unidad, sobre los bordes del cielo acumúlanse negras nubes de tragedia. El destino de Miguel el Bravo, héroe traicionado cuya muerte arruina el edificio de la unidad ansiada, pesa como tremenda espada de Damocles sobre el destino mejor de los más grandiosos días de los rumanos.

Al cabo de los siglos, ese sentimiento que comenzó por inquietud aislada, fue transmitiéndose *de padres a hijos* casi cual parte misma de la participación en la tradición colectiva de la latinidad aislada, agarrada penosamente a los picachos de los Cárpatos. Ser rumano equivalía a saberse en peligro. La épica heroica era necesaria, daba en hazaña para sencillamente poder ser.

« Război să fac cu stelele, cu soarele, cu luna,
cu cerul tot, am hotărît, ş'acum şi totdauna »

es el grito desesperado de Alecu Văcărescu ya en el siglo XVIII, elevando a dimensión simbólica de su pueblo el decir de sus amarguras personales.

La reacción ante esta amargura podía ser doble. De una parte cabía el grito bélico del combate en la esperanza de una victoria que asegurara el acabamiento definitivo de la agonía de las amenazas de los tiranos enemigos. Tal, entre otros muchos, el alarido de triunfo que grita Vasile Fabian-Bob en su *Glasul vitorului*:

« Tirani ai ţării mele, peirea vă aşteaptă!
Românii se ridică, de ei să tremuraţi!
Sunt mii, sunt milione ce iată se deşteaptă
din Tisa-n Marea Neagră, din Dunăre-n Carpaţi! »

Pero cabía también, y este es el *dor*, que en los entresijos de esa pasión que avizoraba grandezas, subsistiera el temblor heredado de la angustia secular de un pueblo que cada día ha de ganar arma al brazo el hecho mismo de su continuidad histórica. Lo *que fue azoramiento individual transformóse en sentimiento colectivo*; y, ya sentimiento colectivo, fuese transmitiendo de padres a hijos como una parte más del legado de la Tradición rumana. Al lado de las palabras latinas y de las leyendas de Ştefan cel Mare, junto a la gloria pintada en los azules y los verdes de los monasterios de la Bucovina, cabe el negror sublime de los muros egregios de Suceava o de Neamţ, como otro pedazo más del tesoro de memorias en cuyo legado de generación en generación consistía la substancia de lo rumano, el temblor de ser discutidos fue ingrediente esencial de Rumanía. Al orgullo de las hazañas o al sonido de los vocablos agregábase esta inquietud amarga por nuevo elemento diferenciador.

La perduración de semejante angustia, el que entrase a formar parte del alma rumana, cambió de esta suerte el dolor individual en un *dolor colectivo*. Casi me atrevería a decir que sublimó la inquietud sicológica a extremos de inquietud metafísica, desde el punto en que ser rumano implicaba sentirse sujeto pasivo de amenazas contra la propia calidad de ser rumano.

Y así acabó el dolor personal en *dor* colectivo, la aspereza de un día en *dor* hereditario, el temblor subjetivamente pasajero en calidad del ser concreto e histórico que el rumano es. El *dor* quedó por sustrato del yo rumano, por resultado de un vivir cotidiana e inexorablemente amenazado, por pedazo de la raíz íntima de cada yo. *La isla histórica transformóse en islote dramáticamente vivo*; *la incertidumbre del existir cuajó en dramática del ser*. El *dor* era el último resultado de haber montado siglos tras siglos, en la heroicidad del aislamiento guerrero, la guardia de la Romanidad en las remotas tierras del Oriente. Con el *dor* la metafísica entraba para sustituir a la sicología.

Tan claro es este alcance histórico del *dor*, entendido a modo de decantación de terrores seculares en calidad de angustia metafísica, que el rumano no lo siente *delante de la naturaleza*, sino solo en presencia de la hostilidad de otros hombres enemigos. Cara a las fuerzas naturales el rumano siente amores amistosos. Lejos de arredrarle, la naturaleza es su mejor amiga. Cuando Ienăchiță Văcărescu se acercaba a contemplar las tristezas de la tórtola en su *Amărîtă turturea* hácelo con afán familiar de buen amigo. El niño Ion Creangă, lo narra en sus *Amintiri*, recorría los llanos que cercan la nativa Humulești para dar de comer a los pajarillos con no sabido franciscanismo dulce mientras cantaba:

« Papa puilor
duc în valea socilor ».

Mihail Eminescu, a orillas del mar vecino, no sabe ver en las olas más que la ocasión de un blando lecho de reposo:

« Mai am un singur dor:
în liniștea serii
să mă lăsați să mor
la marginea mării »;

o canta a la luna, señora del mar, por aliviadora de sufrimientos en la *Scrisoarea* primera:

« Lună tu, stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci
și gândirilor dând viață, suferințele întuneci »;

o en presencia de los pajarillos que tornan a sus nidos, del bosque que duerm al atardecer entre fuentes rumorosas y del cisne que dialoga con los ángeles al amparo de las cañas tranquilas, concluye en relatar como la armonía de la paz es el señorío de la luna reinante sobre las tinieblas amigas de la obscuridad nocturna:

« Sobre a noite sumptuosa
vai-se erguendo a lua bela...
Tudo é sonho e harmonía
Boa noite! »

Es que para el rumano los hontanares del dolor angustioso residen en la hostilidad de los vecinos enemigos. Para él la naturaleza es, al contrario, el mejor apoyo contra las adversidades, el rincón donde enriscarse para defender el tesoro de las esencias patrias, el valladar contra los embates hostiles. La *naturaleza es la calma* que sana la angustia de las amenazas de los hombres. El rumano busca en la naturaleza la tranquilidad que los hombres le niegan. Medicina para el *dor* nacido de las circunstancias intranquilas de su peculiar historia de latinos aislados en perpetuo combate. La naturaleza es la paz que cura el *dor* que otros hombres han causado.

* * *

En el opuesto confín de la Romanidad, en las costas atlánticas nuestras existe un sentimiento parejo: la *saudade* portuguesa, la *soidade* gallega.

Iguales por seguir el mismo proceso germinal. Distintos por dos matices: porque la *saudade* se engendra al calor de los prejuicios celtas, en almas celtas, mientras el *dor* nace del tempero latino de los rumanos; porque, además en segundo lugar, la *saudade* resulta del temblor delante de la naturaleza y el *dor* de la angustia delante de las avalanchas de otros hombres.

Porque los sujetos que respectivamente las crearon pertenecen a *dos condiciones* asaz diversas. Para el rumano, latino hasta los tuétanos, la naturaleza es instrumento, enjambre de factores que utilizar, cosas en suma. Para el gallego o el portugués en cambio, celtas hasta las entrañas más profundas, la naturaleza es el otro, está personificada en un retablo tan vivaz y animada cuanto pueda serlo el hombre mismo. Para el rumano la naturaleza es un objeto que se usa, para el gallego o para el portugués es el otro con quien se dialoga.

Desde los pinos de Leiría con quien argumentaba don Dionís hasta los beneméritos habitantes del bosque animado que describió genialmente Wenceslao Fernández Flórez, desde las ondas viguesas hablantes con Martin Codax hasta el puntual Abrenoite o el pintoresco Fendetestas, en cada escritor del Occidente peninsular la naturaleza habla lenguajes alados pero comprensibles.

Diálogo desigual cuando se enfrenta el hombre débil y asustadizo con el mar poderoso donde la inmensidad aguza el terror de un personaje mucho más temible que puedan serlo los habitadores de las gándaras o de las selvas. Día a día montando cara al mar Tenebroso la avanzadilla, frente a las leyendas tremendas que crearon los cartagineses para encubrir los caminos del estano o que exigía la perspectiva druídica por exigencias de sí misma, el celta pobló de monstruos el horizonte desconocido ante el cual sentíase vencido de antemano.

De cuyo complejo de inferioridad, por los mismos caminos que anduvo el *dor desde la sicología a la entrada existencial*, nació la saudade. Igual que el *dor* fué en sus comienzos inseguridad ante la perenne amenaza de los enemigos, aunque naturaleza en vez de hombres. Como el *dor*, aquellos sentires individuales, al ser patrimonio de todos, cobraron tintes de caracteres colectivos. Como el *dor* fuéronse transmitiéndose de padres a hijos, porque el peligro extendía sin cesar sus tentáculos amenazadores. Como el *dor*, la continuidad del afán colectivo transmitido generación tras generación dió lugar a estados

permanentes comunes, a esa nota diferencial que para el portugués es la saudade y para el rumano es el dor. No olvidemos que si para el mayor lírico gallego, EDUARDO PONDAL, Galicia es « terriña da soidade », para MIHAIL EMINESCU Romanía es pura y simplemente « Ţara mea de dor ».

Y así, dimanando del mar o de los hombres enemigos, brotaron en las dos fronteras de la Romanidad dos sentimientos parecidos pero bien distintos, manados de la convicción de saberse fronterizos en el orbe latino, por unos defendido frente a las oleadas de los invasores, por otros guardado contra las olas de los mares tenebrosos.

* * *

He querido apuntar esta paridad que tanto acerca a rumanos y a españoles porque retrata semejanza de coyunturas históricas y explica mejor que montones de citas las conexiones entre escritores y la proximidad espiritual que hermana a nuestros pueblos, vocacionados a idéntico destino de guardianes del *limes* de la Romanidad.

Fácil fuera para mí ahora relatar algunas de las coyunturas en que nos hemos aproximado en las encrucijadas culturales. Con su habitual maestría N. Cartojan demostró hace cinco lustros en su *Ceasornicul Domnilor de N. Costin şi originalul spaniol al lui Guevara* (Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1941), como el entero comenzar del pensamiento político rumano pende del *Relox de Príncipes* de nuestro magno obispo de Mondoñedo. Con no menor maestría Alexandru Busuioceanu, el llorado maestro y carísimo amigo, ha trazado en sendos artículos publicados en *Destin*, números 4-5 de noviembre de 1952, cierta sugestiva visión de la presencia del mito dacio en la historia de España; Ramiro Ortiz bosquejó en la entrega 4 del tomo XVIII del *Archivum Romanicum* riquísimas notas *Per la storia dei contatti ispano-rumeni*, aumentadas por Claudio Isopescu en sus *Saggi romeno-italo-ispanici*, estampados en Roma por Angelo Signorelli en 1943 y completando los datos cosechados por Scarlat Lambrino como *Contribuţia Spaniei în viaţa română* en el Anuario de la Universidad de Bucarest de 1931; Alexandru Popescu-Telega ha señalado la existencia de dos obras de Lope de Vega tocantes la historia y la literatura rumana en la obra de este título impresa en Craiova en 1938; y sobre todo George Uscătescu, con su universal sabiduría, la trazado la línea de las *Relaciones culturales hispano-rumanas* en el libro bajo este nombre aparecido en 1950 en el Centro de Estudios Orientales de Madrid. Añadid las firmas de Sebastián Cubero en el siglo XVII; de Mihail Kogălniceanu, Vasile Alexandri, V. A. Ureche, Ştefan Vârgoliciu, Andrei Vizanti, Pedro Felipe Monlau y hasta el propio grande Mihail Eminescu en el XIX; Ramón de Basterra o Nicolae Iorga, sin mencionar muchos de los aquí presentes, en el XX, y podréis haceros idea de la nutrida pléyade de varones que al correr de los años han dado testimonio de esta hermandad entrañable que nos une indisolublemente con lazos de sangre, de amor y de saberes.

Es la pasión de hermandad por mí sentida mientras pocas semanas ha recorría las tierras bellísimas de la varia Rumanía, empapándome de sus paisajes físicos tal como años atrás venía empapándome de sus horizontes espirituales. Empresa imposible fuera referir aquí mis recuerdos, porque no siempre las palabras son capaces de decir lo que siente el corazón. Por fuerza las mías resultarían pálidas cenizas frías, cual si el volcán de los sentimientos quedara enfriado al contacto con los aires del vocablo.

¡Qué espléndida realidad humana, amigos míos, este pueblo una vez más sumergido bajo las olas avasalladoras de una nueva ocupación extranjera! ¡Con qué fervor os decían todos ser rumana, radicalmente rumana, la *Besarabia* dominada por los rusos! ¡Con qué pasión los sencillos campesinos moldavos acuden en Suceava a venerar los restos incorruptos de *San Juan el Nuevo*, en un ardor donde no se sabe cuando acaba la fé y donde empieza el patriotismo inquebrantable! ¡Con qué emocionada reverencia os hablarán de MIHAIL EMINESCU en un amor reverencial que es radical unción de la eterna Rumanía!

¿Qué significan en la trayectoria rumana un Gavril Miklossy retratando caras de odio en su cuadro en memoria de la huelga de 1933 en el barrio bucurestiano de Griviţa, o de un Ion Bițau con el rojo turbión que es su *Steagul Victoriei*, al lado de la perenne Rumanía que palpita en la taberna de Oraţii o en la Carga de Smîrdan del genial Nicolae Grigorescu, versión fiel de la tierra y de la gesta, en los retratos de campesinos de Ion Andreescu, en el Mircea el Viejo que ofrece a la Virgen el monasterio de Cozia en los muros centenarios, o en las fabulosas, rumanísimas estampas de las incomparables fachadas de Vonoreţ? ¿Qué suponen las aduladoras estatuas de Ion Irimescu o el Lenin adoctrinador, la *Învăţătura lui Lenin* de Ion Salea, al lado de los muros venerables del monasterio de San Juan en Neamţ o de la *cetatea* de Ştefan cel Mare en Suceava? Por debajo de modas que al primer contacto se ven ser mera imposición de fuerza, el viajero percibe el latir rumano profundo, agua del río de la historia que corre callada en las honduras sin que pretendan poder supiantaria las frágiles espumas de una superficie artificialmente movida por vientos ajenos, capaces apenas de causar transitorios remolinos.

Una tarde de julio, cuando ya la noche caía en una Calea Victoriei desierta de automóviles, en el pasear melancólico de mis evocaciones de lector impenitente, del brazo de mi mujer, recalamos delante de ese joyel de blancos muros que es la dieciochesca Biserică Albă. Celebrábase un matrimonio con el suntuoso esplendor del rito de las iglesias ortodoxas. El oficiante era un obispo, alto, aquileño, solemne, majestuoso, estampa entre las más nobles que hayan desfilado ente mis ojos. Tras la bendición, la amonestación a los esposos. Con voz clara, que retumbó gloriosa sobre los abigarrados muros de la deliciosa iglesia, cayendo cual rocío de verdades sobre las frentes inclinadas de los allá presentes, cantó aquel obispo, joven y venerable a un tiempo, la eterna verdad de Rumanía. « Los regímenes son cosas humanas y pasan, — nos decía; únicamente permanece la palabra del Señor ».

Era el decir de un cruzado de otros siglos, la voz de la esperanza que ha sido sostén inmemorial de Rumanía. Sumergido bajo las olas extrañas, transido del *dor* de la angustia del peligro, aquella voz era la voz de la fe que vence al *dor* presente, superándole en la certidumbre de que otro avatar más no podrá destruir a Rumanía, roca de lengua romana y fe cristiana destinada a mantenerse enhiesta por muy recios que sean los temporales que la azoten.

Desde mi fé tridentina y española yo entendí aquellas palabras con el corazón tanto como los oidos, porque sellaban en su verdad la verdad de Rumanía que es la verdad de mis Españas. En la igualdad de los destinos de nuestras dos patrias propias, comprendí las razones por las *cuales un español y un rumano serán siempre dos hermanos en el hervor de la*

sangre lo mismo que en la dimensión tensa de la historia. La luenga lista de los héroes viejos, desde Esteban el Grande a Miguel el Bravo, relampagueó un istante, aureola de fuego sobre la cabeza señera de aquel obispo que hablaba un día del mes de julio de 1966 en la pequeña Biserica Albă de Bucarest. Mi mujer y yo, con lágrimas en los ojos de la carne y fuego en las venas del espíritu, salimos de la Iglesia Blanca sintiéndonos algo que antes no adivinábamos ser: dos rumanos. Es que con aquellas palabras nos había calado las entrañas la Rumanía augusta, mezcla de ensueños y de peligros, de *dor* y de esperanza, la eterna, meravillosa, triste, inflamada, hidalga, inmarcesible Rumanía.

Y nada más.

MESAJE, SCRISORI DE ADEZIUNE ŞI URĂRI

Segreteria di Stato di Sua Santità — Dal Vaticano

...Mi è grato significarLe che Sua Santità imparte di cuore a Lei e a quanti parteciperanno al Decimo Congresso della Società Accademica Romena la propiziatrice Benedizione Apostolica implorata, in auspicio di copiose grazie e abbondanti frutti di bene.

† Angelo Dell'Acqua
Sostituto

...Îmi pare rău că nu voi avea posibilitatea să particip la Congresul S.A.R. dela Salamanca. Sufletește mă voi găsi în mijlocul Dvs., iar la serbările dela Cleveland — împreună cu confrații preoți din Statele Unite — ne vom aduce aminte de Dvs., cei adunați în Congres, rugând pe Dumnezeu să Vă binecuvânteze.

† Vasile Cristea
Episcop titular de Lebedo

Apostolische Exarchie
für katholische Ukrainer des byzantinischen Ritus in Deutschland — München

Für Ihre ehrenvolle Einladung zum 10. Kongress der RumänischenAka demischen Gesellschaft in der altehrwürdigen Universität Salamanca sage ich Ihnen meinen besten Dank. Wegen meiner Obligenheiten kann ich aer Einladung leider keine Folge leisten. Ihnen und dem Kongress wünsche ich ein volles Gelingen. Möge Gottes Segen auf alle Arbeiten des Kongresses ruhen...

† Platon Kornyljak
Bischof, Apostolischer Exarch

Società « Dante Alighieri » — Roma

Grato gentilissimo invito esprimoLe calda adesione Società « Dante Alighieri » auspicando vivo successo importante manifestazione latina.

Aldo Ferrabino
Presidente

Accademia Nazionale dei Lincei — Roma
Il Presidente

Mentre La ringrazio vivamente per il cortese invito al X Congresso Internazionale che codesta On.le Società terrà a Salamanca, mi duole informarLa che, a causa di rigorose prescrizioni mediche, non ho la possibilità di affrontare un così lungo viaggio e di intervenire, come pure avrei vivamente desiderato, all'importante manifestazione. La prego, pertanto, di voler scusare la mia forzata assenza e di accogliere, con i sentimenti della mia più sincera adesione, fervidi voti per il miglior successo del Convegno.

Prof. Angelo Monteverdi

Accademia Nazionale dei Lincei — Roma

Molto gradito mi è giunto il Suo invito di partecipare al Congresso annuale che codesta Società terrà in Salamanca ... Mi duole, però, di non potervi prendere parte personalmente, perché proprio in quel periodo ho altri impegni in Italia e fuori in rappresentanza dell'Accademia dei Lincei e dell'Istituto Nazionale di Archeologia e Storia dell'Arte. Formulo i migliori voti per l'ottima riuscita del Convegno.

Prof. Giuseppe Lugli

Der Bundesminister
für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte — Bonn

Für die mir übermittelte Einladung zu dem internationalen Kongress in Salamanca darf ich verbindlich danken. Ich glaube Ihr Verständnis voraussetzen zu dürfen, wenn ich der Einladung nicht zu folgen vermag. Ich benutze aber die Gelegenheit, Ihnen beste Wünsche fur eine erfolgreiche Teilnahme und Durchführung zu entbieten...

Lüder

Dr. h.c. UFU Joh. Maurer im
Bayerischen Staatsministerium für Arbeit und Soziale Fürsorge — München

...Darf ich Ihnen und den übrigen Teilnehmern des Kongresses einen recht guten und fruchtbaren Verlauf wünschen.

El Delegado Nacional de Provincias — Madrid

. . . Al agradecerte tu atención, me es muy grato felicitarte por la organización de esta actividad, cuya altura y categoría destacan en el programa che me envías. . .

José Luis Taboada García

Institut de Linguistique Romane
Facultés Catholiques — Lyon

Monseigneur Gardette, Recteur émérite de l'Université Catholique de Lyon, remercie Monseigneur Bârlea de son invitation à participer au Congrès de la Société Académique Roumaine à Salamanque. Regrettant de ne pouvoir se rendre en Espagne à ce moment-là, il prie de l'excuser et fait des vœux pour le bon succès de ce Congrès et pour la Société Académique Roumaine.

Philosophisches Institut der RWTH — Aachen

Herzlichen Dank für die Einladung zum X. Internazionalen Kongress der Societatea Academică Română. Leider bin ich durch eine Termin-Arbeit gebunden (so kommt auch mein Dank verspätet) und kann nicht teilnehmen. Ich bin überzeugt, dass die Tagung erfolgreich war und bedauere sehr nicht dagewesen zu sein. Bei dieser Gelegenheit möchte ich Ihnen aber meinen Dank und meine Anerkennung für die fruchtbare Tätigkeit der Societatea Academica Română ausdrücken und den Wunsch aussprechen, dass sie auch weiterhin so erfolgreich fortgesetzt werden möge.

Prof. Dr. Walter Biemel

Istituto Universitario Orientale
Il Direttore — Napoli

La ringrazio vivamente per il cortese invito a partecipare al X Congresso internazionale di codesta Società. Purtroppo gli impegni del mio ufficio non mi consentono di intervenire. Sarà presente, però, il Prof. Teodoro Onciulescu, professore ufficiale di lingua e letteratura romena di questo Istituto, che terrà anche una relazione. Formulo vivi voti augurali affinché la riunione raggiunga i risultati che si propone.

A. Bombaci

Universität Regensburg
Der Prorektor

Für Ihre freundliche Einladung zum 10. Internationalen Kongress der Società Accademica Romena in Salamanca, bedanke ich mich bestens. Leider ist mir eine Teilnahme an Ihrem Kongress . . . nicht möglich. Ich wünsche Ihnen für die Veranstaltung in Salamanca besten Erfolg. . .

Prof. Dr. F. Mayer

Romanisches Seminar der Universität Mainz

Ich danke Ihnen vielmals für Ihre freundliche Einladung zum Kongress in Salamanca. Ich bedauere lebhaft, nicht daran teilnehmen zu können. Ich wünsche einen erfolgreichen Verlauf.

W. Th. Elwert

Institut fur Europäische Geschichte — Mainz

Haben Sie herzlichen Dank fur Ihre Einladung zum Kongress nach Salamanca. Leider ich bin um die Zeit unabkömmlich, sodass ich ihrer freundlichen Einladung nicht folgen kann. Ich wünsche dem Kongress vollen Erfolg. . .

Prof. DDr. Joseph Lortz

University of London
School of Slavonic and East European Studies

Thank you for the notice of the Salamanca Congress of S.A.R. I shall not be free to attend as it coincides with the opening of our university term, but I wish it a successful meeting.

Eric Tappe

La Mission Catholique Roumaine en France — Paris

. . . Fac cele mai sincere urări pentru succesul muncii pe care Congresul o va depune pentru afirmarea şi promovarea legăturilor culturale dintre România şi Spania. . .

Mons. Gh. Cosma

Bibliothèque Roumaine — Paris

Au nom de la Bibliothèque Roumaine de Paris et mon nom personel, je vous exprime mes sincères remerciements pour l'aimable invitation de participer au 10-ème Congrès international de la Societas Academica Dacoromana. . . En vous priant de vouloir excuser mon absence, je forme les meilleurs vœux pour la réussite de cette importante rencontre dédiée à la science et aux lettres roumaines.

P. M. Cârjeu

Desde Buenos Aires auguro feliz éxito Congreso representantes magnífico pueblo rumano lamentando imposibilidad mi presencia física estando espiritualmente con Vos.

Adolfo Muñoz Alonso

Venezia

Vi salutiamo fratelli di civiltà costi convenuti per comune conforto di speranza e di fede.

ANELLI - ZINK - PADALINO - ORSI - GOSEN - FILIPPONE - COLAVITTO

...Vă foarte mulţumesc pentru invitaţia de a participa la al X-lea Congres ce se va ţine la Salamanca... Aş fi dorit din inimă să vin, că mare ar fi fost pentru mine bucuria să mă aflu între dumneavoastră şi să asist la desfăşurarea programului ce aţi întocmit, aşa de interesant şi instructiv. Din nefericire, pierderea soţiei mele, pentru care Congresul era o adevărată sărbătoare, şi, pe urmă, îmbolnăvirea mea, durată aproape trei luni, toate acestea nu-mi permit să întreprind o călătorie în Spania. Vă rog să mă scuzaţi. Şi tot odată fac cele mai inimoase urări ca Congresul să aibă succesul deplin, de care s'au bucurat şi adunările precedente.

Roma — D. BERATTI

...Impresionant de bogata participare, îmi permit să urez Sfinţiei Voastre să întâmpine cu acest congres şi mai mari succese decât în cele nouă precedente. Regret că nu voi putea să asist şi eu la desbaterile ce se anunţă atât de interesante şi care desigur vor fi urmărite de un public doritor de a fi părtaş la o nouă afirmare culturală a exilului românesc... Încă odată, urez Sfinţiei Voastre personal şi tuturor participanţilor la Congresul S.A.R. succes deplin şi rezultate fructuoase.

Paris — CONSTANTIN BUTUCEANU-BARNELL

În aproape ultimul moment îmi dau seama că nu voi putea participa la lucrările celui de al X-lea Congres al Societăţii Academice Române. Vă rog să credeţi că sunt dezolat. Dar ţin să vă exprim personal, cât şi domnilor congresişti, cele mai bune urări pentru lucrările dela Salamanca. Nu mă îndoiesc că voi putea regăsi, în publicaţiile Societăţii Academice Române, bogatul material ştiinţific al acestui Congres şi că-l voi putea aprecia ca şi în trecut cu acelaşi interes şi cu aceeaşi românească satisfacţie pentru o activitate atât de preţioasă cauzei noastre.

Paris — THÉODORE CAZABAN

Grata dell'invito, La prego accogliere, coi sentimenti della mia deferenza, l'augurio più vivo per il successo delle attività da Lei ispirate e dirette

Roma — Prof. ROSA DEL CONTE

Cu mare regret în suflet că nu-mi va fi cu putinţă să amintesc suferinţele şi năpasta de care este lovită provincia românească Basarabia, pământ latin, căci din cauza stării sănătăţii mele nu voi putea asista la congresul dela Salamanca.

Poissy (Franţa) — Preot MIRCEA DOMITRIU

Cu mare părere de rău mă văd silit să mă lipsesc de plăcerea de a fi prezent la Congresul Societăţii Academice Române. Cum am anunţat mai de mult, subiectul pe care eram să-l tratez în limba franceză sub formă de conferinţă în cursul Congresului era « Cicéron et l'universalité de la pensée romaine ». Am pregătit, deci, acest text, pe care vi-l trimit aci alăturat, cu speranţa că va primi aprobarea Dvs. pentru a fi citit la Congres. E o înlănţuire istorică cu care sunt familiarizat, fiindcă a făcut obiectul unor expuneri în cursul meu de istorie predat în Statele Unite... Exprim urări de succes pentru activitatea Congresului şi o plăcută şedere în Spania pentru congresişti...

Scituate (Mass., U.S.A.) — RADU A. FLORESCU

...Îmi pare rău că va trebui să renunţ la această călătorie, cu atât mai mult cu cât comunicarea anunţată despre « Alecsandri şi Spania », la care lucrasem timp de o lună, adăogând o introducere despre cele două călătorii ale lui Kogălniceanu pe aceleaşi meleaguri, este gata şi cred că nu e lipsită de interes... Urările cele mai calde de spor la lucru Sfinţiei Voastre şi colegilor noştri.

Paris — Prof. N.-A. GHEORGHIU

...Regret mult că nu pot fi printre congresişti. Sunt sigur că veţi avea succesul dorit ca şi'n anii trecuţi, ceea ce manifestă deplin vitalitatea Societăţii Academice Române, pe lângă alte semne, ca ublicaţiile şi interesul stârnit printre streini.

Paris — P. GHERMAN

Avec regrets de ne pouvoir être parmi vous, meilleurs vœux pour la réussite du Congrès.

Roma — Prof. IOAN GUŢIA

Zu meinem lebhaften Bedauern wird es mir in diesem Jahr nicht möglich sein an der Generalversammlung unserer Gesellschaft teilzunehmen. Ich wünsche der Veranstaltung einen recht guten Verlauf und bin mit den besten Empfehlungen.

Ebenhausen-Isartal (Germania) — Prof. Dr. WALTER HOFFMANN

...Impedito motivi familiari partecipare, prego accogliere fraterni voti successo.

Roma — Prof. Ernesto Koliqi

Cum vedeți, n'am putut fi prezent la acest Congres, care va fi, fără îndoială, foarte important. Voi fi tare bucuros să aflu cel puțin cum s'a desfășurat din darea de seamă ce se va publica. Vă trimit comunicarea promisă, cu speranța că va sosi la vreme pentru a fi citită... Vă rog să mă scuzați că n'am putut veni la Congres și să transmiteți tuturor Congresiștilor cele mai bune urări de succes.

Bari — Prof. D. St. Marin

...Mulțumesc pentru documentarea privind apropiatul Congres anual al Academiei, congres ce sunt convins că va fi un triumf. Din păcate și anul acesta nu pot participa, dat fiind ocupațiile mele aici. Lunile până la Crăciun sunt cele mai încărcate la Institutul meu... În orice caz, doresc din inimă celui de al X-lea Congres al Academiei să pășească, așa cum merită și cum e îndrumată de vajnicul ei Președinte, numai pe lauri.

Roma — Mircea E. Moschuna-Sion

...Regret mai mult ca oricând că nu pot participa la congresul S.A.R.-ului. Dar vă urez la toți o cât mai frumoasă reușită în duhul omeniei românești. Căci negura vremilor ce le trăim începe să fie străbătută de semne, care arată că dumnezeiasca frumusețe a omeniei românești ar putea fi recunoscută și împărtășită de elitele tuturor neamurilor. Iar S.A.R.-ul poate fi unul din punctele de întâlnire a acelora dintre Români, care caută să înțeleagă aceste semne și să le exprime în limbajul universal...

Paris — D. Nacu

În preajma deschiderii celui de al X-lea Congres Internațional al Societății Academice Române, sunt cu gândul și tot sufletul la buna reușită a acestei manifestări românești pe pământul latin al Spaniei, de care ne leagă origina noastră etnică daco-romană.

Ferney-Voltaire (Franța) — Dr. Eleonora Petrovanu

Cum nici anul acesta, din nefericire, nu voi putea participa la Congresul Societății Academice Române, mă grăbesc să vă transmit cele mai calde urări de succes în desbaterile și hotărîrile Congresului dela Salamanca. « Latinitate, Hispanism și Românism » e o temă scumpă inimilor românești. Sunt

sigur că studierea legăturilor dintre Spania și neamul românesc, cimentate de latinitate, va aduce lumini noi pentru viitorul de libertate și independență al neamului nostru. Deie Dumnezeu ca aceste lucrări să despice în sufletele noastre zări noi de nădejde și credință. Cu un salut plin de dragoste pentru frații participanți la Congres...

King City (Ont., Canada) — Vasile Posteucă

Ich hatte gehofft, auch nach Salamanca zu fahren und dort einen Vortrag über die Klöster der nördlichen Moldau (mit meinen eigenen Farbaufnahmen) zu halten. Allzu viele lästige Terminarbeiten haben mich an Vorbereitung und Reise gehindert...

München-Obermenzing — Prof. Dr. Hans Rheinfelder

...Schicke ich Ihnen heute beiliegend mein Manuskript mit der Bitte es auf dem Kongress vorlesen zu lassen. Ihnen und dem Herrn, der die Verlesung übernimmt, im voraus meinen herzlichsten Dank! Und ich darf Sie auch bitten, mein Manuskript hinterher zum Abdruck in den Kongressakten bzw. den « Acta Philologica » zu übernehmen. Mit den nochmaligen besten Wünschen für einen vollen Erfolg des Kongresses, auf den ich mich schon so sehr gefreut hatte...

Konstanz — Prof. Dr. F. Schürr

Fiind împiedicată de motive serioase de a lua parte la al X-lea Congres Internațional al Societății Academice Române, care va avea loc în primitoarea Salamanca, rog Comitetul directiv să primească expresia regretelor mele sincere de a fi privată de această participare și tot odată doresc Congresului o reușită satisfăcătoare privitoare la conferințe cât și la discuțiuni. Cu salutări cordiale tuturor compatrioților prezenți cât și colegilor amfitrioni.

Heidelberg — Corina Sombart

Cu multă părere de rău, nici anul acesta nu am putut participa la congresul în care se adună cea mai mare parte dintre intelectualii români liberi. Aceasta, însă, nu mă împiedică să fiu cu tot sufletul acolo. Urez congresului consacrat relațiilor dintre « românitate » și « hispanitate » multă rodnicie și tot succesul meritat.

Freiburg i. B. (Germania) — Horia Stamatu

Wie sich in diesen Tagen herausgestellt hat, kann ich aus dienstlichen Gründen am 10. Kongress der RAG nicht teilnehmen. Dies tut mir zwar ausserordentlich leid, aber da ich über meine Zeit nicht frei verfügen kann, muss ich mich der höheren Gewalt beugen. Ihnen und dem Kongress möge wie immer Erfolg beschieden sein.

Kiel (Germania) — Dr. Theodor D. Zotschew

Au mai trimis salutări și urări Congresului dela Salamanca:

Din Italia: foștii miniștri ai Italiei în România, domnii ambasadori Ugo Sola, Renato Bova Scoppa, Michele Scammacca del Murgo, ministrul Armando Odenigo; președintele Academiei Naționale della Crusca, din Florența, domnul prof. Giacomo Devoto; vice-președintele Societății «Dante Alighieri», baronul Giovanni Di Giura; președintele Institutului Național al Cinematografiei, domnul Nicola De Pirro; Rectorii Universităților din Torino, Florența, și Institutului Universitar de Științe Economice din Veneția, domnii profesori Mario Allara, Gian Gualberto Archi și Italo Siciliano; domnii profesori Emilia Morelli, Alfredo Schiaffini, Franco Valsecchi și Nicola Pende dela Universitatea din Roma; Mario Ruffini dela Universitatea din Torino; Antonio Viscardi și Vittore Pisani dela Universitatea din Milano; G. B. Pellegrini dela Universitatea din Padova; Giovanni Alessio dela Universitatea din Napoli; Michele Federico Sciacca și Paolo Mingazzini dela Universitatea din Genova; Bruno Migliorini dela Universitatea din Florența; Giulio Capodaglio dela Universitatea din Bari; Aurelio Rigoli dela Universitatea din Palermo; fostul atașat de presă al Italiei la București, domnul Amor Bavaj; scriitorul Conte Bino Sanminiatelli; secretarul general al «Ideii Latine», domnul dr. Alberto Marinelli; domnii profesori Agnese Silvestri-Giorgi, Lucia Santangelo, Giuseppina Rossetti, Alba Musco, Rosalia Fabbri, Salvatore Sibilia, Guido Landra, Gian Andrea Bandini, Giacomo Baldini, Gaetano Fochesato, Ernesto Ammaturo, Marcello Fanelli; doamna Nicoletta Corteanu-Loffredo; Monseniorul dr. Pamfil Cârnațiu; Părintele J. Mateos; Cavalerul Muncii domnul Ilario Montesi; domnul Adolfo Almagià; arheologul dr. Dinu Adamesteanu; maestrul Eugen Drăguțescu; familia av. Constantin Horodniceanu, etc.

Din Franța: domnul Paul Gache dela Centrul de Acțiune Latină; poetul prof. Nicu Caranica; domnul ing. Sfințescu.

Din Germania: domnul general Ion Gheorghe; domnul prof. Ion Popinceanu; poetul Hans Diplich; domnul dr. C. Sporea; domnul Valeriu Pop; fostul decan al bisericii evanghelice din București, domnul Hans Petri; domnul prof. I. G. Dimitriu și Doamna.

Din Portugalia: domnul prof. dr. Victor Buescu.

Din Austria: doamna Dorina Gabor; domnul Michael Giurea.

Din Turcia: domnul prof. Enver Esenkova.

Din Spania: domnul José Matas Perpiña.

Din Statele Unite: domnul prof. Nicolae Țimiraș dela Universitatea din Berkeley; domnul prof. Nicolae Iliescu dela Universitatea Harvard.

ADUNAREA GENERALĂ A SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE

Salamanca, 5 octombrie 1966

În seara de 5 octombrie, la Gran Hotel din Salamanca, s'a ținut, conform normelor statutare ale Societății Academice Române, Adunarea Generală anuală. A prezidat lucrările președintele Societății, Monseniorul dr. Octavian Bârlea. Secretar de ședință a fost secretarul general al Societății, domnul prof. Mircea Popescu. Au fost prezenți 29 de membri ai instituției.

Secretarul general și casierul, domnul prof. Teodor Onciulescu, au prezentat obișnuitele rapoarte de activitate, care au fost aprobate în unanimitate de cei prezenți Domnul prof. Mircea Eliade a subliniat importanța publicațiilor Societății, care au ajuns la un număr impozant și trezesc pretutindeni interes. Pentru plata cotizațiilor, solicitată de casier, care a amintit greutățile financiare în care Societatea se sbate, domnii Rațiu, Korne și Bogdan au propus diferite soluții.

Plecându-se apoi dela considerații pe marginea unuia din ultimele volume ale Societății («Acta Historica», IV), au luat cuvântul domnii Emilian, Uscătescu, Eliade, Beldiceanu, Onciulescu, Caragață, Rațiu, Bogdan, Ciorănescu, M. Popescu, Mons. Zăpârțan și președintele Societății, Monseniorul Bârlea. S'a cerut să se apere cât mai intens interesele naționale în cadrul publicațiilor și al întregului program de lucru statutar al Societății.

Viitorul congres al Societății Academice Române se va ține la Roma, și va avea și un caracter comemorativ, fiind vorba de a zecea aniversare a instituției, fondată la Roma în 1957. Au luat parte la discuțiile pe această temă Monseniorul Bârlea, domnii profesori Onciulescu, Mircea Popescu, Eliade, Uscătescu, Iroaie, domnii Horia Roman și Paul Barbăneagră. În principiu, a rămas stabilit ca data congresului să fie în septembrie sau octombrie. Domnul profesor Eliade a sugerat ca tema centrală să fie orientată spre «Spirit, libertate, istorie». Se va ține seamă și de alte eventuale sugestii.

Secretarul Societății a propus ca lucrările celui de al XI-lea congres, dela Roma, fiind vorba și de o aniversare, să se articuleze în referate pe secții ori pe materii de studiu, ca să se traseze în felul acesta și un bilanț al realizărilor științifice, literare, artistice, culturale din ultimii zece ani. Comitetul de conducere al Societății, și în special secția ita-

liană, în frunte cu președintele ei, domnul prof. Bruno Manzone, au primit mandat de a organiza viitorul congres, în așa fel încât să rezulte și caracterul comemorativ al manifestației. Pentru un eventual concert ori expoziție de artă, Comitetul de conducere al Societății se va consulta cu artiștii români din Italia.

Înfine, s'au făcut propuneri pentru cooptarea altor membri în Societatea Academică Română. Până la anul viitor toți membrii Societății au fost rugați să-și clarifice poziția față de Societate, trimițând un studiu spre publicare, colaborând la « Revista Scriitorilor Români », precizând secția căreia-i aparțin, punându-se în ordine cu cotizațiile.

Președintele Societății Academice Române, Monseniorul Bârlea, a încheiat ședința, mulțumind celor de față pentru prezență, pentru spiritul de colaborare și pentru propunerile fecunde, de care Comitetul de conducere va ține, ca și până acum, seama.

NOI PUBLICATII ALE SOCIETĂTII ACADEMICE ROMÂNE

Societatea Academică Română a publicat în ultimul timp:

Acta Historica (tomus IV), la care colaborează: Wilhelm Giese (« Zur jetzigen Situation der Aromunen auf dem Balkan »); Irène Beldiceanu-Steinherr (« La prise de Serres et le Firman de 1372 en faveur du monastère de Saint-Jean-Prodrome »); Nicoară Beldiceanu (« Recherches sur la réforme foncière de Mehmed II »); Alois L. Tăutu (« Griechische Klöster im Mittelalterlichen Ungarn »); Endre von Ivanka (« Die rumänischen Holzkirchen in Siebenbürgen und das Malerbuch vom Berge Athos »); Alexander Randa (« Das Haus Cantacuzino »); Bonaventura Morariu (« Notizie storiche sul convento francescano di Târgoviște »); Ioan Filip (« La Santa Sede e i problemi della Chiesa romena unita »); Erich Prokopowitsch (« Albert von Kugler, ein bisher unbekannter bukowiner Geschichtsforscher aus dem 18. Jahrhundert »); Radu R. Florescu (« Czechoslovakia and Rumania »); Ioan V. Emilian (« Die ersten Totenlisten der rumänischen Streitkräfte »).

Acta Scientiarum Socialium (tomus II), la care colaborează: Constantin Butuceanu (« The Positivist School of Jurisprudence »); C. Michael-Titus (« La classe bourgeoise à l'origine »); Ioan D. Dan (« Sobre los origines del derecho rumano » și « De fontibus Codicis Moldavi a. 1646 »); Oreste Popescu (« Contribution à une histoire de l'histoire de la pensée économique »); Demetrius Leontieș (« Die industriellen Produktionsergebnisse des ersten Fünfjahresplanes der Rumänischen Volksrepublik »).

Ambele volume se pot comanda la secția din Germania a Societății Academice Române, la adresa: Wolfratshauser Str. 350, 8 München-Solln. Primul, de 208 pagini, costă 27 DM; al doilea, de 242 pagini, costă 24 DM.

* * *

[redacted] Societatea Academică Română a publicat, ca tomus IV din seria de *Acta Philologica*, volumul Sever Pop: *Recueil posthume de linguistique et dialectologie*. Volumul, îngrijit de doamna Alexandra Sever Pop, cuprinde, în 698 de pagini, după o introducere a domnului prof. H. Rheinfelder dela Universitatea din München, studii, articole, conferințe, dări de seamă, comunicări scrise sau

rostite în ultimii ani de viață de regretatul savant român. Bună parte din articole se bazează pe hărțile din Atlasul Linguistic Român, monumentala operă a lui Sever Pop, care, în special în studiile și conferințele asupra toponimiei românești, a ținut să documenteze, științific, drepturile românești în Transilvania.

Volumul, care costă 700 fr. b., se poate comanda, ori direct, ori prin intermediul secției din Germania a Societății Academice Române, la Editions J. Duculot, 18 rue Pierquin, Gembloux, Belgia.

* * *

Societatea Academică Română are, deasemenea, sub tipar: volumele V și VI din *Acta Historica* (unul din ele dedicat lui Nicolae Iorga, la împlinirea a 25 de ani dela tragica moarte); și vol. V din *Acta Philologica*. Membrii instituției care vor să fie prezenți în aceste noi volume sunt invitați să-și trimită cât mai degrabă colaborările.

CONFERINTA LOZOVAN

Sub auspiciile secției din Germania a Societății Academice Române, care și-a inaugurat în felul acesta activitatea publică, domnul profesor Eugen Lozovan, docent la Universitatea din Copenhaga, a ținut la München, în ziua de 16 aprilie 1966, o conferință cu titlul: « Die skandinavische Expansion im Mittelalter und die Gründung der Moldau ». Docta alocuțiune a fost ascultată cu mult interes de un numeros și ales public, german și român, care l-a aplaudat călduros pe distinsul oaspete.

CUPRINSUL

Pag.

Alexandru Gregorian: Inscripție pe ușă-Inscripție pe o icoană - Cuvioasele albine - Primăvară 5
Mihai Niculescu: O lume de jocuri 8
Horia Stamatu: Pendul Ibero-Dacic 33
Grigore Cugler (Apunake): Atunci Torpedutu 47
Eugen Relgis: Înserare la Floresta 59
Ștefan Baciu: Variații pe un tablou de Jacques Hérold 62
N. Petra: Binecuvântare 64
Antoaneta Bodisco: Ceasornicul 65
Nicu Caranica: Învățăminte - Hic et nunc 72
Virgil Ierunca: Corespondențe 76
Vintilă Horia: La un nou început, foarte vechiu 78
George Uscătescu: Extaz 79
Ștefan Gheorghe Theodoru: Gând de Crăciun - Fugi 81
Mircea Eliade: « Om uitător, ireversibil . . . » 82
Yvonne Rossignon: Un greere și un om 114
Stere Popescu: Înger în vizită 116
Petru Iroaie: Zalmoxee 118
Ștefan Baciu: Oameni ciudați, oameni uitați 119
Horia Roman: Ninsoare caldă 128
C. Michael-Titus: Cuvinte strâmbe 129
Demostene Nacu: Noapte de vară pe Loire 130
Nicoletta Corteanu-Loffredo: Sonet 131
Vasile Posteucă: Târziu în noapte 132
Theodor Zuca: Suflet, suflete 133
Mihai Cismărescu: Vorbe . . . vorbe . . . vorbe 134

Pag.

NEGRU PE ALB: Cronici, idei, fapte 137
RSR: Sărbătoarea unui confrate; MIRCEA POPESCU: O mare prezență românească în exil: Mircea Eliade; MIRCEA ELIADE: Anton și Liza Zigmund-Cerbu; ION POPINCEANU: Günther Reichenkron: un savant filoroman; MONICA LOVINESCU: Stere Popescu, Ciocanul fără stăpân și stăpânirea oficială românească; HORIA STAMATU: Schimbarea poreclei în renume; YVONNE ROSSIGNON: O poveste a foamei de Dumnezeu; MIRCEA POPESCU: Petru Dumitriu între două lumi; HORIA STAMATU: O nouă proză românească.

CĂRȚILE EXILULUI: I. G. Dimitriu, Mircea Popescu, Mihai Cismărescu.

PUBLICAȚII GERMANE DESPRE ROMÂNIA: Constantin Sporea.

ANEXE (Activitatea Societății Academice Române) 165
Congresul al zecelea al Societății Academice Române; Adunarea generală a Societății Academice Române; Noi publicații ale Societății Academice Române; Conferința Lozovan.

Doamnei MARIA DROC i se datorește partea decorativă a numărului 5 din «Revista Scriitorilor Români».
MIRCEA POPESCU a îngrijit partea redacțională și paginația.

Printed in Italy

Roma, 1966 - S.p.A. Tipografica Castaldi - Via Casilina, 49